

**КАЛЕНДАРЬ «ДНІПРО»
на 1931 рік**

Вийшов і продається в книгарні «Тризуб». Ціна у Франції — 12 ф. — з пересилкою.

**Книгарня Українського Центрального
Комітету в Польщі**

продає по нормальним книгарським цінам твори всіх українських і світових письменників і поетів, портрети українських письменників і національних діячів, листівки з життя українського народу, його побуту, історії, культури, національні відзнаки, канцелярське приладдя.
Замовлення шліть на адресу: Warszawa. Podwale 16, m. 15.

„ШЛЯХОМ НЕЗАЛЕЖНОСТІ“

Орган Головної Управи Українського Центрального Комітету в Польщі, що з року 1929 виходить замість «Вістей УЦК», Основним завданням ставить освітлення з погляду ідеологічного та популяризацію нашої державної традиції, до створена була на батьківщині українським народом в боротьбі за державну незалежність, а також розгляд важливіших питань державного будівництва на Україні.
Містить в собі статті політичного, економічного й культурно-освітнього змісту та відомості з емігрантського життя.
Ціна ч. 1-го — 1 зл., а ч. 2-го — 3 зл.
Адреса редакції: Warszawa. Podwale 16, m. 16, m. 15.

Редакція і адміністрація: 42, rue Denfert-Rochereau, Paris (V)
Tél. Danton 80-03.

Для переказів у Франції: «Le Trident», chèque postal 898.50, Paris.

Редагус — Комітет.

Адміністратор: Іл. Косенко.

Le Gérant: M-me Perdrizet.



**ТИЖНЕВИК REVUE HEBDOMADAIRE
UKRAINIENNE TRIDENT**

Число 42 (250) рік вид. VI. 9 листопада 1930 р. Ціна 2 фр. (Prix 2fr)

Париж, неділя 9 листопада 1930 р.

Сумні події в Галичині тяжко вразили і нашу еміграцію. Вони і досі її хвилюють. Ми не раз вже зазначали наші позиції що-до становища українців, які є громадянами інших держав. Озвася свого часу «Тризуб» і на сумні події в Галичині, зазначивши своє становище.*)

Вважаємо за потрібне х цього ж приводу звернутися із словом до нашої еміграції. До всіх земляків, на чужині сущих, наше слово: дбаймо за всіх покривджених, але не забуваймо що наше основне завдання боротьба за свою державність.

Дійсно, різні демагоги, що завжди сталили зуби проти УНР, що завжди старалися звести всю широку закордонну політику останньої до одного слова: «попанофіли», наче зраділи останнім подіям. З задоволенням питають вони: — «що ж і тепер уряд УНР зостанеться з Польщею?» І де хто з несміливих наших людей (на жаль і такі бувають) захвилювались, захитались і почали запитувати, що ж далі буде.

Відповідь наша ясна: — далі буде продовжуватись боротьба за нашу державність. Далі будемо ми, як і досі, уперто шукати порозуміння у всіх західних держав, які тільки здібні зрозуміти шкідливість відновлення великої і неділимої Росії. Наші ближчі сусіди, Польща, Румунія, вже тим нам важливі, що вони безпосередне межують з совітською Україною, і що їх інтереси зв'язані з інтересами самостійної Української Народньої Республіки. Розходження з ними — в свій час фатально, як і в 1919 році, відбулося б на нашій боротьбі за державність.

*) Див. «Тризуб» ч. 38 (246).

Не менше від усіх інших українців реагуємо ми на кожну кривду, заподіяну нашим землякам, але державне почуття ставимо над усе. Перед нами головне завдання — визволення поневоленої Москвою України і відновлення її самостійної державности. До останньої можливості, ми будемо одстоювати своєю західницьку політичну лінію.

Відвічальні політики мусять мати міцні нерви і тверду волю. На провокацію вони не сміють піддаватись і мусять непорушно нести вперед свій прапор, прапор боротьби за незалежну, самостійну Українську Народню Республіку. І вся здорова еміграція, величезна більшість її, як і донині, піде за нами і з посміхом відкине тих демагогів, які в мутній воді завжди воліли ловити рибу. В тяжкі й сумні дні ще більше потрібна єдність, ще більше потрібне те об'єднання, коло старого прапору УНР.

Проти течії

(Світлій пам'яті Олени Пчілки.*)

З тогочасних жінок українських жадна не робила на мене такого своєрідного вражіння, як Олена Пчілка. Не зважаючи на свої літа, вона мала напрочудо молоду душу; подруге, її ні в чому не можна було переконати, бо на все, що робила й говорила, вона мала усталений погляд.

Отже, коли ви бачили здалеку, як помалу пересувається, згорбившись і здебільшого підпираючись ціпочком, Ольга Петровна Косачева, — то мусили б сподіватися, що, ставши проти неї лице в лице, побачите стареньку бабусю. Тим часом, коли ви глянули їй у вічі, ясні, блискучі й граючі, мов у молодій дівчини, очі, цілком однаковісенькі, як на популярному її портреті за юних літ; коли ви вчули слова перші її молодого, незвичайно приємного тембром і надзвичайно ласкового голосу; коли ви побачили, з яким неуступчивим завзяттям вона боронить свою думку на ту чи іншу річ, — ви мусили бути здивовані феноменальною молодістю її душі. Тому й вірилося; що Пчілка ще довго доклататиме свого меду у вулік національної культури.

І правда: Ольга Косачева внесла до української національної скарбниці незміряної цінності скарби. А найбільшим з них є нею виховане й утворене найгеніяльніше по Шевченкові українське перо — Лесі Українки. Таж і по-за тим, протягом свого довго віку, вона й персонально працювала майже на всіх полях національної культури, переважно ж на лані літературному. Відповідаючи вимогам тогочасної доби, творила вона поезії, різноманітну — красну і публіцистичну прозу, робила наукові розвідки, збирала й видавала вишиванки, брала участь в жіночому руху, видавала часописи. Одно слово, як і

*) Уривок з більшої праці — «Життєвою дорогою».

більшість тогочасних українських громадських діячів, не тільки не ухилялася від найрізноманітнішої праці, але й сама всюди її шукала. Та ж, видимо вже зроду, від свого славного брата — Михайла Драгоманова — придбала вона особливий смак до публіцистичної праці, а тому найпильніше робила на полі редакційно-видавничому, з великою поштивою віддаючи сили й гроші своєму «Рідному Краю».

Однак всюди, де прикладала Олена Пчілка своїх рук, чи де висловлювала свою думку, — незмінно виступала наперед своєрідна риса її вдачі: ні в словах, ні в методах праці не підлягала вона нічим впливам, на все мала погляд власний, свою не позичену методу. Бо ж була це незвичайно різко виявлена індивідуальність, був це міцно зформований характер, чого не тільки між тогочасними жінками, але ж і між чоловіками у нас не часто можна було здобати. Олена ж Пчілка так непохитно трималася на все власних засад і поглядів, що по тих часах навіть де-хто за дивацтво вважав поганий брак заінтересованості з її боку в громадській opinii. В багатьох справах вона настільки твердо й непохитно плила проти течії, що тепер, коли за проф. Штайнахом часто відмічається явний ухил жіночих характерів в бік чоловічий і навпаки, треба було б сказати, що у вдачі О. Пчілки було більше «М», як «Ж», тобто мала ця жінка безперечно маскулінізовану психіку.

Відомо, що характери різко виявлених індивідуальностей здебільшого знаходять узнання від свого оточення лише по смерті. За життя ж такі люде з надто «гострими кутами», що при малій їхній еластичності часом болюче торкаються інших осіб з свого товариства, — такі люде здебільшого лишаються самотніми. Що ж до О. Пчілки зокрема, то вона до своєї прямолінійності й негнучкості, ще приєднала дуже небезпечну для тих, хто мав з нею стосунки, рису: як тоді говорилося, мала вона «під язиком гадючку», що завжди була напоготові. А понеже була вона людиною високоосвіченою, надзвичайно дотепною і мала завжди, як кажуть, — «la repartie vive», то не лише метко й без роздумування парировала напрямлений на себе удар, але ж часто перша починала офензиву.

Не диво, отже, що О. Пчілки «боялись», а через те консеквентно її осамотнювали. Таким чином Ольга Петровна не мала змоги зробити стільки, як при своїй талановитій вдачі та глибокому патріотизмі могла б зробити на полі української культури. Що це, справді, так, досить зазначити, як не раз і не два, коли було називано її кандидатуру на якусь громадську роль, не тільки інші усувались з того колективу, до якого було пропонувано О. Пчілку, але часто заявляли й свій «протест» проти її обрання. А тому вона мало коли була в проводі чи взагалі на місцях в громадській роботі чільних. Однак нагода для гострого язика Ольги Петровни траплялася раз-у-раз.

Пригадую, що десь в році 1907-м чи 8-м, коли проф. М. Грушевський велми енергійно взявся за творення Київського Наукового Товариства, було запрошено і Ольгу Петровну зробити якусь публічну доповідь. Пчілка охоче виступила з розвідкою про жіночі чільця на Україні. Доповідь була прецікава й докладно науково розроб-

лена, що й було їй відразу узнано. Лише лишались місця, відносно яких можна було поставити ті чи інші запитання й попрохати пояснень.

Ото ж, молодий ще тоді проф. Перець, котрий за тих часів ще не говорив по українському й допоминається, щоб в родовому відмінковій його прізвище деклінувати з московською — «переца», а не по кукраїнському — «перця», виступив з своїми зауваженнями в досить дзвінких зворотах. Ольга Петровна легко збила молодого опонента, при чому подорозі не втрималася випустити проти нього і свою «гадючку», додавши, що «хоча напади пана професора й досить поперчені, однак це надто прісні, бо в них дуже мало соли». Перець вчув себе зачепленим сміхом аудиторії, а тому з могодечим запалом, відповів уже з місця приблизно так:

— В інтересах правди, я не смію боятись навіть бжолячого жага.

Однак його слово не лишилося «зверху», бо так само з місця Ольга Петровна негайно відказала своїм ласкавим голосом:

— Не слід забувати, що жаго найчастіш достається тим, хто націляється на чужий мед!

Аудиторія відповіла гучним сміхом і оплесками. Та це, як і завжди, дуже зворушило Ольгу Петровну: в словесних турнірах вона рідко бувала переможеною.

Будучи свідомою того, що вона часто пливе проти течії, Ольга Петровна не зважала на критику й не шукала собі громадського узнання ні за свою кебету, ні за свою працю. Тому, наприклад, вона олінокала зо всього київського українського загалу, маніфестувала цілком одверто своє негативне відношення до дражливого для тодішньої інтелігенції жидівського питання. Вона твердо стояла на тому переконанні, що з боку українців неоправдане жадне жидофільство, понеже всі жиди, як нарід наскрізь матеріялістичний, заєжли і всюди будуть тягти руку тільки за пануючих проти утиснених. За свого життя Ольга Петровна мала сумнівну радість бачити, як дійсність переконала всіх тодішніх її противників, але ж за тих патріярхальних часів, коли «українську політику» було ґрунтовано лише на «гуманності, поступовості та справедливості», — позиція Ольги Петровни мала назву «назадництва», «чорносотенщини», багатьох дуже розумних людей щиро обурювала й на О. Петровну ясно «вішано собак» за її «жидоморство». Між иншим, не жагував на це і свого гострого пера С. О. Єфремов, тодішній головний публіцист газети «Рада».

Ото ж, якось, здається на одному з чергових редакційних журфіксів, коли видавець «Ради» Є. Х. Чикаленко зняв питання про наступаючі іменини Сергія Єфремова, в зв'язку з якими він хотів би іменинникові щось подарувати, тільки не знає, що саме було б тому корисне й приємне, чи не артист Опанас Саксаганський жартом порадив:

— Подаруйте йому мисюрку, бо ж занадто вже нападають на Сергія «істинно-руссіє» з «Кієвлянина».

Всі сміялись доброму дотепу. Тільки Ольга Петровна, не годжуючись, похитала головою, й ласково промовила:

— Ні, подаруйте йому щось намордника!..

Видима річ, мало було охотників починати з Ольгою Петровою словесний бій, за те ж «за очі» їй часто «влітало». Особливо ж було осмішнювано її часопис «Рідний Край», котрий вона уперто видавала, не жалуючи ні сил, ні коштів протягом кількох років. Часопис був «жидофобський», й це було темою для глузування. Але ж найбільше дотепів і жартів викликало ще те, що часопис виходив дуже нерегулярно. Справді, траплялося й так, що в році біжучому виходило ще число за числом з датами року минулого. Не був «Рідний Край» і надто багатий на зміст, понеже, з огляду на його напрям, коло його співробітників було дуже обмежене. А все ж таки за тих убогих часів він робив своє культурне діло, а іноді то й мав на своїх шпальтах геніяльні писання Лесі Українки...

Не зустріваючи порозуміння в українських колах новітньої доби, Ольга Петровна вже на початку революції та української державности свідомо усунулась в затінок. Того часу, маючи на думці згуртувати як найбільше нашої високої інтелігенції при критично-бібліографічному часопису «Книгарь», я був звернувся і до Ольги Петровни, з котрою ніколи не мав найменшого непорозуміння. Я прохав її писати в тому з відділів, який буде їй до душі.

— Дякую красенючко, — відповіла О. П. — Я не можу.

— Чому ж бо?

— Тому, що я належу до іншої доби. На мою ж думку, кожна доба мусить користати з того, що тій добі властиве. Я лише випадком втрапила в цю «другу» для мене dobu.

— Алеж, О. П., як же тоді утримати необхідну в житті континуїту?

— Її натурально утримає зроблена в попередній добі праця, котра і є ґрунтом для праці доби нової. Але ж саме тому нову працю мусять робити молоді руки, старі ж повинні уступитися перед молодими. Я принаймні так розумію євангельське: — «Не наливайте нового вина до старих бордюгів». Тому я дуже уважно читаю все, і «Книгаря», але — не гнівайтесь — писати не буду...

Доля схотіла, щоб Ольга Петровна потрапила ще й у «третю» dobu української новітньої історії. Важко було їй бути свідком нового періоду страждань рідної нації, ще тяжче було бачити, що лукаву хвалу її геніяльній донці видають саме оті жиди, ролю яких в українським відродженні вона одна передбачила, не легко було їй, майже 80-літній бабусі, сидіти по чезвычайках, але ж чи не найтяжче було вносити удари моральні. А вона зазнала їх не мало і переважно від своїх, бо-ж сказано — «не так тії вороги, як добрії люде». І ці «добрі люде», колишні спільники, однодумці, а може й учні Ольги Петровни, коли (здається року 1923-го), вона, зголодніла й виснажена, подала до українського видавництва переклад якоїсь праці, — їй відмовили в хамською аргументацією, що мовляв Ольга Петровна «не знає української мови...»

В. Королів-Старий.

Майбутня війна.

Як виглядатиме майбутня війна? Питання це в епоху Ліги Націй, пакту Келлога, Гагського Міжнародного Трибуналу і т. д. є дуже актуальне, не сходять воно з сторінок не тільки військової преси, де зустрічаємо при його обговоренні імена таких сучасних авторитетів військової справи, як генерали ф-Зеект, Вейган, Дебеней, Фулер і т. д. Студіюють це питання політики, економісти, правники, а навіть пацифісти — кожна категорія вчених чи діячів з певними цілями. Військо: і хотіли б знати образ майбутньої війни, щоб не бути заскоченими так як у Світовій війні, бо на них лежить обов'язок негайно підготувати оборону власної держави; інші хотіли б знати, які вимоги поставить майбутня війна перед цілим народом під поглядом економічного напруження; для політиків є це необхідне через те, що їхнім завданням є створити на випадок війни найбільш сприятливі політичні умови для власної держави. Щоб мати можливість поборювати войовничі прагнення народів, щоб створити некорисну для війни опінію серед власного громадянства й тим стримати керівників одиниці від ризикованих політичних кроків, пацифісти намагаються в своїй антимілітаристичній пропаганді представити страхіття війни — через те й вони хочуть знати, як виглядатиме майбутня війна.

Треба однак ствердити, що ще до цього часу нема пануючого погляду на характер майбутньої війни, навпаки — погляди найбільших авторитетів науки у цій справі є цілком протилежні. Ми тим більше мусимо приймати думки тих авторитетів з певними застереженнями ще й через те, що всі їхні міркування відносяться до збройних змагань на Заході. Без найменшого побоювання можна твердити, що на Сході умовини воєнно-географічні, се-то: розлеглість майбутнього театру воєнних ділянь, брак догідних комунікацій, умовини топографічні, умовини економічні, серед яких на перше місце висовується порівнююча бідність тамтешніх держав, східно-європейська політична констеляція та нарешті специфічний суспільно-політичний устрій СССР з його широкими революційними ауспіціями — все це разом спричиниться до того, що на Сході війна майбутня матиме значно інший характер, ніж на Заході.

Коли хочемо в цьому короткому нарисі подати декілька засадничих думок і уваг що торкаються образу майбутньої війни, то лише з ціллю з'ясувати, що відповідальна й тяжка, хоч через те власне у високій мірі почесна, праця чекає нас всіх. Нашим завданням є зацікавитися з авторитативними думками по цьому питанню, щоб усвідомити собі нашу роль й значіння не тільки як старшин-інструкторів нашого майбутнього війська, але й ролі та значіння вироблених громадян, готових до боротьби з дефетистичною пропагандою, як переконаних пацифістів, так і найманих ворогів нашої державности, пам'ятаючи притім, що перші, зрештою, є так само ворогами, як і другі.

Розглянемо майбутню війну з двох точок: чи у майбутній війні братиме участь цілий народ, чи невелика армія, та яка буде техніка її.

На характер майбутньої війни впливають наступні дані, які в свою чергу виникають з засад історичного матеріялізму, духовного розвитку

ку людства і стану цивілізації. Є то елементи духові й матеріяльні військової справи в цілому.

Серед перших найбільш важливе значіння має зрозуміння істоти війни та її цілей. Не беру на себе непосильного завдання вяснити вплив одних даних на характер майбутньої війни через те, що воєнна наука, яка дає нам розбір розвитку воєнного мистецтва і навчає стосувати його, хоч і є добром цього людства, однак вимагає найбільшої ерудиції. Щож до цілей війни, то при сучаснім стані духової культури людства ціль всякої війни може бути єдиною і через те для всіх ясною і зрозумілою. Воювати тепер можна, принаймні формально, тільки в обороні власної державности, розуміючи державність як найвищий прояв забезпечення істотних інтересів народу, його права до буття.

Натомісць елементи матеріяльні є дуже змінливі, залежать від багатьох обставин і вплив їхній є, можна сказати, рішаючий на характер майбутньої війни. З ними є тісно зв'язані, на них у певній мірі базуються й певні елементи духового порядку, як приміром певність, довірря і т. д., бо щож може, скажемо для прикладу, зробити народ, готовий принести найтяжчі офіри для оборони власної держави, проваджений найбільш освіченим і талановитим вождем, коли його, народ той, буде закидано бомбами з вітаків, буде душено газами, а він нічого протиставити не буде міг, або протиставить все гірше, ніж вороже. Охопить тоді його зневіра, стратить він довірря до свого вождя і буде переможений духово, не пробуючи навіть продовжувати далі боротьбу, не вичерпавши своїх сил фізичних. Не хочемо негувати значіння духових елементів на війні, а особливо у майбутній війні, напакі їхнє значіння ставимо на перше місце, але вважаємо, що не від них залежатиме характер війни, від них може залежати й залежатиме лише у високій мірі перемога чи поразка.

Матеріяльні елементи перш за все висунули проблему — яке повинно бути військо? Чи невелике, так зване заводоєе, миб сказали, фахове, військо чи озброєний народ?

Останнє століття, особливо останні війни довели, що у боротьбі за існування бере участь цілий народ, то значить і жінки. Коли заглянемо в історію, то бачимо що в тім нема нічого нового, що історія повторюється, хоч, річ ясна, достосовується до стану людської цивілізації; війна має свої в ґрунті річей незмінні закони. Війна завжди є боротьбою людини з людиною, вона лише послуговується новими засобами, достосовуючи до них і способи боротьби. Чи не було в часах глибокої старовини періодів, коли весь народ брав участь у війні — Єгиптяне, асиріяне, перси, греки, римляне і т. д. — чи не було інших періодів, коли воювали тільки невеликі армії? — македоняне, тіж перси з військом з грецьких наємників, карфагеняне і т. д.? Середньовіччя дає нам такі самі образи. Зрештою в усі часи життя людства можемо побачити й мішані системи організації війська, коли поруч з «озброєним народом» існувало в державі й фахове військо. Тепер так само маємо в одних державах тільки фахове військо, в інших «озброєний народ», в інших мішану систему. В одній державі, як Англія

чи Американські Сполучені Штати, система організації війська випливає з власної волі народу, в іншій, як бувші Центральні держави, переможени у світовій війні, з умов подиктованого миру, в іншій з умов економічних.

Чи є та чи інша система організації й підготовки збройної сили доказом, що не весь нарід на відачок війни мусить у ній взяти участь, а може тільки приглядатися змаганням невеликих армій, які мають рішати про буття цілого народу? Ми вже знаємо приклад, як підчас світової війни Англія, що побудувала організацію своєї збройної сили на системі фахового війська, була змушена запровадити у себе обов'язкову для всіх своїх громадян військову службу. Шерог військових авторитетів і політико-економістів вгажають, що настає криза засади «озброєний нарід». Інші зногже догодять протилежне. Ті перші вважають, що невелике фахове війська може у кожній хвилині бути готове до чину, бо якість є більш цінна як кількість, а війська народні в розумінні «озброєного народу», треба змобілізувати і лише тоді воно буде готове до бойової дії — на їхню думку на це треба недовго часу, на протязі яких фахове війська потрапить знести охорону границь і перешкодити мобілізації та що фахове війська дає економію в людях і не вимагає приготування загасів, хоч ще більше вимагає належного модерного технічного і матеріального забезпечення, підготовки невеликих людських резервів і виготовлення в часі вже самої війни тогочасно тако бойового забезпечення. Замість тези «озброєний нарід» вони висувають тезу «мілітарно зорганізований нарід», себто: невелике фахове війська з невеликим резервом і з великою робітничою армією. Фахове війська складатиметься з людей духово і фізично добірних, повинно бути добре вишколене, бо матиме час, не потребуючи витратити його на школення всього здібного до військової служби населення; завжди може бути на височині модерного технічного забезпечення, бо не потребує громадити ненатуральної кількості матеріалів, які по певнім часі стають застарілими і потребують відновлення. Нарешті, на їхню думку, фаховим військом легко керувати, керуючи невеликим військом легко вказати командні здібності, бо в таке війська рухливе, податне на своєчасне й швидке виконання замірів полководця. Крім того «озброєний нарід» вимагає великого економічного напруження держави.

Противники говорять, що оборона держави є обов'язком кожного громадянина і ніхто від цього обов'язку звільнитися не може; що коли держава є zagrożена, то кожен свідомий громадянин сам піде її боронити; що при однаковій забезпеченні в модерні технічні засоби, при однаковій бойовій підготовці відіграватиме ролю кількість, а з історії відомо, що великі вожді ніколи не скаржилися на те, що мали дуже багато війська; що було б дивним думати, що прагнення перемогти повинне було б випитися в те, що можливі противники будуть переганятися в зменшенні свого війська. На думку цих, війська в початковім періоді не повинно бути мале, але, на жаль, буде мале. І через те треба прагнути, щоб мале війська було як найбільшим та щоб його духовий рівень не був нижчим від духового рівня ворожого вій-

ська, щобі технічні засоби були відповідні та щоб могло воно якнайшвидше прибрати бойову готовість.

Це міркування з царини такби мовити організаційної. Але крім наведених напрошується ще багато й інших думок. Несамперед, хто хотів би ризикувати мати невелику, навіть найліпшу армію, яка після перших перемог над масами ворожого війська чисеьно зменшиться, а ворог, хоч і побитий, не вважає себе поконаним і продовжуватиме боротьбу? Може в такім випадку настати час, коли фахове війська вичерпається фізично, потребуватиме поповнення і хоч напочатку поповнене буде прекрасно підготовленими резервами, то в дальшому переміниться на дуже нефахове, гірше від ворожого, а до того ще й стане менше від ворожого. Коли ж до цього додати моменти характеру тактично-оперативного, зокрема в інших спеціально обставинах, себто: обрахувати наші воєнно-географічні умовини, в яких невелика армія може розгорнутися лише на невеликім просторі, а проти неї буде виставлено лише частину змобілізованого озброєного народу з метою зв'язати її — нехай ця частина навіть буде надобре побита — то вільні простори і вільні сили може бути використано для чинів на крила й тип тої невеликої армії, для інвазії на неприкриті провінції з метою окупування їх та для знищення найбільш життєвих осередків тої держави, що має невелику армію й між иншим осередків, де виготовлюється технічне забезпечення. Це хіба рівнож не промовляє на користь невеликої фахової армії.

Справа керування збройною силою в усій воєній проблемі підготовки до війни і провадження її має засадниче значіння. Нема в тім сумніву, що керування невеликою армією є значно легше, як керування мільйонними масами. Однак цілком помилковим було б думати, що в цьому випадку наука не прийшла на допомогу під виглядом доцільної організації війська. Рівнож є неправильним твердження, що великі маси війська є нерухливі, що ними не можна маневрувати та що полководець обернувся в головного бухгалтера й може стежити лише за тим, щоб своєчасно стосувати арифметичні «плюс» і «мінус», себто: додавати, зміцнювати сили, відіймати, зменшувати їх на тих відтинках розлеглого фронту, відносно яких це йому диктує ситуація. В тім і другім випадку зногже на поміч приходять воєнна наука, що створила, як тільки що було говорено, підстави доцільної організації війська та дала вождеві до рук досконалі технічні засоби керування військом. Організація, поділ війська дає всі конечні можливості для маневрування більшими чи меншими його одиницями, техніка таку можливість дає в розумінні зв'язку з військовими одиницями та швидкого перетранспортування їх в необхідне місце, чи в бажанім керунку.

Всі вищі аргументи промовляють, принаймні тепер в нашій добі за тезою «озброєний нарід». Можливо, що прийде час на невеликі фахові армії, але станеться це не через те, що надійшла криза тої тези, а лише в наслідок дальшого розвитку воєної техніки, коли маси буде заступлено машинами. Є це так ясно, так зрозуміле. Хочби навіть в того, що малі держави, які не є в стані доігнати кількістю свого

війська, поставивши під зброю майже все доросле населення, війську свого можливого ворога, намагаються надолужити кількість не якістю невеликої фахової, а союзами з іншими з того ж боку загроженими державами. Не що інше, тільки вимоги кількості були й є підставою до створення різних великих і малих антант та інших міждержавних угруповань.

Перейдімо тепер до розгляду міркувань відносно матеріального характеру майбутньої війни.

Оскільки раніше ціллю війни було знищення живої сили ворога, то тепер, необхідно це ствердити, жива сила ворога, себ-то його військо не є виключною ціллю війни. Раніше не було вистарчаючих засобів, щоб перешкодити мобілізації й концентрації ворожого війська. Натомість тепер нові технічні засоби війни створили нову ситуацію. Повітряна флота, бойові швидкоходні вози, засоби хемичні, далекосяжна артилерія можуть не тільки затримати мобілізацію й перешкодити концентрації, можуть при сприяючих інших умовах спричинитися до поконання ворога, не давши йому можливості приготуватися до продовження боротьби. Ті модерні, чисто технічні, роди війська до провадження боротьби. Ті модерні, чисто технічні, роди війська на протязі кількох годин будуть в стані знищити навіть одлеглі, найбільш життєві, осередки ворога, цілі ворожі провінції й так перестрашити людність що вона буде нездатною до дальшої боротьби, оскільки дана держава не буде повсякчасно готовою до протиакції, себто до ідентичної акції з одного боку, до боротьби з нею, з другого. Один англійський діяч сказав: «у певнім часі держави, що довіряли своїм сусідам і через те не приготували відповідно власної оборони, поки ще усвідомлять собі, що вибухла війна, побачать вже власні міста збуреними, свій край в огні». Сила повітряних засобів війни полягає власне у тім, що вони надаються до реалізування так ціненого всіма військовими елементами несподіванки. Оцим в першу чергу майбутня війна буде різнитися від попередніх. Можна припускати, що доконання тої міжнародної чемности, яка носить назву «оголошення війни», в майбутньому буде вважатися за дурний забобон, так само як за дурні казальки паперу в році 1914 потрактовано міжнародні зобов'язання — таке важливе значіння матиме елемент несподіванки, передовсім несподіванки технічної, то значить лише тоді якийсь технічний засіб війни буде ефективним, коли його буде застосовано несподівано, себто без оголошення війни.

В році 1914 всі противники розпочали війну з масовими арміями, однак до самого кінця війни ще не використали всіх вже знаних технічних засобів. Причина полягала в тім, що жадна з держав не могла навіть передбачити меж своїх економічних можливостей. А пригадаймо, що найбільш авторитетні пророки обчислювали тоді війну на кілька місяців, бо, мовляв, не витримає так великого економічного напруження навіть найбагатша з держав — дійсність завела. Одною з причин на тім, що для забезпечення війська воєнною технікою не було границь — їх всеж диктують умовини економічні, принаймні в період підготовчого. Жаден нарід не буде в стані забезпечити своє міліононе військо в бажану кількість бойових машин, головне консер-

увати їх та відновлювати в міру поступу техніки, щоб почуватися технічно вищим від можливого ворога. Всеж вже на самім початку війни, тим більше в дальшій її току, побачимо зграї літаків, табуни бойових возів, більше самоходів, як коней, побачимо хемичні, бактеріологічні й електричні засоби війни. Так далеко в своїх пророкуваннях відносно характеру майбутньої війни зайшов один військової письменник, німецький майор Кайзер, що вважає ніби тими магіями фаховими арміями, які одразу дадуть собі раду з державами, що будують свої оборонні передбачення на засаді озброєного народу, буде військо повітряне.

Необхідно погодитися з тим, що техніка з кожним новим днем приносить багато несподіваного, та що до техніки буде достосовувано й способи провадження війни. І незалежно від того, де буде війна — на Заході чи на Сході — найноші здобутки техніки воєнної буде стосовано там і там, хоч, річ зрозуміла, не в тій кількості на Сході, як на Заході. Кожна держава має можливість обрахувати з вистарчаючою докладністю не тільки живу силу свого майбутнього ворога, але й його економічні можливості, а через те й певні технічні засоби. Щоб не бути заскоченою, кожна держава стежить за своїм можливим ворогом, знаходить шляхи до того, щоб довідуватися навіть про найбільш таємні його плани і технічні засоби війни. Щоб дорівняти по кількості своєю збройну силу до ворожої, шукає огертя в союзах, робить все можливе, щоб власна збройна сила не була нижчою якістю. Через те засадничо трудно було б припустити, що на протязі декількох годин одного з ворогів буде остаточно поконано.

І тому, коли зважити всі попередні міркування, треба буде прийти до висновку, що майбутня велика, а нас тільки така й може цікавити, майбутня велика європейська війна розпочнеться з погляду, так би мовити, технічного боротьбою в повітрі, в часі якої буде стосовано середники технічні, бактеріологічні, можливо засоби електричні. В тім самім часі й на землі йтиме боротьба між прикриваючими границі військами, можливо увійдуть в гру маси кінноти, підсилені бойовими возами — особливо це можливим на Сході. До останнього і остаточного акту боротьби, в залежності від своїх духових властивостей і економічних можливостей, буде готуватися цілий нарід і через те в війна може тягтися роками. Здається, наблище майбутнє, а навіть і на дальше до того ще буде актуальним твердження, що війну виграє той нарід, який матиме міцніші нерви, себто який не буде вражений найбільш фантастичними засобами нищення і всіма страхіттями майбутньої війни.

Однак майбутня війна на Сході, що власне для нас є дуже цікавим, та важливим, матиме ще одну дуже характеристичну рису. Передусім там, на Сході, а конкретно на теренах нашої страждальної вітчизни, зіткнеться для остаточної боротьби два світогляди — європейська цивілізація й азійське варварство. Боротьба буде дуже жорстокою, бо повинна вийти зі стану перманентного, повинна раз нараз скінчитися не взаємним вичерпанням сторін, але визаємною перемогою. Найбільший тягар тої боротьби впаде на нас, українців, — вже не раз

в історії людства нарід український був жертвою, об груди якої розбивається азійська хижацька лапа на Європу. Ця тяжка доля не мине нас і тепер. Представляючи не тільки гаргарський азійський імперіалізм, аге і интернаціоналізм, московський національний конгломерат з тих обох мотів і боротиметься до останньої можливості принаймні за захопання в Росії й на Україні протидержавницьких змагань народу нашого і оборонних зусиль Європи. В тій боротьбі стосуватимуть червоні найездники свою спеціальну, ними випробовану і відповідно добре zorganizовану зброю, саме: розклад своїх ворогів за поміччю пропаганди. В боротьбі з бо́льшими силами перемаже той, хто не буде вражливий на їхню пропаганду, хто матиме тверде переконання в справедливості своїх змань. Перемажемо ми, бо нарід український, дізнавши, дослідивши на собі принад бо́льшевизму, при відповідній нагоді одноставно постане, щоб не тільки московське з себе ярмо скинути, аге щоб і на цей раз виконати свою історичну місію — обронити перед модерними хижаками Європу.

Р. С.

Проблема української державности і російське видавництво «Єдність» в Празі.*

3.

Вище ми розібрали ті суперечності в концепції української проблеми проф. Біціллі, лише при наявності яких шановний автор прийшов до помилкової оцінки української нації, як «личности, которой нѣтъ в живых». Але не зважаючи на це, шляхом надзвичайно цінного своєю об'єктивністю аналізу історичного процесу і взагалі процесу розвитку чи творення нації з окрема, шановний автор погоджується з тим, що «українську націю створять м о ж н а» і що в цьому відношенні «українізатори вполнѣ правы» (ст. 19), але це все таки не виправдує в очах проф. Біціллі, змагань українських національних діячів до незалежного національно-державного існування української нації.

Таке твердження, що правда, проф. Біціллі відносить не лише до одних українців. Все, чим уґрунтовує він своє заперечення права недержавних народів на самостійне державно-національне існування «направлено далеко не против одних только украинизаторов» (ст. 19). Автор має на увазі критикою змагань «українізаторів» взагалі положити кінець всяким «безсмысленным мечтаніям», що існують на підставі привабливого гасла «самоозначення народів», під знаком якого «протекаєт наше время». (ib.) бо українська проблема, — як цілком справедливо твердить проф. Біціллі, — як она обычно, как она всегда ставится, есть лишь часть главной проблемы истории нашего времени» (ib.), отой проблеми самовизначення народів.

Як бачимо завдання дуже важливе. Ради виконання його можна жорстоко осудити і рішуче порвати, як то робить проф. Біціллі, з зайзаною аргументацією «ординарних академіків» од історії і перенести спір в зовсім іншу площину. Такою площиною є оцінка культурної цін-

ности той або иншої нації, як з боку її внутрішнього культурного змісту так і з погляду її значіння для людства взагалі.

Змагає нація до Вічного, до Абсолютного — вона є цінною об'єктивно; вона може стати великою нацією — носителькою великої культури, матірю великих людей. В цьому полягає її велика загально-людська цінність. На цьому базується її самозрозуміле право на самостійне національно-державне існування...

Нема цього, твориться нація лише для процесу самого творення — з неминучістю наступає: «об'єдненіє культури, оскудніє духа, застої, косность»... (стор. 25).

Отже, щоби довести своє право на національно-державне існування сучасні молоді народи повинні довести, що вони здатні омолодити та преобразити сучасну культуру як то в свій час було зроблено новими народами «согласно распространенному взгляду» по відношенню до «дряхляющей культуры античного мира»...

Проф. Біціллі виносить жорстокий присуд на адресу сучасних «нових» народів, заявляючи, що од них «этого чуда ждать не приходится», а це через те, що вони «минуя стадию культуры, сразу вступают в стадию цивилизации» (ст. 28), та що ця культура у старих народів складалася віками, утворюючи їх національну традицію. Національна ж традиція є «сама национальная душа, вѣчно обнаруживающая себя и вѣчно обновляющаяся национальная энергия»... (ст. 29).

І от цю національну традицію, отцю національну душу сучасні «народы новые вынуждены» — на думку проф. Біціллі — «сдѣлать для себя сразу» (ст. 29), а через те, що цього за короткий час зробити не можна, то цивілізація, в стадію якої вступають сучасні «нові» народи є для них смертельною небезпекою, од якої старі народи забезпечуються своєю національною традицією, витвореною в одміну од традиції «нових» народів на протязі довгих років.

Такою постановкою питання проф. Біціллі зраджує своєму розумінню історичного процесу і наближається до авторів, що по старій звичці ведуть спір «в так называемой исторической плоскости». Він не розрізняє двох моментів у процесі творення національної традиції, а саме: самого процесу творення національної культури і тих об'єктивних обставин, в яких цей творчий процес відбувається.

А між иншим необхідність такого розмежування логічно випливає з того розуміння історичного процесу, якого додержується проф. Біціллі. Крім того таке розмежування необхідно мати на увазі і для того, щоби зробити об'єктивний і строго логічний висновок щодо культурної цінности той або иншої нації в її абсолютному (індивідуальному) чи відносному (загальнолюдському) значінні. Без такого розмежування ми попадаємо в зачароване коло, з якого не можна знайти логічного виходу.

І справді, щоби мати право на державу — треба виказатися культурою, але культурна творчість, як це доводять приклади життя, може бути найінтенсивнішою в рямцях національної держави.

Цього, очевидно, не заперечуватиме і проф. Біціллі.

Отже, дальніші наші міркування і побудовані на цьому розмежуванні.

Подивимось як творилася українська національна традиція — українська національна душа.

Підставою для нього служив радісний і оптимістичний світогляд наших поганських предків. Їх державно-творчий геній створив своєрідну державну організацію княжої доби. Духовна культура слов'ян (я навмисне вживаю цього слова, бо погоджуюсь, що слов'янський корінь не був перешкодою для утворення цілком самостійних московського і українського народів) княжої доби зазнала значних впливів грецьких, особливо християнських і дала прекрасні зразки розвинутої культурної творчости в різних напрямках: літератури, мистецтва, права і т. п.

Але уже в цей час помічається основна різниця національних характерів українського і московського народів.

Приймаючи православну віру українській нарід рішуче однадав су-

* Див «Тризуб» ч. 41 (249).

хий догматизм віри та не давав рішучого значіння її обрядовій стороні. Ця боротьба тягнулася на пролязі довгих років і зрештою закінчалася перемогою народа в часи органічного з'єднання православної ієрархії з своїм народом за часів польського панування.

Московський же народ навпаки засвоїв з православної віри найбільше її мертву догматику та зовнішню обрядність.

Історія української православної церкви знає ентузіастичну боротьбу найширших народніх мас проти унії, що насильно запроваджувалося. Ця боротьба йшла під прапором оборони віри православної, як символа національної окремішності і політичної волі українського народу.

Історія московської церкви знає так званий «раскол», що стався на ґрунті «хожденя по солонь», «двуверетія» та «сугубое аллілуя», за які московський народ доходив до «самосоожения»...

В державно-творчому процесі український народ виходив з принципу децентралізації і глибокої демократії, опертої на повазі до людської особи. Найяскравішого окреслення знайшов цей процес в своєрідній організації тогочасної республіки — Січі Запорізької.

Московський народ прийняв для себе державну форму монархичної централізації, опертої на рабській підлеглості підданих своїм монархам, що знайшов своє винищення в інституті панщини, що зводив людину до положення соціального раба.

В царині свого оригінального права український народ не знав смертної кари в нормальному суспільному житті, як рівно ж і кари на тіло. Лише під сильним впливом Візантії ці форми кар знайшли своє застосування в адміністративній практиці князівської держави. Народня ж свідомість глибоко протестувала проти цього і не приймала їх як щось нормальне.

В московського ж народу «кнути», «щипти для рванія ноздрей» і т. и. були побутовим знаряддям, яким визначалося взаємовідношення влади до своїх підданих. А обов'язки ката не встидається виконувати і сам цар (Петро I).

В царині науки український народ навіть в моменти свого найгіршого поневолення під Польщею давав підстави для розвитку діяльності українських учених, що зібралися в місті Острозі в маєтків славного кн. Константина Острожського або Григорія Ходкевича, що для друку своїх видань користувався послугами Івана Федоровича та Петра Мстиславця, що мусіли тікати з Москви від розгніваного друкарською новою московського народу. На українських же землях знайшов для себе захист і кн. Курбський, що втік від лютої Івана Грозного та розвинув на Україні живу культурну діяльність.

Школа була надійною охороною віри православної, що в той час вважалася і символом національності проти католицької та протестантської інвазії. І український народ розумів це і тому, як тільки представленою православної ієрархії в Києві, заходжується коло створення своєї постійної школи (1615-1632) і блискуче справляється з цим завданням. Через де-який час школа перетворюється в славу Могиллянську Академію, що з 1632 року існувала аж до р. 1710. По організації навчання во-на мало чим відріжнялася від тогочасних західно-європейських університетів. А по своєму культурному значінню вона стає осередком, з якого вийшов не один десяток висококультурних діячів, що розносили світ знання в найдальшій закутці...

А московський народ в той час потапав у безпросвітній темряві, як про то свідчать тогочасні документи (Подорож Олімпія Алевського)...

Коли зрештою Петро I потребував освічених робітників для закріплення своїх реформ, то він знайшов їх серед українських учених, які вийшли з Києво-Могиллянської академії. Але на діяльність їхню московський народ завжди дивився як на роботу «еретическую»...

Після перемоги Петра I над шведами під Полтавою (1709) починається доба різкого занепаду в процесі творчості української національної

культури. Своєрідні форми державно-політичного і суспільного устрою, створені генієм українського народу — нищаться. Культурні установи закриваються. Церковне життя — щоб віра народу «малоросійського» не «отличалась от благочестія московскаго» підпорядковується московським церковним установам. Заводиться панщина. Сама мова українська оголошується неіснуючою. Кожна спроба легальної роботи над розвитком української культури жорстоко переслідуються. А краці сини слов'янського народу українського для «еволуції непрямої субстанції» повинні шукати захисту в сусідній Галичині, що перебувала під впливом німецької династії Габсбургів...

Так тягнеться до 1905 року. Але пільги, здобуті українським народом за першої російської революції, одна по одній ліквідуються царським правительством і нарешті закінчуються цілковитою забороною українського друкованого слова в липні 1914 р. в «русской Малороссіи» і варварським вандалізмом по відношенню до українського населення «Галицкой Руси».

Коли ми захочемо дати об'єктивно-справедливу оцінку цього процесу творчості ми не можемо не поставити його в зв'язок з тою державно-політичною обстановкою, в якій цей процес відбувався. Слідкуючи за його поодинокими етапами ми яскраво бачимо, що в той час, коли народ український жив більше-менше вільним державно-політичним життям, культурно-творчий процес відбувався інтенсивніше і український народ наближався до нації в її модерному розумінню... І навпаки, він впадає у стан більшої чи меншої летаргії, коли над ним тяжіла державно-політична опіка чужого національно, хоч і спорідненого расово иншого народу.

І справді, чи можна припустити, щоби Запорозька Січ була зруйнована по наказу Гетьмана українського?...

Чи можна припустити, щоби освіта на Україні занепадала в наслідок шкільної політики Києво-Могиллянської Академії...

Чи можна припустити, щоби полки України з доби гетьманщини перетворилися в низку губерній з закріпаченням населенням, коли б Полуботки не гинули в мурах Петропавловської в'язниці?...

Чи можна припустити, щоби український Петрарка і Данте разом — Тарас Шевченко — з наказу національної влади української поневірявся в аральських степах з забороною писати і малювати замість того, щоби приймати найактивнішу участь у творчому процесі для зміцнення української традиції і виявлення національної душі українського народу?...

Чи можна припустити щоби краці сини української нації (Драгоманови, Грушевські, Олесі, Петлюри і оті невідомі герої, які вшановуються лише культом невідомого воєка) за української національної влади примушені були шукати захисту для себе в чужонаціональних державах?...

Ні!

Все це можливо лише при одній умові, а саме: коли над Україною панують або представники «єдино русскаво народа» — великороси, або справжні «українізатори» України — Кагановичі, Косьори, Картак-вілінські...

Невже всього цього не треба брати під увагу при оцінці культурної вартості української нації, щоби бути принаймні об'єктивним у своїх висновках?!

Але не в зв'язку з ними «смягчающими» вини обставностями» треба вище розпінювати національно-культурну кваліфікацію українського народу.

Він заслуговує на те тим, що в дійсності він створив і чим в значній мірі прислужився до нормального творення традиції сучасних великих націй.

Створивши на початках свого існування міцну державно-політичну організацію, український народ енергійно боровся з безперервними по-токами кочових орд, що у своїй експансії на захід загрожували знищен-

ням, або принаймні зміною напрямку и утворенню національної традиції сучасних великих націй.

Об Київ, як об державно-політичний центр не раз розбивалися ці орди, а коли часами і перекочувалися через нього, то уже в стані нещадливому для західно-європейських народів.

І хто знає, чи не встоявся він в якості самостійного державно-політичного центру, коли б до його руйнації не приклали своїх рук московсько-суздальські князі, які, починаючи з Андрія Боголюбського (якому для закріплення свого князівського маєстату вистачало лише вкраденої, а не, по тогочасному праву, законної надіти на свою голову шапки Мономахової), весь час спричинювалися до його припинення як державно-політичного центру українського, а у винагороду за це залишили йому лише архивну славу матері городів руських.

І характерним є то, що ця матір городів руських трагить своє загально-людське значіння разом зі втратою значіння самостійного державно-політичного центру.

Культурною пам'яткою цієї доби є знамените «Слово о полку Ігореві», яке переховало до наших часів прекрасні образи відважної боротьби українських князів за свій національно-державний інтерес, який збігався одночасно і з інтересами цілої Західної Європи.

Після занепаду українського народу, як самостійного державно-політичного чинника міжнародного значіння, історичний процес творення колективного індивідуума — нації — з можливо єдиного тоді слов'янського племені іде в двох цілком самостійних напрямках.

На півночі — довкола московсько-суздальської династії, а на півдні — без точно окресленого в історичній перспективі персонального осередку — довкола тих ідей, що творять зміст духової істоти української нації.

Ідеї ці знайшли своє конкретне виявлення в своєрідних формах державно-політичної організації козацького війська Запорозького — Запорізькій Січі. Створена генієм українського народу, — без жадних сторонніх, особливо московських, впливів — Січ Запорізька дала нам зразок демократичної республіки, організованої з неіснуючим додержанням засад: свободи, рівності і братерства, що в Західній Європі знайшли свій словесний вираз лише в процесі Великої французької революції.

Створивши надійну базу для захисту своїх національних інтересів, українська нація, в особі свого Війська Запорізького, спричинюється до відновлення значіння Києва, як державно-політичного осередку, який починає тратити таке своє значіння після 1654 р. аж поки не обертається в губерніальне місто «єдиної нероздільної Росії». Архивна слава його деклямується на різні способи, але загально-людське значіння його втрачається.

Нарешті вибухає лютнева революція (1917 р.). Київ знов стає державно-політичним осередком української нації і знову виконує подвійну функцію: національного проводу, з одного боку, і передового форпосту Західної Європи в боротьбі з гунами ХХ ст. Об нього розбиваються червоні орди, а щоб не бути побитими національним Києвом — переносять свою столицю до значно денационалізованого перед тим Харькова. Але і це не рятує його від процесу націоналізації в українському розумінню цього процесу.

Ось що робить сила національного духа. І це можна знайти в історії кожної нації. Візьмим, напр., Варшаву. Як губерніальне місто єдиної неподільної — її не могли захистити сили 160 мільйонного «єдиного руського народу», не зважаючи на знищення мільйонів підданих і колосальну допомогу могутніх союзників. А об ту ж саме Варшаву — столицю новоствалого і несконсолідованої ще польської держави — розбиваються численні орди «єдиної соціалістической савтеской армії — апори єдиного комуністическаво интернаціонала»...

Цим ми даємо відповідь і на те твердження проф. Біццеллі, що з пов-

станням нових національно-державних організмів саме життя не стає різноманітним та багатшим на нові вражіння.

Звичайно, Київ, лише як на «мать городов русских», мало для кого буде цікавим, особливо при тому способі його показування, який практикувався росіянами.

А от Київ, як передовий форпост, під захистом якого складалася і розвивалася західно-європейська культура і цивілізація, ми певні, буде представляти не менший інтерес, ніж Верден у Франції...

А от Київ, з якого «наукова ересь» поширювалася по всіх закутках колишнього «єдиного і неделимого государства російскаво» напевне буде не менш цікавим, ніж сучасна Прага, з якої розносились «ересь» Гусова.

Сучасна стадія історичного розвитку української нації не дозволяє нам закінчити цей розділ простим наведенням українських імен, які говорили б за себе так, як говорять за себе, напр., імена Масарика, Клемансо, Пілсудського... Короткий період героїчної боротьби і напруженої творчої діяльності закінчився тим, що ми опинилися на еміграції.

Але поруч з нами опинилися на еміграції і численні творці національної душі справжнього «рускаво народа». Творча праця їх безперервно тягнулася на протязі довгих століть. Робота їх провадилася при державно-політичній обстановці без порівняння сприятливішій, ніж то було для творців української національної культури. Вони можуть похвалитися цілою низкою імен в різних галузях людської культури... І не зважаючи на це, народ їх не прийняв їх. Не прийняв князя Львова, не прийняв Керенського, а пішов за отверженням Леніним... При чім відход від своїх здавалося б природних провідників у московського народу був такий рішучий, що виразники духа «рускаво народа», що заховався під захист Колчаків, Денікіних, Врангелів, Юденичів, не змогли навіть дійти до етнографічної території великоруського народу, не зважаючи до того на реальну допомогу могутніх і переможних західно-європейських союзників. І пояснити це можна тільки тим, що поруч з великими творцями абстрактної російської культури якимось уживались і такі фігури, як Распутін, «вихідец» із надр нефальшованого «рускаво народа», перед яким безсила була уся культурна Росія.

Після всього сказаного, очевидно стане ясним і оправданим те непереможне стремління українського народу отворити свою національну державу з тим, щоби забезпечити собі можливість вільної праці над дальнішим розвитком своєї національної культури, над любовним і вільним формуванням своєї національної душі, яка безперечно знайде своїх Шекспирів, Бісмарків, Масариків та Вашингтонів. Разом з цим вона з логічною необхідністю виконує і свою історичну загально-людську місію — передового форпосту західно-європейської культури.

По цьому спеціально для української нації визначеному шляху і йде її устремління до вічного і абсолютного, яке не може не набрати в найближчому майбутньому і свого символічного виразу в літературній творчості.

Таким чином усі аргументи проф. Біццеллі, що до невисокої цінності національної душі сучасних «нових» народів не можна визнати за переконуючі. Причиною цього є зазначена нами його зрада своєму ж розумінню історичного процесу.

(Далі буде)

М. Литвицький.

Контр-революція в сільському господарстві України. *)

І на Україні, що її річки колись текли буквально молоком і медом, на Україні, цій плодючій та найбагатшій землі, людиність живилася лише картоплею та крупами в мінімальних дозах, без жирів, хронічно голодуючи, а то й зовсім голодуючи.

Таке явище було на совітській Україні, в Києві, у січні 1930 року, а на Правобережжі харчове питання було ще краще за Лівобережжя. Зрозуміло, що тепер цей стан не покращає.

І що там уже балакати за якісь експортні плани, коли не на порозі, а вже ввійшла до хати катастрофа, голод, голод на Україні; за мирних часів, за часів пересічно доброго врожаю!

Доказяїнувались!

Правда, ми ніби-то забули за справжню дитину окупантської влади за здобутки жовтневої революції, за колгоспи та радгоспи.

Але з них, як навіть що й буде, то лише в майбутньому, а на осінь 1929 року площа колгоспів була порівнюючи мінімальна й продукція їхня була значно гірша за індивідуальні господарства; краще було з радгоспами, особливо ріжних наукових закладів — там і урожайність значно вища, тваринництво було більше-менше добре розвинено, але й їх порівнюючи дуже не багато, не велика й їхня площа, а по друге, всі ці радгоспи дуже коштовна річ, вони не лише не дають прибутків, а навіть вимагають дотацій; у всякім разі на сьогодні радгоспи ці поки-що проїдають себе. І на оці катастрофа, голод не тільки на колонії, але-ж він загрожусь й самій метрополії.

Треба-ж уживати якихось негайних заходів, звичайно, по лініях найменшого опору.

Перш за все — заходи на папері — збільшити кількість великих радгоспів, колективізувати майже на 100 відс. селянську людиність у збільшених великих колективах.

У такий спосіб можна вбити зразу двох зайців — будуть «дзернові фабрики», що постачатимуть хліб та інші продукти, а замість українського селянина індивідуала куркуля, з ворожою окупантській владі психологією утвориться нова класа селянського пролетаріату, безземельних наймитів, що разом з мійським пролетаріатом утратить свою національність, буде прихильно ставитись до російської влади.

На папері ніби-то це все й дуже добре виходить, а на ділі, здається, не так легко перетворити психологію українського селянина, що завжди вбачав свій ідеал у власному господарстві, на таку де-б він бачив за ідеал все життя тинятися за наймита, за робітника. Правда, існує диктатура пролетаріату, а за цієї диктатури тільки й можливий безпосередній перехід від сталого, малосилого, дрібного й найдрібнішого індивідуального селянського господарства до великого колективного, високо виробничого. Адже-ж так зазначають большевики.

Правда, Сталін у самозахопленню каже, що земельні ці реформи значно легше ніби-то запровадити в ССРСР, бо селянство в ССРСР вже відзвичайлося дивитися на землю, як на свою власність. Але з одного боку, це-ж він очевидячки каже лише за російське селянство, яке завжди знало й «мір» і «общину», а українське селянство, що створило прислів'я «гуртове-бортове», ставилося й ставиться до землі, як до власності, а з другого боку не слід було-б забувати й за слова Леніна, який казав ніби-то для того, щоб знищити сучасну дрібно-власницьку індивідуальну селянську психологію (а він теж казав безумовно лише за російське селянство, бо зовсім не знав українського), треба де-нільки покоління.

У всякім разі наслідки цих негайно запроваджених з земельних реформ виявляться не раніш кінця 1930 року, але-ж треба негайно, хоч про людське ко виявити тих, хто довів найбагатшу країну в світі до такого катострофічного становища. Жадного сумніву не м-же бути, що це є наслідки якоїсь контр-революційної роботи; вона ця контр-революційна й винна у всьому, тр-ба-ж знайти, виявити цих контр-революціонерів, і політбюро партії дає такого наказу Менжинському, Московській Менжинській дає відповідного наказу харківському Балицькому, харківській Балицькій — київському Іванову, київській Іванов своєю завсегом — відділу Рогачову, й пішла робота, закрутилися коліщата за певним графетом...

І ось незабаром дійсно викрито контр-революційну організацію в сільському господарстві окупованої України.

На лаву підсудних посаджено 29 фахівців у сільському господарстві, професорів, видатних учених, наукових діячів, усю еліту агрономічної думки на Україні, осіб, що виключно посідали командні вис-ти по всіх галузях наркомземсправ.

Але тут зразу повстає запитання.

Ц-ж не є та політична тасмна контр-революційна організація, що мусить пр-водити роботу тасмно, в підпіллі.

Уся робота цієї організації повинна була провадитися прилюдно на очах всіх, у цій роботі повинні були брати участь інші особи, що не були причасні до цієї організації, повинні були брати участь комуністи, що роботу повинні були контролювати, проглядати, стверджувати вищі совітські та партійні органи.

В який же сп-сі протягом де-кількох років злочинці мали змогу таїти свою контр-революційну діяльність?

І як повинен був почувати себе увесь той партійний елемент, що брав ту аб-іншу участь у роботі цих шкідників?

Отже прогавили?

Але здається нам, що не так уже винні ці ці партійці.

Давно вже працюють «шкідники» в тих або інших галузях наркомземсправ, а совітська політика тоді й не дуже розрізнялася з напрямком їхньої роботи. Колективізація це-ж був лише ідеал, до якого треба було прагнути, але до цього ідеалу бул-це за далеко: зважалося тоді, що й кооперація індивідуальних господарств це вже є шлях до комунізму. Судильна колективізація сел-виринала-ж цілком несподівано, раптом, у партійних мозгах лише за останніх часів, п-а підсудні, безпартійні, вчені, добре обізнані з наукою, пристосованою до життя, не могли-ж випередити партійну ініціативу й їм не дано бул-зразу винайти, зразу зрозуміти «можливості за диктатури пролетаріату безпосереднього переходу від стало о, мало-ильно дрібного й найдрібнішого індивідуального селянського господарства до колективного високого виробничого!»

Гадаємо, що в цьому відношенні їхню долю поділяють щ-багато наукових діячів, чесних людей, що поважають ще науку й самих себе. Проте-ж будемо чека й на здійснення цього безпосереднього переходу, боїмося лише, що чекати цього доведеться задовго.

У чому-ж, властиво кажучи, полягає ніби-то виявлен злочинна робота цих шкідників сільського господарства окупованої України?

У конкретних заходах до зміцнення куркуля т-гальмування розвинення с-ціалісти ного, так зазначає акт обвинувачення, на підставі даних, що їх здобули органи ПІУ.

Організацію цю викрито наприкінці 1929 року, отже до цього часу вона мала змогу працювати без жадних перешкод.

І дивно в цьому всьому т-же: де-ж наприкінці 1929 року це зміцнення куркуля? Як ш-б куркульські, тоб-о — добрі, стійкі господарства ще б штучно зміцнювались, бо безумовно контр-революційність-би збільшувалася, за це нічого й казати, але не було-б такої градації с-господарства. Продукція цих господарств при підтримці верхівки земельних органів у всякому разі не падала-б так катастрофічно.

*) Див. «Тризуб» ч. 40 (248).

Але розгляньмо конкретніше це обвинувачення: окремі галузі цього «шкідництва» такі: найактивніша шкідницька учась у плановій роботі в галузі сільського господарства.

Як відомо 1925 року складався семирічний (1924- 1931) план розвитку сільського господарства України — і ось у цьому-то плані основна ідея ніби-то була — розвинення індивідуальних форм дрібного селянського подарства; план не роз'язував питання про незалежницькі господарства, в ньому не було місця для колективізації, як системи організації сільського господарського виробництва — у всьому цьому й полягала вина обвинувачених, їхнє шкідництво.

Але-ж самі автори цього процесу не мають змоги закинути обвинуваченим, що вони виключно склали цього плану, затвердили його та іпустили на світ Божий.

Плана цього-ж виробляли попередю на місцях, хай і за участю може й дуже активного шкідника, ну а куди-ж дивилися інші співучасники вироблення цього плану, скажیم, завідувачі округних земельних відділів, що є виключно члени партії та інші партійці на місцях?

Далі, плана цього-ж повинно було розглянути й затвердити в наркомземсправ. Правда, там був член колегії Резніков, один з головних обвинувачених, але-ж він один не міг заступити всієї колегії.

Де-ж були самі наркоми, їхні заступники, кажім той-же надзвичайно діяльний та енергійний партієць небіжчик Луценко, що його так вихваляли в совітській пресі, де-ж всі вони були, коли доводилося розглядати таку важливу справу? Відомо-ж, що такі важливі справи, а план розвитку сільського господарства на Україні, не міг не бути такою важливою справою, проходять через партійні органи. Як же поставились до цього партійні органи, а між ними-ж шкідників не було?

Отже, логічно кажучи на лаві підсудних повинні були-б сісти всі партійці, що поставилися злочинно, недбайливо до дорученої їм справи, що мусять відповідати в кращому випадкові за цілковиту бездіяльність, або як воно мабуть і було, 1924 року не звертали ще такої уваги на колективізацію, як системі організації сільсько-господарського виробництва і цілком природне вона тоді ще не посідала такого чільного місця.

Не треба забувати, що це тепер індивідуалізм подар на селі, це є вже майже контр-революціонер, куркуль, бо справжня резолюційність полягає лише в колективізації, а тоді ще не дивилися на колективізацію як на актуальне питання сьогодняшнього дня, тому в плані безумовно й домінувала ідея індивідуального господарства й відповідати за це не можна.

Характерно, як про всякий випадок підкреслено на суді, що й останній проєкт п'ятирічки є перейнятий злочинною волею цієї контр-рев. партійної організації.

У цьому полягатиме вихід, коли остаточно виявиться цілковитий провал цієї знаменитої п'ятирічки, хоч цілком можливо, що й до того часу повс'як ще один судовий процес шкідників у галузі складання п'ятирічного плану, шкідників, що привели до провалу цього плану.

Далі. Величезну шкоду заподіяла ця контр-революційна організація в галузі с. г. кредиту; вони прямиювали там усю роботу на те, щоб кредити потрапляли до куркульських господарств на шкоду інтересам бідної й колективного активу...

Але в Укрсельбанкові сиділи лиш три «шкідники» — Кононенко — член правління, Абдул-Абдулєвський — завідувач татлічного підвідділу, й Дідусенко, завідувач фінансово-економічного бюро. Як-б вони не були спритні, які-б не були талановиті у своїх контр-революційних махинаціях, але-ж це не якась піліальна робота. Їхня та мна роба а, робота розподілу кредитів мусять бути на висту. І цілком логічно буде запитати: ну, а інші члени правління Укрсельбанку, партійці, а всі можуть бути голова правління Скалича, а інші завідувачі відділів, не шкідники? А партосередок, партфракція Укрсельбанку, вони щ робили? Спали? А на місцях партійні та совітські органи, що мусять цікуватися а

бідноту, за колективний сектор, чому-ж вони мовчали, коли так несправедливо розподіляли с. г. кредити?

І невже-ж ніхто, а ніхто на місцях, починаючи від округного партії, окривконному, окремивідділу і кінчаючи останнім селянським не вернув уваги на те аконне підсилення кредити ми куркуль? чого-ж гідна тоді ця вся система підглядкування, підслукування, шпигунства, доносів? А головне де-ж на ділі було сприяння куркульським господарствам? Додамо-ж, що лиш куркульські господарства постачали сільсько-господарські продукти, що лиш з їхньої продукції живилося все населення й метрополії — Росії, й колонії — України, так, як що-б цим куркульським господарствам уділялися-б такі значні кредити, вони ці господарства лише завітнували-б, а кількіть сільсько-господарської продукції лише більшу-валася-б!

А річ у тім, що до сільського господарства на Україні тоді ставили як до чогось другого, а то й третє ступневого, всю увагу окупанти тоді вертали на міста, й великих кредитів зовсім не уділяли ані куркульським, ані бідняцьким господарствам на селі.

Контр-революційна організація мала великий вплив на роботу земельних органів у галузі землевпорядження. Це спричинилося до чималого зростання відрубних хуторських господарств на Україні, — так каже акт обвинувачення.

Але-ж ще 1923 року колегія наркомземсправ УССР ухвалила, що найкраща форма індивідуального землекористування на Україні — це відрубна або хуторська.

До колегії входили самі партійці: такий важливий акт повинно було проглянути політбюро ц. к. партії, а по цих організаціях шкідників поки щ не зафіксовано.

Отже, коли була відповідна ухвала найвищого органу в земельних справах — колегії наркомземсправ, то чи можна-ж закидати місцям, що вони виконували директиви суто совітського органу?

Контр-революційна організація заподіяла величезну шкоду в галузі тваринництва. І тут шкідники гальмували соціалістичну реконструкцію, допомагали зміцненню куркульського індивідуального господарства, а для колективного сектору цієї галузі нічого не було зроблено.

І дуже просто-чому, бо в колективному секторі майже й тваринництва не існувало.

Повстє є лишє запитання, де-ж те зміцнення індивідуального тваринництва, коли тепер на Україні, совітській в теорії, є дуже багато прекрасних планів щодо тваринництва, а на практиці не має ані індивідуального, ані колективного, ані куркульського, ані незможницького тваринництва, бо й самих тварин майже не залишилося.

І цікаво ще. Акт обвинувачення, що його складено було очевидячки на весні 1930 року, закидає «шкідникам» підсилення індивідуального, куркульського тваринництва, бо; зрозуміло, хто має де-кількі тварин, той не є вже незможник. Це-ж за актом обвинувачення контр-революційне року перед XI з'їздом КП (б) У зазначає, що треба рішуче стати на шлях розвитку тваринництва в індивідуальному секторі, рішучо борючись з тенденцією (?) однокорівності, тоб-то заводити по дві, три корови, тоб-то утворювати ті-ж самі куркульські господарства.

Отже, чи не причетний також сам нарком земельних справ Демченко до цієї шкідницької контр-революційної організації?

Далі ще цікавіше: відділові тваринництва наркомзему закидають, що він відволікав розроблення проєкту законодавчих заходів за бою худоби.

У наслідок цієї контр-революційної роботи посилюлися продовольчі труднощі, маслоробні та беконні фабрики значно скоротили (читай зовсім припинили) свою продукцію.

Але-ж відділ тваринництва несе все таки за високо десь там на горі, ну а долі, на місцях: рай та окрземвідділи, рай та округконкоми, рай та округтварини, що вони не помічали цього масового забою тварин, чому-ж вони не забороняли цього своїми обов'язковими постановами? Та де-ж забивали тварини? По куркульських господарствах, а ці господарства треба було нищити, треба було сприяти цьому нищенню, переводити ці господарства на південь. Ось, як що казати пристосовуючися вже до тваринництва, і знищили курку, що несла золоті яйця, а тепер і борися з однокорівністю, коли й по одній корові не залишилося по сільських господарствах.

Особливо злочинно-нахабна робота шкідників у галузі стандартизації, сортонасіння та запровадження сортозміну, — продовжує акт обвинувачення. Стандартизація і сортозміна, як що їх провадити у належний спосіб, повинні-б дати у сільському господарстві величезний виробничий ефект за короткий час. А цього ефекту не було, отже винні в цьому шкідники.

Але-ж забувають автори цього процесу, що раніше запровадження тих або інших заходів, які мають дати ефект, справа стандартизації й сортозміни вимагає багаторічного дослідження, багаторічної роботи, щоб дійти тих або тих уже певних висновків.

Отже, як що не можливо дати певного ефекту за короткий час, значить це є шкідництво; коли через нечувані морози, яких не було за часів дослідження, поимерзала вся озимина — значить це теж шкідництво; шкідники повинні були-б знати, що таких то років будуть великі морози, повинні-б були з а к о р о т к и й ч а с з а п р о в а д и т и й в и х о в а т и коли не було ще тих морозів, морозотривали сорти озимини. Цього вже не знали, цього вже не могли зробити, отже вони свідомі шкідники.

Особливу увагу звертали шкідницькі організації на готування контр-революційних кадрів серед низових агропрацівників, щоб мати своїх людей скрізь з гори до низу. На це шкідники використовували агрономічні курси наркомземсправ і курси при краєвих сільсько-господарських дослідних станціях.

Отже, виходить, що раз так легко вплинути на світогляд, на настрої низових агрономів, то нічого не варт ані с. г. інститут, ані партосередки при райземвідділах, ані керівництво від окрземвідділів, ані профспілки СГЛР, ані науково-технічної її секції.

Але щось на суді не було чути за жадного з таких зіснутих контр-революційними викладами на цих короткотермінових курсах агрономів. Та крім того, не вже-ж так легко викладати на цих курсах у контр-революційному дусі? А партійці серед слухачів? А інші лектори, а лектори партійці? Треба зазначити, що лекторський гонорар не входить до партмаксимальної заробітної платні, а тому комуністи дуже охоче викладають на всяких курсах, дістаючи за це пристойного гонорару.

Програму-ж курсів, програму самих лекцій затверджує-ж комітет курсів, до якого знову-ж входять лектори-партійці.

Візьмим наприклад курси при київській красній сільсько-господарській дослідній станції, звідки вийшло двох обвинувачених — директор її професор Олександр Филиповський й заступник його Еміль Заславський.

На цих курсах крім зазначених осіб та інших безпартійних лекторів, що хай підпадали під вплив директорів контр-революціонерів, брали-ж участь і викладаючи і в курсовому комітеті такі відомі партійці учені марксісти, як професори: Іванушкін, Кантиров, Посвольський, брав участь другий заступник директора теж партієць Федір Степаненко й інші так в який спосіб могли виникнути на цих курсах які-небудь контр-революції? В який-же спосіб могла бути контр-революція хоч би на тій самій київській красній сільсько-господарській дослідній станції, коли там же сидять наркоми, той же Степаненко, коли сам партосередок з тим же Степаненком сприяли вступу до міськради Заславського, як людини цілком відданої совладі, коли наукову діяльність

станції де-нільки разів ревізували за участю партійців учених марксистів, коли той же Степаненко редагує всі видання станції? Можей ці партійці не-Федір Степаненко ще 1926 року був за члена двору в куркульському госпшпигунської й провокаційної роботи на станції він довів свою благонадійність.

Однак доказів на суді замало, треба-ж мати ще й зізнання підсудних і каяття їхні; це вже так годиться за заведеним трафаретом по всіх політичних великих процесах у країні совітів. І напередки один перед одним зізнаються й каються всі підсудні, випереджаючи навіть обвинувачення, підсилюючи свої зізнання, як і слід науковим діячам, цифрами, цифрами, цифрами майже астрономічними й цілком голосливими.

Вони, обвинувачені в справі тваринництва заподіяли шкоду в сотні тисяч худоби, — каже Резніков. Вони, обвинувачені, в галузі стандартизації й сівозміни заподіяли шкоду в 250 мільйонів пудів загиблого зерна, — каже професор Филиповський. Десятки тисяч популярних книжок, розрахованих виключно на куркульські господарства, видали вони, — каже Заславський.

Ми не мали змоги зірвати соціалістичного будівництва, але ми сильно вскладнили те, що тепер доводиться переживати, — підкреслює професор Кононенко.

Але рекорд побив, як то кажуть, у цих зізнаннях професор Батиренко, завідувач сортосітки; він визнає, що протягом де-нільких років навмисно прикладав усіх зусиль до того, щоб залишити країну цілком без хліба.

Це-ж здавалося-б занадто жахливий злочин, адже навіть і суд, совітський суд не дуже щось вірить у щирість такого зізнання і визначає йому лише 5 років позбавлення волі.

Хай же допоможуть ці зізнання, ці каяття засудженим перенести призначені їм міри соціальної оборони.

У де-яких періодичних органах по-за межами ССРСР промайнули відомості, ніби-то ця контр-революційна організація є складова частина Союзу Визволення України. Це абсолютно не відповідає дійсності.

Усі засуджені в крашому випадкові «малороси» і до українства ставилися постільки-поскілки; з усіх них один Олександр Филиповський свого часу брав де-яку участь в українському русі — він був за члена правління «Централі» і навіть за товариша міністра земельних справ УНР за часів Центральної Ради, але потім од українців він відійшов і навіть брав досить близьку участь в поваленню С. Г. Наукового Комітету України — установи суто української.

Ця вся історія з шкідниками нагадує відому байку.

Через власну злочинну мельникову недбайливість, у мельника прорвало греблю, вся вода втікла, скоїлася катастрофа, й ось запопавши може дійсно контр-революційно настроєних де-нільки курок, що пили воду з рештків катастрофі й перед собою й перед сусідами їх ніби-то винними в сусідам, хто саме винний є в цій катастрофі, чи сам злочинний експериментатор господар мельник, чи ці нещасні курки.

Бачучи цю жахливу катастрофу в сільському господарстві України якоїсь там контр-революційної організації, ніби-то вона довела країну до цього жаху, читаючи про судовий процес з цього приводу, мимоволі пригадується речення ще одного письменника: «унтер-офіцера вдова сама себе висмагала».

3 життя на Україні.

(Лист з Одеси).

Ви питаєте про наші настрої...

Не знаю, що вам і відповісти на це. Як у нас тут можуть бути настрої, коли все наше життя тепер зводиться до двох примітивних бажань: як-би не померти з голоду та як-би не потрапити в категорію шкідників, або контрреволюціонерів.

Зараз у нас на порядковому денному хлібозаготівля. Як відомо, цього року урожай у нас був досить добрий. В той час, як хліб перебував ще на пні, наше «начальство» багатіло думкою та будувало всілякі плани, комбінувало і розраховувало, в який-би спосіб прибрати цей хліб до рук. І це цілком природне, бо, треба вам знати, що хліб — це головна підвалина існування сучасної влади. Тим часом і тут, як у нас всюди і завше буває, дійсність перевернула до гори ногами всі розрахунки і справа прийняла зовсім інші звороти.

Після розкуркулювання в-осени минулого року, яке по суті носило характер карних експедицій, було приступлено до переведення посівної кампанії. Переводилася вона, так само як і «розкуркулювання», під великим тиском і при допомозі ріжких ударних бригад, трійок і груп. Навіть індивідуальникам, аби заохотити до засіву, було обіцяно, що їх ні до колективу більше не тягнутимуть, ні збіжжя від них не одбиратимуть (бо, мовляв, запамороченій місцевій адміністрації Сталін з Москви прислав нові — цілком лагідні «паморози»). Коротше кажучи, як-би там не було, але землі засіяли досить...

Коли-ж прийшла пора збирати, то зібраний хліб знову почали силоміць відібрати, знову почалися арешти і висилки. Це привело до того, що для збору врожаю почало бракувати робочої сили і у нас на Одешині, а певно так само й по всій Україні, єсть багато місць (як наприклад Одеський та Тарасо-Шевченківський райони), де половина скошеної озимини та 75% ярини ще лежать на полі, чорніючи від дощу та проростаючи. А час уже не ранній — вже переважає за другу половину вересня місяця. *)

Навіть серед колгоспників почалося тертя та ворогування і владі доводилося вживати сили, щоби заохочувати «організований сільський пролетаріят» до збору врожаю.

Не малу роль в даному разі відіграла й та неприступна безгосподарність, що може бути тільки в колгоспах, а саме: несправедливий розподіл і безсистемне використання робочої худоби, увиливання від роботи, особливо комнезаможників, які, звикнувши начальствувати, нічого не роблять, а тим часом домагаються для себе рівної частини прибутків; далі — майно розкрадається, за худобою ніхто не глядить і нарешті верхівки колгоспів і союзів, на виручені гроші, улаштовують голосні пияцтва, а все це разом викликає загальне невдоволення, сутички і боротьбу.

Тяга до виходу з колгоспів знову набрала масового характеру. Так в селі Мариново, Березівського району, вихід з колгоспів прийняв такі форми, що колгосп не нині, так завтра розлетиться; в селі Підколєно того-ж району на загальних зборах Союзу 60 душ подали заяву про вихід з Союзу, мотивуючи це тим, що вони працюють на комнезам; в селі Ельзас середняки вирішили вийти з Союзу, бо мовляв, там залишився сямий хлам, на який не варто працювати.

Завдяки цим моментам, частина хліба ще й по-нині стоїть облогом на полі.

Розправляючися минулого року з «куркулями», в останніх було забрано багато засіяної землі і передано до колгоспів, але коли хліб дозрів, то ці-ж «куркулі» (можете собі уявити, що то були за куркулі, коли їх

не тільки не виведено в «росход», але й не вислано за межі України) почали нищити відібраний у них доробок й по цілій Україні почалися хронічні пожежі... Так, в селі Рандель згоріло три чверті гектара пшениці, в селі Манмусово згоріло два гектара скошеного хліба, поблизу Березівки згоріло 6 гектарів на пні, у Владівському районі в колгоспі імені Крупської згоріло 50 гектарів скошеної трави; на гармані Козловського Союзу Тарасо-Шевченківського району згоріло дві скирти збіжжя; в селі Рошеванівці, Цебрівківського району, згоріло до 300 пудів уже обмолоченого хліба; на участкові «Нечаяний» згоріло 250 гектарів скошеного й нескошеного жита, а через два дні на тому-ж участку згоріло до 500 мішків пшениці, і так без ліку.

Чи зрозуміло вам тепер, які у нас, на цьому тлі, панують і можуть панувати настрої.

І. Яковенко.

3 міжнароднього життя.

— Стара Європа й молода Італія. — Ревізія мирних договорів. — Фашизм на експорт. — Східна політика Італії.

Чергова велика промова італійського диктатора перед його фашистськими підданими, і чергова сенсація в політичному світі Європи. Це вже так повелося здавна і стало наче міжнароднім звичаєм.

Останній такий виступ Мусоліні був з півроку тому в Милані та у Флоренції, припав на часи великої конференції що-до обмеження морського озброєння в Лондоні і спричинився до того, що конференція та, як відомо, частково, коли не більше, скрахувала. Поточний виступ стався у Венеції на зборах всеіталійського з'їзду фашистських провінційальних директорій. Він не одірваний од попередніх. Навпаки, сам Мусоліні встановив його тяглість і органічний зв'язок з виступами миланським і флорентійськими, бо сказав, що

Метою тих виступів було — зірвати маншару з обличчя застарілої і лицемірної Європи, яка в Женеві лопоче щось про замирення, а сама в той час скрізь готує війну. І мета ця зостається актуальною.

У Венеціанській промові єсть багато такого, що торкається внутрішніх італійських, — властиво, фашистських — справ. Тон її — піднесений горячковий і демагогічний, істеричний і надто оздоблений голосними словами — наявно викликаний психологією тої аудиторії, перед якою стався виступ. Тому все те можна залишити по-за межами уваги і міркування. Важливі по-за італійські теми промови Мусоліні. Таких тем в його промові єсть три.

* * *

Перша з них — це питання ревізії мирних договорів. Італійський диктатор виступав уже не раз, як ініціатор і неуступний прихильник тої ревізії. На цей раз він висловився з цього приводу в такий спосіб:

Ревізія мирних договорів мусить статися не тільки в інтересах італійських, в тому заінтересовані — ціла Європа і цілий світ. Це не якась дурна чи неможлива що-до зреалізування річ, вона передбачена в самому статуті Ліги Націй. Дурницею являється навпаки — претензія гадати, що договори — річ непорушна. Хто порушує пакт Ліги Націй? Це — ті, що в Женеві утворили і хочуть затримати на віки дві катего-

*) Лист датований 20 вересня с. р.

рії націй, — одну — озброєну, другу — обеззброєну. Звідки вони беруть рацію думати, що ця комедія затягнеться до неконечна, коли навіть головним актерам тої комедії тягар її стає не по силі!

Фашисти, вказав далі Мусоліні, війни розпочинати не хочуть. Правда «гармати завжди краще за слова, бо прекрасні слова бувають часто марними», але Італія озброюється «для оборони, а не для нападу».

Навіть наша політика, спрямована на ревізію договорів, — політика, що ми її розпочали з червня 1928 року, — має на меті уникнути війни, зекономити сили, колосальні сили, що потрібні на війну.

Італійський диктатор вважає свою політику миролюбною. Але інакше зрозуміли її по-за Італією. Може найвірніше виявлено це берлінською газетою «Abend». В органі тому читаємо:

«Промова Мусоліні — поважний симптом занепокоєння, в якому живе Європа на протязі всіх дванадцяти літ, що минули з часу світової війни.

Італія незадоволена своєю часткою здобичи, грає небезпечну гру, вказуючи на те, що вона готова перейти до стану переможених з року 1913, аби допомогти їм досягти кращого миру. Для здійснення тої політики, спрямованої проти Франції та Югославії, дбає вона затягти до свого неводу СССР, Угорщину, Болгарію, а особливо — Німеччину.

Досі всі німецькі уряди ухилялися од приятельських подарунків, що приходили з по-за Альп. Ні пропонуване діло, ні якість партнера не викликали довіри, — ризико здавалося надзвичайним. Тепер, другого дня після виборної перемоги гагенкрейсерів, Мусоліні вважає, що настав сприятливий час, коли можна зробити з Німеччини знаряддя італійського імперіялізму.

А в тім безсумнівно, що в основі своєї доля Німеччини — байдужа річ для Мусоліні. З тою самого дня, коли він зможе досягнути сприятливого для себе погодження з Францією, він не говоритиме більше про німецько-італійське приятельство».

Французька політична опінія, справа і зліва, поставилася до виступу італійського диктатора гостро і рішуче, без довгих слів. Ліва «L'Ère Nouvelle» пише:

Важасмо, що руїна договорів однозначна з руїною миру. Їх ревізія надала б імперіялістам права напасти одиного.

Справа — «L'Avénir» говорить ще ясніше й коротше:

Про ревізію договорів говорять багато, надзвичайно багато. Скажемо ж мрійникові у чорній сорочці та його приятелям раз наразавжди, що ми жадної ревізії не хочемо.

Французький уряд офіційно не відгукнувся на виступ Мусоліні, хоч і був спрямований в найбільшій мірі як раз проти Франції. Але неофіційною відповіддю на те мабуть такі можна вважати численні авторитетні статті, приміщені в одній з найбільш поширених паризьких газет («Le Matin»), де детально переказано про досконалу сухоходьну, морську і повітряну організацію охорони французьких кордонів не тільки з боку Німеччини, але також і Італії. — На кожний ворожий удар, говорилося в тих статтях, ми маємо можливість одвісти ударом в п'ятеро сильнішим. І для наших ворогів на цей раз справа йшла б не про державну, але й про національну катастрофу.

Про пресу середньо-європейських союзників Франції нема що багато говорити. Вона стурбована й занепокоєна мабуть так само, коли не більше, як за часів гітлеровської перемоги в Німеччині. І дива тут немає жадного, бо всяка ревізія договорів одіб'ється в першу чергу на кордонах і

на долі нових чи збільшених держав, що повстали після великої війни. Англійська преса не хвилюється й не гнівається, а лише констатує виступи Мусоліні, говорить за нього холодно і погордливо. Їй здається, що політика італійського диктатора «та сама, яку вів Вільгельм II перед війною та яку зараз за СССР веде в Європі Сталін».

«Кайзер Мусоліні, — пише «Daily Express», — вдався ще раз до своїх славетніх наподоблень Вільгельма II. Німецький кайзер мав певне виправдання своєї ролі, бо стояв він на чолі багатой, могутньої, організованої держави. Мусоліні не має жадного виправдання. Хоч і як багато, може, він зробив для Італії, але не підніс він її до тої міри, щоб вона могла витримати війну. Більше за всяку иншу країну Італія потребує миру для консолідації свого становища. Коли Мусоліні уявляє собі справу інакше, він заграє з катастрофою. А тому було б краще, коли б він у своїх власних інтересах і в інтересах європейського спокою, дав би оброть на свою губу».

* * *

Друга міжнародня тема промови Мусоліні торкається ідеї фашизму, як універсального методу урядування. Раніше італійський диктатор у своїх виступах незмінно підкреслював, що фашизм не може бути елементам експорту по-за італійські межі, бо він — органічний продукт італійської історії. Тепер, мабуть, під впливом успіхів Гітлера в Німеччині, він рішуче змінив свої погляди на саму сутність фашизму. Він вважає, що фашистську ідею можна й слід пропагувати по цілому світі, що фашизм — придатний всюди і скрізь, бо це єдиний засіб встановити на землі щастя, — принаймні європейській.

Фашизм, каже він, — рух італійський своїми установами, але універсальний своїм духом, бо він вирішив всі проблеми у взаємовідносинах між державою та людиною. Можна тому провідити фашистську Європу, перейняту установами, методами доктриною фашизму, — Європу, яка по фашистському вирішила проблему модерної держави XX століття, дуже одмінної од держав, що існували до року 1789, або повстали після того. Фашизм існуватиме вічно.

Співати славу своїй доктрині — річ природна. Співав її Мусоліні і раніше, але його співи зараз дивно нагадують співи нікого иншого, як Сталіна, як одночасно з англійською пресою справедливо зауважила одна з румунських газет. Ленін, що добре знав колись Мусоліні по Швейцарії, де обидва вони, як соціялісти, бідували на вигнання, дуже шкодував потім у Москві, що той вихопився у нього з рук. Але як тепер видно, одійшов він не так уже далеко. Большевізм і фашизм — це два однакових образи, з ріжницею хіба що, як удзеркалі: що в одного праве, то в другого переступило на лівий бік. Одмінною було досі ще й те, що фашизм наче б щиро задовольнявся одною країною для своєї творчости. Тепер одпала і ця одміна, і можна сподіватися, що од слова італійського диктатора, на московській кшталт, перейде до чину, субсидуючи та даючи провід усім тим течіям роскладу і підриву сучасної демократії, шов наслідок війни скрізь виявилася за останній час. Досі в державному маштабі робила не тільки Москва, небезпека подвоїться, коли того самого виступить і Рим. Бо ж комуністи й гітлеровці в Німеччині виказали, що ці дві течії, сварючися іноді між собою, можуть також дуже добре уживатися одна з одною поруч, приятелюючи, як приятелює зараз і Рим з Москвою. Старим європейським демократіям це не так уже страшно, але молодим може бути од того велике горе.

* * *

З трьох міжнародніх тем Мусоліні для нас українців мабуть таки найважливіша третя, де він торкається своєї східної політики.

Що-до дунайської та східної нашої політики, то вона продиктована нам життєвими причинами. Ми змагаємося до максимуму використати нашу територію, але скоро настане час, коли її нам не вистарчить. Наше населення збільшується в такий спосіб, що 1950 року, коли Європа буде вже надзвичайно старою, єдиною молодістю в ній залишиться Італія. Нам немає іншого напрямку, як на схід, де може розвиватися наша мирна експансія. Це дуже добре пояснює наші союзи і наші приятельства з певними державами.

Ці союзи і приятельства названі частково вище: Угорщина, Албанія, Болгарія, може Греція й безперечно ССРСР. У цьому напрямі Італія має вислати своє «молоде» населення. Чи пощастить то їй зробити на Балканах, поки зараз гадати. Але по-за Балканом на Чорному морі ще перед 1950 роком зустріне вона націю, що буде напевне не менше «молодою», як Італія та яка чужому народові свої землі не оддасть. З нею Італія, як і сьогодні, зможе приятелювати чи ворогувати, але селитися їй там буде годі. Це ми мусимо собі вже сьогодні сказати.

Observer.

З широкого світу.

— В Саарській області на шахті Майбах стався вибух газу. Загинуло 99 душ.

— Англійський уряд висловився за обмеження декларації Бальфура щодо Палестини. Численні жидівські організації по цілому світі заявили протест проти рішення англійського робітничого уряду.

— В Румунії, в зв'язку з викриттям нової великої шпигунської совітської організації, переведено масові арешти; в числі заарештованих — віце-директор архівного відділу м-ва закордонних справ.

— Відомі французькі авіатори Кост і Белонт, повернувшись до Парижу, де їм уряд і населення улаштували триумфальну зустріч, в день Всіх Святих одбули подорож в Етрета, де стоїть пам'ятник загинувшим при спробі перелетіти Атлантику Невжесерові і Колі.

— Під час вибуху копальні в Альсдорфі (Німеччина) загинуло 300 шахтарів.

— Єгипетський король розпустив парламент. Розпорядженням уряду буде змінена конституція і на її підставі переведено нові вибори.

— Перервано китайсько-большевицькі переговори в Москві.

— Голова Нанкінського уряду Генерал Чан-Кай-Шек прийняв християнство.

— В Норвегії ліві партії на парламентських виборах потерпіли поразку. Не вибрано ні одного комуніста.

— Відкрито болгарський парламент.

— Опозиція в середині консервативної партії при голосуванні довір'я лідерові партії Балдвінові одержала значну меншість голосів.

— Торговельна палата міста Рубе у Франції винесла домагання до уряду рішучих заходів проти совітського демпінга.

— Троцький знову проситься до Англії.

— По справі змови прихильників ген. Пангалоса грецький уряд арештував багато військових. Сам ген. Пангалос спростовує свою участь у цій змові.

— На острові Формозі вибухло повстання тубільців проти японців.

— Грецька преса однодушно вимагає від уряду суворих заходів проти большевицького демпінга.

— Прибули до Софії царь Борис і королева Джиованна.

Хроніка.

З Великої України.

— Нові інститути в Голосієві. В Голосієві коло Києва відкрито інститути механізації та електрофікації сільського господарства, агрономічний та м'ясо-скотарський інститут («Пр. Пр.» ч. 242 з 21. X).

— Відкриття польського педагогічного інституту в Києві. У Києві відкрито першу високу польську школу в ССРСР — польський педагогічний інститут соціального виховання («Пр. Пр.» ч. 243 з 22. X).

— Початок «українізації» на Казакстані. В м. Альма-Аті на Казакстані засновано «Секцію української пролетарської культури». Ця секція, яка має своїм завданням сприяти запровадженню української культури серед української людності Казакстанської совітської республіки, звернулася з листом до всіх культурно-наукових організацій сов. України з проханням взяти безпосередню участь у здійсненню заходів по українізації української людності Казакстану «відповідно до Ленінової національної політики та завдань соціалістичного будівництва».

У відповідь на цей лист, колєгія Наркомос'у сов. України взяла на себе шефство щодо культурного обслуговування української людності Казакстану. Постановлено відрядити на роботу педагогів з України до українського педагогічного технікума і українського відділу в Інституті Наросвіти Казакстану, які має бути засновано як рівно ж дати на педагогічних інститутах і технікумах України 170 місць для учнів з Казакстану.

Передбачається відправити на гастроли до Казакстану один з українських театрів («Ком.» ч. 287 з 17. X).

— У Казакстані є понад 1 мільйон українців. Там є 29 районів, де живуть виключно українці. В Ахтюбинську намічено відкрити цього року перший український педагогічний технікум на 100 чол., а при Кустанальському інституті Наросвіти організується український відділ («Ком.» ч. 276 з 6. X).

— На засіданні ВУЦВК, яке відбулося 16 жовтня, Петровський зробив доповідь про свої враження з подорожі до Казакстану, що він зробив з доручення ЦК ВКПб. Він доповів, що в Казакстані є до одного мільйона українців, але роботу щодо їхнього обслуговування по українськи ще не розгорнено («Ком.» ч. 287 з 17. X).

— Репертуар харківських театрів. Затверджено репертуар харківських театрів на наступний сезон 1930-31 р.

В «Березолі» підуть такі п'єси: «Перша жінка» — Вишневецького, «Дев'яносто Сім» — Куліша, «Диктатура» — Микитенка, «Миша Мазайло» — Куліша, «Змова Фіско в Іенуї», «Алло», «Мікадо», «Невідомі Салдати» — Первомайського і п'єса з репертуару державних театрів Грузії.

У Червонозаводському театрі: «Гута» — Кобеця, «Свічене Весілля» — Качерги, «Слуга двох панів» — Боньдона, «Комсомольці» — Первомайського, «Місто вітрів» — Кірмона, «Кам'яний Острів» — Корнійчука, «Башня Гейлосака» — Каннеля, «Диктатура» Микитенка, «Віддай партквиток» — Моєрєва.

У Харківській державній опері підуть: «Золотий Обруч», «Машиніст Гопкінс», «Кармелю», «Князь Ігорь», «Купала», «Русалка» «Прорив», «Севільський Цирюльник», «Абесолом», «Кармен», «Тоска», «Червоний Має», «Весняна Казка», «Ференджі», «Футболіст».

Репертуар харківського державного жидівського театру буде такий: «Шлак» Федяра і Фініберта, «Греблес» Орлянда, «Галстух» — Глебова, «Кадри» — Микитенка, «Гірш Лекерт» Кушнарева, «Барі Аруф» — Галуї, «Затмук» — Глебова, «Блут» — Оршанського, «Лецте» — Резніка.

Репертуар харківської музичної комедії: «Гаврилея» — Бондарчука, муз. Коляди, «Дружия Горка» — Львова, «Самозваний принц» — Ленського в переробці Бірюнова і Хмельницького, музика Клебанова і Ашкіндазе, «Метис» («Роз Марі») — Кулика, «Наталка Полтавка» — Котляревського, в обробці Микитенка, муз. Ліссе, «Запорожець за Дунаєм» — Гулака-Артемовського та Бокачю в обробці Надама і Массе, муз. Зупне («Ком.» ч. 287 з 17. X.).

— Епидемії поширюються. Завдяки невтішному санітарному стану і браку лікарів — епидемії тифу, шкарлатини й обкладу значно поширюються. На клініках зауважуються величезні черги, які чекають на медичний огляд. Особливо захворювання на грип та ангіну гостро збільшилися. Антисанітарія панує особливо по студентських гуртожитках. Через брак ліжок студенти сплять на підлозі. Приймають до гуртожитків студентів без попереднього медичного огляду і тому вкупі з здоровими містяться також хворі на інфекційні хвороби. По гуртожитках скрізь маса блощів і інших паразитів («Пр. Пр.» ч. 243 з 22. X.).

— Гужова повинність на Київщині. У зв'язку з браком транспортних засобів та завдяки тому, що ніхто не хоче добровільно перевозити дерево за встановлену плату, оголошено відбудування підвід для вивозу лісних матеріалів з Першотравенського та Броварського лісництв, за встановлену плату, селами Петрівка, Валки, Мощин, Цухівка, Бровари, Зазим'є, Погреби, Рожівка («Пр. Пр.» ч. 244 з 23. X.).

— Немає хліба. В Харкові останніми часами спо-

стерігаються великі черги по хліб, якого є дуже мало. Часто замість хліба видається тепер борошно, а то й просто немолоте дзерно («Ком.» ч. 284 з 14. X.).

— Дніпрельстан відстає. Щоб виконати завдання по укладанні бетону на Дніпрельстані, треба укласти бетону кожного дня 4000 куб. метрів. Укладається в дійсності лише 2.800 — 3000 куб. метрів, так що закінчення бетонних робіт, проєктоване на кінець біжучого року, мусить бути відкладено аж до наступного будівного сезону. До того-трудова дисципліна на Дніпрельстані що далі більше підупадає. Бракує спеціальної одежі для робітників, наприклад, спеціальних чобіт для бетонярів. Не дивлячися на гострий брак цих чобіт, робітники кидають на місці роботи просто сотнями пар ці чоботи, без яких бетонярові не можна працювати («Ком.» ч. 286 з 16. X.).

— Аскольдова могила сьогодні. На цвинтарі навкруги могили сміття та нецензурні написи. Часто коло могили п'ячать та хуліганять. Цінний мозаїстичний образ, що стояв на одній з могил, у квітні ц. р. було знайдено розбитим на дрібні шматки. З цвинтаря розкрадають мрамур. В липні місяці було затримано якогось Т., який скинув з постаменту статую і розбив її («Пр. Пр.» ч. 240 з 18. X.).

— Присуд. Селянина з Кременчузької округи Ф. Котляревського, який маючи власну молотарку, ніби навмисне не молотив хліба, щоб не здавати його більшовикам, було віддано під суд. Засуджено його до позбавлення волі на 2 роки й до штрафу на 500 карб. з висилкою після відбуття кари за межі Кременчузької округи. Молотарку у Котляревського також конфісковано і передано колгоспу («Пр. Пр.» ч. 242 з 21. X.).

З життя укр. еміграції.

— У Франції.

— З життя Військового Т-ва: — Оден-ле-Тіш. Філія Військового

Т-ва в Оден-ле-Тіші дуже урочисто влаштувала свято Св. Pokрови — 19 жовтня. Хоч ініціатива свята належала Філії Т-ва, але крім членів Філії з їх родинами, на чолі з зв'язковим п. Іванютою, прийшли і громадяне з Головою Громади п. Нікітіним. Хоч в Оден-ле-Тіші є ніби дві організації — Філія Військового Т-ва та Громада — але на святі всі члени з себе уявляли одну українську родину, що робило надзвичайно гарне враження.

Після змістового, добре виголошеного реферату сотн. Балабана, хор під орудою сотн. Сидоренка відспівав національний гімн та низку пісень. Хор виконав свій програм дуже гарно. Концертний відділ пройшов також добре. Прекрасні співи п. п. Хоховичевої, Софроненка, Павленка, братів Винницьких, Сидоренка, декламації дітей Хоховичевої, Софронівського, Поштаренка та інших справили як найкраще враження. Для численної дітвори, що була присутня на цьому святі і яка вчиться по франц. школах, цей концерт мав велике значіння з боку національного виховання. Добре і весело пройшла вечірня по святі.

Дійсно, порядок і організація всього свята були зразковими. Розійшлися гості пізно уночі. На святі був присутнім Голова Військового Т-ва ген. хор. О. Удовиченко.

— Гренобль. 21 вересня с. р. відбулися загальні збори членів Громади, на яких обрано було раду в такому складі п. п. С. Рогатюк — голова, Ф. Вихрів — заступник, І. Вонарха — секретарь-скарбник. За працю минулій Раді висловлено подяку.

Після зборів тодішній Голова Громади в Ліоні п. Горбатенко поділився враженнями з життя української еміграції. Уважно вислухавши, присутні подякували докладчику. Голова Громади п. Рогатюк дякував Ліонській Громаді за її братий допомогу.

В Греноблі відкрився український ресторан, де приміщено бібліотеку Громади. Взагалі життя в нашій Громаді поживало і зацікавлення громадою росте,

має вступити до Громади кільканадцять осіб. Приємно те, що у нас нема того розбрату, що існує в інших, хоч і до нас силкуються внести його такі, як Шаповал.

— Пон-де-Шарні. 25 жовтня с. р. відбулася вистава в Pont de Charny. В невеличкій салі над сценою гордо на синім полі красувався тризуб, по бокам сцени жовто-блакитні прапори. З художнього боку вистава пройшла добре. Особливо треба відмітити гру п. Різника в ролі Назара, решта чоловічих ролей виконана слабо, очевидно завдяючи поспіхові у підготовці п'єси. З жіночих ролей виконано добре панією Кашуковою роль Галі, добре провела роль хозяйки пані Мамонтова. Хор під орудою п. Багинського виступав немов би експромтом, видно було недостатню підготовку. Проте українські танці під орудою п. Ларіончука захопили публіку і собою заповнили всі недостатки вечора. Танцювали пані Кашукова та Ларіончукова й пп. Ларіончук і Остапєць. Заля була повна шцерь з чужинцями, французами, чехами, греками. Збор був повний. Можна лише побажати успіху п. Різникові в його добром ділі, який не тільки режисував, але увесь тягар постановки виніс на власних раменах. Треба підшукати іншу салю, де б сцена була більша.

Після виконання програму був баль, який тягнувся аж до 3 год.

В Чехії

— В Українськiм Історично-Філологічнiм Товариствi 4. листопаду 1930. в помешканні Mala poslucharna (Praha V, Brehova s. 5). відбулися доклади дійсних членів: 1. Білецького, Л. Т. — «Володимир Самійленко і літературні впливи на його поезію за часи 1884-93 р. р.» 2. Мірчука, І. І. — «Спровоздання з УІ Міжнародного З'їзду філософії в Оксфорді (1-5) IX 1930

— Новий орган. У Празі організується видавання ве-

ликого позапартійного українського органу «Українська справа». Основоположниками його являються інженери: М. Трепет, І. Семянчук та К. Осауленко. Спочатку часопис буде виходити щоденно. Для фінансування видавництва мається на оці створити акційне т-во.

В Польщі

— З життя корпорації «Запорожжа» у Варшаві. Корпорація «Запорожжа» у Варшаві, як і в минулому році, старається заповнити свої суботні збірки рефератами, порушуючи в них актуальні і досить цікаві теми.

25 жовтня б. р. відбувся тут реферат ген. П. Шандрука, темою якого була «Майбуття війна». На чергових збірках мають відбутися реферати інж. С. Маланюка «Головні явища в нашій літературі за останні 10 літ», інж. С. Бювінського «П'ятилітній господарчий план ССРСР» та ин.

Зміст.

— Париж, неділя, 9 листопада 1930 року — ст. 1. — В. Королів-Старий. Проти течії (пам'яті Олени Пчілки) — ст. 2. — Р. С. Майбутня війна — ст. 6. М. Литвинський. Проблема української державності і російське видавництво «Єдинство» в Празі (продовження) — ст. 12. — Г. Л. Л. Контр-революція в сільському господарстві України — ст. 18. — Лист з Одеси — ст. 24. — Observator. З міжнароднього життя — ст. 25. — З широкого світу — ст. 28. — Хроніка: З Великої України — ст. 29. — З життя укр. еміграції: У Франції — ст. 30. — В Чехії — ст. 31. — В Польщі — ст. 32.

УКРАЇНСЬКЕ ДРАМАТИЧНЕ ТОВАРИСТВО

при Ліонській Громаді

готує до постановки при участі пані Таран та пані Іванової М.

«Жонатий Мефістофель»

Фарс на 3 дії Мировича.

Чистий прибуток на користь бібліотеки Ліонської Громади.

Режисер В. Григораш.

Редакція і адміністрація: 42, rue Denfert-Rochereau, Paris (V)
Tél. Danton 80-03.

Для переказів у Франції: «Le Trident», chèque postal 898.50, Paris.
Адміністратор: Іл. Косенко.
Редагус — Комітет.
Le Gérant: M-me Perdritzet.

Imp. de Navarre, 5, rue des Gobelins, Paris XIII.

Лист до редакції.

Високоповажаний Пане Редакторе. Прошу ласково умістити наступного листа. В свій час я звертався до громадянства за поміччю для трьох укр. вояків, що хворі на сухоту.

Один з них — підст. Фолушняк вже вмер. Стан здоров'я двох інших важкий та потребує допомоги. Поручник Кушнір, що перебуває в шпиталю пише: «здоровля мос ніби поправляється. Дуже хочу їсти. Мені не розходиться о гроші. Буду радий коли прийшлиють для мене харчі: цукор, масло чи сало та инш. Прошу прислати мило. Харчів, що дають тут, для мене не вистарчає...»

Звертаюсь до всіх українців допомогти п. пор. Кушніру, як грішми так і харчами. Все можна пересилати на імя самого хворого по адресі:

Leonard Kouchnier, Sanatorium.
D. Le Tronche, (Isère), або на мос ім'я: — 42, rue Denfert-Rochereau, Paris V.

Ген. О. Удовиченко.



ТРИЗЕННИК - REVUE HEBDOMADAIRE - UKRAÏNIENNE - TRIDENT

Число 43 (251) рік вид. VI. 16 листопада 1930 р. Ціна 2 фр. (Prix 2fr)

Париж, неділя, 16 листопада 1930 року.

В боротьбі проти національного уряду України, уряду УНР, московські завоювальники примушені були вдавати з себе навіть прихильників самостійності України. Могутній зріст національної свідомости, виразно виявлена воля до незалежного державного життя, були тією силою, яка примусила найзапекліших імперіялістів та централістів, хоч і пофарбованих у червоний кольор, поступатися своїми принципами і, принаймні на папері, оголосити самостійність УСССР та стати на шлях українізації. Тільки таким побитом пощастило їм утриматися на Україні.

Ми не раз викривали суть цієї малъованої самостійности совітської України, яка являється чистісенньою фікцією і має за завдання прикривати наміри Москви та дійсні відносини між окупантською владою і поневоленим краєм.

Вбившися потрохи в колодочки і зламавши кривавим терором та політикою виснаження на де-який час спротив українського населення, найзидники скинули маску, яка їм не личила, і виявили своє обличчя в його справжньому вигляді.

Як з рогу достатку посипалися на нарід в кайданах, нові й нові заходи московських самодержців, що поволі в нівець повертали урочисті обіцянки прокламацій та пишні фрази актів, які ніби те магірантувати за совітською Україною її незалежне існування.

В довгому ланцюзі централістичних заходів — нова союзна конституція, послідовне скасування окремих комісаріатів і українських, обмеження права харківських правителів, прибрання до своїх рук

національних скарбів України, шагений похід проти української культури, її найчільніших установ та найвидатніших представників, підпорядкування всього життя на Україні у всіх царинах найсуворішому контролю ВКП та ГПУ — в тому довгому ганцюзі маємо нове кільце: скасування окремого представництва України при союзному уряді в Москві.

Перед нами новий акт послідовної нестриманої централізації, що кладе край ще одній зовнішній ознаці «самостійности» совітської України.

Жалувати за знищенням ще одної фікції—нема чого. Можемо, навпаки, тільки виявити задоволення, бо таким побитом позиції незмінного імперіалізму і централізму, яких ніколи не цурагася і не цурається Москва, незалежно від її кольору, стають ще виразнішими. Ще виразніше проступає протилежність Москви, що намагається утримати живосилом в своїх лабетах поневолені народи, і Україну, яка прямує до самостійного життя.

Літературні спостереження.

XIX

«Життя і Революція» за 1929 рік

В першому числі «Життя і революція» в нарисі «Рейки на Драгови-ні» бідкається Антоненко-Давидович: «В наших бібліотеках і школах не дуже подобають нашу сучасну літературу, все класики, класики... Та що тут дивного? За дореволюційних часів письменники в великій більшості ставилися до своєї праці як до призначення, вважали своїм обов'язком сміливо висловлювати те, що вважали за правду, не спиняючись ні перед карами уряду, ні перед невдоволенням громадянства. Чи правдиві, чи не правдиві були їхні погляди, а писати щось протилежне їм зі страху, з примусу, тим паче для одержання якоїсь нагороди, письменники тих часів вважали найбільшою ганьбою.

Большевики знищили цю славу традицію письменства, зробили його одним з знаряддів свого деспотизму і тепер в СССР є так багато письменників, що не встидаються писати все, що накаже уряд, завіряти громадянство в тім, що очеидячки не відповідає дійсності, вихвалити найгірші злочинства уряду та комуністів; ї немає жадного часопису чи місячника, який би зважився не друкувати того, що наказує уряд, який не поспішався б навіть sua sponte подавати брехливі відомості та сіяти злочинні думки, аби не накликати на себе неласку уряду.

В міру того, як становище большевицької влади стає небезпечнішим, а комунізм ненавистнішим все в ширших колах громадянства, большевики з смертельного переляку все з більшою жорсткістю

вимушують з людности виявлень слухнянства, а разом загострюють свій тиск і на письменство, намагаючись зробити з літератури урядову контору для рекламування сов. влади, аз письменників оборонців своїх злочинств, навіть шпиків, навіть облудних свідків на процесах, що наготовляє ГПУ.

В СССР ніхто з громадян не має жадних прав, не має жадних гарантій хочби життя людського, а уряд є безмежно жорстокий, тому згадані вимагання сов. влади утворюють страшну деморалізацію в літературі, і мається велика небезпека, що під тим лихим впливом складуться в письменстві певні навички, які ще довго і після упаду большевиків деморалізують літературу, а разом з тим нищитимуть її громадське значіння.

Отже надаремно той самий Антоненко-Давидович в нарисі «Воскресеніє Шельменка» (2 число «Життя і революція») дивується, чому в СССР «воскрес Шельменко-вірний, але хитрий лакуза», який на його думку «є разючо-протилежною антитезою післяжовтневій епосі». Якби Антоненко-Давидович безсторонне, а не з партійного погляду розважив те, не дивувався б, бо мусів би визнати, що саме совітський лад виховує Шельменків і що, саме дякуючи йому, Шельменки дедалі все більше посідають совітське письменство.

Навіть такий місячник, як «Життя і революція», завданням якого є, здавалося б, обслуговування виключно літературних та художніх інтересів суспільства, не міг не схилитися перед вимогами уряду та не пустити на свої сторінки цілу зграю Шельменків. В минулому році більша частина надрукованих у цьому місячнику оповідань та повістей є власне агітаційними брошюрами, що мають, підроблюючись під белетристику, виправдувати та обороняти позиції сов. влади.

Чи викликають загальне обурення жорстокості та безглузді накази її, знайдеться такий «белетрист» Слісаренко, що в уривках невикінченого роману (підкреслюю це, бо, як далі маю зазначити, велика кількість невикінчених творів є одною з характерних ознак занепаду художньої творчости в СССР, напр., «Чорний ангел» (в числі 2 «Життя і революція») силується словами одного з героїв — Гайдученка—доводити необхідність большевицького людожерства. «Ми стаємо до жорстокого двобою з буржуазією, а різні ідеалісти дорікають нас тюрмами, розстрілами, немов би ми мусимо своїх класових ворогів у якийсь спосіб маринувати» (чи не суто-злодійський дотег?), «щоб повернути до життя, коли настане комуністичне суспільство... І тюрма, і насильство потрібні для запровадження соціалізму, без них неможлива перебудова». І на закінчення цієї так «теплої» промови Слісаренко примушує Гайдученка, здавалося б не до речі, «тепло посміхнутися».

Той таки Гайдученко так обороняє совхозське та колхозське кріпацтво: «Хиба всі (селяне) свідомо будують нове життя і комунізм, сути якого вони не розуміють. Звичайно мусимо примушувати найбільше відсталих членів нашої класи».

Шкурупій («Жанна батальонерка») так агітує за винищення інтелігенції, яку, само собою, малює найчорнішими фарбами: «Підстре-

лити гада», каже салдат роздратований на офіцера, «Оттак, коли буде йти десь у зручному місті». «Це дурниця», навчає його большевицький агітатор-Бойко, «на його місці друга зараза буде. Треба всіх відразу».

Таку агітацію Шкурупій іменує заразою мислення і необережно сам характеризує так це мислення: «в салдатському мозкові, як у заржавілій машині, із скрипом починають спалахувати іскри, що від них могла зайнятися вся голова». Це вже з розгону він очевидячки перестарався. Не зрідка таке трапляється з большевицькими підбрехачами.

А ось, здалося совітській владі, ніби наспів час, коли їй вільно збільшити централізацію, зламати, і так фіктивно самоврядування України та зняти нагінку на український національний рух, і зразу ж знайшовся український письменник Ів. Ле (та ще він і не один), що видушує з свого пера беззубі кпини з українства та закликає ГПУ до переслідування українців. Так-сяк стулює він недоладну фабулу, називає свій твір, правда, дуже влучною для його назвою — «Зрада» і хоч знов таки повісти цієї не викінчив, а подає самі «уривки з повісти», та встиг їх вщерть напхати каїновими думками, а український місячник «Життя і революція» їх видрукував.

Ось які перли знаходимо в тій «Зраді»: «Українізація налякала» (суспільство), «Українці товчуть воду в ступі про те, що росіяне і далі вважають нас за свою колонію... своєю культурою напосідають на українську і не дають розгорнути українізацію». «Носяться» (з українськими діячами) «як з писаною торбою. Якже, культурна сила, оберігати її треба, скористувати». ... «І все те сходить з рук», натякає Ле, звертаючи увагу ГПУ, ніби в українському русі є таке, чого ГПУ спускати з рук не повинна. «Про інспектора народної освіти (Злобинця), піше Ле, «такий анекдот ходить: Як дізнався про вбивство Симона Петлюри, то виїхав за містом галярою на Соймицю, жовто-блакитного прапора вткнув і їздить від берега до берега та «Ще не вмерла Україна» сам собі співає».

Одначе ці дурні кпини і самому Ле певне не здаються влучними і, не задовольнившись таким літературним способом поборювання українців, він невдовзі додає словами улюбленого героя: «Злобинця треба передати до Окр. Дпу». Так цей Шельменко, прикинувшись українським письменником, продає Україну і українські інтереси своєму хазяїну — сов.владі.

Щоб хоч як небудь виправити своє відношення до українства, Ле примушує українців обороняти невдале вирішення практичної справи (заміну фабрики паперу фабрикою українських килимів) і строїть з їх дурнів, накидаючи їм безглузде обґрунтування їхньої пропозиції. Вони в його через те тоб-то вимагають тієї заміни, що паперової фабрики будим-то не можна українізувати, бо невідомо, як навчати по українськи різні її приладдя (подумаєш, які труднощі!).

Але як не силкується Ле зганьбити українців та піднести свого улюбленого героя большевика, мимо його волі, як це буває завжди, коли белетрист за ради тенденції перекинує життя, подекуди, як

шило з лантуху, витикається частково правда. В повісті Ле большевик змагається проти українців з особистого роздражнення, розлючений ревностями, а українці, хоч би і повірити авторові, що роблять вони те безглуздо, обороняють свої позиції з мотивів громадських.

З останнім загостренням відносин між селянством та сов.владою в VII-VIII числі «Життя і революції» з'являється оповідання Панча «Вітрогонні дні», сповнене ненавистю до селянства: «Я побачив на цьому чистому тлі (природи) мов брудну пляму на скоринці-хутір, а, може, село. Воно лежало під лісом, мов куча сміття, де завжди копошиться черва. Вона там народжується і вмирає у власному смороді, а світ мінчається, де кінчається ліс. І мене опанувало непереможне люте бажання аннагетити і знищити село до шенту, щоб навіть попіл не бруднив це прекрасне тло. В такт моїм думкам погрозливо гримали гармати».

Добрим друзів має селянство в таких большевицьких естетів. В повісті Первомайського «У повітовому масштабі», теж не викінченій — «розділи з повісти» («Життя і революція» чч. X, XI), знайдемо вже не тільки обґрунтування та оборону совітської системи урядовання, а просто рекламу сов.владі. Большевики мають звичай кожному подію, навіть похорон своїх забитих, використовувати, як рекламу, і Первомайський описує один з таких рекламних похоронів з таким захопленням, що навіть досягає у тому опису де-якої яскравості, правда, галасливої та прибудюченої, а далі, як перекупка на весь базар, вихваляє сов.владу, большевиків та большевизм, не спиняючись перед жадною очевидністю: — «Україна може бути вільною тільки за совітською владою!»

«Не можна забути кохання, одягненого в червоноармійську шинелю і важкі чоботи» — Чи ж не спокуслива реклама для червоноармійців?

«Можна в Чека літи працювати. Це ж теж ніби фронт і не менше важливий» радить боягузу, що втік з фронту, другий большевик, і той, почувши таку раду, «стоїть вражений, ніби слова ті відкриттям пролунали для його».

Хоч це вже не з белетристичного відділу, та не можна не згадати ще один цікавий зразок безсоромного рекламування з статті Черняка «Листи з дороги» (XI число «Життя і революції»). Черняк завіряє, ніби в українській еміграції в Парижі «найбільші», себ-то мають найбільший вплив — «радянці» (чомусь тільки совлада не дуже зв'яряється на той вплив, а розстрілює сменовеховців, що повертаються в СССР), а совітська організація «Сугуф» об'єднала краще, що було в українській еміграції». На доказ Черняк посилається на те, що «дружина Махна, колись ворог сов.влади, зараз активний член «Сугуфу». (От тобі і краще, що було в еміграції!)

До речі, в згаданій статті Черняка є фраза: «Україна з'язується з ліквідованим на парижському бруді отаманом...» В цих словах чується боязке хвастикування большевика: вони є ще однією вказівкою, що Шварцбард доконав свій злочин з наказу большевиків.

Агітаційна та рекламна белетристика складає більшу частину

белетристики «Життя : революції» за 29-ий рік, але в усіх інших оповіданнях та повістях цього місячника, темою яких є приватне життя та психологія людські, в яких, здавалося б, немає місця для політики, незвідмінно в більшій чи меншій мірі вкидають автори ні з того, ні з цього совітські гасла, так мовити, поклони та люб'язні ухмилки в бік сов. влади. Без того в СРСР мабуть ніщо друкуватися не буде. Це ніби той поклон, що гладіатори мусіли робити імператору — Ave Cesar morituri te salutant. І істинно morituri, бо од тих поклонів загубає талант авторів, бо гине настрої, гине в автора інтерес до теми, так само, як в людини з почуттям гідності од однієї мухи в борщу зникає бажання його їсти.

Белетрист, що пише з наказу уряду, з остраху, з метою запобігти ласки, не може бути вільним в своїй творчості, мусить затамувати ті свої враження, в яких є щось незгідного з намірами уряду; завданням його перестає бути подавати образки життя в повній правдивості, він мусить калічити їх, пристосовуючи до бажань замовника.

Навіть в тій випадку, коли б письменник сам був однієї поглядів з урядом, йому доведеться віддавати свою працю не на оброблення тих тем, які його самого в ту хвилину цікавлять, а тих, що вимагає уряд. До такої роботи в письменника не може бути того захоплення, того загострення уваги, які так потрібні для художньої творчості. Йому доводиться, одриваючи себе од тих образів, що його саме хвилюють, силоміць видобувати з пам'яті якісь призабуті, зблідлі, байдухи йому. Присилувавши себе працювати над ними, письменник неминуче працюватиме недбало, поспішаючись швидше дійти до висловлення тих думок, пропаганду яких од його вимагається, швидше здихатися накинутаго обов'язку. Вислов тих думок стає його головною метою, а як стосуватимуться вони до усїєї цілості твору, йому байдуже, бо та робота і так обридла.

Чи не через те совітські письменники так часто дають замість викінчених оброблених творів, якісь уривки, частини, чи не тому так часто збиваються вони на стиль дописувача чи репортера, чи не через те фабула в їхніх творах є часто штучною, а окремі частини не сполучені між собою і навіть часто де-які з них заперечують тим думкам, які автор висловлює.

І певно тому так часто, читаючи белетристичні твори совітських письменників, іноді, може, і більш менш талановитих, твори, фабула яких, здавалося б, мусіла захоплювати та цікавити, гочуваеш непереможну нудьгу, так наче пошестю липне до тебе та нудьга, що відчував автор, пишучи той твір.

Такою є велика більшість белетристики «Життя і революції» за минулий рік. Виключеннями треба признати тільки: повість Івченка «У соняшному колі», оповідання Антоценка-Давидовича «Справжній чоловік», та ще, може, два невеликі оповідання Тенети: «Ненависть» та «Ковалі».

Оповідання Тенети, хоч і переняті в великій мірі тенденційністю, але в їх мають такі цікаві психологічні та побутові спостереження,

В оповіданні «Справжній чоловік» подає Антоненко-Давидович маюнок сучасного побуту на совітщині, в тім числі і побуту комуністичних партійців. З того маюнка бачимо, що заекла боротьба большевиків проти буржуазії досягла лише того, що винищила усі кращі риси, які виявлялися серед буржуазії за старого ладу, гірші ж риси, властиві буржуазній герстві, ще погіршаються та поширилися, стали звичайними і серед комуністичних кол. Автор, може, і не освідомлює того, та подані ним образки життя те свідчать.

З повісти Івченка бачимо вплив на інтелігенцію того становища, в яке поставила її сов. влада в СРСР. Герой повісти — Іван Семенович Косень, людина обдарована, з великими здібностями, що в сьєсему фасі — фізиці, яким дуже захоплюється, робить поважні винайдення, людина з великим почуттям обов'язку, з глибоким почуттям до своєї родини, стає в обставинах совітського життя дріб'язковим та до дикоті виконанні своїх обов'язків лектора, ні в родиннім житті, а по-за фахом світогляд та спосіб думання Косеня залишається необробленим, не розвинутим і в свій щоденник загодить гін часом чисто дитячі або чудернацькі думки. Знов таки автор, видко, не помічає зазначеного причинного зв'язку між хибамі свого героя та становищем інтелігенції в СРСР і ніде не підкреслює його, та факти гогорять самі за себе.

Слабше перегаденим є образ жінки Косеня, а її поводження не скрізь досить мотивоване. За те образ хлопчика, сина Косенів виконано надзвичайно яскраво, навіть блискуче. Коли він виступає в повісті, почуваеш таке замилювання і співчуття до цієї такої милої і власне нещасливої дитини, ніби б він і в дійсності був по-між нами.

Давидів

Проблема української державности й російське видавництво «Єдинство» в Празі *)

Метод, яким ми користувалися для справедливої оцінки культурної цінности нації — який, на наше переконання, є єдино раціональним методом при аналогічних дослідах — приводить нас до таких висновків: 1. Виходячи з засади текучости історичного процесу, треба вважати нелогічними категоричні висновки з приводу того процесу, який далено є незакінчений. Таким незкінченим процесом є процес національної диференції сучасного людства. По суті ж своїй ця диференція є поступу. Це розуміє і проф. Віціллі коли пише: «Всїд за ерой раскрїпленя задовольняє лише констатування цього факту» (стор. 19). Але його себе в праві не тільки «осмысливать» історичні факти, але й «оцїнив ать и судить их». Поширивши ж це своє право і на факти ще не закінчені в процесі свого розвитку, шановний автор і не міг не прийти до

*) Див. «Тризуб» ч. ч. 41 (249) і 42 (250).

помилкового висновку, принаймні у відношенні до української нації та цінності її національної культури.

2. Жива українська нація в своєму змаганні до свого відродження ставить своїм завданням не лише стремління досягнути факту свого існування, як нації. Своє відродження вона ставить у тісний зв'язок і зі своєю історичною місією — ролі передового форпоста західно-європейської демократії в її змаганні зі східною деспотією. Це сповнює українську націю ентузіазмом і напружує її волю до остаточної перемоги.

3. Для найкращого виконання цієї історичної місії українська нація повинна жити своїм самостійним і незалежним державно-політичним життям, яке створить і найкращі обставини для нормального в дальнішому розвитку національної культури, а значить і образного виявлення національної душі українського народу.

Як бачить, читач ми кардинально розходимося у своїх висновках з проф. Біцільлі і ні в якому разі не можемо прийняти його концепції «областничества» (регіоналізму), не зважаючи на його сміливе і таке незвичайне в устах росіянина твердження: «Росія будущего — не «единая-неделимая» Россия прошлого, не псевдо-федерация псевдо-национальных республик настоящего, а союз областей» (стор. 35).

І не можемо прийняти цієї концепції не через те тільки, що вона зовсім не оригінальна. Літ сорок тому назад український мислитель і публіцист проф. М. Драгоманов висловував цю концепцію державно-політичної реорганізації «єдиної-неделимої Росії прошлого»... Яка доля спіткала цей проєкт — проф. Біцільлі знає добре. Але невже він думає, що поновне висунення цього проєкту російським професором здобудеться на кращий наслідок?

Ми цього не думаємо. Навпаки, ми навіть певні, що концепція регіоналізму по відношенню до «єдиної неподільної Росії» не тільки «прошлого, но і настоящего» є мертворожденною концепцією. Мертворожденність цієї концепції випливає з її внутрішньої суперечності, якої чи не добачає, чи не відчуває проф. Біцільлі. Суперечність ця обумовлюється змішуванням двох моментів при її конструванні: моменту політики і моменту культури, які по суті своїй цілком ріжні.

Подивимося в якому напрямкові іде розвиток сучасного людства. Поруч з національною диференціацією іде великий процес об'єднання людства у великі державно-політичні комплекси. Процес цей відбувається по ріжному. Сполучені Штати Півн. Америки, як в казані, переганяють в собі ріжко-національні елементи, створюючи нову націю, найхарактернішою ознакою якої є творчість в сфері цивілізації, а не культури в розумінню проф. Біцільлі.

Англія — конгломерат найріжнородніших націй, які міцно держаться довкола свого центру — Бритійських островів — створюючи могутню державно-політичну організацію, що чуйно реагує на кожну спробу підкопатися під нормальний розвиток сучасної культури, в створенню якої Англія приймала і приймає найактивнішу участь.

Нарешті Західня Європа у вужчому розумінню цього слова заходжується коло здійснення великого завдання — створення великого державно-політичного об'єднання и то у вигляді Пан-Європи, чи то в якому іншому, що буде визначений за відповідніший.

Чи дивно, що і росіяне, які на протязі довгих літ організували державу, що займала $\frac{1}{6}$ частину сухої поверхні землі, так само мріють про задержання своєї величі, як противаги світовим колосам?

Звичайно, нічого дивного немає. Але коли ми придивимось до того внутрішнього змісту, який характерний для кожного з цих колосів, коли ми вдумамось в ті методи, якими користуються для їх створення, то не можемо не побачити колосальної різниці між «єдиною і неподільною» Росією, в якій би формі вона не хотіла б продовжувати своє існування і політикою інших колосів.

В той час, коли Сполучені Штати Півн. Америки — класична країна

свободи волі поодинокі людини; коли Англія — країна зразкової політичної демократії; коли творці Пан-Європи виходять з великого завдання створити найдосконаліші умови для господарського і культурного розвитку народів Європи, визнаючи їх культурно-національну рівноцінність; Росія — це класична країна сухого догматизму, державницької самозарозумілості, культурного еклектизму та політичного деспотизму.

Не дурно ж проф. Біцільлі, для ілюстрації своєї тези про абсолютну культурну цінність сучасних великих націй, оперує прикладами з культурного життя яких угодно народів, лише не прикладами з культурної історії народу московського. Воно й не дивно, бо народ російський не мав ще сприятливих умов для того, щоб виявити свою душу, щоб створити оригінальну культуру. По компетентній заяві проф. Біцільлі: «общерусская культура — (але не культура рускаво народа) — была связана с общерусской государственностью; она была культурой носителей и деятелей (підкр. моє М. Л.) этой государственности» (стор. 36). А ми знаємо, що серед цих діячів не бракувало таких імен, як Касо, Штюрмер, Шварц, фон-Плеве і інші... чи дивно ж після цього, що її не прийняв і московський народ, як про те ми говорили вище.

Таким є той культурний зміст, яким глибоко одріжняється Росія, що намагається формально наподоблювати інший культурний світ.

Але ця різниця поширюється ще й на методи, якими користуються творці державно-політичних колосів. Цих методів два: — примус, що походить з політики нехтування і упередження свого контрагента, і добровільна згода, що базується на пошанівку і визнання рівноцінності цього контрагента. Яких наслідків досягається при застосуванні цих методів, добре знає і проф. Біцільлі. Він знає, що коли політика Англії по відношенню до Спол. Штатів Півн. Америки у XVIII в. привела до цілковитого відділення останніх від своєї метрополії, хоч єдність цих народів не доводилось уґрунтувати такими аргументами, якими доводять єдність «рускаво народа» пп. кн. Волконські і Лаппо. Він тако ж знає, що «посліб одвілення (Спол. Штатів Півн. Америки, вопреки опасениям англичан, торговля Англії с ея бывшими колоніями не прекратилась, а, напротив, усилилась»... тому що... «экономическая и культурная связи колоний с Англией были слишком сильны». Знає також проф. Біцільлі, що зміною своєї політики по відношенню до колоній «Англія спасла свою імперію XIX-XX століть». Але це все сталося в наслідок додержання методу добровільної згоди і раціональних уступок по відношенню до своїх формально складових частин своєї держави, зроблених своєчасно.

Але не може не знати проф. Біцільлі і тих наслідків, яких досягається при створенню великих державно-політичних чи навіть класово-професійних організацій по методу примусу.

Що сталося з Пан-Європою Наполеона, який захотів збудувати її за допомогою військової сили? — Вона пробудила національну свідомість підбитих народів і з того часу проблема національного самоозначення стає одною з найпекучіших проблем, над якою ломуять голови найкращі представники людської думки.

Що сталося з прекрасною формулою Маркса — «пролетарі всіх країн, об'єднуйтеся» — коли її безапеляційно хотіли прищепити свідомості всіх працюючих за допомогою інтернаціональної організації соціал-демократії. З'явилися національні соціал-демократії, які не завагалися підняти свої руки за військові бюджети Вільгельма II, хоч вони і були призначені на знищення пролетарів цілого світу.

Що сталося в наслідок безглузого централізму російського царату в минулому і червоної диктатури в сучасному: — Сепаратизм в надрах «єдиного рускаво народа» (за царату) перетворився в національні ухили в червоної диктатури («єдиного соціалістического государства»), і як перший, так і другі «існують і — головне — ростуть» по компетентному признанню самого Сталіна.

Всього цього не може не знати проф. Біцільлі. Але не зважаючи на це,

він все ж таки не хоче одмовитися од будови «єдиної і неподільної» по методу примусу. Він не відчуває того, в яке смішне положення ставить свій свій проект режоналістичного об'єднання Росії після того, коли вона і фактично, і юридично і психологічно розпалася на цілком самостійні національно-політичні організації, які навіть під большевицьким терором не залишають думки про своє національно-державне викінчення.

Якою смішною і нерациональною здавалась би тепер пропозиція Англії на адресу Спол. Штатів Півн. Америки вернутися в стан перед відділенням з тим, щоб мати змогу користуватися всіма благами англійської домінії... А що ж іншого, як не це пропонує проф. Біццеллі всім народам б. Росії, з тою тільки ріжницею, що їх положення в складі режоналістичної Росії буде далеко відмінніше від положення домінії в режоналістичній Англії. Про це подбають Кирили, Дани, Мілюкови, Керенські..., що мають більше шансів стати носіями і творцями «русской государственности», аніж культурні Біццеллі...

І ми це знаємо, а тому не можемо не зробити єдино правдивого висновку з положення, висунутого проф. Біццеллі. «Русская нация — пише він — строилась сверху, подобно римской» (стор. 36) отже і доля її з неминучістю стала долею цієї останньої... З народів, що входили в склад римської держави (діячі якої мабуть так само говорили про «общерицкую» націю, як росіяне говорять про націю «общерусскую») втворювались поодинокі самостійні нації, які не могли бути перекопані в одну націю на підставі культури, створеної носіями і діячами римської державности. Так само розпалася і б. Росія зі своєю «общерусской» культурою, яка «была связана с общерусской государственностью» і була «культурой носителей и деятелей этой государственности». На місці її повстали нові національні колективи, зі своєю оригінальною широнародньою культурою. Перспектива вільної і самостійної праці над розвитком своєї культури під захистом власної і незалежної державно-національної організації сповняє їх ентузіазмом. І всякі заклики повернутися в лono «єдиної і неподільної», хоч би і режоналістичної Росії видаються їм заклик до сліпого жebraка до своїх поведирів, залишитися при ньому, бо, мовляв, вони втрачають реальну можливість харчуватися об'їдами, які він добуває своїм ремеслом і наражають себе на ріжні небезпеки при будові свого, хоч виразно поки-що не окресленого, але самостійного господарства.

Таким чином проф. Біццеллі велику проблему загально-культурного розвитку людства зводить до політичної проблеми, що має задовольнити егоїстичні потреби російського народу. Замість того, щоби скерувати творчий геній цього народу на розробку своєї власної широнародньої культури на базі тих сприятливих об'єктивних обставин, які заложені в природних багатствах російської території, він закликає на шлях непереможного російського імперіялізму, що несе з собою національно-культурне приниження і економічний визиск підбитих народів. Він, як ремісник, закликає творити «полезный предмет», що допоміг і надати культурувати «общерусскую культуру — культуру носителей и деятелей общерусской государственности»... Його не вабить прекрасний порив молодого нації, що може виділяти зі свого середовища Масариків, Штефаніків, Швевл, Радічів, Пілсудських... Подібних діячів не може не виділяти кожна нація, що змагає до державної незалежності, але їх проф. Біццеллі вже наперед призириливо називає «гимназическими учителями и ротными командирами»... Йому, очевидно, більше імпонує «общерусская государственность» з її охранными відділами і хмарами «уездных исправников, губернаторов, полицмейстеров» — цими носіями і діячами «общерусской государственности», загально-культурне значіння яких полягає в здавленню національних проявів «областного сепаратизма». Ось правдивий зміст і загально-людське значіння тої «єдиної і неподільної» Росії, яка не може похвалитися нічим іншим, як своєю «общерусской государственностью», що забезпечувала творення «русской нации» по зразку нації римської.

Чи дивно ж після цього, що «теоретики Соединенных штатов Европы» Росію в свій план не включають (стор. 34)... бо вони не можуть не знати того, що за прекрасними гороскопами освічених істориків переховується тінь міжнароднього жандарма, що заховавав теж саме серце і при властивій йому здібності подібно до хамелеона міняти своє зовнішнє забарвлення.

5.

Є ще один момент, якого не можна обійти мовчанням, переглядаючи писання, що виходять від маркою «Єдинства» (в Празі).

Всі ми є свідками того завзятого і упертого бою, який проводиться зараз між двома концепціями людської культури. З одного боку культура, що корінним своїм має прекрасну ідею політичної і господарської демократії та репрезентована культурним західно-європейським світом, і з другого — «культура», що її намагаються протиставити сучасні творці небесного раю на землі — комуністичні олігархи. Розподіл сил воюючих сил за ту чи іншу концепцію культури далеко не відповідає тим формальним державно-політичним кордонам, які відділяють західну Європу від сучасного СССР.

Під цим взглядом лінія фронту сучасної боротьби дуже нагадує лінію фронту під час останньої війни світової.

Для переможних союзників багато було формальних ворогів по той бік фронту, але зручно поведеною пропагандою своїх великих принципів боротьби, вони зуміли викликати ентузіастичний настрій не тільки у не-німецьких народів, що волею долі примушені були боротися за чужі їм ідеали та нереальні для них інтереси, а й серед самих німців викликали ревізіоністську течію по відношенню до своїх формальних провідників, що уважали себе речниками великого Бога, який поставив їх на сторожі загально-німецьких інтересів.

І ця пропаганда дала блискучі наслідки.

Ніхто не буде заперечувати, що метод пропаганди широко застосовується і російською еміграцією, що уважається складовим чинником в боротьбі проти червоної інквізиції, конкретним виявом якої є найжорстокіша деспотія диктатурного режиму.

Для успішної боротьби з цим режимом і перемоги над ним треба шукати надійних спільників серед формальних ворогів, що перебувають по той бік фронту. Такими спільниками можуть бути всі ті народи, що і під режимом диктатури, складаючи свої голови, не перестають боротися за великий ідеал державної самостійности, що найкраще гарантує здійснення гасла сучасної доби — самовизначення народів.

Викликати ентузіастичний настрій серед цих народів і тим самим вишикувати їх в струнку лави натхнених борців, об'єднаних спільною ідеєю в боротьбі за поширення і зміцнення випробованих форм справжньої демократії — це значить забезпечити собі перемогу над тиранічною олігархією і тим самим в коріні знищити примару війни, що з залізною необхідністю випливає з факту існування войовничого інтернаціоналізму в комуністичному забарвленню.

Але чи можна досягти цього виходячи з передпоилок, на яких стоїть російська еміграція, та ведучи пропаганду своїх ідей в такій формі, як то робить «Єдинство»?!

Звичайно, ні!

Для розумних росіян така пропаганда — це безцінна суперечка, повна внутрішніх протиріч, яких не може не помітити критично думаюча людина...

Для українців — це безсилні потуги задержати нормальний розвиток життя сучасного суспільства...

Для борця за ідеали демократії — це зрадницька робота в користь свого супротивника, позиції якого лише зміцнюються тим, що тіню модернізованого міжнароднього жандарма (режоналістичної єдиної та неподільної) підіривається віра у велику ідею демократії серед тих, що завзято борються з її ворогами в рядах цих ворогів. А при таких умовах пропагандистична робота «Єдинства» перетворюється у свою протилежність.

ня тим організаціям, яким потрібні відповідні кадри, отже українські інститути і технікуми фактично з відання Укрнаркомос'а передано відповідним всесоюзним від тепер об'єднанням, тоб-то українську вищу школу передано в відання Москви. Далі.

На XI з'їзді КПБУ Скрипник, наркомосвіти УССР, старий большевик, кажучи за розгорнення промисловости рудної, металевої, цукрової то-що — в нових районах Уралу, Сибіру, за те, що коли б на з'їзді роздався голос про залишення України й надалі єдиним центром вугілля, металу, цукру, то це б було виявлення українського націоналізму на економічно-промисловій території, очевидячки, примушений обставинами все таки визнати, що повинен бути плановий одномірний розвиток і піднесення всіх економічних районів нашого союзу, піднесення економічного добробуту й стану всієї країни. Не замість Донбасу, Кузбас і Урал, не замість української металургії там треба будувати нові заводи то-що, але разом з ними, поруч з ними, водночас з ними, не віднімаючи від промисловости України, що й тепер ще довго буде основною базою, а відповідним перерозділом коштів підносити економічний добробут Донбасу і цілої України» (там же).

Отже, як що кричати з цього приводу на партійному з'їзді примушений такий старий чейст, як Скрипник, то очевидно загроза «економічному добробуту Донбасу і цілої України», загроза з Москви помічається чимала.

Надзвичайно цікаве майже кожне слово в наступних абзацах з його промови, які вважасмо за краще цитувати дослівно:

«Централізація керівництва (ось тобі й самостійність!), якої вимагає єдиний план соціалістичної перебудови, ніяк не може й не мусить привести до знищення основної лінії що-до забезпечення національних потреб наших народів. За останніх років ми мали такі прояви, як ось, наприклад, тези виставлені в комакадемії в Москві, в минулому році, будім права нації на самоозначення аж до відділення ніби-то мали теоретичне значіння лише до жовтневої революції, а тепер будім-то це стало контр-революційним. Ця проповідь зустріла (де?) лише підтримку і жадних заперечень».

І далі:

«Ми маємо, наприклад, такі заяви, що національне питання, національна проблема губить своє значіння за часів соціалістичної перебудови. Мовляв, переводиться соціалістична реконструкція нашої країни, соціалістична перебудова нашої країни, що призводить до концентрації всього господарства й тому національне питання себе відживає, встає питання про побудову нової, не національної, якоїсь наднаціональної, безнаціональної культури».

Який же висновок з всього цього пропонує робити Скрипник?

«Треба поставити питання перед ЦК ВКП про те, щоб засудити, перебороти ці тенденції».

Отже цих питань перед ЦК ВКП ще не ставили, отже саме ЦК ВКП досі на такі тенденції уваги не звертав, не знаходив в них нічого загрозового, не вважав за потрібне засуджувати такі тенденції. І як що, повторюємо, старий партієць-комуніст, не дивлячися на партійну дисципліну, дозволяє собі на партійному з'їзді казати такі речі, як що єдиний вихід, на його думку, це звернутися до ЦК ВКП, то можна уявити, що є дійсності, що можна прочитати по-між цими рядками і в який спосіб «централізація роботи в союзному масштабі» загрожує національному питанню, національній культурі і в першу чергу, зрозуміло, українській, що її так зоологічно ненавидить і ненавиділа Москва всіх напрямків від імператорського до совітського.

Прем'єр міністр ніби-то самостійної УССР Чубар у своїй промові на тому ж з'їзді КПБУ, між иншим, зазначає що-до реорганізації управління промисловістю, тоб-то, властиво кажучи, що-до передачі управління промисловістю на Україні від українських до московських центрів.

«У цій галузі в нас роблять дуже багато дурниць, розвивається дуже багато небезпечних тенденцій. Апарати утворюваних всесоюзних об'єднань, що виростають, як гриби після дощу, хотять взяти до своїх рук

функції безпосереднього управління. Тому, що вони підбивають що раз більше і більше підприємства, то утворюється пряма загроза, що керівники об'єднань будуть увесь час битися з місцями, замість виконувати свої прямі обов'язки».

А далі ще цікавіше:

«Я маю тут на увазі керівника одного всесоюзного об'єднання, який в адміністративному запалі, не розуміючи ролі місцевих органів, ставить питання приміром так: «або я керую будівництвом, або ж політбюро й уряд України».

Це дослівно! Очевидно, мимо волі проговорився голова кабінету на Україні, поставивши політбюро КПБУ та уряд «самостійної» України на маленьке місце лише «місцевих органів». Уряд УССР є лише «місцевий орган», ось і «самостійність»!

А надалі промовець ще навіть перепрошує зазначеного в промові керівника з метрополі.

«Ніби-то ЦК КПБУ та уряд України, — здивовано запитує він, — претендують керувати підприємствами союзної промисловости» (читай українськими).

«Ми на це не претендуємо, — поспішає він додати й просить дозволу лише цікавитися тим, «що робиться на першому ліпшому підприємстві», дозволяючи собі радити всесоюзними об'єднаннями «спиратися на місцеві організації».

Ставлення взагалі Москви до самостійної УССР Чубар характеризує ще так: «ми на Україні збірасмося цього 1930 року провести набір 55.000 студентів, але плани, що їх тепер опрацьовують у Держплані Союзу, не передбачають відповідного збільшення асигнувань. Через це перспективи на задовільне розв'язання зазначених завдань дуже неясні». Дозволено з України 35.000 осіб.

Далі промовляючи за утворення нової вугільно-металургічної бази, він боїться виявлення тенденції недооцінювання старої бази, тоб-то України. «Уже лунають, — зазначає він, — де-не-де голоси, що ви, мовляв, у себе (на Україні) вичерпали все, а тепер від вас треба викачувати сили і кошти; ви вичерпали можливості своєї промисловости, ви вичерпали можливості розвитку сільського господарства. Тому що всю землю заорали, вам не потрібні трактори, вам не потрібне хемічне здобровію то-що» (там же). Це ж не є слова якого-небудь там звичайнісенького громадянина УССР, що побовоється прочитаного в газетах, підслуханого в розмовах, політичних пліток. Ні, цього боїться, як не як, а голова Раднаркому УССР, відповідальний і впливовий комуніст, член політбюро КПБУ боїться цього, бо він своїм впливом, своїми промовами, своїми доказами не є спроможний що-небудь зробити, є сили міцніші за нього, одного з найвідповідальніших членів партії на Україні.

Далі, на цьому ж XI з'їзді КПБУ представник московського центру Розентольц доповідав про роботу Центральної Контрольної комісії ВКП та Робітничо-Селянської Інспекції і ось підчас обговорення цієї доповіді сам президент «самостійної» української республіки Петровський примушений взяти голос, щоб спростувати де-які «неув'язки» в промові представника Москви, теж з приводу організації нової металургічної і машинобудівельної бази на Уралі. Петровський примушений, як доказ, використовувати свій авторитет, примушений спосилатися на себе самого, як свідка.

«Я був присутній, каже він, коли це питання розв'язувалося в ЦК партії і в тій формуловці, у тому напрямку, що його подав тут п. Розентольц, ухвал ЦК не було. Нова металургічна база має розвиватися не за рахунок України, як зазначав Розентольц, а щоб допомогти українській базі».

Але ж Розентольц мав якісь підстави, щоб, як представник ЦК партії, казати те, а не те, мав якісь директиви, бо промовляв він не від себе, не як окремих промовець, а промовляв від імені ЦК партії. І розвиватиметься нова металургічна база очевидно за тими директивами, що їх мав Розен-

гольц, а всеукраїнському старості і іншим доведеться мовчати, боючися, щоб не пришили їм якого небудь ухилу.

Здається, все вищенаведене досить красномовне. А ось наприкінці декільки слів з промови на XVI з'їзді ВКП самого Сталіна. У політичному звіті ЦК XVI з'їздові ВКП генеральний секретарь ЦК партії Сталін, говорячи за загострення суперечностей капіталізму, за події в Китаї, зазначає: «Треба вважати за остаточно проваленою брехливу версію про те, що працівники російських (підкреслення наше. Гл. Л.) посольств в Китаї — є винуватці порушення «миру й спокою» в Китаї. Російських (підкреслення наше. Гл. Л.) посольств давно вже немає ні в Південному, ні в Середньому Китаї, за те є англійські, японські, американські і всякі інші посольства. Російських (підкреслення наше. Гл. Л.) посольств давно вже немає ні в Південному, ні в Середньому Китаї, зате є німецькі, англійські, японські військові радники при китайських генералах, що воюють. Російських посольств давно вже немає там, але зате є англійські, американські, німецькі, чехословацькі і всякі інші гармати, рушниці, аероплани, танки, отруйні гази. Виходить досить пікантна картина «півлізаторської» роботи капіталістичних держав, невідомо тільки при чому тут російські більшовики» («Ком.» ч. 175).

Це не є вміщене в якійсь газеті інтерв'ю, що його записав той або інший не досить відомий кореспондент, це є речення з політичної промови червоного диктатора, що старанно стенографувалося, перевірялося, проглядалося, що вміщено на шпальтах органу ЦК КПБУ і яким небудь помилкам місця тут не може бути. А як що тут немає ані помилки, ні виправлення, то що є? Виходить, користуючися з Сталінського виразу, досить пікантна картина, що совітський самодержець, до кожного слова якого побожно прислухається вся партія, в кожному виразі якого вбачають той або інший напрямок, той або інший відтінок совітської і комуністичної політики, він ігнорує такі розуміння, як «совітський», «союзний» що мали замінити старе розуміння «російського» і знову повертається до цієї старої назви, він каже не за «совітські», не за «союзні» посольства, а за посольства «російські», він каже не за союзних совітських більшовиків, а за більшовиків «російських», хоч на самому ділі здавалося, що Росія чи РСФСР є лише частина совітів, союзу самостійних республік.

Що ж сказати з цього приводу? Коментарі — зайві.

Пригадується лише слова старообрядців, висланих колись за імператора Александра другого — «в новизні твоєї старина слышится».

І дійсно, у всіх цих ніби-то новинах, що позаведено там на терені колишньої Росії, старовину чуємо, попередню російську централізацію бачимо і такою жалюгідною здається ця легенда про якусь незалежність УССР, про її невіддільність од Росії то-що. З цими легендами de facto давно вже покінчено, але де жуге за останніх часів це зберігали якусь їхню подобизну. А тепер це все виведено на чисту воду. Немає навіть маргаритової незалежності України. Біла єдина неподільна Росія Миколи II-го ніби-то вмерла, розсипалася, але повстала червона єдина неподільна Росія Йосипа I-го.

Гл. Л.

3 Підкарпаття.

В той час коли життя всієї Європи було живим, могутнім потоком, одна країна випереджувала другу у своєму культурному розвоєві, коли засоби техніки сполучили майже весь світ в одно ціле та сприяли поступу духовного і матеріального життя навіть окраїнних держав, — в

той же час, в самому осередку Європи, залишилась країна, яка мов та царівна заснула на цілі століття твердим сном і тільки тепер «роплює» очі. Країна та Підкарпатська Русь.

Влаштуваючи своє власне життя, захопила Чехо-Словацька республіка своїм рухом і сонне Підкарпаття. Правда, не обійшлося без прикрих і часом дуже болючих помилок.

Найболючіше відбилися на життю Підкарпаття чеське москвофільство, наслідком якого більшість підкарпатських шкіл опинилася в руках москалів емігрантів. Не мало зла наробили і ті урядовні, чехи, що поодержували на Підкарпаттю визначні адміністративні посади. На жаль, це був здебільшого той елемент, який через свою нездібність, чи з інших причин не знаходив собі примінення у себе дома. Тай тяжко було чужинцеві зрозуміти і пристосуватись до примітивних форм життя чужого йому народу, тяжко було у тому забитому, сірому «Іванові» відчутти хоч і дилу, але щире дитячу душу.

Навіть українця, який ще років п'ять тому приїздив на Підкарпаття, вражало те примітивне життя. Боляче було дивитись на бідного, ледве одягненого долинянина, що животіє на кукурудзі та картоплі у «курній» хаті з маленькими віконечками. Гірський підкарпатянин — гуцул значно різниться од долинянина і одягом, і способом мешкання, і гордістю поведінки.

Неосвіченість, примітивність вірувань, понять і звичаїв могли часом привести до роспаду. Дитині до трьох років, через бабські забобони, немують голови і вона вкривається струпом. Хору на вісуп однорічну дитину змазують тою мастю, що дав ветеринар для кози. Жінку в останньому ступені сухот поють нашатирем. Ще й досі існує звичай «дзвонити на хмару». Для того на церковній дзвінці привішують спеціальний дзвін, у який починають дзвонити як тільки надходить громова хмара, і дзвонять, аж поки вона не розійдеться, хоч би то була і ціла доба.

Страшний ворог людства — горілка і тут робить своє діло. Але ще страшніше те, що чистий спирт і спиртні напої дуже дорогі, а натомість сусідня Румунія дешево постачає через пачкарів денатурат, або як там звуть «миндру» і люде п'ють його і мають всі від того наслідки.

Московська школа з чужим учителем не могла допомогти культурному розвитку. Та ось потроху починає прориватись струмок національної свідомості. Прокидається і береться до роботи нечисленна місцева інтелігенція, пробіраються туди потрохи і українські емігранти і, не дивлячись на московське засилля та перешкоди, починають робити свою роботу, яка знаходить особливу гарячий відгук у шкільної молоді. «Просвіти», «Пласт», а поруч з ними хори і аматорські гуртки роблять своє діло. Молодь гаряче підхоплює усе своє, рідне, близьке їм і зрозуміле.

За яких два-три роки Підкарпаття не можна пізнати, настільки духовний розвиток його пішов вперед. З'їзд підкарпатської молоді, що відбувся в 1929 році, був справжнім громом з чистого неба для ворогів національного відродження. На цьому з'їзді численна молодь в рішучий спосіб заявила про свою національну українську приналежність, постановила домагатись української школи, правопису та інше.

Учительський з'їзд, на якому майже половина учителів піднесла голос за навчання рідною мовою, а не чужою московською і в знак протесту проти московської мови у школах покинула залю з'їзду і перейшла в помешкання Ужгородської «Просвіти», де і продовжувала свої наради, сьогодні чне святкування десятиріччя «Просвіт», яке в багатьох місцях перетворилось в справжні національні демонстрації — все це не аби які злобутки за порівнюючи короткий час пробудження.

Досить переглянути часопис для молоді «Пчілку», який почав своє існування, як додаток для дітей молодшого віку, при бджолярському часопису, і де спочатку містились лише маленькі оповідання з життя бджіл, а

зараз перетворився він протягом 6-7 рр. у змістовний, серйозний журнал для молоді, що не зробив би сорому і країні з старшою культурою, як Підкарпаття.

Переходить Підкарпаття і до загального українського правопису. Пошук на українську книжку збільшується з кожним днем і вже й зараз досягає поважних розмірів.

Сміливіше і енергійніше ведуть свою справу і підкарпатські депутати до чеського парламенту, нагадуючи при кожній нагоді і домагаючись належної їм по конституції автономії.

На жаль, економічне життя розвивається дуже повільно. Ще й досі майже вся торгівля в жидівських руках, бо Підкарпаття — це справжнє «жидівське царство». Своім виглядом у довгих «лапсердаках», у «патинках» з білими панчолами, з довгими кучерявими пейсами, з усіма своїми звичаями, які вони зберігають дуже старанно, — жиди надають Підкарпаттю дійсно «середньовічного вигляду». І хоч і зустрічаються і жиди-селяни, але всеж головне їх заняття торгівля.

Кооперативний рух на Підкарпаттю розвинений дуже слабо. Спосіб господарювання ще й досі недалеко посунувся від середньовічного. Мало в цьому відношенні вносять руху і чехи, які цікавляться головним чином підкарпатськими пралісами, що дають їм величезні прибутки. Але господарювання в лісах провадиться в чисто рабівницький спосіб: Ліси вирубуються, «дерево вивозиться і на тім і кінчається, а підкарпатські ліси — це справжній скарбниця краю, яка може бути невичерпаним джерелом економічного добробуту всього підкарпатського люду.

Змінилося відношення до підкарпатської справи і у самих чехів. Падає, правда дуже поволі, москвофільство. Здається, чехи нарешті починають розуміти, що в українцях вони мають ширіших приятелів, які шанують і поважають їх, не так, як російські емігранти, які дійшли до такого абсурду, що дивуються, що вони вже стільки років в Чехії, а чехи щеї досі не навчилися говорити по московському.

На жаль, однак москвофільство має дуже глибоке коріння і так відразу воно цілком не занепаде.

На одному з свят «Провіт» молоденький, талановитий промовець (14 років) сказав, що найлютіші вороги Підкарпаття це москалі і мад'яре. І довго вони мабуть робитимуть зло підкарпатському людові.

Небезпечні вони і для самих чехів. Мад'яре всіми силами стараються повернути собі Підкарпаття назад і мають велику допомогу у цьому з боку помад'ярщеної від давна місцевої інтелігенції. Москалі теж крім зла боку помад'ярщеної мають велику допомогу. Народові вони чужі, на Підкарпаттю не можуть зробити чехам нічого. Народові вони чужі, приймає їх він, як ворогів, і наставляючи їх, чехи обурюють тим проти себе свідоме населення. Цього не можуть не бачити бодай провідники чеські, а тому мусять примішуватися до нових обставин і все виразніше і виразніше чуються голоси про потребу дати Підкарпаттю автономію. А і виразніше чуються голоси про потребу дати Підкарпаттю автономію. А оце недавно у чеському парламенті почувся нарешті і виразна, авторитетна заява міністра закордонних справ Бенеша, який підніс свій голос за те, що сучасний уряд мусять нарешті розв'язати питання підкарпатської автономії.

Будемо сподіватись, що слова його перейдуть у діло. Мимо волі пригадується невеличка пригода на підкарпатському перевозі через Тису.

Набралось вже чимало на паромі і вже хотіли одшихатись од берега, коли це із за верболозів виїхав віз запряжений ослон (ці звірята дуже на Підкарпаттю росповсюджені). Дядько підсьобував осла багатом, але тому не хотілось поспішати. Люде на паромі починали нетерпеливитись і погукувати, та то теж не дуже впливало на осла. Не старий ще поромщик підвів на громаду веселі, розумні, насмішкуваті очі тай промовив: «Так чого ви, люде, добрі, поспішаєте — тож їде Підкарпатська автономія».

К. Харитон.

Українська театральна справа в Білгороді.

(Лист із Югославії).

Відколи почало розбуджуватися і організуватися у столиці Югославії — Білгороді — українське життя, вплинула наверх і українська театральна справа, бо аматорські вистави були дуже поширеними у нас на Україні ще до революції і відігравали значну роль у національному усвідомлюванні мас, а на еміграції українські театральні вистави крім цього дають хоч на час ілюзію чи живий спогад про далекий поневолений рідний край. Особливо в Югославії, де велика кількість еміграції є територіяльно українська, але національно не свідомо, хоч інстинктивно нахилена до свого рідного, театральна справа в тутешніх організаціях займала значне місце.

Розпочалися вистави у Білгороді ще перед кількома роками з скромних початків, з спроби організувати тутешніх аматорів і перший прилюдний виступ відбувся в 1927 році. Виставлено було «Просвітою» такі п'єси: «На перші гулі», «Жум мірошник» та влаштовано було концертний відділ. Далі йшли вже вистави серйознішого змісту, які давала «Просвіта», «Українська Драматична Труппа» та «Громада». В наслідок непорозумінь, які виникли в тутешньому українському життю, розбилися також і так невеликі тутешні театральні сили, почалася конкуренція та інтриги. Були, наприклад, випадки, коли одне товариство готувало якусь п'єсу, а друге, довідавшись про це, починало готувати як і собі цю саму п'єсу, і поспішаючи, давало виставу, роблячи звичайно кривду цілій театральній справі, бо чужа публіка не звикла дуже розбиратися в тому, яка саме організація дає виставу, і для неї головним було те, що українська вистава пройшла але у всіх відношеннях. Зрозуміло, що в останні часи публіка, яка спочатку так радо відвідувала українські вистави, перестала на них ходити і де-які добрі вистави проходили при майже порожній салі, приносячи товариству, яке їх упорядкувало, велику грошеву втрату.

Таке невідрадне становище примусило врешті глибше над цим задуматися та пошукати шляхів для порятунку. Після де-яких балачок та порозумінь склалася була ініціативна група, яка на день 28 вересня скликала нараду прихильників українського театального мистецтва. Не зважаючи на те, що з боку невеликої групи людей, які завжди баламутили тутешнє українське життя, було пущено недобросовісну агітацію, на нараду з'явилося багато людей, які відгукнулися на запрошення ініціативної групи. Після обговорення справи, було вибрано спеціальний комітет, котрому було доручено виробити статут нового товариства і виробити чи намітити програму діяльності. Як сам склад комітету, до котрого увійшли чільніші люде від різних угруповань, які не тільки конкурували між собою, але себе самих поборювали, так і те, що справа з самого початку принципово була поставлена на ідейній серйозній ґрунт, мало свій добрий вплив, бо на перші організаційні збори, що відбулися 19 жовтня з'явилося більш ніж 70 осіб, які вписалися членами Українського Художнє-Драматичного Товариства.

Після прийняття статуту Т-ва та обговорення різних справ було обрано Управу та Ревізійну Комісію Т-ва в такому складі: п. п. інж. Баскевич (Голова), — Праведників (заст. голови), Зіверт (секретарь), Андрієвський (скарбник), Мантлер (режисер), Загребельний (диригент), Миколашкіо (адміністратор) та члени Нога, Бакуревич та проф. Петрович. Ревізійну комісію обрано з п. п. Яковенка, Карабана та Шербака. З огляду на особливі матеріальні і моральні заслуги перед українською театальною справою у Білгороді збори одноголосно обрали І. Будза за почесного голову Т-ва.

Будемо сподіватися, що Т-ву вдасться побороти всі перешкоди на своє-

му шляху, а особливо ті, які будуть йому чинити де-які деструктивні елементи, які виявляються болячкою на тутешньому українському тілі, та що нове Т-во покладе справді міцні ідейні і художні підвалини під українську театральну справу в Югославії. Віримо також, що це Т-во спричиниться до спинення розбурханого ворожнечи між білгородськими українцями та більшість з них об'єднає в один гурт, бодай на театральному ґрунті.

В. А.

3 життя й політики.

— Темпи розвалу. — В Донбасі. — Крах хлібозаготівель. — Брак готівки і мобілізація коштів людности. — Сталін і події в Східній Галичині.

Події на совітській Україні продовжують розвиватися все в тому самому напрямку. Численні звістки з усіх ділянок господарського фронту свідчать виразно і ясно про те, що розвал господарського життя невинно продовжує йти вперед. Даремною була б спроба підрахувати повністю всі прориви в окремих галузях господарського життя, які що-дня констатує совітська преса. Сотворюється ситуація, коли доводити факт розвалу, факт все зростаючої дезорганізації совітського життя вже стає зайвим. Перед обсерватором того, що відбувається тепер на совітській Україні, при цих умовах стає нове, більш складне завдання — завдання реєструвати і вияснити темпи того розвалу, який відбувається зараз. Безнадійним і виясненим для совітської влади взагалі, а спеціально при пануванні теперішнього сталінського курсу, є повне припинення тих деструктивних процесів, які так виразно виявляються. Проте її теперішня горячкова діяльність може спричинитися або до певного звільнення темпів поступального розвалу, або навпаки в наслідок хаотичности, недоцільности і шкідливости окремих заходів до їх зросту і інтенсифікації. Проблема темпів — така мідна в теперішній совітській пресі — хоч і в цілком відмінній постановці стає перед нами на перший план. Совітська преса, замиряючи очі на дійсність шукає в теперішній дійсності темпів зросту — туляючи очі на дійсність темпи розвалу. Вчасність і необхідність ми ж мусимо встановлювати темпи розвалу. Вчасність і необхідність цього підходу до совітського життя ще проте не означає, що будемо ми мацього підходу до совітського життя і докладного вияснення справи. Ми не один раз підкреслювали, що совітська преса, що-далі інтенсифікується сталінський режим, то все менш і менш відбиває вона совітську дійсність. Так само все більш і більш тенденційною стає совітська статистика, а дані з тих галузів, які найбільш могли би компромувати совітську владу, просто перестають публікувати. При цих умовах спроба встановлення темпів розвалу може бути лише спробою, у висновках якої не все можна буде довести до кінця, не про все можна буде говорити з бажаною виразністю і категоричністю. Але й при цих умовах відмовлятися від введення такої спроби не слід.

* * *

Виразне погіршення в совітському господарському життю починає датувати совітська преса з місяця липня, з часу закінчення XVI партійного з'їзду. Ми не можемо звичайно твердити, що різке погіршення в стані совітської економіки наступило власне з цього моменту; є дуже правдоподібним припущення, що в період підготовки до з'їзду і самого з'їзду совітська преса відповідно до наказу з гори умисне ухилялася від нотування таких звісток, які могли б захитати позиції Сталіна на з'їзді. В кожному

разі з липня аж по сьогоднішній день ціла совітська преса переновнена тривожними відомостями з усіх галузів господарського життя, які свідчать про все зростаючу катастрофічність ситуації.

З тих же часів датуються звістки про горячкову діяльність совітських чинників, скеровану на переборення труднощів.

Тепер після чотирьох місяців заходів совітської влади є вчасним спинитися над питанням, чи вдалося їй знизити темпи розвалу. Подивимося, що говорять факти.

Безумовно найбільш відповідальною ділянкою господарського фронту для совітської влади являється кам'яно-вугільна промисловість. При мінімальних запасах палива в промислових підприємствах і залізницях припинення в нормальних розмірах постачання кам'яного вугілля загрожувє негайною катастрофою, повною атрофією всього господарського життя.

На поліпшення ситуації в Донбасі совітськими чинниками, особливо в останні два місяці, коли у них минув період розгублености, було вжито колосальних зусиль. Можна сказати, що для цієї справи було мобілізовано все і вся. В повному розмірі було використано той репресивний апарат, яким володіє совітська влада. Проте всім цим заходам бракувало координованости і ясности поставлених завдань. До початку жовтня уважалося, що основною причиною зменшення здобичі в Донбасі є брак робочої сили. «Комуніст» у вступній статті з 9. IX ч. 249 виразно підкреслює «основного потребує Донбас, — це робочої сили». На притягнення нових робітників вживалося максимальних зусиль, переводилися для поповнення робітничих кадрів численні мобілізації. Але після ревізорської поїздки Молотова в Донбас наприкінці вересня партія вирішила, що основним завданням для поліпшення становища в Донбасі мусить бути не так збільшення кількості робітників, як ітесивне переведення механізації видобутку вугілля. І через місяць той самий «Комуніст» вже констатує, що дотеперішню практику огульного надсилання робочої сили треба рішуче переглянути («Ком.» ч. 285 з 15. X). Та установка роботи на поліпшення становища в Донбасі, в напрямі якої витрачалися зусилля на протязі трьох місяців визнається недоцільною; за роботу починають братися з другого кінця. В результаті скільки небудь помітного перелому в становищі Донбасу не наступило. Правда, абсолютні розміри здобичі в жовтні наче трохи починають підвищуватися, але вони так само далекі від планових завдань, як розміри здебутку в серпні і в вересні. Коли за першу декаду в вересні було виконано план на 62,3% («Ком.» ч. 253 з 13. IX), то за першу половину жовтня програму виконано на 62,4% («Ком.» ч. 284 з 19. IX). Жовтнева програма видобутку вугілля збудована так, що її збільшено для поповнення проривів попередніх місяців. Через те абсолютні цифри жовтневої здобичі є більші од вересневих. Але вони так само, як і вересневі далекі від виконання плану. Поповнити дефіцит, який ставля в результаті програву, совітській владі, не зважаючи на колосальні зусилля, не вдається. Та й те абсолютне збільшення розмірів здобичі вугілля, яке мало місце в першій половині жовтня, здебуюто в результаті такого колосального напруження сил, що вряд чи воно є тривалим. Таким чином при найбільш оптимістичній оцінці досягнень совітської влади в поліпшенню стану кам'яно-вугільної промисловости можна говорити, що найбільше, про звільнення темпів розвалу, але ні в якому разі про скількинебудь значне опанування ситуації. І це не зважаючи на те, що загроза, яка зв'язана з розвалом кам'яно-вугільної промисловости, для совітської влади цілком ясна.

* * *

Коли в обсягу промисловости найбільш важною ділянкою являється кам'яно-вугільна промисловість, то для заховання сталої рівноваги ці-

лої совітської економіки найбільш важну роль відіграють хлібозаготівлі. На початковій хлібній кампанії в липні «Комуніст» писав: «Минулого року що роботу ми закінчили в головному до жовтневих свят, тому нема чого казати, що цього року ми повинні її закінчити раніше. Сподіватися, що ми швидко закінчимо хлібозаготівлі в усі підстави; по-перше тому, що головний товарний хліб дає соціалістичний сектор; по-друге, через те, що хлібозаготівлю кампанію цього року ми починаємо багато краще підготовані, ніж минулого року» («Ком.» ч. 190 з 12. VII 1930 р.). Результати цих рожевих надій на практиці на 20 жовтня, отже за три тижні до жовтневих свят, виглядають так: на цей день річний план заготівель виконано на 54,3%, харчових культур на 58,1%. Колхозники виконали річний план на 53,3%, а індивідуальні господарства на 55,9%. Взятий темп хлібозаготівель не гарантує своєчасного виконання місячного жовтневого плану. За останні два п'ятиденники колгоспи в ряді районів почали відставати від індивідуальних господарств («Ком.» ч. 293 з 23. X). Знов таки сумні для совітських чинників результати хлібозаготівель сталися не через те, що вони не усвідомлювали їхнього значіння, не уділяли їм належної уваги. І тут, як в обсягу кам'яно-вугільної промисловості, утворилася ситуація, коли затрачені зусилля і енергія вже не дають сподіваного ефекту.

* * *

Степень руїни, в якій опинилося народне господарство, виразно характеризується все далі йдучим розвалом грошової системи і грошових оборотів. Сучасна ситуація в цій області ілюструє я розпачливою радіограмою голови совнаркому Чубаря до всіх райвиконкомів, з якої видно головні уривки: «З декади на декаду катастрофічно занепадає робота в справі мобілізації коштів. Місцеві органи в цілому поставилися до цього основного завдання зі злочинною зневагою, не доцінивши значіння мобілізації коштів, що спрямована на забезпечення грошми найважливіших потреб хлібозаготівель, оплати за буряк, картоплю то-що... За першу декаду жовтня виявилися цілком незадовільні ганебні цифри виконання завдань що-до мобілізації коштів. Декадний план виконано тільки на 30%. Нема жадного податку, жадного виду надходжень, за яким на цей час не було б великого відставання. Крім того місцеві органи не виконують завдань що-до мобілізації коштів, але й ті кошти, що надходять, сільради й брутально порушують фінансову дисципліну і не тільки не виконують завдань що-до мобілізації коштів, але й ті кошти, що надходять, роздають авансarily райвиконкомом затримують у себе, утворюють потайні каси, роздають авансarily та приховують гроші від установ Держбанку, яким вони повинні їх здавати... Райвиконкоми і міськради не спромоглися забезпечити виконання завдань що-до вилучення готівки з села. Всі райвиконкоми і міськради повинні налагодити що-дennу приставку грошей з села до установ Держбанку, а де їх нема — райсільбанків» («Ком.» ч. 291 з 21. X).

Радіограма Чубаря говорить про стягання податків, але вона дає матеріал для значно ширших висновків. При майже цілковитій ліквідації приватного обороту, всі грошові розрахунки є зосередженими в державних установах, які черпають свої кошти з відділів Держбанку. Виявляється, що брак грошей є такий колосальний, що є необхідним запровадження такого екстреного засобу, як що-дennа пересилка грошей з кожного села до відділів Держбанку, а можливості одержати потрібні гроші з Держбанку є такі малі, що місцеві установи приховують зібрані гроші у себе і улаштовують потайні каси. І це, не зважаючи на те, що робота друкарського станку йде без перерви і що кількість випущених в оборот паперових грошей від довшого часу, щоб ще більше не знижувати вартість червінця, вже зовсім перестали оголошувати.

Катастрофічний брак готівки виявляється так само з другого розпорядження совітської влади — про випуск у вільний продаж цукру; цього розпорядження, як свідчить голова ХУРК Тьомінін, — «як найтерміновіша мобілізація коштів людності» («Ком.» ч. 268 з 18. X). Цукор пропався по 2 карб. 50 коп. кіло — в той час, як в 1927 р. — в часі більше мен-

ше кращих умов — середня річна ціна цукру в приватних крамницях була 77,6 коп. Проте перед крамницями стоять довгі черги. Співставлення цін 1927 і 1930 року дає повне уявлення про те, як катастрофічно упала тепер совітська валюта навіть у внутрішньому обороті. Свідчить воно про той розвал, який має місце в сучасній совітській господарці.

* * *

Слідкуючи за дальшим розвитком тої кампанії, яку переводять більшовики з приводу подій в Східній Галичині треба сказати, що надано їй такий характер, при якому вона вряд чи може знайти відгук серед широких народних мас. Фактичного матеріалу, який носить скільки небудь об'єктивний характер, совітська преса не подає. Змагається вона упевнити, що в цих подіях однаково винні як польський, так і український «фашизм». Величезна більшість винесених резолюцій протесту скерована в однаковій мірі, як проти польського, так і проти українського «фашизму» і «соціал-фашизму». Значна частина цих резолюцій — протестів містять в собі обіцянки протестуючих виконати промфінплан, одати всі сили на виконання хлібозаготівель, п'ятилітки і їм подібних річей, які користуються аж надто малою популярністю серед широких мас. Завдяки цьому протестаційний рух звівся до чергової більшовицької кампанії урядового характеру. Сталін того капіталу, який він міг здобути на цій кампанії, очевидно не одержить.

В. С.

З міжнароднього життя.

— Комісія що-до обезбросення. — Женевський протест проти більшовиків. — Парламентські вибори в Сполучених Штатах Північної Америки.

У Женеві розпочала свою працю підготовча комісія що-до загального обезбросення. Комісія та, що про неї свого часу згадувалося на цьому місці, має свою довгу історію, зв'язану з самим початком існування Ліги Націй. Бо ж відомо, що члени Ліги взяли на себе задокументований обов'язок не тільки тримати більш-менш в обезбросеному стані всіх переможених за великої війни, але й самим обезбритися, — властиво, значно обмежити свою збройну поготовість. З тою метою кілька літ тому було скликано спеціальну конференцію, яка після довгої і гомінкої дебати, розійшлася, залишивши після себе згадану комісію, що мала виготовити для конференції проєкт відповідної конвенції й одночасно з тим — дипломатичним шляхом підготувати ґрунт, аби та конвенція була вже потім однодушно і урочисто підписана членами конференції.

Підготування те йшло, як мокре горить, тяглося довго, аж поки весною року 1927 комісія не опинилася перед фактом неможливості скласти який-будь проєкт, бо їй не пощастило замирити два цілком протилежні погляди — Франції та Англії — що-до морського та сухоподольного обезбросення. Франція, яку тоді ще підтримувала Італія, стояла за обмеження загального тонажу воєнної флоти, залишаючи за державами право розподіляти той тонаж між окремими категоріями кораблів, як їй то вигідніше. Англія ж — навпаки, вимагала точного обмеження кожної окремої категорії кораблів. Така протилежність поглядів виникала із спеціальних потреб

оборони Англії та Франції. Виявилася вона так само і в поглядах на обмеження сухоходних військ, бо Франція стояла за необхідність мати контингент вивчених резервістів, а Англія була проти того. Знайти якийсь спільне рішення комісія не мала сили, і тому розійшлася, запропонувавши згаданім державам порозумітися між собою до ближчого засідання комісії.

Тих «ближчих» засідань було вже два 1928 і 1929 р. р. Тепер настало третє, але воно одночасно має бути й останнім, і то не тому, що все підготовано й злагоджено, а тому, що на останніх загальних зборах Ліги Націй члени її, бажаючи дати певну сатисфакцію Німеччині, що увесь час ставить питання про обезброння, постановили, аби загальну конференцію що-до цієї справи було скликано на протязі 1931 року. Таким чином, хоч і яка це тяжка і небезпечна зараз справа, але комісія в той чи інший спосіб має закінчити свою роботу і то не пізніше кінця цього року, бо вже в січні збирається Верховна Рада Ліги, а цій Раді як раз і належить встановити точну дату конференції.

З 1927 року, коли в останнє комісія займалася своєю головною справою — виробкою основ конвенції, — бо в 1928 і 1929 р. р. вона займалася дрібними річима, в політичному світі сталося багато змін. На одну з тих змін уже вказано вище. Італія тоді стояла по боці Франції, тепер же, як відомо, вона начеб-то притулилася до ССРСР та до Німеччини. Друге — в 1927 році в Англії була влада консерваторів, яка не дуже то сердечно бралася до скільки будь значного обезброння, а в кожному разі найово негативно ставилася до надто радикальних проєктів у цій площині, що висувалися представниками ССРСР та підтримувалися Німеччиною. Тепер в Англії влада належить Labour Party, що дуже далеко йде в своїх націоналістичних змаганнях, принаймні в тих, які торкаються сухоходної Європи. Свою позицію кабінет Мак-Дональда вже до певної міри й виявив тим, що взяв назад ті поступки Франції, які в питаннях сухоходних військ було їй зроблено англійською консервативною владою.

Таких змін можна навести більше, але найважливішою зміною являється зміна загальних настроїв на суходолі Європи. Тоді в 1927 році головні континентальні держави жили начеб-то під знаком золотих мрій про повне замиріння Європи. То була найвища точка Локарнських настроїв, яка потім піднялася була аж до відомого пакта Келлога-Бріана, що навкі — словесно — поставили війну по-за законом. За тим слідом пішов гомін Пан-Європи, що закінчився знову ж таки золотою мрією про європейську федерацію. Тепер декорація, як відомо, різко іншою стала. Мусоліні заговорив впрот про неминучу війну; Франція змілітаризувала всі свої східні й південні кордони і навіть сам апостол замиріння, автор Локарна, начеб-то переступив трохи з лівої ноги на праву, бо на останніх зборах Ліги Націй висловився: спочатку — гарантії безпеки, а вже потім — розброння.

Усі ці зміни не віщують на майбутнє нічого доброго справі європейського обезброння. А особливо лихою прикметою для неї являється той факт, що ССРСР також вшанував її своєю делегацією, яка вже й приїхала до Женеві, маючи на чолі совітського міністра закордонних справ тов. Литвинова, — того самого, що вже раз у Женеві пропонував абсолютне обезброння європейських держав, а замість того — повне озброння європейського пролетаріату.

* * *

Не встигли ще «наркоміндел» Литвинов та 13 його товаришів приїхати до Женеві, як вони вже спричинилися до скандалу, який зразу ж прогомонів далеко по-за межами Женевського кантону. Зміна настроїв з 1927 року така велика що стримані женевиці, звиклі до всякого роду гостей, не в силі були заховати своє обуріння, побачивши у себе ще раз тов. Литвинова та його компанію. Союз патріотичних організацій Женевсько-

го кантону оголосив з цього приводу протест, який заслуговує бути нагаданим in extenso. У протесті, видрукованому в «Journal de Genève», в газеті, що її звуть неофіційним органом Ліги Націй, стоїть:

Совіти ССРСР вислали до Женеві воїх делегатів до комісії обезброння, скликаної Лігою Націй.

В момент коли ці представники так званої державної системи, заснованої на найгірших огидностях злочинства, з'явилися ще раз спаскудити землю Гельветії своєю присутністю, ми підіймаємо обурений протест проти накинутаго Женеві перебування цих небажаних гостей.

Люде, що розкладають всі основи цивілізації, підступні і затяті організатори світової громадської війни; кати віруючих; ті що примушують голодувати свій народ, викидаючи до світу на ринок усі продукти з метою утворення загального заколоту; емісари Москви прибувають до Женеві, аби дискутувати... про розброння!

Люди одної з ними віри, рабські душі, позбавлені національного почуття, вже йдуть їм на зустріч, аби прийняти участь в їх багаточисних бенкетах, аби не пропустити нагоди прийти з ними до контакту, наслідки якого, як вже то було багато разів, — ми відчуваємо після од'їзду тих шуляків із Кремля.

Швейцарський народ а особливо женевиці не можуть винести цієї образи їх національного почуття, не висловивши свого обуріння, обуріння далекоглядних громадян, свідомих вказаної неслави.

Не можемо ми бути байдужими глядачами що-до тої зловісної комедії яку гратимуть перед нами оті емісари, ті большевицькі бандити, що їх жертвами ми не хочемо стати.

Ми не можемо насилувати наш почування разсудливою резервою чи опортунізмом, який може комусь іншому й подобається. Ми волимо, щоб наш протест зняв з серця наших численних громадян той тягар мовчання, що став для нас непереносним.

Голос наш вважає тим, хто його почує, що женевиці вважають образою для себе присутність у наших стінах співробітників совітського злочинства з ССРСР.

Одночасно з тим, хай той голос пролунає, як заклик до необхідної перестороги.

Не знати, які наслідки матиме цей протест і чи не будуть ті наслідки носити на собі забарвлення дипломатичного характеру, бо як раз того добивається зараз тов. Литвинов. Для нас у цьому інциденті цікаво головним чином те, що так в Європі з большевиками досі не говорили, а тепер — заговорили, та ще й у Женеві.

* * *

У Сполучених Штатах Північної Америки перейшли чергові вибори до парламенту, який мав поповнити цілий свій склад, та до сенату, в якому поновлена третина його членів. Як відомо, в Сполучених Штатах утримується система двох великих партій — республіканської та демократичної. Колись то в історії ці дві партії представляли собою дві протилежні частини цієї держави, а саме: республіканці — північну частину штатів, а демократи — південну. До певної міри, — принаймні територіально, — воно єсть так і зараз, але з часом принципова різниця між вказаними партіями стерлася до кінця, і зараз вони різняться між собою головним чином людьми та певними практичними підходами до справи державного урядування. Партії ті на протязі останніх п'ятидесяти літ чергувалися у владі, при чому, однак, республіканська звичайно частіше й довше трималася у державній кермі. За останніх десяти літ Сполу-

менши Штатами правила також республіканська партія, і сучасний президент Гувер був одним із видатніших її людей.

Скінчені вибори вказують наче-то на те, що на цей раз черга переходить до партії демократичної, що досягла великих успіхів і зрівнялася числом своїх депутатів з республіканською в парламенті і в сенаті. Для президента, який ще так недавно був найпопулярнішою особою в Сполучених Штатах, утворюється зараз становище аналогічне з тим, в якому був вшавлений в Європі американський президент Вільсон, що належав до партії демократів і мав проти себе республіканську більшість в парламенті і в сенаті.

Чекати зараз же якоїсь рішучої зміни політики Сполучених Штатів не приходиться. Згідно з американськими законами вся виконавча влада належить президентові, і він, коли схоче, може правити державою і тоді, коли його не підтримує парламентська більшість. Гуверові залишилося бути президентом ще два роки, і явна річ, його політика залишиться більшістю тою самою, що й була. Тому то світова політична опінія, зважаючи на можливі зміни, поки-що ставиться до того досить спокійно.

Для нас, українців, цей факт успіху демократичної партії може мати, однак, особливе значіння. Справа в тому, що відомий біль про визнання Америки Української Народньої Республіки, внесений до сенату членом його сен. Копеляндом, підписаний демократами. Поки демократи були в опозиції, біль той мав, так мовити, лише декларативний характер. З перемогою демократів він з площини декларативної може перейти до площини реалізації. Час наявно працює на нашу користь.

Observer.



Головна Управа Товариства Український Центральний Комітет з глибоким жалем повідомляє всю українську політичну еміграцію про смерть Члена Головної Управи У. Ц. К.

СВ. П. ІЛДІ МИХАЙЛОВИЧА ЗОЛОТНИЦЬКОГО

б. Товариша Міністра Юстиції УНР, б. Голови Вищого Військового Суду, полковника Армії УНР, заслуженого українського діяча і патріота.

Похорон відбувся у Варшаві у суботу дня 8 листопада о год. 11-ій 30 хв. ранку на православному кладовищі на Вої, після жалібної служби Божої.

Хроніка.

З Великої України.

— Увічнення пам'яті М. Коцюбинського. Центральна комісія для увічнення пам'яті М. Коцюбинського затвердила проєкт пам'ятника письменникові у Вінниці. Ескізний проєкт цього пам'ятника зробили архітекти Бородин та Межбівський. Пам'ятник буде увяляти собою будинок-бібліотеку на 100 тисяч томів («Ком.» ч. 293 з 23. X).

— Відкриття укр. драматичного театру в Миколаєві. У Миколаєві відбулося урочисте відкриття «Лівобережної Української Драми» в театрі ім. Скрипника. Прем'єрою дано «Кадри» — Микитенка («Ком.» ч. 293 з 23. X).

— Моші в лаврських печерах будуть відкриті. Київська безвірницька організація порушила клопотання, щоб дозволено було відкрити моші в лаврських печерах («Пр. Пр.» ч. 249 з 29. X).

— Робітники кидають комуністичну партію. На багатьох заводах на Україні значно меншає число комуністів між робітниками, які кидають комуністичну партію. Так на Харківському паровозбудівельному заводі на 1. I. 1930 року було 16,3 відс. комуністів щодо загальної кількості робітників на заводі; в першому кварталі с. ср. ця цифра спала до 13%, в 2-му кварталі — до 11,5% і в третьому уже до 10,2% («Ком.» ч. 293 з 23. X).

— Осінню сівбу не закінчено. На 20 жовтня засіяно було на Україні 83,8% озимого кліну в селянських гос-

подарствах та усього лише 68,6% в колгоспах («Пр. Пр.» ч. 246 з 25. X).

— Оранка на зяб під великою загрозою. На 20 жовтня на Україні було зорано на зяб усього 18,6% планової площі і в наслідок глибокої осені являється велика загроза виконання цього плану («Ком.» ч. 294 з 24. X).

— Голодний «пайок». На місяць жовтень в Харкові дружинам робітників було видано з кооперативів і то тільки тим, хто є членами в них, по 500 гр. пшона, по 400 гр. цукерок, по 250 гр. печива та по 0,5 літра денатурату одноразово. Дітям було видано по 1 кіло борошна пшеничного 75%, манної крупи по 300 гр., печива або цукерок по 500 гр. на душу («Ком.» ч. 291 з 21. X).

— Картоплю не викопано. В той час, як по містах по картоплю стоять черги, на полях картопля лежить не викопаною, а зіма, що знаходить, загрожує їй гнильлю. За 15 днів жовтня місяця план копання картоплі виконано тільки на 15%, є й такі округи, де цей план виконано лише на 10%. «Укрпловоч», маючи місячне завдання на жовтень дати 48.000 тон городини, заготовив усього за 15 днів 6.700 тон («Ком.» ч. 293 з 23. X).

— Студенти і учні на буряки. Студенти і учні Золотоноші, в кількості 2500 чол. вирушили на 5 день на бурякові плантації копати буряки («Пр. Пр.» ч. 246 з 25. X).

— Світське обов'язкове навчання. В Київській приміській окрузі немає цілком приміщення для 28 шкіл,

щоб можна було охопити навчанням всіх дітей віком 8-12 років. Підручників є усього тільки 50-60% потрібного числа. Наразці 10% дітей шкільного віку, хоч би навіть були школи й підручники не можуть ходити до шкіл, бо не мають у віщо взутися і одягтися.

— В 20 трудовій школі в Києві в молодших класах книжок ви стаєє для 50 учнів, в старших же класах по деяким предметам книжок зовсім немає. Зошитів для школярів видається тільки по три на місяць.

Взуття дано на школу тільки для 30% учнів. Калош зовсім немає. З одягом справа ще гірша. На 1.446 учнів видано тільки 32 пальто («Пр. Пр.» ч. 246).

— Донецький басейн далі підупадає. За 20 днів жовтня місяця Донецький басейн дав тільки 41% місячного жовтневого плану і криза на паливо таким чином далі значно поглиблюється («Ком.» ч. 294 з 24. X).

— Совітські дитячі будинки. В Борзні дитячий будинок уявляє з себе будову без вікон, поламані стіни, купи ганчір'я, бруд навкруги. В самому будинку тільки в одній кімнаті стоять два ліжка з голими дошками. На ліжках немає більш нічого і на них сплять без постелі взімку і улітку по 4 дітей. По інших кімнатах ліжок немає зовсім, і сплять діти на гнилій соломі. Холод, голод і бруд принесли більшості дітей сухоти, коросту, трахому. Білизни діти не мають, про лазню не мають уяви. Про будь-яке культурне виховання дітей годі й говорити. Так гинуть в Борзненському дитячому будинку 210 дітей («Ком.» ч. 296 з 26. X).

— На сов. Україні є усього 400 дитячих закладів для безпритульних дітей, в яких утримується 45.000 дітей.

Всі ці заклади кепсько забезпечені харчуванням, одягом, взуттям та сировиною для майстерень. Де-які райторги заявили, що пошачати необхідне для дитячих закладів, вони будуть з рештків.

Діти таким чином частенько голодують, голі і босі, вони не витримують такого життя і тікають з цих дитячих будинків, бо, будучи безпритульними, очевидно, і то ліпше улаштовують собі життя. В цьому році видано для цих усіх 45.000 дітей по 1 метру мануфактури, а взуття зовсім не видали («Ком.» ч. 290 з 20. X).

— Совітський засольний пункт. Два розбиті сарайчики. В одному міститься дондарка, а другому — засольють овочі. В обох сарайчиках віє вітер і робітники простуджуються та хворіють по кілька день. 7 місяців, уже працює цей пункт, але робітники досі не отримали ні одягу, ні чобіт («Пр. Пр.» ч. 26. X).

— Колгоспи горять. В наслідок підпалу згоріло в колгоспі «Червоний Жовтень» дві скирти сіна та дві тисячі пудів незмолоченого хліба («Пр. Пр.» ч. 246 з 25. X).

3 Криму.

— Умови життя. По оповіданням прибувчих в гірських районах та південному побережжі Крима почався голод. Вже кілька місяців мешканці Криму не мають м'яса, масла, цукру і інших необхідних продуктів. За останній час на південному побережжі відчувається брак хліба; часто можна зустріти людей з опухлими від голоду обличчям та тілом. В Евпаторії пуд борошна коштує 27 руб., фунт масла — 7 карб. У містах навіть по днині та кавуни стоять довгі хвості.

— Висилання. З 1929 року вислано з Крима більш, як 31.000 татар. Осіб, що жили ще при старому режимі і що мають турецьке підданство, також висилають з Крима. Інтелігенцію, що має турецьке підданство, спочатку садовлять до в'язниці на 8-9 місяців, а потім виселяють за кордон.

За останній час в ППУ Крима працює багато греків та вірменів, раніше там працювали росіяне та жиди. Особливо суворо агенти ППУ поводяться з турецька-

ми підданими. Необхідно відмітити, що останніми днями почалася масова висилка татар з Евпаторії, Феодосії та південного побережжя Крима. Вигнаних з Крима одправляють на працю на Північний Урал, в Архангельськ, Котлас, Соловки, Кем, Ново-Сибірськ і т. п. Живуть ці люди там в дерев'яних бараках. Чоловіки рублять ліси, а жінки працюють на вантажах та на сплаві. Частина висланих працює на цегельнях. Діти гинуть од голоду та холоду.

Суворо заборонено пересилати їстівні продукти з Крима цим переселенцям; заборонено також листуватися з близькими, що лишилися в Криму. Зрозуміло, що переселенням тяжко перенести кліматичні умови і без сумніву вони засуджені на загибель.

— Ростріли. За останніми відомостями татарські націоналісти: Бекір, Ситки, Одабан, Анім Мюслім, Абди Зеяї, Якуб Керчі і ин. ростріляні більшовіками. Один з видатних комерсантів, що приймав активну участь в революційному русі з 1905 року, Джафер Аблаєв помер од виснаження в Сибіру. Є ще відомості про ростріл і інших осіб арестованих ППУ.

— Переселення жидів до Криму. В той час, як тубільці Крима, що мають невеликі наділи землі, підводяться під категорію куркулів і висилаються особи, які не мають жадного відношення до політики, і яких обвинувачувано у націоналізмі і переслідовано, коли діти, жінки та поважні віком люди висилаються з Криму, — в той час до Криму прибувають все нові й нові партії жидів. На найкращих землях, Вакуфних участках (церковні наділи) виростають нові жидівські селища. Треба зауважити, що серед кримських татарів ніколи не помічено було антисемітизма. За час революції 1905 року, кримські татари рятували жидів і ховали їх у своїх оселях від російських погромників. А тепер багато з татарів обвинувачено в антисемітизмі і за це їх переслідують.

3 життя укр. еміграції У Франції.

— З життя Бібліотеки ім. С. Петлюри в Парижі. Місяць жовтень відзначився збільшенням відвідувачів: в дні, коли Б-ка була відчинена, її відвідало 144 особи, а всього за місяць відвідало 208 осіб. Бували дні, коли бракувало і місця, й стільців. Також приходили й чужинці за інформаціями про Україну, особливо в її теперішньому стані. На жаль брак літератури чужими мовами не дає змоги широко поінформувати таких відвідувачів про Україну, про життя українців під теперішню пору. Можливо, що останні події в Галичині викликали у чужинців бажання добути такі відомості. Характерна була заувага одного росіянина, коли він побачив наші наукові та мистецькі видання: «От ніколи не подумав би, що українці мають і такі видання, і стільки книг»...

За місяць жовтень надійшли такі пожертви книгами та іншими друками: 1. Др. Сулятицький (через пані З. Куциньську) — 2 книги, 2. Інж. А. Кісь — 4 фотографії, 3. п. В. Ємець — газети, 4. п. Забело з Царьгороду — газети й інші малі друки з Сов. України, 5. Л. Буткевич (Париж) — 15 книг, 6. П. Книш-Слобожанський — укр. національний прапор та листи про життя в Мароко та фотографії з часів перебування в колон. військах, 7. п. М. Татарля (Шалет) — 2 кн., 8. пані Л. М. Шишманова-Драгоманова з Софії — 38 назв. часописів за різні роки, з 90-х років минулого віку, серед яких є раритетні видання 9. П. Цибульський з Софії — архив Гуртка ім. Драгоманова за рр. 1924-28, 10. пані Г. Є. Чикаленко-Келлер з Женеви надіслала дуже цінні видання — книги та журнали (93 книг та 63 окремих чисел журналів), а крім того багато фотографій наших діячів, письменників. Пані Г. Чикаленко передала також великий раритет: ноти «Жалібного марша» з автографом М. В. Лисенка та

ок написаного власноручно
В. Лисенком «Moderato melanc-
dico». П. п. Малирчук (Париж)
книги, 12. п. Якимів (через п.
рта) — 1 кн. 12. пані Р. Мико-
ова — фотографія, 13. п. Є.
цький з Риму — 1 кн. та га-
14. Проф. С. Шиманський
ти — 2 книги, 15. Ген. Юна-
з Тарнова фотографії та мате-
ри до його біографії. 16. Укр.
мада в Гаврі — 5 фотографій.
а місяць жовтень надійшли та-
пожертви грішми: 1) від п.
Філоновича з Праги на лист.
374 — фр. 77. 75, 2) від п. А.
рнавського з Омекуру — 15
, 3) від п. Гн. Гаврилка з Па-
ку — 25 фр., 4) від п. Іщенка з
екуру — 10 фр., 5) від п. Гри-
ка — 5 фр., 6) від п. Стани-
авського — 10 фр., 7) від п.
Ємця — 100 фр. та зібрані на
ст ч. 378 в Бібліотеці — 61.
Всіх жертв по день 31 жовт-
ступило 15. 167 фр. 75 с.
Всім жертводавцям Рада Бі-
отеки висловлює свою щирю
глибоку подяку.

— Головна Еміграцій-
а Рада на останньому сво-
му засіданню ухвалила вдатися
еміграції з комунікатом в спра-
подій в Східній Галичині.
оловна Еміграційна Рада, яка
епрезентує еміграцію з Великої
країни не вважала і не вважає
себе в праві втручатися в справи
українських меншостей в захід-
ніх державах. Стоючи на тому
риципальному ґрунті, вона не
може проте оминути подій в Схід-
ній Галичині, із огляду на те, що
они надзвичайно схвилювали
нашу еміграцію і з огляду на те,
що вони можуть зле відбитися на
нагальних політичних настроях
останньої, утрудити ту основну
боротьбу, яку ми ведемо за нашу
державність. Далі в комунікаті
Головна Рада рішуче засуджує
серор, спиняється на тяжких ре-
ресіях, які прийшли за ним, і
висловлює надію, що польський
уряд реагуватиме в належний спо-
сіб проти надужиття місцевої вла-
ди і військових частин. На думку
Головної Ради всяке загострення
українсько-польських відносин в
Східній Галичині йде тільки на

користь совітам, які з того кори-
стують. Закінчується комунікат
зверненням до української емі-
грації: З усім співчуття ставля-
чись до жертв всякої кривди,
яка де буде робитися українцями,
дбаючи за те, щоб ті кривди були
усунені, ми мусимо спокійно й
тверезо розцінювати всі ці події,
які б прикри вони не були, і не збо-
чувати з великого шляху, який по-
ставила перед нами історія, шляху
боротьби за свою державність
і цілковиту незалежність.

В Чехії

Засідання ч. 200 Ук-
раїнського Історич-
но-Філологічного То-
вариства в Празі відбуло-
ся у вівторок, дня 11 листопаду
1930, з таким порядком дня: 1.
Дискусія над питанням: «Отку-
да єсть пошла Руськая земля... и
откуда руськая земля стала єсть».
(У зв'язку з статтею д-ра М. Кор-
дуби «Найважливіший момент в і-
сторії України» в ЛНВ за червень
1930).

Основний доклад для дискусії
подав д. чл. Т-ва, п. акад. Смаль-
Стоцький.

2. Доклад Секретаря Т-ва — «Дві-
сті наукових засідань Укр. Іст.
Філ. Т-ва в Празі».

В Польщі

— Розвиток «Проме-
тею». Не так давно новиною
було засновання при клубі «Про-
метей» жіночої секції, а сьогодні
вже з присмістю належить заню-
тувати новий крок в організацій-
ному розвитку «Прометею» — за-
сновання при ньому студентсь-
кої секції. Студентство українсь-
ке і інших поневолених Московю
народів вже не раз маніфестува-
ло в «Прометею» свою єдність і
свої взаємні симпатії, що випли-
вали з спільної сумної минувшини.

День 30-го вересня с. р. зали-
шиться визначною датою в житті
студентства приязних народів при
клубі «Прометей», бо в цей день,
зібравшись на першій організа-
ційній зборі студентської секції
цього клубу, воно офіційно за-
фіксувало потребу спільної і ши-

рокої його організації, потребу
спільної праці для тих ідей, які
ставить перед собою «Прометей».
Організаційні збори цієї секції від-
крив голова клубу «Прометей»
проф. Р. Смаль-Стоцький, широ-
ко торкаючися в своїй промові
ідей та праці клубу «Прометей» і
зокрема студентської його сек-
ції. Потребу цієї організації під-
креслили далі в своїх промовах
представники студентства об'єд-
наних в клубі народів. Після кіль-
кох організаційних зібрань сту-
дентської секції, вироблено її вну-
трішній регулямін, намічено план
діяльності і обрано Управу, яка
вже приступила до праці і в склад
якої увійшли: п.п. І. Липовець-
кий (голова секції), Імнадзе і
Б. Білатті (заступники голови),
Ш. Руслембейлі (скарбник) і В.
Іванович (секретар).

Яким шляхом піде праця сту-
дентської секції клубу «Проме-
тей», покаже недалека будуччина,
але можна бути певним у тому,
що це нове студентське об'єднан-
ня дасть максимум енергії для то-
го, щоби ще більше зміцнити ті
зв'язки, які лучать членів «Про-
метею», щоби широко поглибити
серед його членів знання минуло-
го, дійсного і budouчого тих на-
родів, які входять в склад клубу
та утворити в спільній праці
сьогоднішній ту атмосферу роз-
уміння взаємного і довіря, на
яких спірається зараз і спірати-
меться в будуччині співпраця і
життя цих народів.

— Український клуб
у Варшаві. 2-го листопаду
б. р. в саях Східного Інституту
розпочав український клуб у Вар-
шаві свій біжучий сезон. Влаш-
тована з цього приводу «чорна
кава» для гостей і членів клубу пе-
ретворилася в досить симпатичну
вечірку, яка затягнулася май-
же до півночі. На початку ве-
чірку Голова Клубу ген. П. Шан-
друк звернувся до присутніх з
короткою промовою, в якій торк-
нувся плану діяльності Клубу в
біжучому сезоні.

— Мистецький гур-
ток «Спокій». Від жовтня
розпочалися в гуртку рефератів
збірники, які заповнюють члени гурт-

ка своїми рефератами. На цих же
збірках має відбутися в недовго-
му часі низка рефератів д-ра Л.
Чикаленка, темою яких буде «Ук-
раїнський орнамент і його поход-
ження». Йде підготовка праця по
організації чергової виставки, яка
має бути присвячена виключно на-
родньому мистецтву. Відбудеться
вона 7-8 грудня с. р. На цій 4-ій
виставці будуть представлені на-
слідки дослідів Гуртка над народ-
нім будівництвом та будуть пока-
зані в рисунках інвентаризовані
старі й цікаві церкви, руїни,
хати, стодоли то-що.

— Колонія в Торуню.
14 вересня с. р. відбулися в Тору-
ню надзвичайні збори членів міс-
цевого відділу УЦК, які прова-
див М. Яровий, при секретарі В.
Халаяві. Приступаючи до обгово-
рення справ, які були на поряд-
ку денному, збори, на пропози-
цію п. Крушельницького, — стар-
шини 3-го кінного полку, вшану-
вали встаданням пам'яті його
командира бл. пам. полк. М. Фро-
лова і заслухали доповідь про
його заслуги в нашій визвольній
боротьбі. Приступаючи до перед-
бачених порядком денним справ,
збори заслухали відозву Головної
Еміграційної Ради і постанови-
ли відгукнутися на неї зібранням
грошей в пропагандовий фонд Го-
ловної Еміграційної Ради. Поста-
новлено було також гідно від-
значити 10-ту річницю перебу-
вання нашого на еміграції, від-
правивши панахиду за душі по-
мерлих емігрантів та організо-
вуючи відповідні реферати і спіль-
ну вечерю. Збори заслухали до-
клад п. Лотоцького про життя
емігрантів в інших державах та
винесли низку постанов органі-
заційного характеру.

З мистецького життя.

— Поворот артиста
В. Ємця до Європи.
Після 11 місячного перебування в
Сполучених Штатах Північної Аме-
рики повернувся до Парижу ар-
тист-кобзарь В. Ємець. Наш сла-
вний музикант дав в Америці більш
як 35 концертів в таких містах,
як Нью-Йорк, Бостон, Філадель-
фія, Чикаго, Пітсбург, Детройт,

Клівеленд і т. д. Виступав він перед українською і перед американською публікою, запросто і на великих спеціальних концертах, всюди маючи успіх і визнання українського мистецтва. Крім сполучених Штатів п. Ємець дав один концерт і в Канаді, а саме в Торонто.

Коли б зібрати до купи всі ті рецензії і похвали мистецтву п. Ємця, що друкувалися в українських газетах, то можна було б видати досить товсту книжку. Отже, загалом кажучи, п. Ємець мав повний артистичний успіх.

Як ми довідалися, до Європи, він приїхав не на довго і за кілька місяців збирається відбутися таж турне по Канаді.

Перед самим виїздом з Америки дістав п. Ємець пропозиції на концерти для американських університетів та на концертне турне по Мексиці.

Варто було б, щоб українські колонії в Західній Європі, особливо, у Франції і сусідніх країнах перебуванням п. Ємця по цей бій океану скористалися і організували по можливості сил своїх менші чи більші демонстрації укр. мистецтва.

Листи до Редакції

В додаток до умічених в «Тризубі» листів, що спростовують наклепи п. А. Крушинського, друкованих в перемиському «Українським Голосі», редакція отримала окремо лист із спростованням підписаний такими особами М. Приходько, полк., 2. А. Сизін, полк. Генштабу, 3. Димар, підполков. 4. М. Серета, підполк., 5. М. Кохно-Кутів, підполк., 6. О. Бутаків, підполк. 7. Дірін, підполк., 8. М. Харитоненко, підп., 9. Г. Миколаїв, сотн., 10. Е. Мельників, полк., 11. Герман, сотник., 12. М. Янів, підп., 13. Ефремів, полк., 14. Журахів, полк., 15. А. Пузіцький, тен-хор., 16. В. Савченко, полк. генштабу, 17. С. Сидоренко, прид. до генштабу підполк., 18. В. Бокітко, підполк. 19. Бокланів-Петрів, полк. Генштабу, 20. С. Скрипка, підполк. та лист від полк. Миколи Шраменка.

— Одночасно загальні збори Т-ва воєнків Армії УНР в Польщі 12 жовтня розбирали цю справу окремо і постановили просити військового міністра викреслити Ф. Крушинського з складу Армії УНР.

Зміст.

— Париж, неділя, 16 листопада 1930 року — ст. 1. — Давній. Літературні спостереження. XIX — ст. 2. — М. Литвицький. Проблема української державности і російське видавництво «Єдинство» в Празі — ст. 7. — Гл. Л. Що вони самі кажуть — ст. 12. — К. Харитон З Підкарпаття — ст. 16. — Лист з Югославії — ст. 19. — В. С. З життя й політики — ст. 20. — *Observer*. З міжнародного життя — ст. 23. — *Хроніка*: З Великої України — ст. 27. — З Криму — ст. 28. — З життя укр. емігранції: У Франції — ст. 29. — В Польщі — ст. 30. — В Чехії — ст. 30. — З мистецького життя — ст. 31.

Редакція і адміністрація: 42, rue Denfert-Rochereau, Paris (V)

Tél. Danton 80-03.

Для переказів у Франції: «Le Trident», chèque postal 898.50, Paris.
Адміністратор: Іл. Косенко.

Le Gérant: M-me Perdrizet.

Imp. de Navarre, 5, rue des Gobelins, Paris XIII.



«ТРИЗУБ»-REVUE HEBDOMADAIRE UKRAINIENNE «TRIDENT»

Число 44 (252) рік вид. VI. 23 листопада 1930 р. Ціна 2 фр. (Prix 2 fr)

Париж, неділя, 23 листопада 1930 р.

Ніби й невелику, бо річ іде про дітей, а проте великої ваги справу підіймає проф. Ст. Сірополко в статті, присвяченій пам'яті покійного О. Саліковського, що її надруковано нижче. Питання про дитячу літературу — це питання майбутнього наших дітей, нашого молодого покоління. І справа з тим стоїть надзвичайно сумно. Ваги його ніби не розуміє наше громадянство, і в цій царині працюють і щось роблять окремі одиниці. Одзначити тут слід з признанням довголітню і корисну роботу, що її провадить в цім напрямку «Світ Дитини» та взагалі видавничу діяльність п. Таранька. Але по-за тим надзвичайно мало робиться на українських землях і в Польщі, і в Румунії та в Чехії. Про Велику Україну нема чого і говорити. Те, що видається на совітській Україні ніби для дітей, здебільшого нічого не вартий мотлох, комуністична січка, що з неї не користь, а шкода.

Таке становище справи висуває на перше місце еміграцію і ставить перед нею певні завдання. А для здійснення їх у неї є чималі можливості.

Перш за все вона багата на інтелегентні сили. Десяток літ перебуває в культурних країнах, мапа спроможність ознайомитися з їх мовою, побутом, сучасними явищами, дитячою літературою. Чимало з емігрантів засвоїли вже англійську, німецьку французьку та інші світові мови. Другі вивчили мови слов'янські. Отже українські емігранти, особливо ті, що працюють в сфері педагогічній чи самі мають дітей та цікавляться тими питаннями, можуть значно збагатити нашу

літературу для дітей перекладами з класичних і сучасних творів західно-європейських.

Ну, добре, скажуть, що ж з тих перекладів, а видати як? Тут повинні статі в пригоді українські видавництва по-за совітськими кордонами. А втім, коли б сьогодні не можна було б і видати, то це не повинно спиняти роботу: це праця для завтрашнього дня. Адже ж, як би наші попередники з другої половини XIX віку, коли було заборонено всяке слово українське, не творили б, без жадної надії лобачити писане друкованим, то не виглядав би так поважно сьогодні наш культурний дорібок і не був би можливий той пишний розквіт української культури, який приніс з собою недовгий період нашого державного життя.

У кожного перед очима нехай стане прикладом покійний Грінченко, який власною рукою друкованими літерами, як давні переписчики уставом, склав для своєї доньки, щоб не дати її до рук московської, грамотку рідною мовою.

* * *

В цьому числі друкуємо відозву Генеральної Ради Союзу Українських Емігрантських Організацій у Франції. Вона, ця відозва, має не лише місцевий, але загальний інтерес. Її основною думкою, як і цілої діяльності Союзу у Франції є — своїми власними силами робити все, що належиться робити для посунення української справи вперед, не спинятися для цього ні перед якими жертвами. Реальну силу має якийсь нарід лише тоді, коли він усі цінності може здобути з самого себе, коли він не жде ні звідки допомоги, а набув тверде переконання, що справа його розвитку і поступу в його власних руках.

Англійські емігранти, що висадилися в Америці, не були багатшими чи культурнішими за нашу українську еміграцію; бури, що переселилися до Трансваалю на дикі землі, почували себе не менше помічно, ніж якби то не була частина розкиданої по всіх світах української еміграції.

Український нарід може різнитися де-чим од других, але він потенційно не гірший від інших. Треба лише, щоб він знайшов свою долю і певність в своїх силах швидче, треба щоб автоматично-практичне його посунання до кращої долі чим далі прискорювалося і ставало все більше свідомим і доцільно-розумним. Перед у цьому мусять вестися інтелегентні сили народу, ті, що не лише помацки пізнають значін-

ня річей і ідей, а ті що й завчасно, теоретично їх вгадують і викликають до ділання.

Самодовліюча самотворчість, яка б вона мала і бідна не була, вона вже є великою цінністю, як у окремого індивіда, так і у певних шарів громадянства і цілого народу. Тому з особливою прихильністю треба нам, українцям, за якими встановилася репутація певної філософичної пасивності, розглядати всякі прояви нашої самодіяльності, саможертвенності. Це відзнака дійсних самостійності і окремішності, які формальне їхнє завершення знаходять в повній національній емансипації і державній самобутності.

Не треба думати, що для того, щоб з'явилася нація в повному розумінню того слова, треба, щоб спочатку була держава. Природно мусять бути навпаки і горе тій нації, яка будується таким робом. Тому то всякий навіть дрібний факт справжньої національної творчості вартий багато.

Дві стипендії, на які здобувається у Франції українська еміграція, якась школа в Аргентині, бібліотека в Чикаго, кооператив в якомусь українському глухому селі мають більшу силу і значіння, ніж демонстрації, протести, терор і всякі інші безплідні форми хвилювання національного духу.

Тільки, нарід який творить і будує, непохитно йде до того, щоб стати справжньою нацією і безперечним господарем самого себе.

Праця О. Х. Саліковського на полі дитячої літератури.

(З нагоди 5-ої річниці з дня його смерті — 22 листопаду 1925 р.).

22-ого цього листопаду минає вже п'ять років з дня смерті визначного політично-громадського діяча, публіциста і журналіста Олександра Хомича Саліковського.

Дозволю собі тут з нагоди цієї жалібної дати відмітити одну з сторінок діяльності О. Саліковського, мало знану широкому українському громадянству, а саме — працю його на полі дитячої літератури.

О. Саліковський надзвичайно велике значіння надавав українській літературі для нашої молоді. Свій погляд на це питання він виклав у статті «В справі видання книжок для молоді», що її було вміщено в часопису «Книгарь», червень 1919 р.

В цій статті О. Х. гостро осуджує українські видавництва за те, що мало уваги уділяють на видання дитячої літератури. Так, за 1919 рік на В. Україні видано було майже 700 назв, а з того числа на долю дитячої літератури припадає лише 64, себ-то 9%. На його погляд, дитяча література, поруч з літературою для народу, повинна стати у

першу чергу, «повинна зосередити на собі головну увагу українських видавництв, а також і наших письменників», помимо перекладів із світової літератури «треба одночасно творити також і свою національну літературу для молоді. Одна українська історія дає для цього широченну можливість і безліч сюжетів та матеріалу».

Кінчає свою статтю О. Х. такими гарячими словами: «Взагалі, поки з українських книжок наші діти не зможуть скласти гарної, задовольняючої їх бібліотеки, до тої пори ми не можемо мати пезности, що вони не опиняться на тім шляху, який, коли не одірєє їх цілком од рідного народу, то в кожному разі зробить чужу літературу, чужою мовою писану, найдорожчим скарбом їх душі».

Надаючи таке значіння дитячій літературі, О. Х. сам під кінець свого життя взявся за літературну працю для молоді.

Ще при своєму життю О. Х. вмістив у часописі «Молода Україна», що тоді виходив у Львові за редакцією М. Таранька, дві статті, а саме «Відродження України» (ч. I. 1925 р.) і «Що то таке історія» (ч. ч. 2 і 3 1925 р.) а після себе залишив у рукопису «Енциклопедію для дітей», яка складається з перекладу (з російської мови) праці американського педагога Є. Гольдена та двох розділів, які спеціально написав О. Х., — це «Історія України» та «Історія української літератури». «Енциклопедія для дітей» містить в собі цілу низку статей з астрономії, географії, метеорології, хемії, геології, зоології, ботаніки, анатомії, фізіології, гігієни, історії людства, а крім того — два згаданих розділи. Рукопис має біля 12 арк. друку.

На жаль, «Український Громадський Видавничий фонд у Празі», що придбав цей рукопис для видання, з причин фінансового та редакційного характеру, не зміг до цього часу зреалізувати видання цієї «Енциклопедії», так потрібної для нашої молоді.

Прошло одинадцять років з дня видрукування статті О. Х. «В справі видання книжок для молоді», але справа ця мало посунулася наперед, як що не погіршала за минулий час. Справді, з 4.627 назв книжкової продукції українською мовою на сов. Україні за 1928-9 р. на долю літератури для дітей дошкільного віку припадає лише 384 назви, себ-то 8%, та й до того більшість цих видань носить агітаційно-політичний характер.

Що-до Галичини, то там вся книжкова продукція для дітей щорічно налічує де-кільки десятків назв.

Таким чином і тепер з повним правом можна повторити слова О. Х. з цитованої вже тут його статті: «Це, само собою, не можна рахувати дитячою літературою, це є лише ембріоном її, якому поки-що не можна надавати жадної серйозної ваги в розумінню широкого і глибокого впливу на духовий розвиток наших дітей».

Не можу не висловити тут побажання, щоб «Український Громадський Видавничий Фонд в Празі», чи в разі його неспроможности, будь-яке інше видавництво випустило у світ в найскоршому часі «Енциклопедію для дітей», і тим самим гідно вшанувало б пам'ять О. Саліковського, великого приятеля дітей.

Ст. Сіропольо.



Н. М. Лотоцька

Пам'яті Н. М. Лотоцької.

Могила за могилою виростають на чужині. 11 жовтня в Варшаві по тяжких стражданнях спочила на віки Німфодора Методієва Лотоцька. Дружина проф. Ол. Лотоцького, одного з найвидатніших і найзаслуженіших з давніх часів діячів наших, од молодого віку ділила вона з ним не легку долю українського патріота.

В Києві, Петербурзі, Царьгороді, Відні, Празі, Варшаві, всюди, де займав визначну постать на ниві нашої культури і політичної роботи проф. О. Лотоцький, всюди звикли поруч з цим щирим працівником, невтомним оборонцем прав нашого народу, борцем за його незалежність та одним з найчільніших наших мужів державних бачити пані Лотоцьку, вірну подругу й товаришку. За той час багато народу й свого, й чужого перебувало в гостинній господі Лотоцьких; багато людей знало й поважало небіжчицю за життя. Й тому, коли наша варшавська колонія зібралася віддати останній довг пані Лотоцькій на кладовищі на Волі, звідусіль, де роскидано нашу еміграцію, об'єд-

налися всі, хто знав покійну в пошані перед її свіжою могилою, в співчутті до горя її чоловіка, її родини.

* * *

Ще за довго до того часу, коли мені довелося особисто познайомитися з Н. М. в Петербурзі, я вже чув про неї. На прикінці минулого віку ми, невелика громада українців в провінційній гімназії, нав'язали живий зв'язок з земляками в недалекому Києві, з давніх давен оселю редку українського життя національного. І от тоді гімназістом я почув про родину Лотоцьких, як про одну з небагатьох ще тоді широко українських родин; почув про покійну, як про жінку-українку. А їх тоді було обмаль!

Телерішне покоління, що виросло й розвивалося, захоплене могутнім розростом національної свідомості, що й на чужині живе в суцільній українській атмосфері — родинній і громадській, може не розуміє того значіння, яке в темні роки реакції мала кожна українська сім'я; може не розуміє, яку вагу і вплив мала кожна жінка-українка. Адже тоді, в 90-ті роки минулого віку навіть в родинних відомих членів Старої Громади часто панувала московська мова. Пам'ятаю, як боляче вразило це мене, молодого тоді ще хлопця, коли я вперше потрапив в Києві в родинне оточення де-яких з найвидатніших наших громадян. Щоб перелічити ті сім'ї в Києві, де все було перейнято українською культурою, пальців на руках було аж занадто багато.

Привітна, спокійна, стримана, завжди рівна — такою була Н. М. за спокійніших часів, коли життя йшло своїм розміреним темпом; такою зосталася вона й на еміграції, коли довелося зазнати гіркого хліба чужини та тинятися в сусідах по чужих хатах.

І тут, за тяжких умов еміграційного побуту, не зрадила вона традиційній українській гостинності. Не раз і мені доводилося користуватися милою увагою ласкавої господині. І чи то ще за ліпших обставин в затишній віллі в Бадені, чи то пізніше в одній кімнаті з кухнею, де перебували Лотоцькі в Празі, — завжди в чепурній господі їхній знаходився хліб-сіль і притулок на ніч для гостя з далекої країни. Завдавало те чимало клопоту запопадливій господині, але вона на те зважала, а господарь і гість могли по волі і думками обмінятися і справи обмірковувати, розмовляючи й до пізньої ночі і раннім ранком. Останнього разу бачив я Н. М. влітку сього року в червні в Варшаві. Тяжко хвора, перемагаючи себе, вона проте підвелася до столу, щоб за обідом частувати гостя.

І досі згадую з приємністю години, проведені в гостинній господі Лотоцьких, і з жалем думаю, що ніколи вже не доведеться побачити ласкову й милу господиню.

Пані Лотоцька стояла ніби осторонь од політичної діяльності, але за нею чимала заслуга й перед рідним краєм. І за нормальних обставин жінка може стати у великій пригоді чоловікові, піддержуючи його дух, додаючи сили на працю, заохочуючи до боротьби. Далеко більша ще вага й заслуга жінки на чужині, на еміграції.

Велику підтримку й допомогу в його невтомній праці мав проф. О. Лотоцький в особі покійної.

Єсть дуже добре старосвітське слово наше на означення чоловіка чи жінки: дружина. В це слово, що на йому позначилася сива давнина, що дійшло до нас з часів великокнязівських, вклав наш народ своє розуміння подружжя, уявлення про жінку, як про вірну подругу, товаришку життя, порадницю й помішницю, що ділить з чоловіком і радість і горе, ділить усе і до кінця.

Справжньою дружиною свому чоловікові була покійна.

Один англійський письменник каже: жінка чоловікові або важкий тягар на ногах, що тягне його до землі, або крила за плечима, що підіймають його в гору. Перше трапляється часто, друге — дуже рідко.

І щасливі ті, хто зазнав тих крил за своєю плечима, бо через них легше стає життєва путь і підіймається людина вище.

І всі, хто знав покійну Н. М. Лотоцьку, збережуть про неї теплий спомин, збережуть в пам'яті своїй благородний образ жінки-українки.

Вічеслав Прокопович.

Справа на часі.

Вже більше як десять год ми на еміграції. Живемо серед чужих людей, маємо з ними стосунки, заводимо зв'язки.

Оглянемося назад, подивимося, що маємо на нинішній день і кинемо оком наперед. Справді бо, напрошується ціла низка надзвичайно важливих і цікавих питань: з ким і які зв'язки закордоном ми нав'язали, яку ціль при нав'язанні цих зв'язків собі ставили, з ким ще маємо стосунки завести, якої мети маємо при тім добиватися, чи правильним шляхом ішли досі, і яким маємо йти далі, яких хиб при нав'язанню стосунків допускалися, як досягнені зв'язки повинні реалізувати і т. д. і т. д. Як бачимо, маємо цілу в'язанку питань дуже важливих й до того зовсім актуальних, бо правильне вирішення їх уже завтра потрібне для цілком конкретної роботи.

В данному разі, ми не беремося на всі ці питання відповідати. Уважаємо, що це було б ділом цілої низки людей, українських політиків, яким наші провідні кола мали б поставити ці питання для належної розробки. Ми лише ці питання ставимо, і, з свого боку, сьогодні хотіли б висловити де-кілька міркувань лише з приводу першого питання, а саме — з ким і які зв'язки закордоном ми нав'язали.

Справді: з ким закордоном ми нав'язали зв'язки? З якими державами, політичними чинниками, партіями, групами, міністрами, депутатами, журналістами, письменниками, фінансистами, артистами? Хто

відповідь на це питання? Далі: якого характеру ці зв'язки: політичного, культурного, економічного, персонального? Нарешті, хто власне з українців і з якого приводу ці зв'язки зав'язав і яке відношення цих всіх людей, організацій та інституцій до української справи: прихильне чи негативне, активне чи пасивне, чи зв'язки для нас цікаві чи ні, чи варто їх підтримувати чи ні. І знов: хто відповідь на ці питання?

Отже мусимо собі сказати правду: ніхто із нас на ці питання задовольняючої відповіді дати не може. Звичайно, часом ми торкаємось цього питання, але відповідаємо на нього здебільшого затежно од нашої строю. Коли ми сердиті, то гукаємо з прокурорським виглядом: десять літ, мовляв, сидимо за кордоном, а які наші зв'язки? — Ніяких! Коли ж настрій у нас лагідніший, то ми з задоволенням «констатуємо»: безумовно, мовляв, еміграція проробила велику роботу — вона нав'язала широкі зв'язки і т. п. Коли ж говорити погажно, то правда тут десь посередині: мають рацію оптимісти, коли констатують, що все-ж еміграція зав'язала певні зв'язки з закордоном, але мають рацію й песимісти, коли гукають: а де-ж наші зв'язки?

Річ тут в тім, що ціла справа наших зв'язків з закордоном не є упорядкованою, через що й здається раз, що вони єсть, а другий раз, — що їх нема.

Справді, коли ми лише побіжно оглянемося навкруги, то побачимо, що, все-ж, наші зв'язки з Європою не такі малі: в 1919 році ці зв'язки уперше нав'язати наші посольства та місії — отже тут знайомства й стосунки з найбільшими політичними чинниками майже всіх європейських держав — з міністрами, членами парламентів, лідерами окремих партій, з видатними політичними діячами, редакторами газет, журналістами і т. д. Переїхавши європейськими столицями й великими містами наша українська каваля і це, знов, як нам відомо, дало низку зв'язків, знайомств, ба, навіть приятельських стосунків.

Розпочалася велика українська еміграція: ослабли зв'язки суто дипломатичні, але за те широко залучилися стосунки культурні, наукові, економічні, персональні. Еміграція розбилася — розгалужилась географічно, політично, науково, професійно, а це, поруч з деякими негативними моментами, дало й позитивні. Продовжували працювати старі партії, заснувалися нові — й це дало певні зв'язки в світі політичному (хоча би робота у. с. д. п. в II інтернаціоналі); розійшлися наші люди майже по всіх високих школах Європи — і це дало зв'язки культурні, наукові та персональні; заснувалися на еміграції три висотурні, наукові та персональні; спричинилося до дуже погажних, широких і тригачих знайомств в світі науковому, культурному і політичному; повстали на еміграції чи відродилися різні українські товариства та організації і це знову дало нам низку цікавих і цінних зв'язків, знайомств та приятельств в самих різних колах європейського громадянства. Щоб не бути голословними, згадаймо хоча би про «Центральний Союз Українського Студентства» з його майже щорічними виступами на міжнародних конференціях, «Союз Українських Інтелігентів», особливо з перших років його діяльності, «Союз

Українок», з кількоразовою участю делегаток його на міжнародних конгресах, «Українське Академічне Товариство для Ліги Націй», далі численні товариства та об'єднання наших інженерів, агрономів, правників і т. д. і т. д. Назвіть такі організації, як «Товариство українців-філателістів» чи «Клуб укр. шахістів» теж мають свої досить широкі специфічні знайомства та зв'язки. І нарешті, до всього переліченого треба додати наші зв'язки чисто персональні, що повстають на ґрунті щоденної еміграції: на фабриках, заводах, в урядах, комерційних установах, мистецьких студіях, при подорожах і т. д. і т. д. Словом, справді, оглянувшись навкруги, навіть дуже поверхово і цілком побіжно, ми не можемо сказати, що у нас зв'язків нема. Вони є і навіть не малі.

Чому-ж, однак, часто і досить щиро нам видається, що зв'язків у нас нема, що ніхто нас не знає, ніхто нами не цікавиться і ніхто не співчуває? Що в цьому чужому морі ми із своєю справою чужі і одинокі?

І ось тут, власне, напрошуються деякі міркування. Справді бо: і справа зв'язків та знайомств, як і всяка інша, потребує вдумливого, організованого та упорядкованого провадження її. Коли ж цього нема, то завжди відчувається і відчуватиметься непевність і незадоволеність. І, дійсно, що з того, що Х чи У мали дуже погажні і дуже цінні зв'язки з тими чи іншими надзвичайно впливовими державними людьми, коли і Х і У уже померли і всі свої зв'язки, як то у нас водиться, забрали з собою? Що з того, що Z, будучи студентом, брав участь в кількох міжнародних студентських конгресах і зав'язав приятельські стосунки з низкою видатних людей із різних держав, — що тепер, можливо, є впливовими політиками, — коли він виїхав до Канади і забув навіть прізвиська тих людей, а свої записники, виїзжаючи, загубив чи попавив? Що з того, що якась еміграційна українська інституція дуже інтенсивно співпрацювала з якимись чужими інституціями та людьми, коли сьогодні вона ліквідувалася, діячі її розїхалися та розійшлися, а нав'язані зв'язки розвіялись, зачмерли й загубились.

І от сьогодні, коли нам треба негайно до когось апелювати, проти чогось протестувати, когось підняти на ноги, счинити гомін в нашій справі — ми без зв'язків. Вони є і їх — нема.

Ясно, отже, що з справою наших зв'язків треба щось зробити. До сеї пори ми їх нав'язували, як того вимагало життя, справа розвивалась, але зараз може як раз підійти до неї організовано.

І, передовсім, чи не було бчасним, коли минулодесятиліття, п'ятдесят і підсумки в цій справі? Конкретніше: чи не було б вказаним зробити генеральний огляд і з'ясувати: з ким-же ми, українська політична еміграція, як представництво ідеї самостійної незалежної української державности, маємо зв'язки. Іншими словами: хто із найчільніших і найвпливовіших європейських політиків поінформований про нашу справу і є на нашому боці. Які депутати, письменники, редактори, професори, журналісти, економісти, військові діячі знають про нас, про наші змагання і готові допомогти нам. І, до

кого, в разі потреби загально-національної, політичної, культурної, фінансової, ми маємо одчинені двері. І, навпаки, до нього зачинені.

Словом, чи не треба було б всі ці наші зв'язки, що існують десь в повітрі і носяться, як пісок силучий, утревалити і зафіксувати? Нам здається, на це двох відповідей бути не може. Прийшов час започаткувати велику книгу: «Україна-Європа», і коли ми це зробимо, то, справді, доконаємо великого діла.

Як-же цю справу зробити?

Не хочемо на цім спинятись докладно, бо це одібрало б багато місця. Зробимо лише кілька зауважень загального характеру.

І передовсім: чи це справа можлива до виконання? Чи не викликає труднощів фінансового або політичного чи організаційного характеру?

Це передовсім, — бо наша еміграція українська тепер повна скептиків і песимистів. Як тільки виникне якась справа чи ідея, так зараз всі кидаються вишукувати і видумувати: які-то перешкоди і скільки їх саме повстане на дорозі до реалізації тої або іншої справи. І коли перешкод нема, то вони просто аж незадоволені. Коли ж є хоч трохи, то зараз улаштовують живій справі похорон по першому розряду. Це в нас називається «реальна політика».

Отже перешкод для реалізації цієї справи нема. Капіталів не потрібно, видатки самі мінімальні. З боку політичного, се знов, справа така, в якій можуть взяти участь абсолютно всі українські емігранти, без ріжниць партій. Якихсь «об'єднань» чи «переговорів» чи «примирень» тут непотрібно.

Потрібно, щоб якась українська організація чи установа започаткувала цю справу. А для провадження її запросила кількох поінформованих і енергійних українських громадян — політиків, дипломатів, правників. Така колегія, очевидно, мала б виробити анкетний листок, який би й був розданий українським громадянам, по кільки примірників кождому, — що бажали б подати відомості про свої зв'язки. Анкетний листок, — окремий на кожную особу, для зручності в користуванні, мусів — бй мати такі приблизно запитання: Призвіще особи, з якою мається зв'язок; її національна й державна приналежність, становище, фах, (взагалі короткі данні про діяльність), адреса. Далі — коли познайомився з українським питанням, через кого і з якого приходу; його відношення до української справи, чи робив щось в українській справі і що саме; чим може бути корисний українській справі тепер, в майбутньому. Нарешті, в кінці (або з початку), призвіще, становище і адреса українця, що подає відомості.

Що-до самої техніки перепровадження справи, то це з'ясувалось би в самій роботі: чи її скупчити в одному місці чи децентралізувати по окремих державах.

Останнє, здається, було б більш доцільне як під оглядом розповсюдження і збирання анкет, так-ще більше — під оглядом розробки матеріалів і підведення підсумків.

Особливо цікаве і важливе було б підведення підсумків. Воно

показало-б нам дуже й дуже багато. Передовсім, ми, нарешті, побачили-б, з ким-же, власне, і які ми маємо зв'язки. Із цього ми, звичайно, побачили-б, що зв'язки наші може й численні, але дуже неповні, випадкові і мають великі і важливі прогалини. Ми побачили-б, далі, що в інтересах української, справи, — ці прогалини треба заповнити. Звідси — ціла програма систематичної і планової праці української еміграції закордоном. Ще далі ми побачили -б, що нав'язаних зв'язків ми, властиво, не використовуємо. Що часто ми самі ці зв'язки губимо. Що раз колись зацікавивши когось українською справою, ми далі цього зацікавлення не підтримуємо і т. д. і т. д.

Звідси знову цілий ряд висновків що-до способів піддержання зв'язків (напр., розсіпка хоч раз на рік огляду українського життя) і найбільшого використання їх для української справи, як тепер, так і в майбутньому.

Словом, як ми бачимо, по суті скромна і нетяжка робота, дасть нам в руки надзвичайно важливі дані, з'ясує для нас самих наше становище і намітить шлях на майбутнє.

Започаткування великої книги «Україна-Європа» — на часі. І чим скоріше ми цю книгу виповнимо і належно простудіюємо, — тим буде краще.

Ми доконаємо великого діла. Ми покажемо, що ми не гурт неорганізованих збігців, а політична еміграція, свідомо своїх обов'язків і завдань...

Український Емігрант.

Вій под Баланівкою.

Боротьба наша проти російської армії («добровольческої») генерала Денікіна привела українське військо в кінці листопада 1919 року до такої ситуації, що здавалося неможливим дальше продовження війни за державність України.

З того стану армію УНР вивів генерал М. Омелянович-Павленко, який став на чолі її; почався відомий «Зімовий похід», під час котрого армія відродилася, окріпла і вписала нові славетні сторінки в історію народу українського. Боротьба проти «Добрармії» не переривалася аж до часу замкнення решток армії «білих» в Криму й в Польщі. Військо й повстанці українські мають безперечне право рахувати себе остаточними переможцями в цій боротьбі, бо в січні 1920 року не ми, а нам пропонували мир і союз проти совітів. Ми перемогли, але Чорторійська трагедія залишила такий глибокий слід в нашій пам'яті, що часто забувають те, що не тільки під час Зімового походу, й в літку 1919 року, себ-то тоді, коли Добрармія була в апотеозі своєї могутності, ми мали переможні бої з нею. Ось про один з таких боїв хочеться подати кілька рядків. Писатиму тільки про те, що чув і бачив, а тому читачі і учасники бою нехай вибачать можливі помилки або недокладності.

Текст Універсалу Директорії про оголошення війни Добрармії, головнокомандуючий якої генерал Денікин одкинув пропозицію уряду УНР спільно битися проти большевиків, було одержано в 8-му Чорноморському полку 3-ої Західної дивізії в м. Теплику на Поділлі в перших днях жовтня н. ст. 1919 року.

Армія наша почала стратегічний відступ за Буг (південний). Чорноморці ще перед тим одворотом мали зустріч з нашим ворогом під с. Россоша, зробили напад, взяли полонених; тому вони відступали неохоче; великих трудів коштувало мені переконати старшину і козацтво в тому, що після цього відступу почнеться наступ, і тим переконанням зберегти добрий настрій полку. Полк цей мав уже славу в попередніх боях проти большевиків, відзначився своєю хоробрістю і патріотизмом, але дисципліна була слаба, полк був мало регулярний, а тому настрої його складу легко ажити було ніяк не можна.

Нарешті цей відступ скінчився. 11 жовтня в с. Четвертинівка полк оглянув док. Головний Отаман С. Петлюра, який казав перед фронтом, що вже віддав наказ про наступ. Ця вістка, яку полк почув впрямост з уст Голови Держави та національного героя, розвіяла всі сумніви. Довго на вулицях села не змовкала могутня «слава» та звуки гімну. Отаман від'їхав до інших полків дивізії, переглянув їх, а зараз по його від'їзді командир дивізії полк. Удовиченко зібрав командирів частин, віддав наказ про наступ в район Тростянця й вимагав від частин широкого застосування маневру, бо проти нас будуть найкращі в фаховому відношенні російські офіцери, під командою яких є тисячні маси добровольців і мобілізованих, добре одягнених, добре озброєних, що мають за собою чимало переможних боїв проти «червоних», міцних своїми силами і підтримкою Антант, які вважають боротьбу з УНР незначним епізодом в боротьбі за «єдину неділиму Росію».

Маневр і тільки він міг дати нам перемогу, бо сили наші були неогрібно менші від сил Добрармії. Тоді ж довідалися ми, що відступ наш був потрібний до сформування ударної групи. Група ця під командою ген. М. Омеляновича-Павленка вже була сформована і починався наступ. В склад цієї групи входила і 3 Західна дивізія, названа так за свої переможні бої під Валняркою в літі 1919 р. Дивізія складалася з полків: 7-го Синього (св. п. сотник Магерівський), 8-го Чорноморського (полк. Крат), 9-го Стрілецького (сотник Мацак), гарматної бригади (осаул Г. Чижівський) та інших допоміжних частин.

Частини були порівнюючи малі (200-500 багнетів), але різні допоміжні команди (кінна, кулеметна, бомбометна, розвідників і т. и.). фактично нацапали цим з'єднанням фізіономії полків, а в кожному разі значіння окремих одиниць, здатних самостійно виконувати тактичні завдання та маневрувати.

Полк. Удовиченко, хоробрий і талановитий старшина генштабу, який в попередніх боях назвич сотворену ним дивізію бити ворогів не тільки хоробрістю, але й маневром, вимагав від командирів частин, аби з науки його та з досвіду свого телер більш, як коли небудь, користали.

Перед вечером 11 жовтня дивізія вирушила в похід, ввечері

розташувалася на ніч в районі м. Тростянець. Охороняла дивізію Волинська група, яка знаходилася, здається увесь час нашого відступу, а в ту ніч, напевно, в дотіку з ворогом. Вранці 12 жовтня було одержано наказ: 7-ий полк мусів наступати, прямуючи і далі, на Войтівку, 9-ий полк на Демидів. Чорноморці лишалися в дивізійному резерві і мусили наступати в слід за вказаними полками, в інтервалі поміж ними, в напрямі на с. Демидів.

Коло 5-ої години ранку 12 жовтня 8-ий полк разом з 3-ою батареєю 3-ої бригади виступив згідно з наказом, але не доходячи до с. Демидова, мусів зупинитися, бо Демидів ще не було взято 9-им полком. Чорноморці скупчилися в глибокому яру, яких так багато на південному Поділлі. Наступ 9-го полку можна було обсервувати. Стрільці дуже помалу, лавами, зустрічаючи слабкий опір ворога, посувалися на Демидів по пісчаних горах.

Чорноморці простояли на місці може з годину; нарешті мені обридло це і я рішив на власну руку почати наступ на Демидів, бо незахоплення його до цього часу очевидно затримувало й «синіх». Я вже поділив завдання поміж командирами куренів і команд, батарея вже стала на позицію, але в момент, коли лишалося тільки наказати рушати вперед, приїхав полк. Удовиченко з оперативним (польовим) штабом і відминив мої розпорядження: в наступ не пустив та ще й вигаяв, по просту кажучи, за виявлення ініціативи. Отже, перший маневр чорноморців, чи, власне кажучи, спроба його скінчився невдачею, але, дяка Богові, без шкоди для загального перебігу бою. Командир дивізії боявся якоїсь несподіванки від ворога, бо, дійсно, захоплення його в пасивній обороні було дивним, тому він вважав мою спробу самочинною, наступ необережним, бо цим самим я позбавляв його резерву, який міг бути потрібним для чогось іншого. Ми продовжували де-який час обсервувати наступ 9-го полку, але незабаром почулася стрілянина зліва від Демидова, потім в самому селі й через якихось 15 хвилин до мене з'явився ординарець Магерівського з коротким повідомленням про захоплення «синіми» Демидова. Тоді полк. Удовиченко з усмішкою, бачучи моє незадоволення, що обійшлося без чорноморців, сказав: «Ну, нічого, ідіть зараз в Демидів і атакуйте Еаланівку. Дарую її вам разом з денікинцями» Полк негайно рушив і вже за кілька хвилин спустився в село; я з кількома старшинами пішов до пан-отця Там побачився в Магерівському, який з докором питає мене: «Чому ж ви не атакували Демидів? Стояли без діла і дивилися на його, а я мусів звернути з свого напрямку» Я пояснив, в чому річ, сотник заспокоївся, і ми мирно прийнялися за яшню, якою нас почастував гостинний пан-отець. «Сині» захопили в селі де-кількі денікинських повозок, між иншим і з чоботами З цього приводу Магерівський був настроєний радісно, а я мінорно, бо 50% наших козаків були босі, а чорноморці, згідно з традиціями того часу, не мали прага до поділу. «Сині» незабаром вирушили на Войтівку, а я поліз на дзвіницю, ознайомився з місцевістю й віддав такий наказ про наступ:

а. Перший сотні наступати вздовж дороги Демидів-Баланівка; наступати помалу, не поспішаючи, робити перебіжки всією лавою

і частинами її, відбігати назад, знову наступати і взагалі приковувати увагу ворога до себе.

б. Батареї о якійсь годині (вже не пам'ятаю точно) розпочати і підтримувати рідкий вогонь по окраїні Баланівки, а з початком атаки головними силами полку цієї окраїни перенести вогонь на пункт удару, зміцнивши його (вогонь) до ураганого.

в. головні сили полку, вирушивши з Демидова, прикриваючися соняшниками (горою для скорочення маневру) мусли перейти до гаю, що був під Баланівкою і, підійшовши до села ярю, що в цьому гаю починається, атакувати ворога з тилу.

Вказівки командира дивізії про покладення найбільшої ваги на маневр не були забуті, але я вжив маневр дуже небезпечний: в одній верстві від ворога марширувати в похідній колонії з кіньми і двоколками, маючи надію, що увага ворога буде зайнята 1-ою сотнею, було дуже ризиковано. Марш цей був виконаний дуже обережно, верхівці позлазили з коней, їздові кулеметних двоколков, так само. Незабаром полк зібрався в обраному задалегідь ліску, і почався наступ. Чорноморці в колонії роями спустилися з лісу і рушили ярю в напрямі заплля ворога, як раз на його батарею. Кінний патруль лишився в лісі, з якого чудесно було видно всю місцевість, і охороняв цей рух полку, абсолютно непомітний для росіян.

Коли голова колони підійшла до виходу з яру, чолові чоти, а за ними інші, скочили з нього, швидко розсипали лаву і кинулися на батарею, що до цього часу стріляла десь в бік 9-го полку. Стрільцям теж було наказано атакувати і захопити Баланівку, але звичайна фронтова атака, яку вони повели, не могла мати успіх, бо приходилося атакувати по-між ставами, за якими була справжня позиція «добровольців». Так увесь тягар бою приходився на долю стрільців, але вирішити бій судилося чорноморцям.

Момент, коли чоло колони почали атаку на ворожу батарею, (без стрілу), з голосним «слава» буде незабутнім для всіх учасників бою. Село Баланівка, — гарне широке подільське село. Праворуч чути бій. На відтинку чорноморців тихо. Внизу, якихось 600-700 кроків від мене денікинська батарея спокійно, з розвагою веде вогонь. Раптом вибухла «слава», над селом розрив нашої батареї, гарматчики ворожі метушаться, повертають гармати, дають два стріли, але їхні набої летять кудись далеко над нашими головами. Ось-ось добігають чорноморці, але в цю хвилину, треба правду сказати, дуже добре, кар'єром виїхали денікинські передки і вивезли свої гармати в бік Баланівки. Кінна сотня кидається їм на перехід, але натрапила на багно і це врятувало московську батарею. З хат повискакували дядьки, деякі з рушницями і разом з чорноморцями кинулися в село. Бій був скінчений, село взяте, а з ним разом до наших рук впало декілька десятків полонених, багато рушниць і кулеметів. Наші втрати — 1 старшина і 3 козаки ранені.

Зайнявши село та упорядкувавши полк, я наказав одній сотні з двома кулеметами зайняти греблю, що з'єднувала через великий став і багно дві частини села. Це було мною зроблено на підставі донесення хо-

рунжого Мужука, який їздив до греблі і від селян довідався, що на тому боці багато «аникінців», котрі б'ються з кимось аж до цього часу. Віддавши наказ полкові ночувати на вулиці, в поготівлі, не розходячися по хатах, я зайшов до найближчої хатини, яка оказалась кооперативом. Від завідучої я хотів довідатися де-що про ворога, але не встиг, бо в цей час з боку греблі почувся інтенсивний кулеметний вогонь. Полк негайно вишикувався вздовж вулиці, а до греблі було вислано кінний патруль. Там коло греблі відогравався в цей час другий акт бою, трагічний для 50-го Білостоцького полку Добрармії. На підставі допитів полонених старшин вдалося установити цілий перебіг справи: коли насунувся вечір, командир 50-го полку дістав наказ про відхід, або на власну руку вирішив одходити, бо мав відомості про бій «синіх» під Войтівкою (в своєму запллі), а крім того й 9-ий полк загрожував з фронту. Російське командування вирішило вночі вивести війська із сфери бою.

Виконуючи наказ, голова колони підійшла до греблі, очевидно маючи запальний шлях на Бирлівку-Бершадь, але тут зустріли чорноморську заставу. Наші зрозуміли, в чому річ, і запитали по російськи: «Кто ідыот?» — «Свої! 5-ая рота». — «Огонь». Сальва і кулемети відповіли на останні слова добровольців. «Братци, по своїм стреляете», все ще не йняли віри денікинці, але вогонь продовжувався. Багато росіян знайшло собі смерть в Баланівських багнах, 5 старшин і 100 солдатів здалися в поміщицькому саді, а решта полку шукала рятунку полями.

Незабаром стрілянина стихла, чорноморці виставили охорону і розташувалися на відпочинок. Вже увечері повернувся з розвідки командир кінної сотні — хорунжий Перфецький, молодий інтелігентний старшина, спокійної і лагідної вдачі, але хоробрий і завзятий в бою. Я не бачив його аж з часу атаки московської батареї й допіру увечері довідався від хорунжого про його пригоду. Він був за селом, переслідуючи добровольців. Потім став і вислав роз'їзди, де того вимагала ситуація. Із заходом сонця, повертаючися до штабу полку, він зустрівся з юрбою селян, які шукали в селі ворогів, що похогалися. Селяне прийняли хорунжого за російського старшину, завдяки новій формі з погонами і галунами; вони оточили його і хотіли на місці обезброїти та розстріляти, але потім, хоч повірили ніби-то словам хорунжого, повели його до мене. Як увійшли в село і побачили, що козаки віддають Перфецькому пошану, зрозуміли, що пошилися в дурні і поетікали.

Ніч була неспокійна, бо окремі старшини ворожі і солдати старалися вийти з села, а тому цілу ніч було чути окремі стріли.

Так закінчився перший поважний бій з військами генерала Денікина. 50-ий Білостоцький полк перестав існувати. Коли мені в 1920 році прийшлося бути в Севастополі, в складі військової місії до головної кватири ген. бар. Врангеля, казали мені знайомі росіяне, що полк цей від того часу не існує, а рештки його складають комендантську сотню при одній з дивізій.

На цьому скінчу оповідання про день 12 жовтня 1919 року, день слави 3-ої Залізної дивізії і її командира.

М. Крат.

Похорон бл. пам. І. Золотницького.

В суботу 8-го листопаду б. р. українська еміграція у Польщі поховала на Вольському кладовищі у Варшаві ще одного, заслуженого перед батьківщиною її члена — Іллю Михайловича Золотницького.

Бувший товариш міністра юстиції УНР, бувший Голова Вищого Військового Суду, полковник армії УНР, довголітній член Головної Управи Українського Комітету у Польщі — це ті пости, які займав він в нашій визвольній боротьбі, віддаючи їй свої сили і здібності, віддаючи себе цілком.

Почуття справедливості і любов правди — це ті риси його характеру, за які він не раз був гонимий і які завжди керували ним в його життю як до, так і на еміграції. А крім цього — міцна витривалість на позиціях УНР, глибока відданість її ідеям.

Звістка про смерть І. Золотницького широким відгомінном покотиться по всіх наших емігрантських осередках, бо його знала не лише Варшавська колонія, знала ціла еміграція, бо не був лише німим свідком розвою і розквіту організованого її життя, а був одним з його творців.

На похороні І. Золотницького, крім членів місцевої української колонії присутня була й значна кількість представників інших, а в першу чергу народів, що входять в склад клубу «Прометей». Труну з останками покійного вкривали вінки численних організацій, родини і приятелів. На стрічках були написи: «Заслуженому Патріоту І. М. Золотницькому — Український Центральний Комітет», «Незабутньому Товаришеві І. Золотницькому — Українське Правничне Товариство», «Заслуженому Громадянину І. Золотницькому — Українська Станиця в Каліші», «Полковникові І. Золотницькому — Українські Восни Інваліди», «Дорогому Товаришеві І. Золотницькому — від М. Ковальського» та ин.

Довга служба Божа попереджала урочистість похорону.

Над могилою від імені української еміграції у Польщі прощальну промову виголосив Голова Українського Центрального Комітету у Польщі п. М. Ковальський. Повною сумою була його промова, бо один за другим залишають шерги борців старі борці, і повною віри, що молоді борці заступлять втрати.

Багато плакало, а серед них де-кільки українських козаків. Це не були родичі, не були приятелі. Це були одні з тих, що в тяжкі хвилини перебування на вигнанні з рук покійного, яко скарбника Управи УЦК, одержували мізерну емігрантську допомогу. І ці щирі сльози українського козака — чи ж це не один з найкращих вінків вдячності, зложених на могилу покійного за те, що мріяв з ними одною мрією, вірив одною вірою, за те, що на своєму посту скарбника рятував їх в емігрантській біді не легкою заощадженим грошем.

І. Липовецький.

Яків Огородник

(Некролог),

27 жовтня ц. р. у загальній лікарні міста Праги помер після тяжкої недуги легенів асисент Українського Високого Педагогічного Інституту ім. Михайла Драгоманова в Празі Др. Яків Огородник. Небіжчик давно хворував на сухоти та врешті тяжкі умови емігрантського життя, матеріаль-

ні недостатки (як нештатний асистент Огородник платні в Педагогічному Інституті не діставав) та черезмірна запопадлива праця по бібліотеках, наукові студії, яким пристрасно віддався небіжчик по скінченню студій в Інституті, передчасно звели його в могилу.

Народився Яків Огородник в родині земського фершала в селі Нижчій Кропивні Гайсинського повіту на Поділлі 9 жовтня ст. ст. 1894 року. Початкову освіту дістав в сільській, а потім мійській повітовій школі. В р. 1915 склав іспит зрілості при Гайсинській хлоп'ячій гімназії і вступив до Київського Університету на правничий факультет. Та обставини не сприяли молодому хлопцеві: За півроку, залишивши університет, він уже вступив на службу до Гайсинського Повітового Земства. В 1917 р., будиши вже тоді Секретарем Повітової Земської Управи, він обраний був членом тієї Управи.

Національна свідомість прокинулася в Огородника ще на шкільній лаві, коли він мав 12 років, під впливом секретаря Кам'янець-Подільської «Просвіти» В. Сочинського. Ставши членом Земської Управи, зміг він віддатись громадсько-національній роботі в ширшому масштабі. Він бере жваву участь в організуванні українських гуртків, «Просвіт», в українізації цілого життя повіту, дбас за відкриття українських гімназій в повіті, сільсько господарської школи і т. и. В 1918 році обрано його Головою Гайсинської Народньої Управи (реформованої по революції Земської Управи). Де-який час, залишаючись Головою Гайсинської Повітової Управи, Огородник виконував обов'язки Кам'янецького Повітового Комісара, а потім в 1919 р. був обраний членом Подільської Губерніяльного Народньої Управи. В 1920-му році емігрував у Польщу. На еміграції в Польщі не залишав громадської і політичної діяльності, був членом Ради Республіки в Тарнові, а року 1923 переїхав до Чехословаччини, де і вступив до Українського Високого Педагогічного Інституту на Історично-Літературний Відділ студентом-стипендіатом. Студіював дуже пильно, дарма що хвороба не раз ставала йому на перешкоді. Закінчив Інститут 1927 року і був залишений при інституті, як стипендіат-докторант. Докторський іспит склав в кінці 1929 р., а в р. 1930 почав працювати як асистент при кафедрі історії України.

Перша його більша праця наукового характеру (докторська дисертація) «Гетьманування Скоропадського» придбала загальне признание дотичних кол, а друга: «Спіноза й Сковорода» — прийнята була по друку в німецькій мові. В останні роки Огородник виявив взагалі великий інтерес до науки, і нема сумніву, що українська наука придбала б в ньому пильного й відданого працівника й дослідника. Колишній с. р., в останні роки О-к ні до якої партії не належав, поділяв концепцію УНР, стоячи близько до відповідних чинників.

Великий патріот, людина надзвичайної сили волі, дуже здібна, енергійна й працездатна, Огородник багато міг би прислужитися своєму народові в ріжних ділянках діяльності, коли б передчасна смерть не забрала його нам.

Тішився О-к в широких колах українського громадянства в ЧСР правдивою пошаною й симпатією, й проводити його в останню путь зібралось багато українців з Праги і Подєбрад. Промовляли над труною ректор Педагогічного Інституту, декан істор.-літ. відділу і товариші.

Поховано Огородника 30 жовтня на Ольшанському кладовищі в Празі біля православної каплиці (відділ 18, гр. ч. 72), де вже чимало лежить українських емігрантів, що не дочекалися повороту до рідного краю.

Хай же буде йому чужа земля пером!

І. М.

Двісті наукових засідань Українського Історично-Філологічного Т-ва в Празі*)

В життю окремих людей бувають моменти, коли годиться спинитися й кинути зором назад, за собою — на пройдену путь, пережиті і виконане. Бувають такі моменти в людей колективних — організацій, установ. Для окремих людей такі моменти визначаються звичайно віком, для організацій — інколи віком, частіше ж виконаною працею.

Такий момент наступив і для Історично-Філологічного Товариства в Празі. Наступив у 8-му році його існування. Вік життя в даному разі не становить собою ювілейної дати: є надто коротким, як на звичайні обставини, — хоч досить поважним для того часу і умов, у яких перебувало ми та в яких розвиває свою діяльність наше Товариство.

Ці умови життя Т-ва, як і сама його діяльність, є для всіх нас відомі і добре знані — вони переходили на наших очах. І коли все ж сьогодні я виступаю з цим докладом, то для того лише, щоб задержати на цьому моменті — його двохсотому засіданню — увагу, подати до нього деякі числові дані і тим скріпити самий звичай, започаткований першим секретарем Товариства, оглядати його діяльність у кожне сотне засідання.

Засноване 30 травня 1923 року **) Історично-філологічне Товариство вже через тиждень розпочало свої засідання, що стали найголовнішою формою його діяльності; 10 травня 1927 року відбуло своє сотне засідання, відмічене спеціальним докладом першого секретаря і одного з фундаторів Т-ва, проф. В. Біднова, а дня 11 листопаду 1930 року ми святкували його 200-те засідання.

Засноване групою членів, що складалася з 5 осіб-фундаторів, Історично-філологічне Товариство за минулі роки збільшило свій склад до 54 членів (з яких 45 сьогодні членами дійсними і 9 членів — співробітниками). Збільшення кількості членів Т-ва по роках представляється такими числами. При кінці першого року (1923-24) існування Т-ва в його складі було всього 31 чол. (29 дійсн. і 2 чл. — співробіт.). Протягом другого року прийнято нових 4 члени, в третьому ще 3 членів, у четвертому — 2, у п'ятому — 6, у шестому знову 2, у сьомому — 6 і в цьому році поки що — 2. Усього за всі роки таким чином було прийнято 50 осіб (з них 39 дійсних і 11 чл. — співробіт.). За минулий час 2-х чл. співробітн. було переобрано в дійсні члени.

В складі членів Т-ва на сьогодні маємо — 29 професорів високих шкіль (з них 2 члени Всеукраїнської Академії Наук), 7 доцентів, 4 лектори, 2 асистенти, 2 професори гімназійні, директора бібліотеки та куратора Музею Наукового Т-ва ім. Шевченка у Львові і 6 наукових робітників, що тим часом не зв'язані службою з науковими установами, і 2 професорських стипендіатів.

Діяльність Історично-філологічного Товариства в минулих роках не була дуже різноманітною, Товариство від початку засновання зайняло в академічній системі української Праги своє місце, визначило тут свої функції і їх виконувало. Не маючи під собою жадної матеріальної бази, Т-во не могло намічати для себе й ширших планів ні щодо здійснення наукових відряджень своїх членів, ні в справі організації наукових підприємств (на з'їзди, конкурси, виставки і т. и.), ні нарешті в справі видавничій — хоч усе це в нормальних умовах, безперечно, увійшло б у завдання Т-ва й було б для нього здійснимим.

*) З доповіді на засіданню Іст.-Філол. Т-ва в Празі дня 18 листопаду 1930 року.

**) Про місце і обставини самої організації, народження і хрещення цього Товариства певно скажуть докладніше в свій час його фундатори.

Поминаючи деякі організаційні моменти (як утворення Українського Академічного Комітету або участь в організації українського наукового з'їзду) та виступи репрезентативного характеру, бачимо, що головною формою діяльності Т-ва в минулих роках були щотижневі наукові засідання. Загальна кількість яких досягла двох сот.

Наукові засідання Т-ва, розпочаті 7-го червня 1923 року, відбувалися в аудиторіях чеського Карлового університету в Празі, крім де-нільких, що відбулися в помешканнях Українського університету. Найбільша кількість засідань мала місце в Carolinum'і (авд. III, II і IV) і Clementinum'і (авд. II і I), не завжди досить теплих і належно прибраних, — до того ж ще й користування ними сильно обтяжувало бюджет Т-ва. З середини минулого року засідання Т-ва були перенесені в нове помешкання чеського філософічного факультету на Брежогову вул., яким і користуємося й досі. Подяка за це належить філософічному факультетові Українського Університету в Празі.

Днем засідань од початку було обрано вівторок. Засідання відбувалися протягом академічного року щотижня, і тільки в першому році існування Т-ва якийсь час призначалися один раз на два тижні, через вівторок.

Починалися вони найчастіше в 3, 30, 4 і 3 год. по-обіді, в цьому році перенесено початок їх на 4 год.; продовжувалися від 2 до 4 год. що-разу.

Всі наукові засідання Т-ва були прилюдними, так що й гості могли не тільки бути присутніми на них, а навіть і брати участь в обговоренні докладів та дискусій. Пересічне число відвідувачів, що припадало на одне засідання, хиталося між 28-15. Так у третьому році на кожному засіданню маємо пересічно 28 присутніх, у четвертому — 21, у п'ятому — 22, в шостому — 16, в сьомому — 18 і тепер, на початку восьмого року — 15. Убуток тут відбувався переважно на рахунок гостей. Кількість останніх, що раніше складалася головне з рядів студіюючої молоді, в перші роки становила приблизно половину всіх відвідувачів, а останні ж роки помітно зменшилася.

З відбутих 200 засідань частина мала спеціальне призначення — була призначена пам'яті та ювілеям визначних діячів і установ як наших, так і чужоземних. Ювілейні засідання наше Т-во влаштувало з нагоди 25-ти літньої літературно-наукової діяльності проф. Д. І. Дорошенка, 40-каліття науково-громадської діяльності акад. Смоль-Стоцького, 40-каліття літературно-наукової та громадської діяльності проф. Ол. Колесси, 75-тиліття президента Масарика, акад. К. Харламповича; крім того, одне засідання було присвячене проф. В. Біднову в зв'язку з його від'їздом з Праги.

Спеціальні засідання були призначені пам'яті акад. М. Сумцова, Г. Г. Павлуцького, М. Костомарова, П. І. Прокоповича, Т. Гартнера, В. Доманицького, О. Русова, В. Завітнєвича, В. Гнатюка, С. Голубєва, П. Куліша, Фр. Палацького, Ів. Сташенка, М. Старичького, Я. Бодуєнде-Куртене, Д. Щербаковського, Є. Чигаленка, В. Самійленка, Ом. Поповича. Спеціальні засідання було призначені також і Запорізькій Січі (з нагоди 150-ти річчя її зруйнування), Українським Університетам у Кам'яниці-на-Поділлі та у Полтаві (з нагоди 10-ліття їх засновання) та Революційній Українській Партії (в 30 річчю).

Крім того щороку відбувалося одне, або й більше засідань присвячених Т. Шевченкові.

Історично-філологічне Товариство брало також участь у різних урочистих ювілеях українських наукових установ та окремих діячів. З таких особливо треба згадати: 50-тиліття Наукового Т-ва ім. Шевченка у Львові, 20-тиліття поетичної творчості О. Олеся, 50-тиліття громадсько-наукової діяльності проф. Ф. Щербини, 70-тиліття акад. Горбачевського, 80-тиліття проф. Ф. Щербини, 70-тиліття проф. Яворницького, 60-тиліття акад. Грушевського, 70-тиліття акад. Багалія, 25-тиліття літературної діяльності В. В. Дорошенка, п'ятиліття Українського Високого Педагогічного Інституту ім. М. Драгоманова, 60-тиліття проф. чеського універ-

сигету Я. Бідла, 80-тіліття президента Массарика, 50-тіліття проф. В. Сімовича, 75-тіліття президента чеської академії Наук і мистецтва Зуба-того і 10-тіліття Т-ва «Просвіта» в Ужгороді.

Що-до кількості відбутих за цей час засідань і головне що-до їх регулярності, то в цьому відношенні наше Т-во займає серед аналогічних українських організацій, безперечно, одно з перших місць і то не тільки на еміграції, а й на самих українських землях і не тільки за останній час, а за всі роки. Порівняння в цьому відношенні діяльності нашого Т-ва з іншими, що його перевів у своєму докладі «Сто наукових засідань Іст.-філолог. Т-ва» проф. Біднов, лишається й на сьогодні в повній силі.

Для ілюстрації цього дозволю собі навести тут відповідний уступ із докладу першого секретаря Т-ва.

«Одеське «Общество Исторіи и древностей», засноване в 1839 році, до 5 травня 1897 р. себ-то за 58 літ існування мало 305 засідань отже на І рік припадає $5\frac{1}{4}$ засідань («Записки Одес. Общества» т. XX. протоколи стр. 71), «Историческое Общество Нестора Лѣтописца» в Києві в 1898-9 році, маючи 148 членів, впорядило всього 11 засідань (в тому числі 2 адміністративних) з 18 докладами; в 1902-3 році теж 16 засідань з них 3 адміністративних), а докладів прочитано 31. Катеринославська Архивна Комісія, що 1903-1916 р. р. випустила 10 книжок своєї «Лѣтописи», мала в 1905 році два засідання, в 1906 — одно, в 1907 — два; пізніше більше чотирьох засідань на рік вона не мала («Лѣтопись», вип. V). Найстаріша українська наукова установа — Наукове Товариство ім. Шевченка у Львові за три роки (1923-25) в двох своїх секціях — історично-філософській та філологічній, що нараховують в складі своїх членів 60 українців та 33 чужинців, одбуло 41 засідання, на яких заслухано 43 доклади («Хроніка» за р. р. 1923-1925, ст. 23, 24)».

Кількість засідань, що припадала на окремі роки, не була однаковою. Протягом першого року відбулося 18 засідань, протягом другого — 30, в третій рік — 29, четвертий — 25, п'ятий — 28, шостий — 27, сьомий — 34 і нарешті на початку цього (8-го) року — 10. Усього це складає загальне число 200 засідань — тільки наукових. До них треба ще додати 4 засідання чисто адміністративних, які відбулися ще в III і IV році існування Т-ва для вирішення різних організаційних справ.

Усього на цих двохстах засіданнях наукових було подано членами Т-ва 306 докладів. Докладчиків було 34. Як кількість докладчиків, так і кількість прочитаних ними докладів у різні роки не була однаковою. Так у першому році виступало з докладами всього 13 членів, які подали 24 доклади; у другому кількість докладчиків збільшилася вже до 18, що проклади читали 41 доклад, у третьому до 20 з 47 докладами, у четвертому кількість докладчиків зменшується до 15, а кількість докладів до 34, у п'ятому докладчиків виступило 17, а докладів 47, у шестому також 17, а докладів 42, у сьомому кількість докладів і докладчиків досягає свого максимального досі числа, а саме — 24 докладчики і 57 докладів. І нарешті на початку цього року на 10 уже відбутих засіданнях було прочитано 13 докладів.

Коли мати на увазі, що з 54 членів Т-ва у Празі та їх околицях перебуває постійно лише 31, решта ж мешкає в ин. містах Чехословаччини, або й по-за межами, і таку кількість докладчиків Товариства, що становить до загального числа членів більше 50%, треба признати досить високою. Окремі члени докладчики подали на його засіданнях од І до 30 докладів, а саме: 6 чл. по 1 докладу, 4 по 2, 2 по 3, 3 по 4, 3 по 5, 1-6, 2 по 8, 1 — 9, 2 по 10, 2 по 12, 1 — 13, 1 — 14, 1 — 18, 1 — 26, 2 по 27, 1 — 29, 1 — 30.

Всього з докладами виступало 34 члени — з них 30 дійсних членів і 4 члена-співробітника. Між окремими докладчиками 306 прочитаних докладів розподіляються так: Антонович, Д. В. — 26, Артимович, А. В. — 6; Біднов, В. О. — 29; Білецький, Л. Т. — 27; Богацький, П. О. — 5; Гнат-

шак, М. Л. — 1; Гомзин, Б. В. — 2; Гуммерус Герман — 1; Дорошенко, Д. І. — 12; Колесса, О. М. — 2; Лоський, К. В. — 3; Лотоцький, О. Г. — 8; Матюшенко, Б. П. — 1; Мірчук, І. І. — 3; Наріжний, С. П. — 10; Омельченко, Н. В. — 4; Прокопович, В. К. — 1; Садовський, В. В. — 1; Сімович, В. І. — 12; Сірополько, С. О. — 4; Січинський В. Ю. — 13; Славінський, М. А. — 5; Слосаренко, Ф. П. — 2; Смоль-Стоцький, С. О. — 14; Тимошенко, С. П. — 1; Феденко, П. В. — 8; Чехович, К. В. — 4; Чижевський, Д. І. — 27; Чикаленко, Л. Б. — 5; Шелухин, С. П. — 18; Шульгин, О. Я. — 9; Щербаківський, В. М. — 30; Щербина, Ф. А. — 2; Яковлів, А. І. — 10.

Прочитані доклади також досить нерівномірно розподіляються між окремими науковими галузями. Значно більше половини їх було присвячено історії та історичним дисциплінам і тільки частина чистої філології та філософії; окремі доклади були ще з поля антропології, етнографії та бібліографії.

З докладів по історії літератури значну частину становлять доклади, присвячені життю та творчості Т. Шевченка, які читалися на спеціальних Шевченкових засіданнях, що їх Т-во впоряджало що-року.

Переважна більшість докладів була присвячена темам українським. Це пояснюється тим, що і самі докладчики працюють майже виключно над цими темами. Навіть спеціалісти з чистої філософії або класичної філології брали здебільшого темами своїх докладів досліди над життям та філософськими системами українських філософів та досліди над предметами класичної археології, знайденими на українській землі і зв'язаними з історією України.

Теми докладів частково заініціювалися Т-вом; це торкається особливо засідань ювілейних та комеморативних, але у великій більшості теми докладів намічались самими докладчиками і були зв'язані з їхньою науковою працею.

На пробу Т-ва подавалися доклади і тези тих докладів, що намічались окремими членами для міжнародних з'їздів, в яких члени нашого Т-ва брали активну участь (з'їзди етнографів та географів у Празі, Варшаві та Сербії, Славистичний конгрес у Празі і ин.).

Темами докладів були також реферати більших творів, над якими працюють члени Т-ва, або докладніші рецензії видатних публікацій. Та найбільше всеж не були окремі питання, над якими — або в ширших рямцях, або спеціально працювали докладчики.

При кінці ще треба хоч коротко зупинитися на справі друку членами своїх докладів. На жаль, мені не пощастило ще досі зібрати повних відомостей про це й скласти бібліографію докладів у Т-ві, але частково відомості в цій справі все ж зібрані.

Свої доклади члени Т-ва друкували досі скрізь, де тільки представлялася для того якась можливість. Було це здебільшого у виданнях еміграційних, значна частина також у львівських і тільки де-які в публікаціях — переважно академічних — сов. України. Певна частина їх появилася друком також у виданнях чужоземних або міжнародних — загалом чужомовних. Слідкуючи за друкуванням членами Т-ва їхніх докладів, бачимо, що в цьому відношенні використовуються всі можливості, але потреба видавнича все ж лишається незадоволеною.

Окремі члени видають свої доклади, як часті більших праць, що виходять книгами. З таких треба назвати: акад. Смоль-Стоцького — «Розвиток поглядів на сім'ю слов'янських мов»; Л. Білецького — «Основи літературно-наукової критики»; С. Шелухин — «Звідкіля походить Русь»; Д. Чижевського — «Філософія на Україні»; Д. Антонович — «Триста років укр. театру» і др.

Де-які доклади не появлялися друком цілі, лише тези до них. Останні містилися здебільшого в працях різних з'їздів (Українського Наукового з'їзду, слов'янських географів і етнографів і т. и.). Де-які появилися як довгі рецензії на книжки. Такі знаходимо в «Slavia» і Записках Історично-філологічного Відділу ВУАН. Де-які знову в зв'язку з виданням творів письменників (напр., Гр. Чупринки).

Члени Т-ва використовують для уміщення своїх праць — докладів різних ювілейні збірники як на еміграції, так і на Україні. З таких, що більше або менше використані нашими членами, треба згадати — 2 томи Масарикова збірника, виданого Українським Університетом в Празі; збірник Багалія, Грушевського; Записки Наукового Товариства ім. Шевченка (присвячені Студинському) «Niederluf» Збірник, Vidluf Збірник, Збірник на пошану Demetrykiewiczza в Познані і др.

Багато використовували наші члени і ті наукові збірники, які видавалися Українським Університетом у Празі та укр. Високим Педагогічним Інститутом М. Драгоманова. Ті і другі пересипані працями-докладами членів нашого Т-ва. Не буде помилкою, коли скажемо, що майже все, що з поля українських історично-філологічних наук появлялося друком в Празі, — воно було перед тим предметом докладів у нашому Т-ві.

З чисто наукових органів члени Т-ва використовували досі «Записки НТШ» у Львові, Київську «Україну», Записки Українського Наукового Інституту в Берліні, «Obzor Prehistoricky», «L'Anthropologie», «Revue de l'histoire de la philosophie» і др.

Часом членами Т-ва доводилося свої доклади скорочувати і змінити. Так змінені доклади містилися в цілій низці видань — як «Студенський Вісник» в Празі, «Тризуб», ЛНВ-к, Нова Україна в Празі, «Народня Просвіта» у Львові, «Суспільство» в Празі, «Современные Записки» і др.

Власне видавничтво Історично-філологічного Товариства, на жаль, не стало досі періодичним і не набуло характеру річників. Матеріальні умови видання утруднили це. Після появи в 1926 році першого тому Праць, куди увійшли до 12 докладів, протоколи засідань за перший рік та конспект одного доклада в протоколах, минулі роки пішли на виплачення заборженности. І тільки тепер збирається матеріал для 2-го тому праць Т-ва.

Важність видання періодичного органу Т-ва у формі річників є більше ніж очевидною, але на жаль тяжко здійснимю.

С. Наріжний.

З життя й політики.

— Жовтневі роковини. — Національний чинник і його роля у відбудові Сходу Європи. — Місце української проблеми. — Фатальність помилки.

Совітський союз з традиційною казною урочистістю святкував тринадцяті роковини жовтневої революції. Встановлений ритуал, починаючи з метрових статтів в совітській пресі про майбутній світовий жовтень і кінчаючи військовими парадами, був відбутий повністю. Але мабуть ніколи перед тим не домішувалися так виразно і ясно до казної мелодії Інтернаціоналу, який большевики обернули в свій національний гімн, сумні тони похоронного маршу, підсвідоме почування недалекого кінця і упадку.

При виключно важкій ситуації довелось відбувати большевикам своє традиційне свято. Провал п'ятилітки на день тринадцятих роковин став перемислом серед совітськими колами у всій своїй виразній ясності. Обдурити когось такими бухгалтерськими кунштюками, як перенесення початку господарського року з 1 жовтня на 1 січня й створення по січень спеціального окремого кварталу, під час якого малося б виконати невиконані плани на окремому кварталі, під час якого малося б виконати невиконані плани на окремому кварталі, — розуміється дуже трудно. В зв'язку з зростом господарського хаосу, — розуміється дуже трудно. В зв'язку з зростом господарського хаосу, — розуміється дуже трудно. В зв'язку з повною безнадійністю цілого внутрішнього становища, су, в зв'язку з повною безнадійністю цілого внутрішнього становища, що далі ускладняється ситуація на совітських верхах. Як раз на тринадцяті роковини жовтня ситуація на совітському Олімпі, який на разі скла-

дається з найближчого оточення Сталіна, досягла найвищої ступені напруження. Ще так недавно, всього кілька місяців тому після XVI комуністичного з'їзду, офіційні совітські чинники самовпевнено і безпеліційно заявили, що з всякими ухилами в партії покінчено раз на завжди, що лєнінська партія складає непорушний колос. І як раз перед тринадцятими роковинами вона мусіла признати, що справи в монополітністю цього колосу стоять не гаразд. Низка тривожних статтів у всій совітській пресі синалізувала відживлення правої небезпеки. Розпочато шалену нагілку проти правої партійної опозиції, в першу чергу проти Бухарина. Переведено виключення цілої низки видатних партійних працівників, яких обвинувачено в піддержці бухаринської лінії. Запідозрено в правому ухилі цілу низку найвидатніших совітських урядових чинників, переведено такі основні зміни в складі керуючих совітських установ, які в західно-європейського погляду треба трактувати, як повну зміну уряду. Сталінський гнів і запідозрювання в першу чергу обернулися проти єдиного, здається, старого большевика, який заховав своє становище на совітських верхах — проти Рикова. Каєття його на XVI з'їзді видалося тепер Сталіну неvistарчаючим. Після висупів проти правого ухилу Рикова в «Правді», його одправлено з Москви в місячну «відпустку». Закордонна преса передає, що ця відпустка носить такий самий характер, який в свій час носила «відпустка» Троцького. Поруч із зміною голови уряду ССРСР переведено зміну голови уряду РСФСР. Звільнено Сирцова, якого ще так недавно висунув був на що посаду Сталін для того, щоб зменшити впливи Рикова. Закордонна преса інформує, що Сирцова не тільки зміщено, але й арештовано; йому закидають організацію в партії конспіративної групи, яка провадила агітацію проти Сталіна. Звільнено заступника голови ради народних комісарів РСФСР Лєжаву. Звільнено члена колегії наркомторгу ССРСР Фрумкіна. Це — все є та частина звільнень і переміщень, що відбулася саме на передодні жовтневих роковин. Міністерська чехарда в совітських державах розпочалася значно раніше жовтневих свят і нема ніяких даних, що вона ними закінчиться. Поруч із зміною в керуючих становищах йде ще жвавіше і інтенсивніше перетасовування совітських працівників на менш відповідальних становищах. Дбає про це перш за все ГПУ, яке відкриває все нових «шкідників» по-між совітськими працівниками і переміщує їх з совітських канцелярій до совітських тюрем. Переводиться колосальна перетасовка в зв'язку з знищенням округ і переміщенням перетасовка по ознаці недодержання партійної лінії, по ознаці недостатнього виявлення енергії, по ознаці невиконання завдань і т. д. В цілому совітському апараті з гори до низу утворюється повний хаос і безладдя, який гармонійно деповнює той хаос і безладдя, що панують в господарському життю. І лише самодержавна постать Сталіна з колом його найближчих підручних, серед яких вже давно бракує людей свільки небудь виразної індивідуальности, людей, конкуренція яких могла видаватися диктаторові небезпечною, творить помилкове вражіння, що цей хаос є організоване державне тіло. І дуже малого бракує для того, щоб був знятий з цього східно-європейського хаосу той шильд, який сторонньому західно-європейському глядачеві видається доказом того, що на сході Європи є справжній державний організм, життя якого йде якимись організованими, хоч і своєрідними шляхами. Залишилися тим часом лише останні зв'язки, залишилася ще сила інерції; небагато уже бракує для того, щоб був знятий з цього царства хаосу шильд ССРСР і щоби він обернувся в величезне море анархії, в якому лише в результаті важкого й складного процесу викристалізуються нові сталі форми його майбутнього. Так, панування анархії не уникнути сходу Європи. Сталін своєю божевільною політикою знищив всі ті організовані, хоч би в потенції сили, які б могли полегшити сходу Європи перехід до майбутнього; в своєму халпанню за владу він знищив і те останнє, що лишалось серед хаосу — комуністичну партію і обернув її з організованої політичної сили в позбавлене всякого політичного обличчя, безформенне залізане стадо.

Тринадцять роковин жовтня совітські кола святкують в виключно важкий момент, коли уже чути шум хвиль припливаючого моря анархії, коли на обрії уже видно його загрожуючі й жахливі простори. І мабуть у багатьох совітських достойників під час урочистостей мусіла вставати думка, чи се свято не буде для них останнім.

* * *

На передодні рішучих подій на сході Європи належалося усвідомити всім тим, що спляють свою увагу над його майбутнім, ту організуючу роллю, яку відіграв в поборенню неминучої після упадку сталінодержавія анархії національний чинник. Національні зв'язки є єдиними тими, які, не зважаючи на всі зіграти совітської політики, заховалися на території східно-європейської рівнини. Національний рух був єдиним тим рухом, якого не міг взяти в шори і опанувати комуністичний режим. Большевики знищили класові угруповання, перевели загальну декласацію людності, вони економічно, а то й фізично знищили торговельно-промислову класу. Вони ліквідували великих земельних власників; вони декласували і в кісу, ліквідували велике робітництво; політикою колективізації вони в великій мірі знесли і зруйнували селянство. Лише національні рухи були тим, проти чого вони не могли знайти засобу і порятунку. Більше від того, проти чого вони не могли допомогати розвитку національних рухів, змагаючися в певних етапах своєї політики усунути чужонаціональні командуючі елементи, закликаючи до активної участі в творенні громадського життя соціально низи пригноблених націй, які, виступаючи на громадській арені, органічно мусіли виявити своє національне я. А те гасло, яке воку висунули для опанування національних рухів — гасло творення пролетарських національних культур, культур національних по формі і інтернаціональних по змісту — було остільки невдалим і штучним, що банкрутство його є вже очевидним навіть для самих большевиків. Звідси терпіння повороту Сталіна до політики крайньої централізації, яку проте навіть Сталін при всій своїй безоглядності не зможе довести до повної ліквідації всіх національних здобутків, до повернення до становища за часів царських і перших років совітського режиму. Національні зв'язки, часів царських і перших років совітського режиму. Національні зв'язки, ще збільшені і скріплені теперішньою політикою централізації і крайнього визискування на користь Москви, яка однаково діймає відчуватися всіма членами даної нації, будуть тим єдиним, що буде зв'язувати розпорошену і декласовану масу ріжних частин сходу Європи в період майбутньої анархії після упадку большевиків. Тим то їх ролі і їх значіння в сотворенню майбутніх сталих державних форм на сході Європи будуть винятково важкими і рішучими.

Висувається тут на чільне місце у першу чергу українська проблема, справа відбудови української державності. Найсприятливіші умови для переборення побольшевицької анархії має Україна. Ствердження і консолідація нашої держави буде поважним етапом в справі відновлення нормального життя і нормальних відносин на сході Європи. Уже тепер зарисовуються перспективи і можливості, при яких Україна стане тим державним тілом, на тісному союзі і порозумінні з яким відбудеться закріплення і консолідація цілої низки національних держав на території бувшої Росії.

Не є через те випадком, що інтерес до українській проблемі стає все актуальнішим серед всіх тих громадських і політичних кол, які слідкують за подіям на сході Європи.

* * *

При цій виключній відповідальності становища на сході Європи, при тій актуальності, якої набирає українська проблема, сугубо небезпечною і небажаного значіння набирають ті помилки, які були б зроблені в нашій справі і нами самими, і чужими — західно-європейськими громадськими і політичними чинниками. Говоримо про помилки і наші і чужі, бо знає-

мо, що пацифікація сходу Європи і зв'язане з нею відновлення нашої державності при сучасних відносинах будуть не тільки нашою справою; є це завдання загально європейського значіння, в якому позначиться не тільки наш вплив і наша національна сила. Помилки і наші і чужі можуть зтягти агонію совітського режиму, можуть викликати зайві людські жертви в час післябольшевицької анархії. Тим більше побоювання за можливість таких помилок виникає через те, що, як добре ми знаємо, їх коло нашої справі нагромадилося навіть, коли брати недавнє минуле, аж надто багато.

Для ілюстрації цієї нашої думки спинимось на статті Н. Даниловича — «Західна Україна на новому етапі», уміщеній в «Комуністі» (ч. 308 з 7. XI), яка зачіпає дуже актуальну для нас проблему. Комуністичний автор дає таку характеристику ситуації на українських землях під Польщею. Відбувається, мовляв, там процес активізації боротьби пролетарсько-середняцьких мас проти озброєної сили польського фашизму. В ролі союзника польського фашизму виступає українська буржуазія. В огні класової боротьби дозріли процеси консолідації української контр-революції, процеси скріплення української та польської буржуазії. При цих умовах завданням комуністичної партії є здійснення провідної ролі пролетаряту в боротьбі широких мас селянства і сотворення гегемонії його в національному визвольному рухові.

Не треба, розуміється, спинятися на тому, чи відповідає дійсності ця характеристика становища, подана комуністичним публіцистом. Хто слідкує за подіями на українських землях під Польщею, той знає, як виглядає на ділі той союз між українською і польською буржуазією, про який пише К. Данилович. Інтерес статті не в цьому, а в виявленню тої тактики, яку намічає автор, очевидно в повній згоді з директивами третього Інтернаціоналу, для комуністів на українських землях під Польщею. Комуністи мають інтенсифікувати свою роботу для того, щоб взяти в свої руки провід в національному рухові. Спитаємо себе, щоб означало хоч би часткове здійснення тих завдань для справи відбудови української державності. Чи не ускладнило б воно в великій мірі реалізацію цієї справи? Чи не утруднилася б в високій мірі праця національних елементів за Збручем, коли б тут же поруч національне життя і національний рух були б в кінець розкладені і деморалізовані комуністичними впливами? На таке питання не може бути двох відповідей — сотворення подібної ситуації на українських землях під Польщею було б водою на млин комуністів за Збручем.

А тепер спитаємо себе, чи є все так утопічним і неможливим в цих планах комуністів? Чи зможуть вдержати і заховати свої впливи на маси українські національні чинники при тому становищі, в якому вони знаходяться тепер?

Це є тільки одна з ілюстрацій тих помилок — і своїх і чужих — які можуть бути зроблені біля української справи. А момент, повторюємо, зараз дуже відповідальний і становище надзвичайно складне.

В. С.

3 міжвароднього життя.

— Дві англійських конференції.

У Лондоні за одною конференцією слідує друга. Не встигла ще закінчити свою працю перша з них — імперська, як розпочато другу — індійську, що дістала назву «Конференції Круглого Стола», бо члени її сидітимуть справді за круглим столом, зробленим навмисно такої форми, аби на

вень не видно було, хто займає вище чи нижче місце, бо всі на тій конференції мають бути між собою рівними.

* * *

Про першу з них свого часу було згадано на цьому місці. Після історичної конференції в 1926 р., коли Британська імперія перетворилася в Британську Спільку, в своєрідну Лігу Націй, — бо було визано тоді всіма домініями їх суверені права, як окремих незалежних держав, вони zostалися в Спільці з доброю волею своєю, — поточна конференція була черговою, першим формальним з'їздом представників союзу британських народів. На її порядку денному, стояли справи, головним чином, чисто практичного порядку: 1. правно-державні юридичні і 2. союзно-економічні. Треба було сформулювати і дати вирішення цілому ряду імперських питань, що на протязі останніх чотирьох років з'явилися в життю взаємозалежних і одночасно зв'язаних між собою держав.

Правні питання, торкалися з одного боку, ролі верховного вождя Спільки — «короля Англії і усіх доміній» — спадщинних прав його наступників, характеру його зносин з підвладними державами і т. и. З другого боку справа йшла про взаємовідносини між членами Британської Спільки, про міжнародні їх зносини, про представництво на зовні і т. и.

Усі ці питання не викликали на конференції яких-будь глибоких контроверз. Перейшли вони гладко і однодушно, а то тому, по-перше, що англійці взагалі не надають ваги точним формулам, а по-друге, тому що справа йшла фактично справді лише про формули, а не про саму сутність міжімперських взаємовідносин британських держав. Бо ж ту сутність ціла конференція, без жадного винятку, виявила ще раз одноголосним твердженням принципу, що «всі члени британської імперії злиті між собою спільним почуттям вірності своєму королеві». Ніхто того од конференції не вимагав і не жадав, а явилось те твердження спонтанно, коли дискутувалося питання: чи звати офіційно всіх підвладних того короля британцями, чи інакше — англійцями, канадійцями, ірландцями і т. д. І король — став для членів конференції не монархом, добрим чи яким, а втіленням тої єдності, до якої вони хочуть належати, — все одно, як зватимуться їх держави, як самих їх зватимуть в офіційних документах.

Гірше стоїть справа з питаннями економічного порядку. Члени Британської імперії зв'язані між собою могутнім обручем економічного взаємообороту, але інтереси їх не є однорідні. Особливо це виявилось за часи після великої війни, бо розвинули домінії у себе, конкуруючи з метрополією, велику індустрію. Сировину вони і зараз охоче поставляють до Англії, але англійської індустріальної продукції потребують незрівняно менше, ніж то було за до-воєнних часів. Між иншим, це й стало одною з причин тої великої економічної кризи, що її зараз переживає британська метрополія, і того колосального сучасного безробіття, що його можна рівняти хіба що з безробіттям, яке припало було на долю Англії сто літ тому — після Наполеонових війн.

Ще перед початком конференції з англійського боку була поставлена ідея митного союзу всіх британських держав, які в сукупності своїй могли б бути самодостатніми і мали одна одну забезпечувати сировиною та індустріальною продукцією. Ідеєю тою захопилася частина консерваторів, але за нею не пішла їх друга, більша частина, не знайшла вона великих симпатій і в домініях, що й повалило цілу справу. На самій конференції з боку доміній виринула думка про систему спеціальних сприятливих митних ставок між частинами британської спільки, але й та думка не могла перетворитися в реальність, бо проти неї була сучасна англійська влада Labour Party, яка стоїть ще й зараз на історичному для Англії принципі вільного торгу, хоч цей принцип з часів великої війни фактично, мабуть та й неформально, порушений. Сам же сучасний британський уряд не спромігся виставити якийсь готовий проєкт, а тому ціла справа скінчилася в першій спосіб. Залишили той стан річей, який зараз єсть, себ-то по-

легчені митні ставки для доміній, а цілу справу доручено спеціальній економічній комісії, яка має зібратися в Лондоні через рік. Як її тоді буде вирішено, не знати, вже хоч би й тому, що невідомо, який уряд буде тоді правити Англією.

* * *

Конференція Круглого Стола розпочала свою працю 13 числа поточного листопаду. Відкрито її урочистою промовою самого короля, склад її великий і імпозантний. Головування прийняв перший міністр Британської влади, всіх членів більше 80-ти. Тринадцять з них, вибрані з парламентських представників всіх трьох англійських партій, репрезентують метрополію, шістьнадцять вислані індійськими васальними державами, а 56 — так званою англійською Індією; до того ще треба додати шість радників із спеціального індійського департаменту в Лондоні. Представлені всі країни індійські, всі верстви її населення, всі політичні напрямки; нема тільки тої національної течії, яка означена іменем Ганді, бо він і його штаб відмовилися взяти яку будь участь в конференції. Цей факт кидає дійти до якоїсь твердої та довгої згоди, що до неї так змагаються як індійські представники, так і англійські.

Індійська конференція в Лондоні має за собою історичний прецедент. Це великий Durban року 1877 в Делі, де англійську королеву Вікторію проголошено було індійською імператрицею, а разом з тим змінилася і доля самої Індії, бо стала вона із звичайної колонії державою з певним саморядуванням, з елементами майбутнього політичного самостійного розвитку. Через 53 роки після того внук Вікторії, англійський король та індійський імператор Георг V, одчинив засідання другого Durban'у, — конференції Круглого Стола, на якому так само має вирішитися політична доля Індії, бо поставлено там властиво лише одно основне питання, — надання цій колишній колонії акційного товариства, потім колонії коронній, пізніше, — імперії, — прав і привілеїв англійської домінії, тоб-то суверенної держави. Так з малою до великої виростають в світі нації, в наші часи — навіть азійські.

На цьому місці не раз вказано було на надзвичайні труднощі, зв'язані з вирішенням індійської проблеми. Досить згадати, хоч би лише про те, що справа торкається країни, що в двадцять разів більше за саму Англію, що населення в ній по-за 320 мільйонів, з них індусів 216 мільйонів, а мусульман — 70; що поділено те населення на 7 ворожих собі релігій, на 2.300 каст та на 222 мови; що крім властивої англійської Індії, в ній знаходиться ще біля 600 васальних князівств і т. и. Треба злагодити інтереси англійських провінцій і васальних держав, з яких кожна на окремий спосіб зв'язана з імператором Індії чи то з англійською короною; встановити взаємовідносини між князями та їх підданими, між багатими і бідними, між браминами і паріями, а цих останніх — кілька десятків мільйонів, між класами взагалі, між меншостями і більшостями, політичними і релігійними; між расами і кастами; нарешті — вирост між жінками і чоловіками, бо й ці останні взаємовідносини ніяк не припадають до смаку європейським людям. І при всьому тому необхідно пам'ятати про інтереси Англії й Британської спільки, бо ці інтереси лежать на вазі не тільки в англійських членів конференції, але і у представників Індії.

Виробити відповідну й доцільну конституцію для такої країни і в таких умовах — праця справді титанична. Чи зможе проробити ту працю конференція Круглого Стола за три місяці, призначені для її засідань? Мабуть таки ні. Чи зможуть те взагалі зробити англійці, співпрацюючи з індійськими громадянами? Напевно — так. Запорукою того являється ціла історія Британської імперії, що в своїй колоніальній політиці грубо помилилася лише одного разу, а саме — з своїми північно-американськими володіннями і втратила їх наввіки. Помилку ту англійці з того часу неодмінно використовують, як — науку, уникаючи тим помилок дальших. Усім своїм колоніям дали поступово вони добровільно права домінії, і тим прив'язав-

ли їх до себе. Досі, правда, були то країни, населені головним чином англійцями чи європейцями (бури в Південній Африці, французи в Канаді); тепер черга прийшла і на неєвропейців. Індія, як здається, буде першою ластівкою в цьому напрямі.

Observer.

З преси.

1-го грудня в Чехословаччині має бути перепис населення. З цього приводу москвофіли всіх гатунків «упражняються в рускомь диктантѣ». За зразок можна взяти хоч би відозву «Центральной Русской Народной Рады», яку містить газета «Novoje Vremja». Подаємо її не всю, ате лише кілька яскравих уступів:

«Рускій народе! Дня 1-го декабря сего года состоится по всей республикѣ народная перепись, т. е. численіе народа». «Въ опросномъ листѣ каждый русскій долженъ за себя и за своихъ малолѣтнихъ дѣтей ясно и выразительно написать или задиктовати, что онъ русскій, русской народности и что его языкомъ (рѣчью) есть русскій языкъ.» «Русскій не можетъ и не смѣетъ записать себе инымъ, какъ только русскимъ».

Цей знаменитий «истинно-русскій диктантъ» підписали в імені згаданої Ради «истинно-русскіе люди» з такими яскравими прізв'іщами:

«Николай Бескидъ, Михайль Риганъ, Степанъ Фенчикъ, Михайль Демковъ, Андрей Гагашко, Владиміръ Гомичковъ, Емиліянъ Вальницькій, Павелъ Федоръ, Иванъ Жидовскій, Юлій Фельдешій, Юлій Гаджега».

З широкого світу.

- В наслідок дебатів по зовнішній політиці французький парламент висловив 323 голосами проти 270 довір'я урядові Тардье-Бріана.
- Доконано атентат на життя японського прем'єр-міністра Гамагуші; вбивцю — члена патріотичної організації арештовано.
- В Перу прийшло до робітничих заворушень.
- Відкрилася сесія румунського парламенту.
- Французький посол у Москві заявив протест большевицькому урядові проти совітської преси і прокуратури, що висовують безпідставні обвинувачення проти Пуанкаре, других франц. політиків і військових чинників.
- Фінляндський парламент прийняв антикомуністичні закони.
- Відомий шведський дослідувач і подорожник Свен-Гедін відкрив в пустелі Гобі сліди старовинної стіни подібної до відомої вже китайської стіни.
- Вибори до польського сейму закінчилися з таким результатом: урядовий блок — 248 місць, центролів — 82, нац. демокр. — 62, українсько-білоруський блок — 21, христ. демокр. — 13, жидівські партії — 9, німці — 5, комуністи — 5.

Хроніка.

З життя укр. еміграції

В Литві.

— З українського життя у Литві. 31 жовтня Українсько-Литовське Т-во та гурток українців у Ковні улаштували в салі Союзу Литовських Стрільців свято-концерт присвячений проголошенню самостійности України. Програма цього концерту-свята склався з промови проф. Віржишкі, співу артистів держ. опери Сташкевичевої та Бручкусас, промови д-ра Чучмана, гри військової оркестри, промови п. Даудзвардаса, українських декламацій та гри на бандурі і співу в супроводі бандури братів Форостенків. Концерт пройшов з великим успіхом, зала була переповнена.

На слідуєчий день 1 листопаду відправлено було за спокій душ полеглих за незалежність України дві панахиди: одну в литовському костелі Витовта Великого, де правив каноник Тумас з участю арт. держ. опери Марулайтїте, другу — в православної церкві, де служив прот. Корчинський і дякон Кобець (по українськи).

Цього ж самого дня відбулися загальні збори Українського Т-ва в Ковні обрано нову президію в такому складі: головою — Бартович, заступником — пані Пурицька, писарем — М. Форостенко, скарбником — Лаврик і членом президії — Гринюк.

В кінці листопаду гурток має улаштувати балъ-вечорниці.

В Чехії

— В Українськїм Історично-Філологічнїм Товариствї 18 листо-

паду 1930 відбулося продовження дискусії над питанням: «Откуда есть пошла русская земля... и откуда русская земля стала есть». 2. Доклад Наріжного, С.П.— «Двісті наукових засідань Українського Історично-Філологічного Товариства в Празі».

Газетні звістки

— В справі Грузії. Міжнародне бюро миру, що знаходиться в Женеві і головою якого є п. Ляфонтен, бувший бельгійський сенатор, надіслало Литвинову, голові совітської делегації на конференцію обезбровня, листа, в якому між иншим говориться:

«Згідно з принципами, оголошеними давно пацифістами; згідно з принципами загальними, які сам уряд совітів проголосив, — ми вимагаємо, базуючися на договорі, що має підписа вашого уряду, щоб російська армія, яка окупує тепер Грузію, вийшла з її меж і щоби було організовано плебісцит в цій країні у таких умовах, щоби могла виявитися цілковита воля грузинського народу щодо політичного режиму, який він захоче сам мати» («L'Intransigent» з 19 листопаду с. р.).

З українського життя.

— Надмогильний пам'ятник першому уповноваженому Української Народної Республіки в Чернівцях д-рові Михайлові Довгомилі поставило т-во «Укр. Міщанський Хор», котрого першим секретарем був покійний. Д-р М. Довгомил народився у 1874 році, помер у 1920 р. Посвячення пам'ятника відбулося 2 листопаду з відповідною службою Божою в присутності великої кіль-

ности людей. Співав хор під орудою ілж. Левінського. Промову виголосив о. Зленко, виявляючи заслуги покійного («Рідний Край» ч. 37).

— Розшукують. Пані Надія Козловська (з роду Варин-

ських) розшукує своїх братів Микола, Петра та Антона Варинських, бувших старшин армії УНР. Осіб, що знають адреси пп. Варинських, прохається заголосити їх до редакції Тризуба».

Зміст.

— Париж, неділя, 23 листопада 1930 року — ст. 1. — *** — ст. 2 — Ст. Сірополко. Праця О. Х. Саліковського на полі дитячої літератури — ст. 3. — В. Прокопович. Пам'яті Н. М. Лотоцької. — ст. 5. — Український Емігрант. Справа на часі — ст. 7. — М. Крат. Бій під Баланівкою — ст. 11. — І. Липовецький. Похорон І. Золотницького. — ст. 16. І. М. Яків Огородник (некролог) — ст. 16. — С. Наріжний. Двісті наукових засідань Українського Історично-Філологічного Товариства в Празі — ст. 18. — В. С. З життя й політики — ст. 22. — O b s e r v a t o r. З міжнародного життя — ст. 25. — З преси. — ст. 28. — З широкого світу — ст. 28. — Хроніка: З життя укр. еміграції — В Литві — ст. 29. — В Чехії — ст. 29. Газетні звістки — ст. 29. — З укр. життя — ст. 29.

Від Генеральної Ради Союзу Українських Емігрантських Організацій у Франції.

Останній з'їзд Союзу Українських Емігрантських Організацій у Франції, піклуючись справами культурного розвитку еміграції, готуванням культурних робітників, здатних продовжувати працю по коління, що збройно і духово боролосся за незалежність України, вирішив заснувати для своїх членів-студентів дві стипендії: одну пам'яті Пилипа Орлика, другу пам'яті Симона Петлюри.

Генеральна Рада Союзу, бажаючи в свою чергу достойно виконати повищу прекрасну ідею 6-го З'їзду Союзу і забезпечити в сталій спосіб фонд цих стипендій, звертається з закликом до усього українського Громадянства у Франції виявити посильну допомогу, взяти участь в збірці на фонд стипендій, які вже почато уділювати і які безпосереднього поновлення не зможуть функціонувати.

Кожна Громада мусить перевести у себе «тиждень українського студента. Кожен українець у Франції мусить дати свою датку у фонд студентських стипендій Союзу.

Оголошення.

Проситься Таращанців, що приймали уділ в українській визвольній боротьбі, подати місце свого перебування на адресу: Poleska. Chrzanow Ul. Sokola No 6. Ukrainski Komitet (W. Zadojannomu).

Ціль: збирання історичних матеріалів з визвольної боротьби повіту.

70-ті роковини смерти Тараса Шевченка.

Нова книжка

СТЕПАН СМАЛЬ СТОЦЬКИЙ.

Т. ШЕВЧЕНКО. — Співець Самостійної України.

...«злука з Московщиною мусить розвалитися, щоб Україна дісталася на волю. У Шевченка ніхто ніде не знайде ні одного слова яких-небудь федеративних чи союзних міркувань. Навпаки, він усяку злуку України з Московщиною уважав найбільшою недолею, найбільшим нещастям України, джерелом її фізичного, духового, матеріального, культурного і морального занепаду... Він відкидає всяке спільне «отечество», знає тільки неньку Україну, яку так широко любить, що за неї готов і душу свою віддати. Він визнає тільки повну самостійність України».

Так пише проф. Степан Смаль Стоцький в цій книжечці.

Розповсюджуйте цю книжку під час Шевченківських свят і при кожній нагоді як найширше.

Ціна за один примірник на крейдяному папері, в гарній окладинці 1. 50 фр., франц., з пересилкою 2. фр., 7 пр. — 10 фр., 20 пр. — 25 фр., 50 пр. — 60 фр., 100 пр. — 100 фр. з пересилкою. Продаж по всіх українських книгарнях, де нема, звертатися на адресу:

M-elle N. Kuceriawenko, Praha - Brevnov, Liborova 470
Tchecoslovaquie.

Новий український часопис у Празі.

В Празі переводиться широка акція по організації українського часопису, п. н. «Українська Справа». Часопис на початку має бути тижневий, з планом обернутись згодом у щоденний. По характеру буде позапартійний, загально-національний. Матеріально спирається лише на передплатників. Вийде на кінець біжучого року. Членами — основниками «Української Справи» є — Инж. Марко Третет, Инж. к. Ілько Семянчук та Инж. Д-р Кость Осауленко.

До участі в часопису запрошено видатніших українських політиків, журналістів, письменників та учених.

Ціна часопису річно: для Польщі — 18 зл., для Франції 52 фр., для Чехословаччини 60 кч., для інших країн у Європі 2 дол. та в Америці — 2. 50 дол.

Адреса: Ing. M. Trepet. Praha (Tchecoslovaquie), Liben, ul. Chelcickeho, c. 1435.

Генеральна Рада Союзу Українських Емігрантських Організацій у Франції вважає своїм обов'язком довести до загального відома українців, які мають на меті переїзжати з іншої країни до Франції з метою улаштуватися на працю, що при вступленню на працю до французьких підприємств вимагається відповідний дозвіл на працю від французького

Міністерства Праці. Особи що переїзять до Франції, не будучи забезпечені контрактом на працю, візованим французьким Міністерством Праці, себ-то приїзять до Франції по візам туристів, студентів і т. п. — з поміткою «non travaer» наражаються на небезпеку не одержати дозволу на працю від Міністерства Праці, а тим самим не знайти собі праці.

Одночасно Генеральна Рада повідомляє членів Союзу, які мають на меті улаштуватися на працю в Парижському районі, що в цьому районі фабрики і різні підприємства майже припинили прийом робітників. Оскільки робітник заздалегідь не забезпечений прийомом на працю, Генеральна Рада не рекомендує переїздити в Парижський район.



Українським дітям - Рідне Військо

Великий аркуш брестольського картону в фарбах що представлє піхоту, кінноту, гармати то-що — армії УНР з 1920 р.

Постатті козаків до витинання
робота маляра-баталіста **Л. Перфецького**

Видання — «Тризуба». Найкращий подарунок нашим дітям.
Добра розвага — малим, дорослим — гарна оздоба до хати.
Ціна аркушу — 2 фр. (пересилка у Франції — 15 с. за кордон — 30 с.).
При гуртовім замовленню значна книжка. Замовляти в адміністрації
«Тризуба» 42, rue Denfert-Rochereau, Paris 5-е.

Редакція і адміністрація: 42, rue Denfert-Rochereau, Paris (V)
Тел. Danton 30-03.

Для переказів у Франції: «Le Trident», chèque postal 898.50, Paris.
Редагус — Комітет. Адміністратор: **Іл. Косенко**.

Le Gérant: M-me Perdrizet.

Imp. de Navarre, 5, rue des Gobelins, Paris XIII.



ТРИДЕНТИК - REVUE HEBDOMADAIRE - **TRIDENT**
UKRAINIENNE

Число 45 (253) рік вид. VI. 30 листопада 1930 р. Ціна 2 фр. (Prix 2fr)

Париж, неділя, 30 листопада 1930 року.

Останніми днями в пресі повнісенько чуток про те, що діється в Москві. Не переказуватимемо тут того, що пишеться: наші читальники знають це з газет. Так само навряд чи було б доцільно розбирати, що в тому правда, а що — вигадка. Але по-за тим, що зостається неясним сьогодні, єсть в тих звістках речі цілком виразні і безперечні. Перше за все, це надзвичайне загострення сварок та гризні на самісенських вершках, в керуючій купці комуністичної партії, розклад самого мозку її. Далі, непевний настрій і заколоти та арешти в червоній армії. І до того де? В самому серці совітської деспотії.

Ті факти набірають особливого значіння на тлі того економічного розвалу, тієї руїни у всіх царинах господарського життя, того нелюдського терору, що від них стогнуть усі частини величезної совітської імперії. Та в зв'язку з тим усім особливо загострюється становище на окупованих червоною Москвою землях, де могутнім фактором являється національний момент, де все аж кипить неприхованою ненавистю до зайдів-окупантів. Перше за все, на Україні та на Кавказі.

За тим усім чується невблагана хода неминучого кінця, що раніше чи пізніше має до-щенту розтрошити нелюдську владу комуністичних імперіялістів.

В тих звістках криється страшне тemento московським самодержцям та їх поприхачам. Але разом з тим в них — і грізна пересторога українській еміграції.

Чи готові ми?

Боротьба з ворогом, що не припинялася від того часу, як із зброєю в руках залишили ми рідний край, і що не припиниться аж до його

визволення, бере у нас багато сил фізичних і духовних, потребує постійного напруження духу, скупчення волі. Та максимум усього цього вимагатиме від нас рішуча хвиля тієї боротьби, яка, — ми не знаємо, — коли наступить, але до якої ми повинні повсякчасно бути готові. Треба пам'ятати, що ми на чужині зостаємося морально мобілізованими.

І на чутки звідти маємо ми вже сьогодні дати відповідь, відповідь ділами. Кожен з нас, кожна свідомо одиниця — поглибленням внутрішньої дисципліни. Громади і об'єднання — розвитком і зміцненням організаційних зв'язків. Урядові чинники — посиленням і збільшенням підготовчої праці до останнього етапу нашої визвольної боротьби. Усі ми — ще щільнішим об'єднанням навколо легального уряду національного — уряду УНР.

* * *

Одно з питань, яке зараз займає чимало місця на сторінках світової преси, є питання Палестини.

Англійський уряд, що устами пекійного Бальфура дав великі обіцянки сіоністам, що заповів створення «національного дома» жидівського народу, примушений був припинити доступ жидівських колоністів до Палестини. Тяжко звичайно запідозріти уряд Макдональда в антисемітизмі. Його нова позиція пояснюється труднощами, які створилися на теренах «обітованої землі», що заселена була арабами-магометанами за час розсіяння жидівського. Проти одної міжнародної сили — жидівства, повстає друга, може не менш впливова і особливо важлива для англійців — мусульманство.

Але сила перша є остільки значна, такий величезний галас счинений був майже на всій земній кулі сіоністами, стільки гарячих прихильників має жидівський народ повсюди і, що найголовніше, в самій Англії серед консерваторів, що й уряд Макдональда примушений знову переглянути свою позицію.

Що-до Палестини, то ми, українці, з цілком державного свого погляду зацікавлені в тому, щоб жидівська людність мала певний терен для переселення, бо на Україні помічається те, що можна назвати жидівським перенаселенням міст.

Це явище з роками большевицького панування все більше і більше загострюється на Україні. Коли буржуазія жидівська попросту втекла з України і міцно попроростала вже на Заході; коли активні чинники революціонізованого жидівства пішли на службу до большевиків, то величезна маса ремісників і дрібних містечкових комерсан-

тів опинилася в становищі майже безпорадному. Це напів голодне безробітне населення являється прямою жертвою большевицьких експериментів. Разом з усією людністю нашого краю, що зазнала страшної економічної руїни, опинилася в дуже тяжкому становищі на Україні і містечкові жиди.

Самі большевики це зрозуміли, але для того нічого не змогли вони вигадати, як створити жидівські хліборобські колонії на самій і без того перенаселеній в сільсько-господарському відношенню Україні. Натурально, це одна з божевільних думок большевицьких, які крім злого нічого принести не можуть. Ми не раз виступали проти цього страшного своїми наслідками експерименту і становище наше тим самим зостається і зараз.

«Соціальної проблеми, зв'язаної з безробіттям жидівських мас, большевики звичайно так і не розрішають за своє панування, що вже приходить тепер до кінця.

Цю проблему доведеться вирішати урядозі УНР.

Натурально, відновлення нормальних умов економічних після визволення України і відбудування її державности вже тим самим підніме добробут жидівської бідноти, але все ж цим вся проблема розрішена не буде. І, можливо, що й урядозі УНР доведеться дбати про полегшення еміграції певній частині жидівського населення. Закриття дверей до Палестини, очевидно, не полегшує ці майбутні труднощі.

Тай не тільки в соціальному, але і в політичному відношенню жидівське питання не є легким до розрішення.

Розрішенню його можуть допомогти самі жидівські маси на Україні. Жидівська людність наших міст і містечок повинна виразно зазначити своє становище до визвольних змагань українського народу, на землі якого вона з давен мешкає, повинна зайняти раз на завжди лояльну позицію до Української Держави.

Та ситуація, яка появилася наслідком ганебного злочину Шварцбарда, та безглузда і злочинна політика, якої трималися під час процесу лідери європейського жидівства (що-правда, американські жиди зайняли зовсім іншу позицію), створила дуже нездорову атмосферу, якій колись треба буде покласти край.

До жидівського питання на Україні ми мусимо підходити не з погляду якогось «фільства» чи «фобства», а з погляду державних інтересів і з погляду чистої справедливості. Україна, як і сусідні з нею держави, це країни найбільшого світового скупчення жидів.

Як не захоплює сучасних американських і європейських жидівських лідерів справа Палестини, але з чисто практичного погляду їх

мусіла б більше цікавити доля багатоміліонного східного жидівського населення, яке має своє лице, свої звичаї, свої завдання і навіть свою політику.

І все це треба пристосувати до місцевих умов, які допіру після падіння большевиків мають складатися, до нових умов, що приєднують до створення на Сході Європи нових національних держав.

Доктор Є. К. Лукасевич.

(Згадка в роковини смерті).

Було це десь наприкінці року 1906-го в цілком ще ноєвській Київській «Просвіті», що мала кілька покоїв над славнозвісним потім «мейнінгенським театром» М. Садовського, в пам'ятному «Троїцькому Народньому Домі»...

Голова Т-ва, Б. Д. Грінченко скликав на спільну нараду дві просвітянські комісії — видавничу та лекційну. В хатині, де відбувалися засідання, набіралося все більше люду. Я щойно прибув до Києва, «просвітян» ще не знав і тільки тепер мене з ними знайомили:

— Доктор Модест Левицький... Доктор Лукьянов... Доктор Черняхівський... Доктор Орловський... Доктор Чижнакова... Доктор Матушевська... А це «європейський» доктор — доктор Лукасевич!...

Я був у страшенному здивованні.. Чи ж справді я потрапив на засідання культурного товариства, що має міркувати про книжки та лекції для народу, чи випадково опинився на якомусь консіліумі в помешканні хворого? А подруге: чому ж про всіх інших лікарів було говорено просто «доктор», а про Лукасевича ще додано епітет — «європейський»?...

Я почав приглядатись до Євмена Кириловича й побачив, що, справді, навіть і назовні був він інший, відмінніший по-між своїми колегами. «Місцеві» лікарі були, мовляв, важкуваті, малоповороткі, одягнені по провінціальному, з звичкою, явно розрахованою на щонайменш годинну «задушевну» розмову. А Лукасевич-маленький, шуплавий, немов із самих м'язів скутий, як японські борці (потім, як сам доктор розповідав, в Швейцарії його й справді вважали за японця.), tiré a quatre epingles, з ідеально розпрсованими штанами, чого інші наші доктори рішуче «не uznawali», рухливий, як живе срібло, з короткою та швидкою, «діловою» мовою.

Поки комісії збирались, як звичайно, принаймні з годину, — д-р Лукасевич встиг зо всіма пересправити, при чому в розмові цілком обходився без москалізмів, що по тих часах було не щоденним явищем. На початку засідання він стисло висловив свою думку, очевидно, оформлену ще при перегляді повістки. Потім глянув на золотий годинник, акуратно примішений в замшовому капшучкові, й, зробивши Б.

Грінченкові незнайомий ще тоді мені прощальний рух рукою, вийшов із засідання, по дорозі сказавши пошепки комусь з моїх сусідів, котрий хотів його затримати:

— Пацієнти чекають...

З того часу здивував я Євмена Кириловича дуже часто. А в Києві це зовсім не було важко: він забігав майже на кожне засідання того чи іншого національного товариства; його можна було побачити на всіх вечірках у клубі; кожна театральна прем'єра не обходила без нього. Мимо того, його можна було майже кожного вечора знайти за театральними лаштунками, понеже він був театральним лікарем; його також можна було зустрінути на вулицях в найдальших кутках Києва, як він поспішав до німецьких; нарешті майже в кожному приватному помешканні, де жили свідомі українські люде, можна було здивати доктора, коли там хтось нездужав.

Пізнавши його ближче, не раз потім згадував я той епітет, що було його сказано на докторову адресу при нашій знайомості. Справді, серед наших «прекраснодушних» тогочасних українських діячів д-р Лукасевич різко відрізнявся і своєю поведінкою, і способом думання, і способом життя. Навіть прояви його глибокого патріотизму були інші, як у наших тодішніх людей. Бо д-р Лукасевич не був ні мрійником, ні фантазером чи фразером: і вдома, і на еміграції — він все однаково був незмінно чинним і практичним. Найцінніша в світі річ була для нього — час. І коли ця людина мала ті чи інші гріхи, то в одному з гріхів загально-українських д-р Лукасевич ніколи не мав потреби сповідатись: ніколи й ні при яких обставинах він не промарнував дурно ані хвилини. Це в першу чергу й робило його правдивим європейцем.

Але ж, хто любить і цінить час та вміє швидко й продуктивно робити, той звичайно не тільки любить і дбає, але ж і мусить любити порядок. Так і Лукасевич дивував усіх близьких своєю «німецькою акуратністю», з-за якої його часами й висміювано різними «широкими натурами».

Натурально, що в його приватному помешканні була дивовижна доцільність і зручність всієї обстанови. Вільний простір довкола дверей у маленькому кабінеті було обложено вузенькими, надзвичайно практичними шаховками для книжок. Все, що знайшла тогочасна техніка для зручності житла, ви могли знайти і в помешканні д-ра. Але разом з тим ви бачили в його покоях таку велику для тих часів оригінальність, як мальовані, а не поліплені тапетами, стіни, що закінчувались під стелею дуже гарним, суто-українським орнаментом.

— Це мусив був малювати сам, — одповідав вам д-р на ваше запитання, — бо, уявіть собі, на цілий Київ не міг знайти так званого в Європі «малювача покоїв». Брався, що-права, один, так може малювати лише по готових трафаретах, а коли я забажав українського орнаменту, то вже більше його й не побачив!

Малесенькі дворики своєї садиби д-р оздобив гарненькими «японськими» садочками, і знов таки:

— Садив сам. Питав садівника, — говорить: на такій малій те-

риторії нічого не дається зробити. А де ж я йому візьму більшої?!...

Знаючи отой секрет поводження з часом, д-р завжди встигав зробити все; навіть чорну фізичну працю, що тоді всемірно дивувало й підлягало осудженню. Рішуче не пригадаю випадку, щоб я колись чув од д-ра Лукасевича таку стереотипну в українських устах фразу:

— Знаєте, — не можу!.. Я такий переобтяжений, що-повірите? — й носа нема коли... і т. д.

Звичайно ж доктор говорив:

— Добре! Тільки даруйте, сьогодні цього я не докажу, бо обіцяв ці години тому а тому. Але завтра буде зроблено, так між 12-ою а 1-ою!

І було зроблено. І саме — між 12-ою та 1-ою...

А от же, на одну справу доктор протягом чотирьох років не знайшов часу!...

Було це так. Року 1926-го небіжчик Є. Х. Чикаленко взяв з мене обітницю, що я понаписую згадки — характеристики визначніших українських робітників моєї доби. Про багатьох я мав досить докладних відомостей, про інших уже існували опубліковані данні, у інших же доводилося прохати, щоб вони самі дали про себе бодай короткі інформації та відповіли б на поставлені їм запитання. Про Євмена Кириловича я знав, що він народився не на Великій Україні, що й освіту pobірав не в московських університетах, і т. д., але ж мені хотілося мати відомості точніші, а тому я й писав йому, та й не раз, про присилку потрібних мені дат. Спочатку д-р сперечався, потім пообіцяв. Однак минав рік за роком і тільки вже по його смерті отримав я один листочок його автобіографії, знайдений по-між дрибними нотатками: Ось він:

«Народився я в останніх днях 1871-го року (26 грудня н. ст.), в Білій коло Чорткова, якої, одначе, я зовсім не пам'ятаю, бо всі хлопчачі мої спомини починаються з Мшанця, коло Теребовлі.

Мій дід — Симеон, парох в Пробіжній, мав дочок та синів. Мій батько — Кирил та його брат Ізидор були священниками, а Яків та Володимир були цивільними. Дочки дідові повиходили заміж і за духовних, і за світських, але переважаючи — за духовних.

Мої спомини сягають доволі далеко. Пам'ятаю стару, низеньку глиняну попівську хатку з призьбою навкруги, з великими вхідними сіньми. З малих сіней отоплювались дві середні кімнати соломою, що мені завжди було мило. Залюбки я приглядався блискаючому вогневі, лежучи на солоній підлозі в грубці. Залюбки бавились ми діти — в «пекарні». Було нас четверо: я — найстарший, друга після мене — Анісія, третій — Мирон і четверта — Софія. Згадую, що в дитинстві я дуже довго хворував на якусь недугу і неначе ще сьогодні бачу вікно, застановлене пляшечками від ліків. Коли ж я видужав, був настільки кволий, що не міг з власної сили ходити, а носили мене на руках. Потім ходив при допомозі двох палиць. Як видно, недуга моя була важка, бо мама вшила мені вже навіть сорочечку на смерть, але «ку-

пелями муравлиними;» що роблено з поради якоїсь баби-лікарки, мене вратовано.

З тих перших років пам'ятаю, що мама моя була дуже добра й запопадлива, дуже віддана дітям. Батьки мами, Альберти, також були добрі люди й дуже нас любили. Вони допомогли мамі до поїздки у Відень з сестрою, яка була глухонімою, до лікаря-спеціаліста, не жалували грошей найкращим професорам. Та всі ці витрати не помогли, бо недуга сестри була незцілимою.

В 9-му році життя втратив я матір і від того часу — можу це сміливо сказати — провадив життя самотійно.

Науку в гімназії розпочав у Тернополі, де був у першій класі, а вже до другої класи вписав мене батько до укр. гімназії у Львові (в Народньому Домі). Там я пробув 2 роки, а вже до 4-ої класи перевів мене батько до Станіслава. Від 5-ої класи я вже стало залишився у Тернополі, де й скінчив гімназію, або — певніше — де провалився при maturі.

В Тернопільській гімназії між учнями виявилось дуже ярко стремління до національного самопізнання та було навіть і національне життя. Вже від 4-ої класи брав я участь в учнівських потаємних гуртках, де на сходинах ми обмінювались поглядами та думками на біжучі народні справи, читали реферати, проголошували декламації, читали лекції з української літератури та ріжні рідкісні книжки. До гуртків учнівських належали тільки певні й свідомі колеги. Всяких перекінчиків та ренегатів ми цурались і їх оминали. Наскільки ми були свідомі, хай послужать такі приклади»...

На цьому автобіографія вривається. Записати «прикладі» Євменові Кириловичу «не вистачило часу», бо це був випадок, коли того часу він потребував для себе самого.

Але ж я дозволю собі подати тут кілька прикладів з його національної свідомости та жертвовности, яких — напевне — не мав бажання зазначати в своїх автобіографічних спогадах сам небіжчик.

Видатний знавець і діагност серединних недуг та недуг дитячих, д-р Лукасевич без відмови відвідував кожную українську хату, де були немічні та куди його кликано. Нехай би хтось із тих, що бували його пацієнтами, сказав: чи узяв у Києві д-р Лукасевич у когось з українських хворих лікарський гонорар?

— Докторе, та ж дозвольте вам подякувати! — проситься бувало хворий земляк.

— А прошу! Дякуйте, скільки хочете, — сміється доктор, — тільки не грошима, бо ж я хочу підсилати українця, а не ослабити його!

Так говорив доктор-українець. Але ж, як просто доктор, він і з іншими своїми пацієнтами заходив так, що вони узнавали себе його вічними боржниками. Ось цьому докази.

На початку війни, коли зачалось нищення всього українського, якийсь «землячок» Скринченко почав друкувати в чорносотенній пресі цілу серію «ревелаций» про антидержавну, мазепинську чинність Лукасевича. Однак «самоотверженному» письменникові було замало подавання самих інформацій, він заразом ще подав проєкт, щоб док-

торові було законфісковано майно, а його самого, вкуді з родиною (!) було б заслано до Сибіру. І ось, в цей критичний час докторові пацієнти з аристократичних верств своїм заступництвом врятовують Євмена Кириловича.

Приходить нова доба. Київське громадянство потребує великого помешкання для сходин. Заходами небіжчика М. С. Синицького та д-ра Лукасевича на Пушкінській вулиці виростає репрезентативний український клуб—центральный осередок українського громадського життя. Мало хто знав, скільки до утворення цього осередку доложили названі своєї енергії та власних матеріяльних засобів. Та ж не встиг клуб як слід розгорнутися, на Київ насунула червона московська пеня. Цей період навали комуністів д-р Лукасевич перебуває в Києві. І от тепер саме за його працю в клубі відповідні «ревеляції» про нього приходять до червоних. Натурально: вже йде мова не про заслання, а про «стенку». І знов, як і поперше, врятовують доктора його пацієнти, тільки вже тепер не «буржуї», а «пролетаріят», для якого Євмена Кирилович був не тільки лікарем, але ж сталим добродійцем.

Добродійна діяльність небіжчикова доступна особливо показних форм уже на еміграції, бо вдома це нікому не кидалося у вічі.

Року 1920-го д-р з нашими військами прийшов був до Києва. Там він зліквідував свою хатину, майно, й знову повернув на еміграцію, але вже з чималим грошем. Тим часом інші емігранти все ближче почали знайомитись із злиднями — і тоді не один з наших земляків, «в розсіяні суцях», урятувався з докторових фондів. Навіть найбільшому колишньому нашому багатиреві та добродійцеві — Є. Х. Чикаленкові в особливо трудний для нього час прийшов з поміччю Д-р Лукасевич, давши в позику велику суму..

Однак не тільки лікарську чи грошеву поміч раз-у-раз ніс своїм землякам д-р Лукасевич: дбав він і про їхню душу, а тому вийшов нашої еміграції на зустріч і підмогою моральною. В році 1921-му, коли всі українські вигнанці були глибоко депримовані, дезорієнтовані, безпомічно потопали в бурхливих хвилях тогочасного політичного моря, — Є. К. бачив, що без своєї газети еміграція цілком може збитись з шляху. «Без живого слова не можна існувати» — пише він мені в одному з листів того періоду, й організовує видання у Варшаві великої, щоденної газети, — «Ук. Трибуни». Протягом цілого року з власних коштів утримував д-р цю газету, видавши на ту ціль коло 160.000 польських злотих.

Вважаючи, що саме тепер треба збільшувати літературні надбання та особливо давати людям практичну книжку, д-р Лукасевич, з огляду на повну редукцію еміграційних видавництв, власним коштом видає де-які з своїх праць, котрі вважає актуальними. Так виходить його анатомічна термінологія, популярно-практичні книжечки про догляд дитини і т. д.

Одночасно д-р утримує чи підтримує своїх і своєї дружини родичів, що переживають скруту на вигнанні, а мимо того раз-у-раз посилав гроші й річі на Україну багатьом приятелям. А скільки підпірав він всяких громадських благодійних підприємств?!...

Видима річ, що на всю ту чинність треба було аж надто великих капіталів. А понеже д-р Лукасевич їх не мав, то мусив шукати заробітку на еміграції. Поборовши чималі труднощі, здобуває він у Варшаві право лікарської практики й знову починає, як перед кількома десятиліттями, знаходити коло нових пацієнтів. Та ж у Варшаві багато людей, що ще в Києві шукали Лукасевича, а тому і тут він швидко здобуває собі заслуженну популярність. Згодом вирішує поставити більше підприємство, при якому могли б годуватись ще й інші люди. В листі з 5. XI. р. 1929-го пише він: «... Старий я і на старість дурійка на мене найшла. Захотілось мені рештки моєї енергії, яка в мені ще осталась, пристосувати до якось праці, виладувати ці запаси в улаштування лікарні... Одчинив я лікарню з невеликими засобами гроше-вими, а вона вимагає раз-у-раз все нових грошей. Треба витримати, а щоб витримати — знову треба грошей. Ніколи не мав я клопотів з грішми, а тепер що дня те саме...»

Знаючи його вдачу, можна було уявити, як доктор не оглядався на жадні труднощі, як не зважав на непоборимі ніби перешкоди, а домагався достукатись того, що собі намітив. І — безперечно — достукався б. В одному з пізніх листів, він пише, що «коли буде добра зима, моя санаторія вже стане на ноги». Та-на жаль великий — не стала. Як у нього не вистачило часу на написання свого коротенького життєпису, хоча ставало часу на всякі чужі потреби, як не вистачало йому грошей на власне підприємство, хоча вистачало на справи громадські та підтримку інших осіб, — так і тепер не вистачило потрібної обережності, для себе самого, хоча у всіх своїх пацієнтів він раз-у-раз тієї обережності вимагав і про додержання її пильнував. Маючи коло 60-х років, д-р, занедужавши на безпечну грипу, не міг себе примусити бути нечинним якихсь два-три дні. І, маючи під 40 температури, він все ще провадив невтомну працю біля своїх пацієнтів. Отже, коли зрештою, звалився, то вже назавжди...

Тепер, коли час приглушив трохи гостроту цієї втрати, коли є більше можливости здалеку поглянути на цю характеристичну постать в українському загалу минулої доби, стає ще виразніше помітно, що і жив він, і помер не по-орієнтальному. Але ж, здається, й епітет «європейський» не цілком йому пасує. Певніше: була це людина типової американської вдачі, котра органічно ніде и ніколи не могла бути пасивною. А тому прийдешній історик сьогочасної доби муситиме спинитися із здивуванням над неподібним до загалу позитивним образом доктора-громадянина Є. Лукасевича...

В. Королів-Старий.

«Образки стародавнього життя».

(Оповідання В. Леонтовича: «Ворохобня» і інші. Видавн. Неділя. Львів 1930 р.)

Властиво сам автор книжки, що лежить перед нами, надав їй іншу назву: «Ворохобня». Це справді найбільше і найзначніше опові-

дання цілого тому. «Ворохобня» і те останнє оповідання, «Вигнанці», присвячені вже й революції. Інші, що складають найбільшу частину цієї книжки, подають нам образки стародавнього. Це є назва одного з найбільших оповідань про Лубенщину, рідну авторові країну.

Кожний, що прочитає нову книжку Леонтовича, а ми всім українцям радимо це зробити, матиме від того величезну приємність. Автор легко і цілковито переносить нас у те минуле, здавалося б, недавнє, але віддалене од нас «віком» революції. Де-що в цих оповіданнях носить вже до самої передреволюційної доби, але де-які оповідання говорять про діла ще другої половини XIX віку, а почасти і про більш давні часи («З життя моєї бабки»). Нові письменники про це вже нам не напишуть. Вони того не знають і не відчувають. Їх уява цілком занехоплена тим всім «новим», що сталося навколо нас. «Старе» звичайно не раз описували наші письменники і той самий В. Леонтович в минулих творах своїх. Але інша річ говорити про річі і про людей, які ще живуть, і про тих, що одійшли вже до історії, хоч і тісно зв'язані ще з нами, що близькі ще нам і разом з тим далекі і тим самим особливо милі.

В передмові до книжки Леонтовича Микола Голубець має цілковиту рацію, коли говорить, що «найновіші твори нашого автора мають усі прикмети його попередніх творів, ми б сказали в збільшеному піднесеному масштабі». Дійсно, коли ми беремо, напр., цікавий томик Леонтовича «Старе й нове» і порівняємо з сучасною його творчістю, то починає здаватися начеб-то В. Леонтович увільнився від якихось ланцюжків ідейно ліберального характеру, які в'язали, стримували його творчість. Візьмемо наприклад його — «Я заслужив у свого Бога», це старе оповідання з жидівського життя, добре оповідання, але тут занадто відчувається дуже ввічливий, дуже ліберальний пан Леонтович, що більше всього боїться якимсь необережним словом когось образити, комусь наступити на ногу. Нинішні жидівські оповідання, які найпалкіша фантазія не назве антисемітськими, написана якось вільніше, сміливіше і може через те яскравіше. Його повні гумору оповідання «Мізерія», «Помирили», «Хапкович» — показують, що автор глибоко знає і розуміє це дрібне містечкове жидівське життя. Ці оповідання з'являються справжніми художніми шедеврами.

Але знає Леонтович, може ще краще, і селянське, і поміщицьке життя. Не тільки яскраво пам'ятає всі факти і звичаї, як це може пам'ятати тільки справжній мистець, але до того точно знає і мову і вислови кожного з своїх персонажів. Багато негативних типів, чиста галерея «мертвих душ» переходить перед нами. Жид Хапкович при цьому зовсім не є найгірший тип, хоч сам його зять завіряв якусь «бариню», яка вважала Хапковича за мошеника, так: «Що ви кажете. Папаша може і були мошеник, поки вони були бідні, так тепер вони багаті і самі чесні». Але все ж Хапкович хоч по присуду кагалу дає багато на бідних і був похований з великою помпою. А другого багатія Лубенського православного — Свєрбія громада не дозволила. коло церкви

поховати, хоч він і дзвіницю збудував. І дійсно це ідеальний тип глита, у якого годі знайти хоч якусь приємну рисочку.

В другому оповіданні «Помирили» — Герштайн і Петро Хведорвич, селянин, що крав у жида пшеницю і за те попав до острога, варті один одного. А *gentilhomme declassé* не відстає від чорної кістки і продає, щоб здобути гроші, «сухі груші». Коли ж приїхав за ним жид з фірами, він спершу здивувався, а потім згадав, в чому річ, і не вагаючися післав жида до садку рубати «сухі груші». Але всі ці дрібні і великі мошеники, гріховодники і просто чудакуваті типи Леонтовича якось не викликають у нас обурення (за винятком хіба Свєрбія), а так собі легкій посміх. І автор на них не дуже сердитий вже, він їм наче вже подарував їхні злочини. Все те старе покривається якимсь таким великим і могутнім гріхом, що ті старі гріхи якось блідніють. Автор навіть і не сміється з них, він тільки епічно оповідає все їх життя з ледве помітною усмішкою і саме через те не можна без сміху читати ці повні гумору оповідання. Коли переглядаємо цей томик Леонтовича, хочеться ще раз собі сказати: гумор Гоголя це таки наша національна стихія.

Леонтович вже здавна відомий в аналах історії української літератури як соціальний письменник. Таким він є і в сучасних своїх творах. Рідко хто так глибоко розуміє громадські відносини на Україні, як він. Його погляди соціально-політичні, які в двох-трьох місцях може й відбуваються, цілком одступають перед художньою уявою і тому вони такі переконуючі і яскраві.

«Ворохобня» — ми вже сказали, присвячена не тільки минулому, але й сучасному. Це історія села Зарівки і її мешканця безземельного селянина Опанаса Порубайката. Написано воно в дотриманому епізному стилі, а говориться там про історію українськ. села, а з ним і цілої України. Стихія Порубайката — це земля, імпульс всього його життя, мати цю землю. Для цього він живе, для цього робить злочини, виправляє їх часом, за це він і гине. В 1905 році він палить поміщиків, бо хоче мати землю. Втікає, тиняється по світах, ховається, як звір з тріумфом в ролі большевика з'являється у себе на селі в часи другої революції. Тепер він мріє стати нарешті господарем. І коли його друзі — комуністи в цьому йому перешкоджають, він робиться спершу таємним оборонцем села і його селянських інтересів, а коли викривається його лице, тікає до лісів, робиться головою повстанців на Полтавщині, тероризує навколо всіх комуністів, тікає далі аж на степ і робиться найзавзятішим махновцем. Там він і гине. Все життя, де б не був, що б не робив, цей Порубайкат перейнятий одним стогоном, одним жаданням: землі, землі!

Це оповідання справляє дуже велике вражіння і може конкурувати хіба з останнім: «Вигнанці».

Старий пан, земець, всіма знаний в краю, всіма поважаний вмірає на чужині від нудьги, від туги по всьому тому життю, що втрачено на віки.

«Самотність, свідомість, що на еміграції він нікому не потрібний, а дома роботу його визнано шкідливою, що марно спливають безціль-

но та безхосенно останні дні, обротом, тягарем лягали і на мозок і на серце. Почав занепадати на здоров'ю, серце ослабло і весь час обзвивалося тупим тисненням, а іноді гострий біль наче краєв те серце, і воно тріпотіло, як не розірветься... часто не було чим дихати». «Без потреби, без користі для кого будь, на шкоду усім знищено його життя, розтопано його працю, бо прийшов сліпий катаклізм».

Не дасться нам тут кількома цитатами передати цей страшний трагізм, цей сум, що автор відчуває всім серцем, але зберігає як і скрізь «спокій епіка-оповідача і той ясний усе розуміючий, хоч може і не все оправдуючий погляд на світ і людей», як говорить Микола Голубець у своїй передмові.

Саме з приводу цього оповідання «Вигнанці», що так вражає читача, можна б найбільше зробити критичних уваг що-до конструкції його. Цей томик однак і в чисто технічному відношенні стоїть вище від попередніх творів Леонтовича. Але автор наш належить до письменників і людей тої доби, коли на форму звертали найменше уваги. Письменники цього типу не дбали про форми і засоби, може за де-які ефекти і де-які шаблони, що прикрашають твори і досить середнього, далеко нижче стоячого автора. Але зате в творах людей типу Леонтовича більше безпосередності і широти.

Як би то не було, але читаючи «Оповідання» Леонтовича і бачучи, як мало знають автора, ми ще раз приходимо до заключення, що ми не вміємо цінити наших письменників, як і взагалі наших видатних людей, а цим зменшуємо ми перш за все самих себе. Чехи чи погяки, а навіть росіяне оцінили б твори такого письменника як Леонтович значно більше і ліпше.

Щоб зрозуміти це, що ми говоримо, радимо ще раз одно: перечитати новий томик оповідань Леонтовича і не тільки перечитати, а і купити: бо і видавництво ж треба підтримати. Це в наші часи певна відвага, пустити книжку на український ринок. Видавництво «Неділя» може не досканало видало твори Леонтовича: є помилки друкарські, погано зброшюрована книжка, за великий для белетристики формат, поганенький папір. Але це ж не видавництво, а читач винен, читач, що може аби-на-що гроші витратити, тільки не за свою рідну книжку. Купуймо книжки, і видавці перевидадуть їх значно ліпше.

В російській літературі після Тургенєва було дуже прийнято брати його як якусь мірку: такий то мистець є добрий, але де йому до Тургенєва. Це певно дратувало Чехова і він вставив цю фразу в уста одного з своїх героїв-письменників.

У нас українців таким мірилом є зараз Коцюбинський, цей справжній і великий майстер слова і художнього оповідання. Може і читач не без підстав скаже, як чеховський Триголін: а все ж Коцюбинський вище Леонтовича. Форма художнього натхнення першого дійсно перевищує більш сухого чи стриманого по своїй вдачі Леонтовича. Сфера інтересів у обох авторів була різна, порівнювати хто краще з них розумів наше життя, через це трудно. Але я подаю

голос все ж за Леонтовича: він глибше, мудріше приглядався до цього життя, хоч може і не завжди знаходив форму Коцюбинського.

Але коли ми робимо певні закиди (завдяки порівнянню, що може є не завжди відповідним в сфері літературної оцінки) Леонтовичеві, то робимо ми це більше з певної скрупульозности: щоб не перехвалити, ні підвести читача, не розачарувати його потім. А на справді, коли знаходишся ще під безпосереднім чудесних оповідань Леонтовича, захоплює і його мова і його чисто епічні описи тої милої і далекої для нас сторони:

«Оселили Зарівку люде ще тоді, коли тут од степів неспокій був, й шукали вони затишнішого. Стоїть вона на високому сугорбку, а з трьох боків його Оржиця обтікає. Річка мала, де біжить, а де й переривається, очеретами заросла, засмоката: ася у плазнях, мов у повств. Кажуть рибачки: «Оржиця тягне воду в Сулу, а Сула подає в Дніпро». Долина у неї верствів дві-три завширшки і довкола Зарівки на тій долині, очерет, як море, невилазна тванюка, плазні, серед них ковбані та озерявини, а подекуди пороскидані острови густо лісом позаростали, один з них половецьким прозивається, а чому, ніхто не знає. Перейти через ці нетрі, хто стежок не знає, важко, а сховатися у їх легко».

Так починається «Ворохобня». В тих нетрах, як і в старі часи (може ще половецькі) стали ховатися люде.

Може це є і не найкращий опис української природи в самій книжці Леонтовича. Може є ліпші, але такі описи багато промовляють для тих, хто знає ту далеку Полтавщину, хто був колись і над Сулою і над тихою Оржицею.

Перечитуємо книжку Леонтовича і пірнаємо в ці милі образи датекої сторони, в це минуле, яке назавжди зникло, одійшло у вічність.

Чміль.

Нове залицяння.

Ми дуже рідко звертаємо увагу на те, чим дихає в наш бік російський загаль, бо знаємо дуже добре, що зміни ніякої в думках і у відношенні росіян до нас і до нашої ідеї не наступає. Празда, ідея української державности переходить в головах російської еміграції ріжні фази те еволюції, що одмічаються ріжними навіть уступками в формі «автономій», окремих прав в «русскому єдінстві» то-що, всім, крім признання незалежности і відокремлення од Росії. По мірі появилення кожної нової фази чи етапу в цих уступках, ми старалися це нотувати, так би мовити, а titre documentaire.

Отже так само занотуємо один з нових підходів до української справи, який, не позбавлений оригінальности.

У «Вѣстнику Ривьеры» (ч. 29 з 12. X. 1930) появилася стаття підписана Рогдаєм під заголовком «Потенція слов'янства».

Автор дуже різко і суворо критикує минуле слов'янства, вважаючи, що воно

«не було до цієї пори позитивним фактором в розвитку людськості, беручи в ньому участь лише спорадично, і майже завжди руйнуючи лівою рукою те, що творила права».

Критикуючи культурну і економічну творчість слов'янства, особливо, Росії, автор приходять до висновку, що вони «жили до цих часів під гарною банею, що спіралася на часових, нині, підгнилих устоях».

в той час, як Польща і Чехія, в протизагу східній гилці слов'ян, цивілізувалися на інший кшталт, обійшлися без «державного індивідуалізму», що привів би і їх до «нігілізму і анархізму». Тому очевидно ці слов'яне — чехи і поляки — зуміли створити свої держави і оберігти свою окремішність.

А в росіяни, мовляв, справи виглядають зовсім інакше, і то дуже зле. Але дамо слово самому авторові. Він пише так яскраво і дотепно, що варт навести їх дослівно.

«Остання несподіванка, якою слов'янство нагородило людськість — більшевизм. У насадженню його у нас ми обвинувачуємо Німеччину. Ленін, мовляв, прибув з Заходу. Але Захід вернув нам лише наш скарб. Захід виплюнув на нас бактерію, що приплила до нього із Сходу. Більшевизм ріс у нас з часів Достоевського. Хрещеним батьком його був ніхто інший, як наш «сверх-індивідуаліст» Толстой. Більшевизм плекали корифеї нашого мистецтва (Горький, Андреев, Бальмонт і ин.), не кажучи вже про «старців» распутинського типу.

Більшевизм заявився до нас разом з Базаровим, Верховинським, Ставрогиним, Передоновим, Саніним — героями, що їх осміювали наші «генії». Роспад етики, політики і економіки зареєстровано у нас такими безсумнівними документами, як «Отцы і діти», «Бѣсъ», «Воскресеніє», «Бездна» і вся поезія «босячества». Ленін з Троцьким зробили лише підсумок російському віковій парі та електрики. Ми плачемо тепер над вбитими більшевиками людьми. Але ж ми раніше катували (та й нині продовжуємо) душі. Більшевизм оперує лише над футлярами давно забитих нами людей — «над бувшими людьми». Тому то так легко дається йому торжество».

Така оцінка всієї московської цивілізації, всієї російської етики, політики й економіки, всієї духовної творчості. Вона дуже гостра і нагадує оте чисто московське «самоунічиження», але скільки в ній тої прагди колючої і гіркої для росіяни...

Де ж вихід з такого суто трагічного діагнозу? Де ж рятунок з цього мороку? Автор подає його коротко, розбивши на два моменти. По-перше.

«Догоріти самим і локалізувати світову пожежу, поховати «бісів» російського життя і їх європейських малп, а одну яму звалити: Плева, Протопопова, Распутина, Леніна, Сталіна — ось здається в чому полягає наша перша і єдина місія».

Наводячи слова Бісмарка про те, що «слов'янство — це жіноча стать людськості», автор вважає, а це другий момент в рятуванні росіяни, що останні повинні

знайти свою загублену стать, свою розвіяну в тисячелітньому кочуванню і боротьбі із Сходом, у взаємній гризні, самоподавленню і самобомиттуванню; в містиці та в дурості — чоловічу стать».

Але ж де шукати цю «загублену стать», цю потенцію? Де і під яким небом знайти той благодатний ґрунт, щоб на йому зросла нова квітка слов'янської потенції? І тут автор приходять до несподіваного висновку:

«Це чудо воскресення, цю тайну примирення з життям, легше всього знайти в умовах благодатної природи, де повно сонця і озону, серед трудолюбного і життєлюбного й чепурного народу обвіяного поезією й перейнятого незлісним гумором, — народа-плугатаря і богоносця, народа, що ближче всього стоїть до типа західної буржуазії. Такий нарід — у к р а ї н с ь к и й (ростріл наш. М. К.). Він вже був раз хрещеним батьком Росії, він і ще раз виконає цю службу. Як що чехи наблизять слов'ян до Європи, то Україна наблизить Європу до нас. Починаючи з підсоння і природніх скарбів, кінчаючи вигідним географічним положенням і властивостями багатовідданого народу, що нагадує близько народи центральної і південної Європи, — Україну нам посилає сама доля, як нашу представницю на свято західної культури, як нашу кормительку і заступницю. Коли вірити, що в слов'янстві ще не згасла потенція (стать), то її виявить перш за все хлібороб Полтави і Галича».

Такими словами кінчає автор свою повну сили і гарячу статтю. Не будемо вдаватися в коментарії з приводу неї. Одмітимо лише, що вона не була одмічена ані одним російським пресовим органом, очевидно, навмисне.

М. К.

Пом'ятайте про свій обов'язок: до кінця року сплатити національний податок!

З'їзд представників організацій інженерів-українців на еміграції

(Лист із Подєбрад).

15-го листопаду б. р. о 10 годині ранку розпочався у Подєбрадах з'їзд представників організацій інженерів-українців на еміграції.

Власне в цей день відбулося лише офіційне відкриття з'їзду, бо праця по підготовці його переводилася дуже швидко вже майже тиждень перед тим Організаційною Комісією разом з деякими делегатами, що прибули на з'їзд задалегідь.

Урочисте відкриття відбулось в одній з найбільших зал Подєбрад, яка бачила вже чи-мало урочистих і визначних свят та подій укр. колонії, від самого майже початку існування Укр. Господ. Академії. І на цю урочистість зібралася знову майже вся українська колонія.

Відкрив свято голова Організаційної Комісії проф. Шереметинський і запропонував вибрати президію з'їзду. На голову обрано (оплесками) проф. Шереметинського, заступниками голови інж. Нечая (представник спілки інженерів у Франції) та інж. Панасенка (предст. спілки інж. у Польщі), секретарями інж. Нецименка (Т-во економістів у Подєбрадах) та інж. Феценка (предст. спілки інж. у Брні — Чехія).

Почесними членами президії з'їзду запрошено ректора Укр. Господарської Академії у Подєбрадах проф. Б. Іваницького та проф. Кратохвіля (чех, що заступав місто Подєбради).

Делегата Львівського Технічного Т-ва др. інж. Лукашівського обрано почесним членом з'їзду з правом рішального голосу (тому, що це був з'їзд інж.-емігрантів, він не міг брати в ньому участі, як звичайний делегат).

Після промови голови з'їзду, що привітав делегатів та присутніх гостей, були заслухані привітання устні від поодиноких делегатів та організацій, що вислали на сю урочистість своїх представників. Наспіло також багато привітань писемних та телеграфічних від різних осіб та організацій як еміграційних, так і краєвих та чеських високих шкіл і установ. По привітаннях одбувся науковий доклад декана інж. факультету Укр. Господ. Академії доц. В. Іваниса на тему: «Сучасний стан хемічної промисловости», що зацікавив не тільки присутніх фахівців, але й сторонніх гостей.

Перед закриттям цього урочистого засідання було обрано мандатну комісію у складі: доц. Добриловського, інженерів Гречишкіна, Феценка та Подоляка.

По 12 год. дня відбувся у студентському кооперативі «Україна» спільний обід делегатів, де вони мали нагоду ближче познайомитися та порозумітися між собою.

На з'їзді загалом було заступлено 382 особи, об'єднанні в 11-ти організаціях, що дали 30 мандатів.

Того ж дня о 3-ій год. відбулося пленарне засідання делегатів з'їзду з таким програмом: 1) Прийняття регуляміну про з'їзд та плану його праці, 2) вибір комісії та секцій, 3) доклади з місць.

Треба сказати, що організаційна комісія так докладно підготувала усі матеріали, що праця з'їзду була надзвичайно-полегчена і проходила майже без суперечок та розходжень.

Довелося трохи довше спинитися делегатам над тим питанням, які саме організації мають бути заступлені на з'їзді. Але й це питання скоро було вирішене у тому сенсі, що заступленими мають бути всі фахові організації та організації мішані, які є фундаторами з'їзду, але мають змінити свій статут протягом півтора року. Має також бути заступлено і Укр. Господарська Академія в Ч. С. Р. як єдина укр. висока технічна школа на

еміграції. Представникам, що прибули на з'їзд з метою інформаційною вирішено голосу в нарадах з'їзду не давати.

Було обрано такі комісії: статутарну, організаційну, культурно-пресову, фінансово-економічну, та комісію по скликанню всеукраїнського з'їзду інженерних організацій.

Цікавими були доклади з місць, у яких делегати постаралися вияснити обставини праці та життя тих організацій, які вони заступали. Ці доповіді давали можливість скласти собі бодай приближну уяву про життя нашої еміграції по різних країнах. Особливо цікавим був доклад спілки інж. у Аргентині, яка не могла прислати на з'їзд свого делегата, але прислала писемний доклад та гроші. Ця доповідь дала яскраву уяву про життя наших інженерів у цім далекім, мало відомім краю, та найдокладніші інформації про те, на що може сподіватися той з емігрантів, що збирається туди переселитися.

16-те листопада було залишене для праці комісій, а 17-го о 10 год. ранку зібрався знову пленум з'їзду для заслухання докладів комісій, висесення остаточних ухвал та вибору керуючих органів Союзу організацій інженерів та техніків українців на еміграції.

Робота по комісіях була проведена уважно і з'їздом, майже без дебатів, було прийнято всі доклади комісій.

Головніші ухвали з'їзду такі:

- 1) Утворюється Союз організацій інженерів та техніків українців на еміграції. Завданням союзу є:
 - а) Об'єднання професійних організацій інж. та техніків на еміграції.
 - б) Допомога фаховому удосконаленню.
 - в) Вивчення чужих країв з боку технічного й економічного та інформовання чужинців про Україну.
 - г) Видання фахової літератури.
 - д) Різного рода допомога і т. д.
 - е) Видання наукового органу.
 - ж) Видання оригінальних наукових праць.
 - з) Видання науково-популярної літератури.
 - і) Улаштування публ. лекцій.
 - к) Організація заочного навчання для поширення техн. знання.
- 2) Управа Союзу утворює секції — консультативну, шкільно-допомогову та пресову.
- 3) З'їзд визнає потрібним засновання всеукраїнського Союзу інж. організацій. З цього приводу він просить укр. Технічне Т-во у Львові взяти на себе ініціативу по скликанню з'їзду, який би обговорив питання і перейшов би до організації такого союзу.

На рік 1930-31 до управи Союзу організацій інженерів та техніків на еміграції обрано таких осіб: доц. В. Іванис — голова, інженерів Панасенка, Нечая, Коваленка та Кучеренка — членами. Проходу, Феценка та Подоляка — кандидатами.

До ревізійної комісії увійшли такі особи: проф. Грабина — голова, інж. Гречишкін та Саліцький — члени, Сочинський — кандидат.

Місцем осідку Союзу має бути м. Подєбради, бо більшість членів управи перебуває там.

На тім робота з'їзду закінчилась.

Утворилася ще одна укр. організація, яка об'єднує у собі поважну кількість фахівців, що, обминаючи політичні погляди та переконання, змагаються до об'єднання своїх сил для того, щоб принести як найбільше користи рідному краюві.

Р. Х.

З діяльності Укр. Т-ва Прихильників Ліги Націй.

За останній час Укр. Т-во прих. Ліги Націй, що вже існує 10 років, виявило горячкову акцію. Виступ в цьому році на з'їзді Т-ва в Женеві, недавній виступ на конференції в Данцізі, де було з ініціативи Укр. Т-ва засновано комісію для студіювання питань Сходу Європи, ясно показали що т-во з новою енергією взялося до виконання своєї ролі попертя Ліги Націй і шукання за її допомогою справедливого рішення української національної проблеми. Тепер маємо новий доказ того, що акція Т-ва не є випадковою і що вона закраяна на широку скалю. Т-во випустило цілий ряд брошюр, що можуть чимало прислужитись як самим українцям для з'ясування усієї важливості акції попертя Ліги Націй, так і для вияснення чужинцям усієї важливості справедливого вирішення української проблеми, без якого вирішення не може бути і переведення в життя ідей самої Ліги Націй.

Перша брошура, яку видало Т-во Прихильників Ліги Націй двома мовами (франц. та англійською) це «Прохання уряду Укр. Нар. Респ. про допущення до складу Ліги Націй». Ця брошура з передмовою проф. Смаль-Стоцького подає фотографованим славновісний документ № 88, що складається з владного прохання уряду УНР і меморандума Генер. Секретаря Ліги Націй і уявляє з себе великої цікавості історичний документ, що буде мати поважне значіння і в будучині. В кінці до брошури додано між іншим текст білю внесеного сенатором Копеляндом до американського сенату з вимогою визнання України.

Чистий збір од продажу цієї, як і другої брошури піде на посилення роботи Товариства. Ми гадаємо, що кожний громадянин мусить купити і дати цю брошуру до рук своїх знайомих чужинців. Кожний мусить тим спричинитись до нашої національної пропаганди.

Українська еміграція, яка скаржиться на брак літератури чужими мовами про Україну, в цій брошурі дістає дуже цінну зброю для своїх змагань серед чужинців і цю зброю треба широко використати!

Ця брошура не є суб'єктивний твір, вона дає об'єктивні акти, документи, автентичність яких не можна заперечувати.

Друга брошура, яку так само видало Т-во вже українською мовою, є переклад твору Льюарда Дікінсона «Меншості». Ця брошура, попереджена гарною передмовою проф. О. Шулгина, буде дуже корисною для самого українського громадянства, для з'ясування одного з найбільших питань, якими займається Ліга Націй і від розршення якого у великій мірі залежить мир Європи і існування самої Ліги Націй. Очевидно, Укр. Т-во прихильників Ліги Націй не обмежиться лише цими брошурами. В такт своїй енергійній за останній час діяльності на усіх конгресах і зборах Ліги, воно певне ще розвине свою літературну діяльність, що є конче необхідною, коли зважити усю непоінформованість чужинців в українських справах.

В цій корисній роботі яку повище відмічасмо Т-ву може дуже допомогти ціла українська еміграція, громадянство, розповсюджуючи літературу його, вступаючи в зносини з чужинецькими колами, добиваючись того, щоб несправедливість, заподіяна Україні, знайшла перш моральну санкцію в думках усіх народів, а потім була під напором opinio pubblica на і на ділі.

З міжнароднього життя.

— Австрійські справи.

Відбулися загальні вибори до австрійського парламенту. Інтерес до тих виборів з боку європейської політичної opinio pubblica був дуже великий, що начеб-то цілком не відповідає ні величині австрійської республіки, ні тому значінню, яке має ця республіка в складі європейських держав. Австрія — мала населенням, яке має ця республіка в складі європейських держав. Австрія — мала населенням, якихось шість з половиною мільйонів, дуже нерівномірно поділених між столицею (біля двох мільйонів) і провінціями (чотири з половиною). Країна має порівнюючи велику індустрію, але позбавлена так званого гіртерланду, — інакше, сировини та ринків збуту, а тому економічно — ледве зводить кінці з кінцями. Політичне життя австрійське — убоге і одноманітне, бо характеризується воно невпинною й безнадійною боротьбою двох несаможиримих течій — централізованої соціалістичної, на чолі якої стоїть Відень, з одного боку, а з другого — ріжного роду буржуазно-консервативних напрямків, розкиданих по провінціях і з'єднаних нормально в парламентську коаліцію. Ці останні мають в Австрії більшість, але не таку велику, щоб могли вони почувати себе в ній панями і не рахуватися з соціалістами, які в самій столиці являються непереможною більшістю.

Міжнародні впливи австрійської республіки нікчемні, а то ще й тому, що це мабуть така єдина в світі держава, яка радо позбула б своєї незалежності, бо суверенним життям живе вона не з своєї волі, а з наказу Трианонського договору та з вимог Ліги Націй, малої та частини колишньої великої Антанти, бо противляться вони приєднанню її до республіки німецької. Цей останній факт як раз і спричинився до того, що до всіх перепетій внутрішнього життя Австрії європейська політична opinio ставиться з таким інтересом. Незначна і неважлива сама собою Австрія, при певних умовах, може тяжко лягти на шальки середньо-європейської рівноваги, порушивши її безповоротно на користь Німеччини, з якою вона зв'язана національно, культурно та єдністю своїх політичних настроїв.

Як відомо, вибори викликані були австрійськими націоналістичними колами, такими близькими до аналогічних колів німецьких. Маючи на увазі колосальний успіх гітлеровців на великому німецькому полі, сподівалися вони, що в Австрії станеться те саме. Виголосивши війну так званому австро-марксизму, гадали вони зломити однорну силу віденських соціал-демократів, і діставши велику парламентську більшість, спрямувати австрійську політику так, як то відповідало б їх інтересам.

Як здогадується французька преса, інспіратором цілої справи був недавній ще австрійський канцлер прелат Зейпель, мудрий політик і рафінований дипломат, що вмів свого часу подобатися Лізі Націй, французьким республіканцям і англійським банкірам, коли треба було дістати для Австрії фінансову допомогу в час катастрофічної для неї економічної кризи; вмів також потім сполучити з тим вірність Ватиканові, дружбу з Італією, симпатію до Габсбургської ідеї, а також сприятливе ставлення до приєднання до Німеччини. В уряді Фугоїна, що перевів вибори, Зейпель був міністром закордонних справ. Вибірні успіхи мали були використані начеб-то в одному з двох напрямків: або поворот Габсбургів до Відня, а одночасно й до Угорщини, або — приєднання до Германії, однак не до всякої, а до тої, де пануватимуть ганенкрейцери.

Вибори випали не так, як сподівалися націоналісти. Соціал-демократи, що на їх рахунок націоналісти надіялися встановити двохретьинну більшість, необхідну для конституційних змін, вийшли з виборної боротьби незайманими. Вони, правда, втратили кілька десятків тисяч голосів, але, дякуючи особливостям виборного закону, не тільки не випустили з рук своїх попередніх мандатів, а навіть здобули один новий. Усі ж буржуазні групи, розбиті на три головні течії, втратили по-за 300 тисяч голосів, а з ними і один мандат, — отой, що перейшов до соціал-демократів.

Буржуазна віденська преса пояснює цей результат в той спосіб, що австрійські вибори відбувалися уже після того, як в Німеччині схололо вражіння від гітлеровської перемоги, бо на парламентській сесії виявилось, що та перемога не дала їм до рук влади, що вони там зараз не мають якої буть можливості легальним шляхом переводити до державного життя свої виборні гасла й партійні наміри, а на не легальний спосіб не зважаться чи не мають сили. Тому, мовляв, буржуазні виборці знеохотилися, до урн з'явилось їх менше, ніж на попередніх виборах, а в наслідок того стала перевага соціал-демократів, які начеб-то всі без вигляду прийшли віддати голоси за своїх кандидатів.

Чи так справді воно було в дійсності, чи ні, не будемо гадати. Справа в тому, що виборна одпорність австрійських соціал-демократів, хоч і була дуже неприємною для їх противників, як здається, мало що вплинула на плани націоналістів. Вибори не дали якої буть політичної зміни в політичній структурі Австрії. Як і раніше, в парламенті муром стоять одна проти одної дві групи: більша — буржуазна, що матиме 92 голоси, і менша — соціалістична з 73 голосами. Буржуазні групи, як і раніше складуть урядову коаліцію, соціалісти провадитимуть чинність опосередкованого порядку. Замиряться їм нема на чому і бої без сумніву будуть жорстокі й безоглядні, і не сприятимуть вони внутрішньому упорядкуванню країни, ні зовнішньому її престижу.

Легальні шляхи перед австрійськими націоналістами зараз закрито, так само як закрито їх поки-що і для гітлеровців у Німеччині. На нелегальні способи вони мабуть таки не зважаться, як не зважилися їх товариші — ганекрейцери. А втім думки про те вони, як здається, не закинули. Це видно хоч би й з тих промов, що виголошували їх лідери, до виборів і навіть після них, і в яких говорилось навіть про «голови, що мають падати з плечей». Видно, це також і з того факту, що націоналістичний міністр внутрішніх справ, він же і вояк австрійської геймверу, за короткий час свого міністрування встиг озброїти соціал-демократичні бойові організації, залишивши одночасно озброєним підлеглий йому геймвер. Геймвер же той потрібний націоналістам, аби було на що спертися, переводячи по-за парламентом, чи тільки проти соціалістів, вказані вище наміри злуку з гітлеровською Німеччиною, чи реставрацію Габсбургів.

* * *

Один час зараз же після виборів могло здаватися, що одна з цих несподіванок, з яких обидві тяжко загрожують спокою й замирненню цілої суходольної Європи, дуже начеб-то близька коли не до здійснення, то до спроби здійснити їх. Перебіг подій, однак, виявив, що Австрія, сама своєю волею, нічого не розпочне що-до одної з них, а саме — що-до злуку з своєю великою національною сестрою. Ініціатива має йти не від неї, а од Німеччини.

Злуки тої в майбутньому мабуть таки не можна буде уникнути, хоч і яка вона неприємна, з одного боку, для малої Антанти, що навіть вустами своїх чільних людей проголошувала її не раз абсолютною неприпустимою; з другого боку — для Франції, бо дуже посилив би той факт її головну противницю — Німеччину. Для об'єднання в Австрії й Німеччині — все готівкове. Усі без винятку політичні партії тут і там стоять за злукою, австрійське внутрішнє законодавство уніфіковане з німецьким, австрійська міжнародна політика йде в колії німецької. Злука Австрії й Німеччини може бути виконана за одну годину, потрібну для редагування відповідального протоколу, — коли тільки той протокол досі ще не зредаговано; чи за кілька хвилин, потрібних для його підписання уповноваженими на те особами. Справа лише за тим, щоб настали для того відповідні міжнародні умови. А умови ті поки-що в майбутньому, момент сьогодні ще не прийшов, і буде він означений не Віднем, а Берліном. На обов'язку ж Відня — чекати на поготові.

* * *

З виборами до австрійського парламенту зв'язані були й певні надії на можливу реставрацію династії Габсбургів. Приблизно на цей час припала й видатна для монархів подія, — а саме студент Лувенського університету, легітимний претендент на австрійську та угорську корону принц Отто Габсбург, старший син останнього австрійського імператора і угорського короля Карла IV, доживав своїх 18 літ, себ-то згідно з династичними законами, доходив свого повноліття. Гадалося, що день свого повноліття зможе він використати для того, щоб проголосити себе австро-угорським монархом і зреалізувати своє право на троні своїх предків, приїхавши несподівано до Відня і Будапешту. Австрійські і угорські легітимісти готувалися до того, кожний — по своєму. Австрійські виступили на виборах, як окрема політична група, під многозначною назвою — Kaisertraue — Вірність Імператорові. Угорські ж довели свої підготування начеб-то до того, що навіть навели справки у швейцарського уряду, дозволено буде їх королеві переїхати залізницею через швейцарську територію. Надії завели і тих і тих легітимістів. Партія Kaisertraue збирала на виборах скандальну цифру голосів, бо за неї подано було всього лише 157 бюлетенів, після чого про реставрацію годі було в голос і говорити. А угорським легітимістам швейцарський уряд одповів, що право їздити швейцарськими залізницями перевіряється не ним, а відповідними контрольорами і залежить од того, чи має пасажир білет чи ні.

Ціла справа про реставрацію династії Габсбургів счинчалася на тому, що лувенський студент сфотографувався в дуже гарній уніформі угорського старшини і подарував свої фотографії членам австрійської та угорської легітимних делегацій, які приїхали до Бельгії поздоровити свого монарха з днем народження. Що ж до реалізації, то вона залишена до кращого дня. В Угорщині цей день може колись ще й настане, монархічні настрої дуже сильні в цій країні. Але що-до Австрії, то там легітимна справа, як здається, стоїть безнадійно.

Observer.

З преси.

На останній сесії Української Академії Наук, на якому обговорювалося питання ювілею Академії, акад. Корчак-Чепурівський забрав позачергово слово і, згадуючи про 25-тилітній ювілей революції 1905 року, розперезався на компліменти присутньому тут «акад.» Шліхтерові, героєві цієї революції.

«А ми, кияне, — говорить акад. Корчак-Чепурівський, — в цей час маючи особливе щастя бачити присутнього тут тов. Шліхтера, я гадаю, маємо право відзначити цю подію й щиро привітати Олександра Григоровича».

Після чого «акад.» Шліхтерові, колишньому російському с-ерові і україножерцеві, заслужені академики і учені зробили «вірнопідданчу» орацію. Але «акад.» Шліхтер не піддався на ці компліменти української наукової інституції і, одповідаючи на привітання Корчак-Чепурівського, поставив крапки над і:

«Я хочу додати до того, що сказав акад. Корчак-Чепурівський, що справжня ювілейна дата 25-ліття є грудневе повстання в Москві».

Отже ясно нагадав присутнім українським вченим, що всі компліменти і поздоровлення треба направляти в... Москву. Видно, що «акад.» Шліхтер сумлінно виконує те завдання, з яким його есунуто до Української Академії на пост «академика».

Українське Пресове Бюро в Парижі уповноважено категорично спростувати відомості, подані на сторінках «Розбудови Нації», число 9-10 ст. 248 про діяльність п. п. Смалъ-Стоцького та О. Шульгина, які буцим-то в своїх дипломатичних виступах заявляли, що становище українських меншостей є задовольняюче і парікання українських послів перебільшені.

На підставі цілком певних відомостей Українське Пресове Бюро му-слить заявити, що обидва згадані вище діячі УНР в своїх виступах, висловлюючи побажання, що би національні потреби наших меншостей були в повній мірі задоволені, завжди додавали, що вони не мають мандата на репрезентацію останніх та що меншості наші мають своїх компетентних репрезентантів в особі послів до парламенту, на сумлінню яких вже лежить, чи точно чи не точно подають вони відомості про дійсний стан річей, чи добре чи зле провадять вони меншестеву політику.

Так само уповноважено є Бюро спростувати як цілкомито фальшовані відомості, що з'явилися в тому ж числі «Розбудови Нації» та в «Кореспонденції» (Прага) про виступ проф. Шульгина в Данцігу в справі Східної Галичини. Згідно цим відомостям, у проф. Шульгина вийшла суперечка з панєю Бакер і приписуються йому слова, які серед тих обставин в дійсності він не говорив. Єдиний правильний текст промови проф. Шульгина в Данцігу як і всього, що зв'язано з цим виступом подано, в «Тризубі» число 41.

Жадної суперечки у проф. Шульгина не могло звичайно бути з панією Бакер, яку він горяче дякував в своїй промові за її симпатії до українського населення і за її виступ.

Українське Пресове Бюро.

Париж, 25 листопаду 1930 р.

З широкого світу.

— Фінський уряд приніс вибачення большевицькому послові в Гельсінкі за антисовітські демонстрації в Фінляндії.

— Американські навігаційні компанії розроблюють проєкт збудування пароплава, що доставляв би пошту з Європи протягом 3-х днів.

— 23. XI у всіх західно-європейських столицях кружляли чутки про переворот в Москві, убивство Сталіна та зруйнування Кремля після боїв революціонерів з ПУ. Останні відомості, що протирічать одні другим, виявляють все ж, що змова Блюхера-Сирцова була і що можливість повстання лишається наявною.

— В Римі організується міжнародний комітет святкування 40-тиліття появилення Папської енцикліки «*Requies Novum*», що раніше підтримала права робітничої класи.

— В Данії новозаснована партія «Національно-соціалістична-робітнича» домагається позбавлення права жінкам брати участь у виборах і бути членами парламенту і самоврядувань.

— Большевицькі газети видрукували покайну заяву Бухарина, який, як відомо, не так давно вправ в немілість Сталіна та був за опозицію висланий.

— Румунська ліберальна партія, що була проти повернення короля Кароля, здала позиції і вернулася до участі в парламенті.

Хроніка.

З Великої України

— Ювілей УАН. На сесії, що закінчилася 31 жовтня, ухвалено святкувати ювілей Академії Наук 28 грудня с. р. Уряд УССР відпустив на цю ціль 50 тис. карб. Всі ювілейні видання вже здані до друку. Для переведення ювілею обрано спеціальний комітет («Ком.» ч. 303 з 2. XI).

— Українська совітська енциклопедія. На зразок Великої Совітської Енциклопедії ССРС має вийти Велика Совітська Енциклопедія Українська, яка «намічас дати щонайменше 50 відс. оригінального матеріалу, який стосується тільки до України». Як запевняє «Пр. Пр.» (ч. 252 з 2. XI), ця енциклопедія «має бути за зразок для майбутніх енциклопедій народів совітського союзу. На перші два роки для її виготовлення асигновано 1 мільйон карб.

— Харчова виставка. Незабором в Києві має відкритися всеукраїнська харчова виставка, яку організує всеукраїнський науково-дослідчий інститут торгівлі. На виставці будуть експонати з багатьох місцевостей України та совітського союзу. («Ком.» ч. 298 з 28. X).

— 130-тиліття збудування першої домни на Україні минуло в кінці жовтня. Її було збудовано в Луганському — на чавунно-ливарному заводі. Від закладення цієї домни почала розвиватися українська металургічна промисловість. В Луганському організовано ювілейний комітет, видано кілька брошюр з історії розвитку металургічної промисловости на Україні («Пр. Пр.» ч. 250 з 30. X).

— Що значить позика «П'ятилітка за чотири роки». Про добровільність цієї позики, яку здирають з населення большевики, говорить така замітка. «Сила колективів, які, сплативши перший внесок за позичку «П'ятилітка за чотири роки», не оформили підписки, тоб-то не подали відомостей про те, скільки членів колективу підписалось, на яку суму і на які купюри облігацій. Отже кредитові установи не можуть ані оформити передплати, ані забронювати за колективом потрібне число облігацій та потрібні купюри». Значить, зідрали гроші з людей, не питаючи навіть призвищ («Пр. Пр.» ч. 252 з 2. XI).

— Хлібозаготівлі. Справа з заготовкою хліба стоїть дуже зле. На 25 жовтня річний план виконано лише на 60,6%. Такому загрозливому станові совітська преса присвячує великі статті, в яких проглядає неприкрита тривога за майбутнє. По окремих округах річний план харчових культур на 25 жовтня виконано так: Степ — 64,9%, Лівобережжя — 67,3%, Правобережжя — 57,4%, Полісся — 62,3%. Колгоспи яскраво відстають від індивідуальних господарств: колгоспи заготовили — 57,7%, а індивідуальний сектор — 62,8%. («Ком.» ч. 298 з 29. X).

— Сівба. Не краще од заготівель стоїть справа сівби. На 25 жовтня Україна засіяла лише 88,1% плану. Що ж до оранки на зяб, то «сьогоднішні показники цієї роботи просто ганебні», як пише «Ком.» (ч. 299 з 29. X), бо «як назвати инанше ті 21,3% плану, що ми їх маємо на 25 жовтня».

— Безпритульні. В

Харькові зараз є сила безпритульних. З попередніми підрахунками їх піби є більш 300. Миська рада рішила боротися з ними і всіх вилонити та частину посадити до дитбудів, а частину — відправити на місце народження («Ком.» ч. 302 з I. XI. 1930 р.).

— **Совітські залізничці на Україні** Що твориться на совітських залізницях на Україні та який стан рухомого складу їх, — про це яскраво дає поняття замітка, уміщена в «Пр. Пр.» ч. 252 з I. XI. с. р. Наведемо її, як зразок:

27 жовтня до поїзду No 89 — Київ — Житомир виїхав паротяг С 110. Перед самим відрядженням почали випробовувати гальма, але раптом увесь гальмовий зв'язок тендеру (No 258) упав на землю. Вилучивши тендерне гальмо, поїзд вирушив з зіпсованою гальмовою системою, везучи сотні людей.

Увечері 25 жовтня на ст. Київ-пасажирський творилося таке, що важко собі навіть уявити. На пероні стоїть вагтовий станції тов. Дяченко, щоб зустріти поїзд No 34 — Баку — Шепетівка. Але, що за диво! З-за повороту їхав поїзд. Полум'я геть вкривало бік вагона, а іскри розліталися за вітром.

Горіла вагонна осяниця (вагон No 902). Це так доглянули фастівські оглядачі! Перемінили вагон, і поїзд вирушив у дорогу, запізнившись на 20 хвилин.

— Чому ви не вирушасте? — запитав вагтовий головного кондуктора п. No 89 того ж вечора.

— Нешастя, — схвилювано відповів той.

Пара раптово вилітала з-під паротяга No 851, незабаром зовсім нічого не видно було ні біля паротяга, ні на самому паротязі. Але ось з парової заслони вишшов машиніст і почав вимагати, щоб змінили паротяз. Виявилось, що лопнули елменти й димозгарна труба.

Поки мінятимуть паротяз, вирішили, щоб не спізнитися, п. No 53 — Каменець-Подільський вирядити іншою колією. Перегін заблоковували — можна вирушати, але тільки по хотіли вирушати,

як на поротязі No 831 — нешастя, лопнула димозгарна труба.

Цього вечора мало не всі паротязи вирушили з запізненням від 20 хвилин до 2 годин.

З життя укр. еміграції у Франції.

— **Головна Еміграційна Рада** 19 листопаду одбула своє чергове засідання. Крім справ конференції обмірковано важливі видавничі заходи. Їх наслідком певно має бути появлення кількох брошюр і книжок чужими мовами, так потрібних українській еміграції для її інформативної культурно-національної пропаганди.

— **Генеральна Рада Союзу Укр. Емігр.** Орг. у Франції одбула своє засідання 19 листопаду с. р. Заслухано було відомості про життя укр. організацій і гуртків в Ліоні, Гаврі, Труа, Крезе, Туарі, Тамаріс, Сент-Етьєн, Анесі, Сараколен. На прохання укр. гімназії в Жевниціях в Чехії вирішено звернутися до членів союзу з проханням прийти на допомогу згаданій школі посиленими датками. По звіту скарбника прийнято до відома суму прибутків — 7.762,85 і суму видатків — 6.118,75, а також суму боргів по позиках членам — 2.019 фр. Доручено скарбникові що-до повернення останньої суми вжити найрішучіших заходів.

Крім зазначених справ Генеральна Рада обміркувала нові відомості що-до урегулювання церковної справи, виробила певний програм що-до роз'їздів по громадах, торкнулася справи видання органу Союзу, винесла постанову про заходи для поповнення фонду студентських стипендій, формально сконстатувала закриття через роз'їзд членів організації в Саранколен і на решті винесла протест проти подій в Галичині.

— Нагадується всім членам Союзу, що карт д'идентіте, які мають силу до 31 грудня с. р., мусять бути переменені не пізніше від

31. III. 1931 року. За прострочення винні платять штраф.

— **З життя Військового Т-ва.** За останній місяць відбулося кілька засідань Управи Т-ва, на яких залагоджено багато питань з внутрішнього життя Т-ва. Прийнято багато нових членів, алеж разом з тим і виключено кілька чоловік за порушення статута Т-ва.

В зв'язку з скороченням штатів на деяких заводах в Парижі, кілька членів Т-ва залишилося без роботи, алеж завдяки заходам Управи, їх пощастило влаштувати на інші заводи.

Управа попереджує членів що в Парижі зараз тяжко знайти працю, тому прохає стриматися від приїзду до Парижу.

З огляду на те, що наближається термін остаточної виплати за ґрунт Т-ва (залишилося виплатити 2.800 фр.) та разом з тим підписання купчої Управа Т-ва на спільному засіданню з Контрольною Комісією постановила для володіння ґрунтом створити товариство з 6 членів Т-вана підствії фр. закону.

Контрольна Комісія зробила перевірку відчитности Управи Т-ва і скарбниці. Комісія винесла деякі поправки в діловодство, в решті знайшла все в порядкуві.

Управа постановила скликати 2 Військової З'їзд на 26 грудня б. р.

Управа нагадує членам Т-ва, що довгий час не внесли членських внесків, про необхідність покрити свою заборженість до 15 грудня б. р. Тих, хто невиконає, буде виключено з Т-ва.

Управа Т-ва звертає увагу членів Т-ва, зокрема «залізних стрільців» на повну запущенність могли вмершого в літі б. р. підст. Фолюшняка. Необхідно поставити пам'ятник, для чого потрібна сума до 400 фр.

Прохається надсилати пожертви. — На черговому засіданню президії федерації фр. Комбатантів під головуванням військ. міністра п. Мажино, приймав участь представник Управи п. М. Ковальський.

— **Шалет.** 1-го листопаду б. р. в Громаді відбувся доклад інж. Співборського на тему «Шляхи визволення України». Цікава тема зібрала велику кількість слухачів. Після викладу відбулися дискусії.

— 9 листопаду в Громаді відбулися чергові загальні збори. Прийнято до складу Громади п. Батя, виключено за вибуттям з Шалету — Донцова. Обрано п. Вержицького делегатом на намічений Церковний З'їзд. Затверджено доклад Управи що-до святкування Різдвяних свят, а саме: влаштування загальної святої вечері 24. XII, дитяча ялинка 25. XII з 4 год. по обіді для дітей громадян і учнів школи (Засоби на ялинку — пожертви по підписним листам) і 3. На щедрий вечір має бути влаштована зустріч Нового Року. В справі придбання ідеальні і розширення театру доручено Управі поперед вищуканням засобів розробити план і кошторис вартости — роботи. В біжучих справах заслухано подяку Української гімназії в Чехії за надіслану пожертву на допомогу учням і інші матеріали біжучої праці Управи.

— 23 листопаду в Громаді з нагоди 10-річчя перерви збройної боротьби Української Армії і 9-ої річчя трагедії під Базаром відбулася врочиста академія. Відкрито її Головою Управи, що виголосив короткий реферат про перебіг подій. Вшановано пам'ять полеглих за волю батьківщини усіх борців вставанням з місць і хвилиною мовчанки. Пізніше промовляли на академії уповноважений Т-ва б. Вояків Армії УНР — полк. Татаруля, п. Марр, Вацуца, Гутівський та Захвалінський. Хор закінчив академію відспіванням «Вічна пам'ять» і «Чуєш, брате мій».

В Польщі.

— **З життя української колонії в Кракові.** 26 жовтня б. р. відбулися в Кракові загальні збори членів місцевого відділу УЦР, на яких між иншим, був присутній також

і член Головної Управи УЦК п. В. Краснопольський. Збори відкрив Голова Відділу п. І. Заруцький. Головував зборами п. Д. Гавриченко, секретарював — п. Ф. Бондар. Перед обранням президії присутні відсвітали національний гімн. Порядок денний зборів містив у собі багато точок, а саме: доповідь п. В. Краснопольського про сучасний стан української справи і положення української еміграції в різних країнах, справоздання Управи і Ревізійної Комісії про діяльність Відділу, вибори нової Управи та цілу низку актуальних питань — в біжучих справах.

Член Головної Управи УЦК в своїй більш як годинній промові яскраво змалював дикий визиск України московськими окупантами, криваву розправу з українським народом за його змагання до незалежного державного життя.

Далі змалював промовець невпинну боротьбу московських большевиків з українською політичною еміграцією, страшним етапом якої було вбивство св. пам. Головного Отамана С. Петлюри, пам'ять якого пропонує промовець вшанувати однохвилинним мовчанням і вставанням з місць.

Далі промовець торкається життя української еміграції та її організації в різних державах Європи, діяльності загально-еміграційного центру — Головної Еміграційної Ради, національного податку, еміграційної солідарності і єдності. Далі змалює він в коротких рисах головні здобутки Головної Управи УЦК і переходить до діяльності і осягненню уряду УНР за останній час.

«Слава Головному Отаманові Андрієві Лівичському і Урядові Української Народньої Республіки» — оклик, яким промовець закінчив свою промову, викликав могутнє «слава». На пропозицію п. С. Столяревського збори з приводу доповіді прийняли наступну резолюцію:

«Загальні збори української політичної еміграції, згуртованої у Відділі Т-ва УЦК у Кракові,

заслухавши доповідь члена Головної Управи УЦК п. В. Краснопольського про досягнення Уряду УНР на міжнародньому терені, ухвалили щиро вітати Пана Головного Отамана Андрія Лівичського і Уряд УНР і бажають їм сил і витривалості в осягненню великої спільної мети — здобуття державної незалежності України».

Загальні збори оваційними оплесками приймають цю резолюцію і на пропозицію п. В. Вовка встають і співають «Вічну пам'ять» трагічно помершому св. пам. Головному Отаманові Симону Петлюрі.

По заслуханню звітів Управи Відділу, які аложили голова Відділу — п. Заруцький та голова контрольної комісії п. Бистрицький, загальні збори одголосно ухвалили абсолютною Управі Відділу і, затвердивши прийняття низки нових членів Відділу, перейшли до вибору нової Управи. В нову Управу обрано п. п. А. Полякова, А. Бистрицького, І. Заруцького, В. Ганського, Я. Пухтинського; заступниками — п. п. С. Столяревського та І. Льюпу. До ревізійної комісії увійшли п. п. Т. Будлак, В. Степанишин, і Д. Гавриченко, а заступниками — п. п. Я. Вовк і О. Даниленко.

28-го жовтня б. р. відбулося перше засідання новообраної Управи Відділу, на яких вона уконституувалася і намітила план діяльності на найближчий час. На голову відділу обрано п. І. Заруцького, секретарем — В. Ганського, керувником культ. осв. секцією — Я. Полякова, скарбником — Я. Пухтинського, господарем — А. Бистрицького. План діяльності новообраної Управи передбачає: зміну на більш догідне помешкання для Відділу, організацію культурно-освітніх курсів грамоти, недільних лекцій з українознавства, театрального гуртка та хору, урухомлення надісланої Головною Управою Бібліотеки та інші заходи.

— Бидгощ. 21 листопада в Бидгощі з приводу 10-ої річниці великого національного суму, коли останній козак регулярної армії УНР залишив рідну землю,

в відбулися збори укр. політичної еміграції, на яких уповноважений УЦК на м. Бидгощ і околицю інж. підполк. Рибалка-Рибальченко виголосив короткий реферат на тему «10 років на еміграції» з коротким переглядом збройної боротьби за українську державність. На цих зборах ухвалено вислати привітання до Пана Головного Отамана Військ УНР такого змісту:

«В 10-ту річницю великого національного суму, коли останній козак регулярної армії УНР залишив рідну землю, укр. політична еміграція в м. Бидгощі і околиці — твердо стоїть при прапорі УНР і особі Головного Отамана Військ УНР і запевнює Пана Головного Отамана, що і надалі стоятиме до його повної диспозиції, готова на перший заклик з зброєю в руках йти визволити Рідний Край від московських окупантів.

Хай живе вільна Українська Народня Республіка.

Хай живе Головний Отаман Військ УНР».

В Німеччині

— Пам'яті Базарських лицарів. 22 листопада в Берліні заходами Восно-Наукового Гуртка та Громади Старшин відбулася жалібна академія, присвячена пам'яті 359, мучеників Базару. Захоплюючі змістовні промови, чудово декорувана сая, в одному куті котрої на високому п'єдесталі, прикритому прапором та українським гербом, стояла оповита великим лавровим вінком картина маляра Перфецького «Базар», світовий ефект рефлектора, — все це робило на присутніх велике враження. В останній промові Голова зборів полк. Петрушевський в імені зборів дякував секретареві Восно-Наукового Гуртка за підготовчу роботу по улаштуванню жалібної академії.

— В Берліні від 3-х років існує Восно-Науковий Гурток. Статті в журналі «Табір» свідчать про його корисну працю.

— В Берліні заходами гру-

пи прихильників української музики — організується музичне товариство «Кобзарь», яке має на думці в ближньому часі поставити «Запорожець за Дунаєм» та «Наталку Полтавку».

В Югославії

— Вечір пам'яті Г. Чупринки. Що Управа Української Громади в Білгороді пішла на добрий шлях, упорядковуючи кожного місяця товариські літературні вечори, видно і з того, що ці вечори без жадної реклами здобувають собі вже більшу і більшу популярність між українськими колами в Білгороді та притягають нові сили, які дають можливість Громаді давати добірніший і різноманітний програм. З другого боку, хоч Громада має просторе помешкання, але воно вже робиться тісним, щоб умістити всіх гостей, і Громаді прийдесться мабуть піти на небажаний крок — обмежити вхід гостям.

Вечір, присвячений Грицькові Чупринці, відбувся 3 листопада з дуже різноманітним програмом. Почалися збори віршом К. Цвітановича — «До братів українців», якого прочитав сам автор, далі реферат про поета, якого прочитав В. Андрієвський, та декламації віршів Чупринки, які виконала пані В. Зівертова, М. Шляхова та п. п. О. Зіверт і Я. Нога. Дуже мило виконала пані В. Зівертова два вірші, а натомість пані Шляхова була на цей раз слабшою ніж звичайно. Хор Громади під орудою нового диригента А. Чорного гарно проспівав декільки пісень, а сам диригент за декільки пісень виконаних на бандурі дістав рясні оплески. З поміж інших виконавців дальшого програму мусимо і цього разу виділити п. Волошина, який на жадання гостей примушений був виконати декільки декламацій поверх програму та К. Цвітановича, що своїми щирими віршами завжди здобував симпатії слухачів.

— Загальні збори «Української Громади» в Білгороді відбулися 16 листопада, на яких було

переобрано нові Управу та Ревізійну комісію. До першої обрано — п. п. О. Зіверт — головою, інж. М. Даценко — заст. голови, В. Андрієвський — секретарь, О. Демиденко — скарбник та М. Заполенко — бібліотекар. Ревізійна комісія обрана в такому складі: інж. І. Новицький, І. Миколашкo та М. Павлюк. За два роки свого існування Громада перейшла ріжні етапи у своєму розвитку. Виявивши з початку велику активність та працездатність Громада пізніше пережила тяжку кризу, яка була викликана зовнішніми обставинами. В останні часи Громада знову зміцніла, збогатилася новими силами та одночасно позбавилася того елемента, який або гальмував її розвиток, або викликав ріжні непорозуміння, які відбивалися зле на життю Громади. Своєю солідарною працею Громада почала здобувати собі все більше і більше прихильників та призначення навіть і тих людей, що кидали раніше на неї болотом. Можна вірити вже, що Громада потроху зуміє об'єднати біля себе всі ліпші українські сили в Білгороді, успіху в чому ми від широкого серця їй бажаємо.

До Галицьких подій.

— 1 листопаду в Подєбрадах відбулося протестаційне віче в справі подій в Галичині, на якому було прийнято резолюції протесту.

— Український Клуб в Женеві виніс протест проти подій в Галичині.

— До редакції «Тризуба» надійшла резолюція, що її прийняло Закордонне Бюро Укр. Радикально-Демократичної партії.

Розшукують.

— Розшукують хорунжого армії УНР, був. юнака кінного відділу Спільної Юнацької Школи Володимира Василевича Олексєва, що в-останнє 1926 року працював на фільварку біля Варшави в Польщі. Проситься осіб, що знають про його перебування

подати відомості до редакції для п. Морозовського.

— Розшукують. Пані Надія Коаловська (з роду Варинських) розшукує своїх братів Миколу, Петра та Антона Варинських, бувших старшин армії УНР. Осіб, що знають адреси пп. Варинських, прохасться заголосити їх до редакції «Тризуба».

— Сурякко Семен розшукує свого брата Матвія Сурякка та знайомих: Гладкого Якова, Івана Волчуру, Павла Петренка, Віктора Яворського, Кондратія Нирушака, Якова Тригуба та б. отамана 3-го Запор. Кошу п. Буровського. Відомості проситься слати до редакції «Тризуба»

Лист до Редакції.

Високоповажний Пане Редакторе!

Прочитавши у ч. 9-10 журналу «Розбудова Нації» (стор. 249) твердження так званих українських націоналістів, що:

«ми знаємо, що на бланку УНР за підписом п. Шумицького була недавно подана заява до французького міністерства закордонних справ, що провід ОУН є на німецькій службі...»

прохаю Вас не одмовити довести до відома українського громадянства, що:

1. кудись писати на бланку УНР, як особа, яка не займає жадного урядового становища в УНР, я не міг і не мав права.

2. не знав, не знаю і не цікавлюся знати, чи є українські націоналісти на німецькій чи на якій-небудь иншій службі.

3. ніколи не займався писанням доносів і роз'єднанням української еміграції, а навпаки завжди працював і працюю на встановлення єдиного українського національного фронту по-за межами партій та угруповань.

Як-що у т. зв. «укр. націоналістів» занадто є енергії, хай би вони вживали її на поборення наших ворогів, яких у нас не бракує, а не на ганебну працю розкладу еміграції.

Отже вищезгадане писання про мене «Розбудови Нації» кваліфікую, як безсоромну інсинуацію і наклеп, недостойний порядного часопису.

Прийміть, Шановний Пане Редакторе, вислови моєї пошани.
Микола Шумицький (—)
25 листопаду 1930 року.
Париж.

Зміст.

— Париж, неділя, 30 листопаду 1930 року — ст. 1. — * * * — ст. 2 — В. Королів-Старий. Доктор Є. К. Лукасевич — ст. 4. — Чміль Образки стародавнього життя — ст. 9. — М. К. Нове залицяння — ст. 13. — К. Х. Лист із Подєбрадів — ст. 16. — З діяльності Українського Товариства Прихильників Ліги Націй — ст. 18. — O b s e r v a t o r . З міжнародного життя — ст. 19. — З преси — ст. 21. — Од Українського Пресового Бюро — ст. 22. — З широкого світу — ст. 22. — Хроніка : З Великої України — ст. 23. — З життя укр. еміграції: У Франції — ст. 24. — В Польщі — ст. 25 — В Німеччині — ст. 27. — В Югославії — ст. 27. — До Галицьких подій — ст. 28.

Нові книги.

Українське Т-во прихильників Ліги Націй випустило 1) французькою і англійською мовою брошуру «Прохання про вступ до Ліги Націй Української Народньої Республіки». Ціна у Франції 5 франків.

2) Українською мовою — Льюрд Дікінсон. «Меншости» переклад Г. Чикаленкової з предмовою О. Шульгина. Ціна у Франції 1 fr.

Набувати книжки можна на складі Т-ва, 42, rue Denfert Rochereau, Paris V, а також у всіх центрах скупчення укр. еміграції у членів Товариства.

Чистий збір від продажу піде на посилення діяльності Т-ва.

Від Генеральної Ради Союзу Українських Емігрантських Організацій у Франції.

Останній з'їзд Союзу Українських Емігрантських Організацій у Франції, піклуючись справами культурного розвитку еміграції, готуванням культурних робітників, здатних продовжувати працю по коління, що збройно і духово боролосся за незалежність України, вирішив заснувати для своїх членів-студентів дві стипендії: одну пам'яті Пилипа Орлика, другу пам'яті Симона Петлюри.

Генеральна Рада Союзу, бажаючи в свою чергу достойно виконати повищу прекрасну ідею 6-го З'їзду Союзу і забезпечити в сталій спосіб фонд цих стипендій, звертається з закликом до усього українського Громадянства у Франції виявити посильну допомогу, взяти участь в збірці на фонд стипендій, які вже почато уділювати і які безпостійного поновлення не зможуть функціонувати.

Кожна Громада мусить перевести у себе «тиждень українського студента». Кожен українець у Франції мусить дати свою датку у фонд студентських стипендій Союзу.

Генеральна Рада Союзу Українських Емігрантських Організацій у Франції вважає своїм обов'язком довести до загального відома українців, які мають на меті переїзжати з іншої країни до Франції з метою улаштуватися на працю, що при вступленні на працю до французьких підприємств вимагається відповідний дозвіл на працю від французького Міністерства Праці. Особи, що переїзджат до Франції, не будучи забезпечені контрактом на працю, візованим французьким Міністерством Праці, себ-то приїждять до Франції по візам туристів, студентів і т. и. — з поміткою «non travaer», наражаються на небезпеку не одержати дозволу на працю від Міністерства Праці, а тим самим не знайти собі праці.

Одночасно Генеральна Рада повідомляє членів Союзу, які мають на меті улаштуватися на працю в Парижському районі, що в цьому районі фабрики і ріжні підприємства майже припинили прийом робітників. Оскільки робітник заздалегідь не забезпечений прийомом на працю, Генеральна Рада не рекомендує переїздити в Парижський район.

Українська Бібліотека ім. С. Петлюри в Парижі

відкрита в середу: 6-9 г., в суботу: 4-9 і в неділю: 1-5 г.

В Бібліотеці можна набувати:

1. Збірник пам'яті Симона Петлюри. Видання Міжорганізаційного Комітету в Празі. Ціна 25 фр. з пересилкою у Франції.
2. Відзнаки — тризуби по ціні 4 і 6 фр.
3. Портрети С. Петлюри та Т. Шевченка по 1.50 фр.
4. Календар «Дніпро» на рік 1931. Ц. 15 фр.
5. Смаль-Стоцький: Шевченко — співець самостійної України. Ц. 2 фр.
6. Омелянович-Павленко: Україно-польська війна 1918-19. Ц. 15 фр.

Звертатись до бібліотекаря: Mr. I. Rudicev. 11, Square de Port Royal. Paris XIII.

Українське Мистецьке Т-во при Громаді в Шалеті.

6 грудня 1930 року влаштує свою чергову виставу.

Виставлено буде:

«Брехня»

п'єса на 3 дії. В. Виниченко.

Ролі виконують: Андрія Карповича (інженер) п. Т. Нетреба. Наталью Павловну (його жінку) п-ні М. Карнаухова. Карпа Феодоровича (його батька) п. В. Ішук.

Українське Драматичне Т-во при Ліонській Громаді.

6 грудня 1930 року

в театрі Cristale-Palace, 104, Grande rue Monplaisir, 104 tram. 1 та 9.

виставлено буде:

I.

«Жонатий Мефістофель».

фарс на 3 дії Миревича

Участь беруть пані: Іванова, Таран, * * *. Панова, * * *
Таран, Григораш.

II.

Бал до ранку.

Два буфети. Конфеті. Серпантин. Пошта.

Дві оркестри джаз-банд.

Початок о годині 8 ½.

Подобиці у афишах.

Режисер: В. Григораш.

Адміністратор І. Горбатенко.

70-ті роковини смерті Тараса Шевченка.

Нова книжка

СТЕПАН СМАЛЬ СТОЦЬКИЙ.

Т. ШЕВЧЕНКО. — Співець Самостійної України.

...«злука з Московщиною мусить розвалитися, щоб Україна дісталася на волю. У Шевченка ніхто ніде не найде ні одного слова яких-небудь федеративних чи союзних міркувань. Навпаки, він усяку злуку України з Московщиною уважав найбільшою долею, найбільшим нещастям України, джерелом її фізичного, духового, матеріального, культурного і морального занепаду... Він відкидає всяке спільне «отечество», знає тільки неньку Україну, яку так широко любить, що за неї готов і душу свою віддати. Він визнає тільки повну самостійність України».

Так пише проф. Степан Смаль Стоцький в цій книжечці.
Розповсюджуйте цю книжку під час Шев-

ченківських свят і при кожній нагоді як найширше.

Ціна за один примірник на крейдяному папері, в гарній окладинці 1. 50 фр. франц., з пересилкою 2. фр., 7 пр. — 10 фр., 20 пр. — 25 фр., 50 пр. — 60 фр., 100 пр — 100 фр. з пересилкою. Продаж по всіх українських книгарнях, де нема, звертатися на адресу:

M-elle N. Kuceriawenko, Praha-Brevnov, Liborova 470
Tchecoslovaquie.



Українським дітям - Рідне Військо

Великий аркуш брестольського картону в фарбах що представляє піхоту, кінноту, гармати то-що — армії УНР в 1920 р.

Постатті козаків до витинання робота маляра-баталіста Л. Перфецького

Видання — «Тризуба». Найкращий подарунок нашим дітям.

Добра розвага — малим, дорослим — гарна оздоба до хати.

Ціна аркушу — 2 фр. (пересилка у Франції — 15 с. за кордон — 30 с.).

При гуртовім замовленні значна знижка. Замовляти в адміністрації «Тризуба» 42, rue Denfert-Rochereau, Paris 5-e.

Редакція і адміністрація: 42, rue Denfert-Rochereau, Paris (V)

Tél. Danton 80-03.

Для переказів у Франції: «Le Trident», chèque postal 898.50, Paris.

Редагус — Комітет.

Адміністратор: Іл. Косенко.

Le Gérant: M-me Perdrizet.



ТИЖНЕВИК - REVUE HEBDOMADAIRE UKRAINIENNE TRIDENT

Число 46 (254) рік вид. VI. 7 грудня 1930 р. Ціна 2 фр. (Prix 2 fr.)

Париж, неділя, 7 грудня 1930 року.

Тихо й спокійно в діловій атмосфері пройшов у Празі з'їзд представників українських інженерів та техніків. З'їзд, про який писалося в попередньому числі нашого журналу, привів до заснування «Союзу інженерів та техніків українців на еміграції».

З особливою приємністю відзначаємо і самий факт з'їзду і наслідки його роботи. Наші інженери тим подали ще раз голос т у д и, на Вкраїну далеку; ще раз підкреслили, що українська еміграція, оця сіль в оці окупантам, жива й діяльна; що вона працює во ім'я ліпшого майбутнього рідного народу, невідділюючи частину якого вона являється.

Зібравшись до купи на нараду, вони виявили т у т, на чужині можливість об'єднання різних елементів еміграції, які не у всьому між собою сходяться, об'єднання на ґрунті конкретної праці во ім'я тієї-ж далекої отчизни.

І перше і друге, без сумніву, явища позитивного характеру.

З'їзд залишив по собі широко закреслену програму діяльності для новозаснованого союзу. Коли тільки частку її виконає молоде об'єднання, то і тоді вже прислужиться воно чимало майбутньому відбудованню господарському нашого краю. Та в тій програмі, здається нам, єсть одна прогалина, і вельми сутня.

На нашу думку, українським інженерам слід звернути особливу увагу на те, що може й повинна техніка зробити для військової справи на щільний зв'язок між технічними науками, промисловістю та завданнями оборони країни; слід поставити спеціальне завдання і для кожного інженера-патріота і для їх об'єднань — вивчення ролі і місця

кожної галузі технічної в збройній боротьбі та пристосуванням знання свого й досвіду до потреб військового часу і умов воєнних дій саме на нашій території.

По-за тим, що в наш вік надзвичайного розвитку техніки ці питання мають особливу вагу для кожної країни, для нас вони надто важні і життєві. Адже ніколи не можна забувати, що наша зійна, визвольна війна, ще не скінчилася і що наша головна мета — готуватися до нового етапу збройної боротьби та довести її до переможного кінця.

Єсть ще одна риса в цьому з'їзді, на якій варто спинитися. Роки проходять... Одни по одному від нас одходять старі випробовані борці і й робітники. Кожна втрата, що боляче нас дімає, разом з тим ставить і питання про нову зміну, про ту молодь, якій ті, що відходять, мають передати варту. Не раз доводилося і нам здійсмати це питання на сторінках «Тризуба».

І от з цього погляду, погляду інтересів майбутнього, дуже цінним являється той факт, що й сама ініціатива з'їзду і робота по його організації в значній мірі належить нашим молодим силам, які здобули вищу технічну освіту вже за кордоном. Це їхня заслуга не аби-яка. І за це годиться щиро подякувати і тим учителям, що підготували нових робітників, і тим учням, що витримали сьогодні життєвий іспит зрілості, зрілості політичної й громадської.

Нова зміна готова заступити варту.

Передзвони

Нація ми молода, до державного життя ми ще не звикли, більш од того — не звикли ми і до політики взагалі. Через це так легко вмілим агентам наших ворогів творити в нашому ж осередку внутрішню анархію. Доки ще не дійшло до великих подій, це все не має великого значіння і внутрішні суперечки усяки мають не такий вже трагічний характер. Але страшно подумати, як все це може нам пошкотити, коли прийде час дванадцятій і коли знов матимемо ми нагоду стати до будування нашої державности.

Найбільш тяжка суперечка, що українців роз'єднує між собою і яку особливо уміло використовують наші вороги — це справи, зв'язані з меншостями.

Що правда, справа не легка, особливо коли взяти під увагу, що ходить тут про кілька мільйонів людей, національні права яких дійсно не забезпечені, життя не унормоване, а часом діло доходить до таких трагічних подій, як ті, що перенеслися над Східньою Галичиною в останній час.

Яку позицію займаємо в цій справі ми, що підтримуємо і проводимо політику уряду УНР? На це питання ми давали вже не раз свою відповідь і в своїх виступах, і в статтях «Тризуба», в ріжних відозвах: ми підтримуємо жадання меншостей, але не беремо на себе «їх презентації», полишаючи її офіційним представникам меншостей, себ-то їх депутатам. Але наші противники, ігноруючи цілком другу частину вищенаведеної формули, здається, найбільш дратуються саме тим фактом, що ми не залишаємося пасивними супроти фактів, що діються, наприклад, в Галичині, що ми стаємо на оборону наших земляків, де це належиться. Вони скрізь охрестили нас «полонофілами» і навіть «агентами» Польщі, і їм тепер дуже прикро бачити, що ніхто інший, як представник уряду УНР на широкому міжнародньому форумі, на конгресі в Данцігу бере в цій справі слово і виголошує промову, яка звертає загальну увагу і викликає гарячу відповідь з боку голови польської делегації і обіцянку розслідувати справи.

Звичайно, тих, що не звикли до тої мови, якою культурні люде говорять на міжнародніх конгресах, дуже легко переконати (і це вже робиться), що, мовляв, Шульгин за мало сказав, що він не сказав навіть всього, що він сам думає сприводу подій в Галичині. Нема чого й казати, як наївні ці міркування: не можна ж перел таким конгресом, який був в Данцігу, виголошувати мітингову промову. Українська делегація звичайно абсолютно не хотіла сваритися з нашими західніми сусідами, бо це б йшло в супереч всій тій політиці, яку проводимо, це б протирічило тим глибоким переконанням, які ми маємо, але ми хотіли звернути увагу польської делегації і всього конгресу на тяжку проблему Східньої Галичини і цього досягли в повній мірі.

Але цей виступ ще більше роздратував наших противників, і вони тим більше лютують. І от з усіх боків пишуть нам: в Галичині розкидані прокламації, що Шульгин виступав в Данцігу в оборону Польщі; в Празі пише якась «Кореспонденція», що «на Шульгина накинлася пані Бекер з обвинуваченням», що він «зраджує інтереси українського населення» і тому подібні нісенітниці.

Для чого їм це потрібно? Щоб побороти ненависну УНР, яка «мусить» мати марку «полонофільства», зради і т. и.

Одночасно т. зв. націоналісти «обвинувачують» українських дипломатів, що вони перед чужинцями порівнюють становище на Великій Україні і в Галичині і що говорять буцім-то в останній населенню все ж ліпше живеться, як під совітами. Страшний злочин! Але про цей злочин знають, скільки нам відомо, тільки на підставі якихось чуток, джерело яких більш, як підозріле. А от чомусь промовчують ці «обвинувачі» про другий «злочин», а саме про те, що пише автор брошури «Le Calvaire d'un peuple» (ст. 13), де він заявляє, що переслідування української церкви в Польщі «перевищує по своїй беззаконності та брутальності методи большевицького режиму».

Мусимо признатися, що нас взагалі методи порівняння не так уже лякають. І коли згадати той жах, що охоплює наше селянство під совітами вже більше 10 літ, ті наїзди відділів ГПУ, що відбуваються систематично вже 10 літ, коли більше 10 літ грабують вони це населен-

ня з тим, щоб потім все, рішуче все, одібрати шляхом славнозвісної колективізації, коли пригадати голод, що знищив мільйони населення багатої і хлібодатної України, коли пригадати заслання десятків тисяч селян за «бандитизм» і спротив проти колективізації на далекі Соловки, на вірну смерть, коли заглянути у страшні підвали ГПУ, облиті кров'ю тисяч і тисяч неповинних жертв червоного терору, коли все це згадати, — то тоді можна сказати панам легковажним обвинувачам, що каємося, ми б сказали, що під Польщею жити легше, як під московським червоним чоботом.

Але хай дарують нам ці панове з «Розбудови Нації»: ні чужинці, ні ми в порівняннях не зацікавлені, бо одною міркою судити і СРСР і Польщу не можливо. В першому — це є варварський і безвірний режим, — а тут же є держава, що входить до складу культурного світу, до Ліги Націй, і вимоги, які ставляться до Польщі зовсім інші і більші, як ті, що ставимо ми до тих, що панують на Україні і для яких є тільки одиникий вихід: вмерти, загинути.

Т. зв. націоналісти в своєму органі пишуть і стогнуть, що немає у нас єдності. Так, немає. Коли більшість, величезна більшість, — повторюємо це знов, — 80% нашої еміграції (беручи натурально її в сю, а не одну Прагу) з нами, то ці панове «націоналісти» і ще де-які дрібні угруповання з минулою славою і з порожнім сучасним з нами погодитися ніяк не можуть. Дуже шкода. Але це всеж не може примусити нас одступитися від основної нашої лінії:

Самостійність України, яку, стоячи на шляху реальної, а не фантастичної політики, можна здобути, тільки маючи за собою західних сусідів, тільки маючи за собою співчуття Європи. Україна ізольована, як в 1919 році, Україна, оточена з усіх боків ворогами, кінце обов'язково знов впаде у пашу большевицької, черносотенної чи ліберальної Москви. Дбаймо про єдність думки, за єдність, соборність нації, за права меншостей, але не будемо утопістами і зрозуміймо, що говорити в наш час про соборну Україну в розумінню державному є фантастикою, про яку можуть мріяти тільки діти од політики.

Це гірка правда, але все ж правда. Українське громадянство все в цілому і в тому числі «націоналісти», серед яких, не дивлячися на дуже злий провід, є багато здорових, хоч і політично незрілих елементів, мусять це зрозуміти, цю думку перетравити. Тоді і тільки тоді реально осягнемо ми порозуміння, яке є так бажане для справи. Це найширше наше бажання.

Як не тяжка проблема Галичини, не можна ціле (Україну, державність) приносити в жертву частині, хоч би і такій поважній.

О. Ш.

Літературні спостереження

XX

С. Божко — «В степах».

В 1930 році в Харькові вийшов величезний — на 593 сторінки великої вісімки — роман Божка «В степах». Вірніше було б назвати його хронікою з часів першої революції 1905 року та перед нею. С. Божко не вперше виступає в совітській українській літературі. І давніше друкувалися його менші оповідання. Часом вони звертали на себе увагу, як-що і не як особливо видатні, то таки й не безталанні. Цікавими вони були серед тієї макулатури, що де-далі все дужче затоплює совітське письменство, ще й тим, що подавали переважно образки з життя до-большевицького, і тому менше було в їх обов'язкового для совітських письменників підкурювання та заличковування їхньої шкідливої діяльності. Часом помічалася в них навіть де-яка безсторонність. Не підкрашуючи до-революційних людей та життя, автор зазначав у них і де-які позитивні риси, само собою, як природно в людях, з перевагою злих рис над добрими. Та це, оскільки не сполучалося з уславленням большевиків та большевизму, не вражало неприємно: адже в людях та в людських ділах завжди більше лихого, ніж доброго. В тих оповіданнях не кидалася ввічі і та моральна сліпота в оцінюванню людей та людських вчинків, яка так поширена серед совітських письменників та виявилася і в Божка в останнім романі.

Дія роману відбувається так само до большевицької революції, але цим разом автор оглядає події тих часів з нового для себе погляду, з погляду їх причинного зв'язку з революцією. Має він намір освітити та показати, через що та як те до-революційне життя прийшло до революції, хоче на життю невеликої території показати історію тих часів цілої держави та ще такої величезної та складеної з так відмінних частин, як була держава російська, і те за весь період, коли в країні відбувся перехід од скотарського господарства до промислового. Обирає він для цього ту частину України, де ця господарська зміна перейшла особливо прискорено — так званий Донецький вугляний басейн.

Завдання дуже поважне і цікаве, але і дуже тяжке; і не можна сказати, щоб Божкові пощастило його бездоганно виконати. Насамперед, при виконанню його автор в сильній мірі підлягає впливу теоретично ним засвоєних без перевірки власним досвідом та спостереженням соціологічних марксистських теорій і випливає свій малюнок під їх виразним тиском, хоч підказані ними образи не скрізь відповідають тому, що він бачив в життю. Може це залежить від того, що спостереження та вражіння автора не були досить повні чи досить яскраві для обраної ним теми, але рукою його, коли він випишував свій малюнок, безперечно керували тільки поверхово засвоєні ним з боку теорії. Свої власні вражіння доводилося йому не раз силоміць вихпати в зазначені теми теорій рямці. Коли до тих рямців спостереження його не пасували, підгонив він їх, чи обкраюючи чи доточуючи відповідними

вигадками. Ті вигадки завжди більш-менш неправдиві, а часом розповідає він щось цілком неможливе.

Так, наприклад, в розділі «Як у Манджурії» прозповідає та ще з подробицями і з розмовами дієвих осіб таке: ніби-то, коли в економії графа Шаботинського застрайкували та покидали робітники і сталася небезпека, що не скошений хліб на пеньку висиплеться, жандарми та козаки батогами погнали селян, які ніколи не умовлялися жати графові хліб і жадних зобов'язань на ту роботу не давали, з їхніх власних нив на графську роботу та ще з їхніми жатками та худобою, а тих, хто тому спротивився, поранили шаблями. Нема що казати, не мало було гріхів у царського уряду, але саме такого порушення законів про вільне зобов'язання умовами та про право власності і за старих порядків, принаймні з часів по скасуванню кріпацтва, ніде не траплялося та і не могло трапитися. Уряд не тільки не міг би цього зробити, а й не міг хотіти цього дозволити, бо така поведінка адміністративних органів нищила б і економічну міць держави і почуття права власності та обов'язковості умов в людності, на яких тримався лад і які уряд намагався та в своїх інтересах мусів всіма силами розвивати, підтримувати. Мимо усіх невдаостей керівників царського уряду в них таки вистачало розуму, щоб бачити небезпечність таких порушень закону.

Приневолювання громадян до праці, до якої вони не зобов'язалися умовою, як знаємо, почало уживатися та стало зовсім звичайним тільки за большевицького ладу (напр., для наготування лісових матеріалів, на копальнях вугілля, в совхозах на сільсько-господарських роботах), бо большевики принципово визнають цілковите упокорення всіх та кожного державі.

Для згаданого нариса Божко взяв зразок не з до-революційного, а з совітського життя, перенісши в ті часи те, що бачив не тоді, а вже за большевиків, змінивши тільки назвиська червоноармійців на козаків, чекиста на жандарма, а совхоза на маєток Шаботинського. Знаючи, що теми для своїх творів він бере переважно з життя до-революційного, отже мусить знати його, не можемо думати, щоб тут була тільки помилка, а не умисна фальсифікація; щоб Божко совісно помилюся, думаючи, що коли подібні зловживання робляться за совітського ладу, то певно робилися вони і за старого. Так могли б помилитися тільки молодші совітські громадяне, які не бачили самі до-революційного життя, а з боку Божка це, певно, умисний фальсифікат, з метою запевнити їх, що і тоді було в цьому відношенню те саме лихо, що і за большевиків, і тим, хоч до певної міри, заспокоїти недоволення на них. Хитра це механіка та навряд чи можна нею багатьох та надогоду одурити.

Проте і необережне уживання вигадок і вільне поводження автора з фактами не помогли йому надати суцільну єдність його романові. Він залишається розшарпаним, штучно стуленим з окремих уривків, між якими часто зовсім мало як внутрішнього, так і зовнішнього зв'язку. Автором вплетено в фабулу силу різних людей і пересказано силу подій, відносно яких не можна сказати, на що переводить він їх перед читачами. Можна думати, він мав намір показати вплив на рух та події того часу ще нових верств чи нових суспільних напрямків. Але в його

не вистало спостережень і, нічого не з'ясувавши, він покинув цих героїв своїх на роздоріжжю та далі про них не згадує. Таких вступних осіб та вступних подій, які, може, і могли б щось додати для освітлення теми твору, як би їх краще чи більше освітити, — але такі, як є, нічого не додали своєю уривчастою появою на кону, — не мало в романі Божка. Вони тільки заплутують вражіння та одхиляють від головної теми. Такі, напр., багатий жид Райх, такий Андрій Кравчина, цілі уступи, напр., про «Парижського кравця Швореня» і багато інших. Треба сказати, що скільки автор не збирає до купи образків різних відносин та різних людей, йому не ведеться доконати своє головніше завдання — з'ясувати причини та показати наслідки списаних ним суспільних явищ. Що ж до зовнішнього зв'язку, то з твору часто не видно, чим же закінчилися ті чи інші події, описуванню яких автор раніше присвятив багато часу та місця, а те чи інше закінчення їх не могло б значно відмінити саму ідею твору. Досить згадати останні розділи, де події перериваються раптом і не видно, як та що робитимуть далі дієві люди та як обернуться їхнє життя.

Почасти через недостачу спостережень, почасти, дякуючи тому, що автор штучно підгонить події до улюблених ним теорій, усі персонажі його роману, і краще і слабше виконанні, все ж таки не досить виразні і з жадного з них не утворив автор яскравого типу. У Божка часто та сама людина ставиться до людей, поводить та відчуває не скрізь відповідно своїй вдачі, а так, начеб то були зовсім різні люди, в залежності від того, як потрібно авторові, щоб підогнати фабулу до його теорій. Це особливо треба сказати про братів Густава та Генриха Нойманів

Згідно загальному вражінню людина совісна, Густав проте краде вугілля з-під чужої території. Соціяліст, який сам брав участь в страйках у Німеччині, він, ставши господарем копальні, свідомо залишає своїх робітників у великій небезпечі вибуху газів у шахті і відмовляється поробити потрібні витяги для повітря. Коли якось в його присутності в шахті розбилася вагонетка і ще не відомо, чи не забито при тому робітника, Густав зовсім не журиться його долею, а тільки своїми збитками. При непорозумінню з робітниками він сам викликає козаків, правда, як каже, тільки для морального впливу, а, вжахнувшись їхнім нелюдським поводженням, дає хабаря жандармові, аби їх здихатися. Неначе ділоба людина, він нічого не тямить в справах господарства шахти без порад свого помічника Сукачова і кориться всім його породам, аби б тільки не думати. Непослідовностей в поведінці його брата Генриха ще більше. Близький по поглядах з Густавом, він, почавши з приятного відношення до селян, кінчає тим, що викликає козаків, дякує жандармові за те, що той насильством зганяє селян на економічну роботу. Погодившись з робітниками на тому, що не переслідуватиме двох заарештованих їхніх привідців за те, що вони припинять страйк, він потай змовляється з жандармом, що видасть йому їх згодом.

Зміни і досить різкі в поведінці та психіці поодиноких людей психологічно можливі і іноді трапляються, але вони завжди мають

своє пояснення і у вдачі тих людей і в індивідуальних обставинах їхнього життя і до тих змін приходять людина не ex abrupto, а через довший чи короткий, тяжчий чи легший, але завжди індивідуальний, відповідний її вдачі процес. Пояснення самими загальними умовами тут не досить, бо не з усіма, хто в тих загальних умовах живуть, такі зміни робляться. Автор мусів би згадані зміни в своїх героях мотивувати і їх власною вдачею і їхніми особистими обставинами. Він того не робить і не показує, яким процесом його герої до тих змін приходять. Єдина спроба його в тому напрямі (для Густава Ноймана) в розділі «Сціяліст чи буржуа» нічого не пояснює і майже вся цілком є тавтологією (розпаскудився, бо розпаскудився), а єдине пояснення, яке є в тому уступі — те, що прибутків підприємства не може вистачити на видатки, потрібні для тих поліпшень, яких вимагають робітники, власне не має відношення до теми. Недостача прибутків цілком виправдує Густава в тому, що він тих поліпшень не робить, бо, хоч би підприємство належало і самим робітникам, вони теж не могли б їх зробити, але зовсім не виправдує, а ні пояснює інших і гірших його гріхів: його байдужості до життя робітників, його заходів затримати їх після умовленого строку невиплатою заробленого, коли їм притьмом треба їхати додому косити свій хліб і т. д. Яких будь індивідуальних пояснень цих моральних схиблень Густава у автора немає. Очевидячки, на думку Божка вони достять пояснюються загальними умовами. Розбещує і Густава і Генриха, як і кожную людину взагалі, становище буржуа та становище підприємця Густава — промислового, Генриха — аграрного, і друге в більшій мірі, ніж перше. Та такого пояснення не досить і воно не виправдується життям.

Великою з художнього погляду хибою роману Божка є ще й те, що сливе усі розмови його героїв дають тільки або розвиток фавули або вислів певних думок, саме тих, які автор хоче, щоб герої висловлювали. Нічого іншого по-за тим у них немає, особливо в розмовах на політичні та соціальні теми. Ніде з по-за тих думок не виступають психологічні риси чи настрої тих, хто говорить. А це робить дію безколірною та нудною, а дієвих людей позбавляє індивідуальності.

Большевицька моральна сліпоту в оцінці людей та подій, як видно, прищепилася до Божка. В романі «В степах» сам Божко подає низку фактів, з яких видно, як поверхово провадять соціалісти свою агітацію, як під її впливом виростає у більшості робітників не свідомість, а сліпі ненависть та лють, що допроваджують їх до лихих вчинків, до погромів татар та жидів, до бажання запалити шахту, хоч в ній працюють і інші робітники, які неминуче при тому загинули б. Розповідає, що одному з агітаторів, щоб припинити той сліпий бунт, довелося кидати в юрбу динамитову бомбу. І все те не знеохочує Божка до таких агітаторів, до такої агітації. Не зважаючи на це, він таки оддає їм свої симпатії.

Такими показує Божко тих з розагітованих, до кого агітація торкнулася поверхово, але і ті з них, хто здаються Божкові свідомими, себ-то тримаються одних з ним поглядів, висловлюють цілком анти-соціальні погляди. От хоч такий Супоня — робітник хлібороб. На його

думку, грабунок не є злочином взагалі. Не вільно грабувати тільки заможним, а бідні, хай лише подадуть список, він сам їм допоможе. Безперечно такий є погляд і самого Божка; він не одкинувся від цієї думки, хоч і мав добру нагоду у совдепі бачити наслідки таких принципів, де саме через таке відношення до грабунку повстали і страшні загальні злидні і нечувані зловживання.

Для Божка страйки агітація є самоціллю. Коли село збирається після освячення селянського поля улаштувати обід недалеко від шахти, де-кого це непокоїть: переп'юються і станеться бійка між селянами та шахтарями. На це лікар-соціаліст Соколов завважає: «Чорт його бери... за те матимемо політичний ефект», бо шахтарі покинуть роботу і буде ніби страйк, хоч власне то був би зовсім не страйк, а прогул. А Соколов alter ego Божка. Не осуджує Божко і того, що агітатор-штейгер Руденко, на відповідальності якого тримати в такому стані, щоб не було небезпеки вибухів, обмежується лише тим, що сповіщає власника про небезпеку, але не зрікається посади, коли той не дає грошей на потрібні улаштування. А коли нарешті він таки хоче зрестися посади, інші партійці відмовляють його те робити, бо те, що він є штейгером, улегшує їм можливість агітації.

Як би в описі цих і подібних їм порушень моральності зовсім не помітно було, як ставиться до них автор, це був би тільки сутно епічний спосіб описувати. Та коли, як у Божка, скрізь чується до тих порушень співчуття чи оправдання, це прикро вражає не тільки моральне, а і естетичне почуття, як напр. малюнок дальтоніста, що малював би все червоною фарбою.

Врешті треба сказати, що в цілому великому романі у Божка маються тільки окремі не безталанно написані уривки, в яких пробісують окремі більш-менш яскраво змальовані життєві образки. Але цілість у нього так і не вишла, і правдивого образу часу він не дав. Соціальна ж тенденція його твору перейнята тією до-революційною хворобою, що власне була нам чужою, а як пошесть насувала на нас з Московщини.

Давній

Лист із Болгарії

31 жовтня та 1 і 2 листопаду. Ці три дні урочисто відсвяткувала Болгарія з нагоди шлюбу свого царя з італійською принцесою Джіованною. Столиця Софія, як ніколи ще, прийняла святочний вигляд, вітаючи своїх монархів після повороту їх до дому з Італії, де відбулося вінчання. Місто на прочуд гарно удекорувалося болгарськими та італійськими прапорами, гербами, квітами, зеленню, килимами і іншими оздобами. Увечері столиця просто потопала в світлі електрики (світові гірлянди, вензелі, плакати і сотні тисяч лампівнів). Особливо імпозантний і навіть феєричний вигляд мали вулиці на шляху царського кортежу з залізничного двірця до катедрального собору і царського палацу, де з таким ентузіазмом болгарський народ робив овації царській парі. В урочистостях прийняли участь і чужинці, організації яких існують

* * *

Неамперед одна необхідна оговорка. Вказані вибори захмарені були тяжкими національними конфліктами, що вибухли на протилежних ділянках державної території сучасної Польщі, а саме — на північному заході — з німцями, і на південному сході — з українцями. Конфлікти ті, хоч і припали вони на час виборної кампанії, суттєвого зв'язку з нею не мають. Це — явища іншого порядку, що стосуються до взаємовідносин між більшістю й меншістю, таких прикритих і незамирених майже в усіх нових і старих державах східної і середньої Європи, на Балканах, в Італії то-що. Про польсько-німецькі конфлікти в тій площині говорилося свого часу на цьому місці; про події в Східній Галичині — розважено в «Тризубі» в інших його відділах. Тому тут спиняємося лише на зв'язаному з виборами політичному процесі, що переходить серед чисто польського населення Польської республіки.

* * *

Як вказано вище, санацію політичного життя в Польщі розпочато весною 1926 р. Зачав її маршал Пілсудський гостро, виступивши із зброєю в руках проти своїх політичних противників, що тримали на той час у своїх руках майже цілий державний апарат, за винятком хіба-що лише армії, яка в значній більшості стояла по стороні свого маршала. Однак зразу ж на самих початках активного виступу Пілсудського виявилось, що сила його не обмежується тими багнетами, які були тоді під його проводом, а йшла далі в глибину польського народу.

За Пілсудським стало майже ціле мійське населення, надзвичайно численна й впливова у Польщі інтелігенція, а також і ціле робітництво, організоване в соціал-демократичну партію. Противниками його були головним чином національні демократи, шовіністичні угруповання реакційного порядку, зв'язані з середньою і більшою шляхтою, корпусом державних урядовців, почасти з католицьким духовенством, а через нього й з темнішим селянством.

Цікаво зазначити, що ці два ворожі табори подекуди припадали по лініях довосного розподілу польської території між колишніми великими державами — Росією, Німеччиною і Австрією. Маршал Пілсудський основну свою опору мав серед населення колишнього королівства, що входило до складу Росії; його противники вербувалися найбільше в Галичині, та особливо в Познані. У тому виявилася певна розбіжність польської національної психології, що сталася в наслідок столітнього поневолення польського народу трьома державами, такими різними своєю культурою і своїми властивостями. Цей факт — не одинокий і властивий не тільки польському народові; його можна спостерігати в усіх поневолених націй, що їх частини були довгий час одрізані одна від одної чужими державними кордонами.

Виступ маршала Пілсудського, як відомо, скінчився повним успіхом. Противників було переможено по всій лінії, сила в країні перейшла цілковито до рук маршала. В Європі заговорили про персональну диктатуру, а в самій Польщі переможений парламент легалізував акцію Пілсудського. Але сталося те, чого не сподівалися. Маршал Пілсудський персональної диктатури зрікся, президентури не прийняв, парламенту не розігнав, а залишив за собою скромну посаду військового міністра, справедливо мабуть вважаючи, що ціле діло санації зачинати тріть з найбільшої реальної сили в кожній молодій державі — з армії.

Безсумнівно, самою армією вказана акція не обмежувалася, а спрямована вона була також по лінії розбиття найбільшої ворожої політичної групи — національних демократів, що їм належала більшість у парламенті та всі скільки-будь видатні пости в усіх міністерствах. Недостатність місяця не дозволяє тут навіть перечислити ті цікаві і поучні для активного політика методи, які були використані групою демократичного центра,

що підтримувала маршала Пілсудського в його боротьбі з польськими націоналістичними і реакційними колами. Вкажемо лише на те, що головну лінію цієї боротьби було доручено спеціально організованому для того блоку співпраці з урядом, до складу якого належать політики і громадські діячі самих різноманітних напрямків, починаючи від представників великої шляхти і великої індустрії, і кінчаючи соціалістами. Розбиваючи своїх противників, блок той мав одночасно творити і ставити на їх місце політичні центри середнього уміреного демократизму.

Підготовча стадія тої праці тяглася біля двох років, після чого розпущено було старий парламент, що став на той час уже анахронизмом, бо не відповідав настроям у державі, й виголошено парламентські вибори. Вибори року 1928 випали щасливо для блоку, але не дали рішучих наслідків. Парламентську могутність національних демократів було потрошено на шматки, з більшості вони підупали до 37 депутатів. Одночасно з тим блок, що зовсім не мав у попередньому парламенті свого офіційного представництва, став найбільшою в ньому партією, бо дістав 135 мандатів. Але парламентська більшість не далася ні до тих, ні до інших рук.

У парламенті урядові групи й опозиція муром стояли одні проти одних, не маючи ні спільної мови, ні можливості активної парламентської чинності. Між ними — язичком на шальках — були досить численні ірредставники національних меншостей, які не використали свого становища, стояли осторожно вказаної боротьби, бо були в ній заінтересовані не по суті, а вживаючи улюблений термін російської революції року 1917 — лише «остільки-оскільки».

Що-правда, за цей час урядовому блоку пощастило різними способами примусити парламент, аби він прийняв де-що з поточних законодавчих актів, аби посилив він до певної міри значіння президента і влади в державному урядуванні. Та все те було дрібницею, порівнюючи з радикальними реформами, до яких змагався маршал Пілсудський та вірний йому блок. Крім того, в перебігу подій до певної міри посилилася й опозиція, бо до неї в рішучий спосіб пристала та частина соціалістів, що р. 1926 маршала Пілсудського підтримувала, але в парламенті відійшла од нього, як од людини диктаторських методів, бо боялася порушити чистоту своїх марксистських риз. Голова цієї частини, старий співробітник Пілсудського, Даншинський став навіть на чолі цілої опозиції.

Все оце до громади не давало жадних надій на довше життя парламенту; в країні й по-за нею знову почали вставати чутки про переворот, про революційну зміну конституційного ладу, про встановлення формальної диктатури і т. и. Нічого з тих чуток не зреалізувалося. Новий парламент, як і попередній, проіснував два роки, рівно стільки, скільки потрібно було часу для того, щоб політично, а почасти й персонально дискредитувати його членів; щоб з другого боку — посилити позиції блоку в державі. Після того парламент було розпущено й згідно з конституцією визначено нові вибори.

Вибори року 1930 дали яскраву перемогу урядовому блоку, а з ним і самому маршалові Пілсудському, що кинув на вагу боротьби цілий свій персональний авторитет, бо поставлено було його ім'я на чолі блокового виборного списку, бо перебрав він на себе на виборний час і посаду голови кабінету міністрів. На 440 депутатів сейму блок дістав 249 мандатів, себ-то абсолютну більшість, а в сенат — він має навіть кваліфіковану двохтретиннову більшість. Що ж до опозиції, то в цілому вона впрест погромлена на виборах, але в частинах своїх мала вона не однакову долю. Не постраждали, а навіть виграли головні вороги блоку справа, а саме — національні демократи, бо з 37 депутатів вони виростили до 64-х. Але на цьому тяжко їм було б ставити якісь-то рожеві надії на майбутнє, бо до 1928 р. вони втратили по-над 200 мандатів, а тепер лише де-що з того повернули назад, та й то не знати, на чий рахунок, в кожному разі, не на рахунок ворожого їм урядового блоку. Найбільше постраждали з опозиції соціалісти, що втратили більше половини своїх мандатів (мали 57, мають тепер — 24), заплативши тим за свої зв'язки з національними демократами,

за вороже ставлення до маршала Пілсудського та за чистоту риз своїх. Так саму велику поразку потерпіли й національні меншості, а між ними і українці, але причини того були інші, ніж у чисто польських партій, в тому числі і соціалістичних.

Ворожа маршалаві Пілсудському польська і не-польська преса причину його успіхів пояснює різного роду виборними репресіями, що їх було прикладено до противників урядового блоку. Подекуди так воно може й було, але в цілому таке пояснення дуже мало-що пояснює. Далеко вірніше можна вказати на те, що польське населення масово голосувало за блоковий список, бо вірило в добрі інтенції свого популярного маршала, бо сподівалося, що маючи за собою парламентську більшість, виведе він державу із стану перманентної політичної — а ще більше — економічної кризи, що під їх тягарем довгий час живе Польська республіка. Ні національні демократи, ні соціалісти тої віри йому натхнути не змігли.

Єсть ще одна обставина, яка безперечно мусіла спричинитися до успіху маршала Пілсудського. Як раз на час виборів припали виступи Мусоліні, а за ним і німецьких міністрів, які проголосили необхідність ревізії Версальського договору, — особливо в тій його частині, що встановлює так званий польський коридор. Такого роду виступи, спрямовані безпосередньо на польські кордони, не могли не вдарити по польському патріотизму, не могли не викликати відпорного почуття серед польських виборців. Польський народ одчув потребу стати в тісніші шереги, скупилися навколо сильної людини, визначного вождя. В очах польського народу таким вождем був, єсть і буде до смерті тільки — маршал Пілсудський.

Два етапи, по два роки кожний — обидва підготовні — перейдено польським народом з року 1926. З 1930 р. починається новий етап санації, що може стати — чинним і творчим. Як буде використано маршалам Пілсудським цей новий етап, яким шляхом поведе за собою він польський народ, — вкаже близька майбутність.

Observer.

3 преси.

Сплянувшись на долі засуджених окупаційним судом учасників СВУ, «Громадський Голос» (ч. 45) пише:

«І програма Єфремова та його товаришів справді була дивовижна та протинародня».

Людам, які віддали все своє життя на служення рідному народові, боротьбі за його визволення та державність, сміють закидати політика з «Громадського Голосу» «протинародність». Чи не тому тільки, що то була програма виразно протимосковська?

* * *

Подивіться-но, що виробляють совітські журналісти з згвалтованим ними словом, яке вони повернули на службу кривавим деспотам. Дописувач «Правди» пише з Києва (ч. 323 з 23.XI) таке:

«Тому-то з першими простими й ніжними словами завод звернувся до рідних братів, відданих друзів... з ППУ».

Несвітські словоблуди оплювали й спаскудили саме слово, на свій копил перевернувши й викрививши його суть.

*

Які наміри мають большевики відносно Бесарабії? На це відповідь дає «Більшовик України» (ч. 17) в невеликій статті про кукурудзу:

«Очевидно де-далі ближчим стає день, коли бесарабський а за ним і румунський селянин, справді візьметься будувати колгоспи, позбувшись спершу і окупації, і буржуазії, і куркульства, і всього, що тхне капіталістичним ладом, і тоді наш безпосередній обов'язок буде реально допомогти й поліпшити соціалістичній перебудові сільського господарства за Дністром».

Очевидно, що коли б на Бесарабії господарювали московські большевики, то на вербі б росли груші, кожне стебло пшенички давало б вагон кукурудзи, а взагалі був би такий самий рай, як і в СРСР. Чи не кортить большевикам бесарабська кукурудза, бо не вистачає своєї?

3 широкого світу.

— В Римі відбулося побачення турецького міністра закордонних справ з Мусоліні.

— В Парижі відкрилися XII виставка авіації.

— В Атенах помер бувший патріарх царьгородський Константин IV, що мусів був покинути Туреччину з політичних причин у 1925 р.

— В Москві розпочався т. зв. «процес індустріальної партії». Учасників цієї групи обвинувачується в саботажі і державній зраді на користь Англії та Франції.

— Англійський уряд вносить до палати закон про збільшення допомоги безробітним з 60 міль. ф. ст. до 70 мільйонів.

— Відбулося побачення большевицького комісара закордонних справ Литвинова і міністра закордонних справ Гранді.

— Американський сенат має обговорити пропозицію про цілковиту заборону іміграції до Сполучених Штатів Північної Америки.

— Англійська газета «Дейлі Мейл» опублікувала сенсаційні дані про наміри Сталіна таємно вивезти з Лондона для розправи за непослух большевицького посла в Англії Сокольниковою.

— Французька офіційна агенція Гавас опублікувала спростовання, ніби Пуанкаре й Бріан мали якесь відношення до промислової партії, яка зараз судиться в Москві. Не дивлячися на це спростовання, большевицький головний прокурор Криленко продовжує на суді свої фантастичні обвинувачення проти урядів Англії і Франції.

— Нобелівська премія миру присуджена Келотові і шведському архієпископові Содербломові.

— В Лісабоні потерпів сильно від пожежи гігантський гідроплан ДО-Х, що мав перелетіти через океан.

— В Білорусії вибухло селянське повстання. ПУ ростиляло до 1000 душ селян; кілька тисяч вислано до Сибіру і на Соловецькі острови.

— Газети опублікували інтерв'ю з відомим соціалістичним лідером бельгійським Вандервельде, що повернувся з подорожі по Росії й Хині.

— Подався до демісії недавно сформований австрійський кабінет міністрів Фагоіна.

— Подається до демісії польський кабінет міністрів маршала Пілсудського.

— Перський уряд уступив Туреччині гору Арарат.

— В Берліні і кількох інших великих центрах західної Європи викрито, що большевики випускають у великій кількості паперові гроші під однаковими номерами.

Хроніка.

З життя укр. еміграції

У Франції.

— З життя Бібліотеки ім. С. Петлюри в Парижі. За місяць листопад Бібліотека одержала пожертви книжками, різними друками та грошми від таких осіб та організацій:

1. И. Малирчук (Париж) — 1 кн.
2. п. Федій (Париж) — 1 кн.,
3. п. Л. Буткевич (Париж) — 15 кн.,
4. Укр.-Кавказький Клуб «Прометей» (Варшава) — 2 кн.,
5. Др. З. Кузеля (Берлін) — 3 малих друки.
6. Книгарня «Тризуба» — 1 кн.
7. Міжорган. Комітет вшанування пам'яті С. Петлюри в Празі — 8 кліше до «Збірника С. Петлюри». Представник Б-ки п. В. Королів (Мельник) — 11 кн. та 53 чч. різних журналів.
9. п. інж. Як. Танцюра передав в депозит Б-ки на особливих умовах три опечатаних пакети різних документів.
10. Є. Мірович (Париж) — 3 ч. газети.
11. Наук. Інститут в Берліні — 1 кн.
12. М. Галаган (Прага) — 1 кн.,
13. п. С. Кремінь (Франція) — 23 пошт. значки філателістичного характеру.
14. п. К. Лисюк (Н'ю Йорк) — 4 фотографії з днів свята 250-ліття міста Н'ю Брунсуік, в якому брали участь і українці.
15. Укр. Госп. Академія (Подєбради) — 1 кн.
16. п. С. Цицак (Париж) — 1 книга.

Грошеві датки на Бібліотеку були ласкаві зложити в листопаді такі особи: 1. Представник Б-ки в Ченстохові п. К. Клепачівський — 300 фр., зібрані ним на підп. листи (це вже друга присилка п. К.) 2. п. Станіславський — 30 фр., 3. відсоток з проданих п. бібліотекарем 130 листівок-мап,

видання НАСУС в Бельгії — 32.50 фр., 4. Управа Скальмержицького відділу УЦК в Польщі на підп. лист. ч. 256 — 220 фр. (лист був переданий до Скальмержицького представником Б-ки в Калішу полк. Савченком), 5. п. Зінкевич (Ліон) — 5 фр., 6. п. Гринюк (Париж) — 5 фр.

Крім того одержано з Америки 12 дол. (303 фр.) через Банк Північних Країн. На жаль, немає ще повідомлення, від кого ці гроші, і Рада Б-ки просить ласкового жертводавця повідомити про своє ім'я.

Всіх пожертв на Б-ку надійшло вже 14.614 франків.

Всім жертводавцям Рада висловлює свою ширю й глибоку подяку.

За місяць листопад в дні, коли Бібліотека була відкрита, її відвідало 147 осіб. Тимчасем це рекордний місяць за весь час існування Бібліотеки.

— 1 грудня відбулося чергове засідання Генеральної Ради Союзу Укр. Емігр. Організацій у Франції. Заслухано інформації про життя українців в Шуазіле-Руа і Муліно, затверджено заходи секретаріату щодо організування Громади в Тамаріс; прийнято до відома звіт про участь укр. організацій Ліону в похороні жертв обвалу; прийнято до відома переговори секретаріату з греко-католицьким пан-отцем, що прибув до Франції для обслуговування українців греко-католиків; заслухано звернення Кюнтанжської Громади; винесено кілька постанов в справі роз'їздів членів Ген. Ради на провінції; обговорено доклад колеції по випуску органу Союзу; постановлено фінансово взяти участь у вечірці, яку Паризька Громада улаш-

товує 26 грудня с. р. Крім зазначених справ розглянено кілька прохань про позики то-що.

— 29 листопаду відбулися звичайні збори загальної Української Громади в Парижі. На минулих зборах постановлено було змінити назву з української Об'єднаної Громади у Франції (Париж) на звичайну назву — Українська Громада в Парижі. Після зачитання протоколів минулих зборів, збори прийняли кілька нових членів та заслухали звіти Ради і Ревізійної Комісії. Тому що Рада, за скінченням терміну уповноважень, подалася до демісії, зборами обрано нову Раду в складі п. п. М. Ковальського — голови, Йосипишина — заступника та Мельника й Каленчука. П'ятого члена доручено Раді кооптувати самій. Із справ порушених на зборах постановлено: влаштувати вечірку 26 грудня с. р. на Різдвяні свята, користуючися тим, що в цей час відбується 2-ий з'їзд т-ва б. Вояків Армії УНР в Парижі, поробити заходи що-до складення Жіночого Комітету для влаштування ялинки для дітей; розпочати заходи що-до утворення в Парижі школи для дітей та кілька дрібних справ. Головував зборами п. Косенко, секретарював — Каленчук.

— Українська опера в Парижі. Під дирекцією п. Ю. Пономаренка зорганізоване театральне підприємство під назвою «Українська опера». Перша вистава «Запорожець за Дунаєм» буде виставлена 3 січня (в салі Petit Journal (21, rue Cadet)). Далі намічено «Різдвяну Ніч», оперу М. Лисенка. Дирекція має на меті давати вистави в Парижі й на провінції. Заготовляються власні декорації й костюми. Сам п. Пономаренко чоловік музикальної освіти, має деякі свої музикальні композиції. Позаминуло року п. Пономаренко вже ставив «Запорожця» в Парижі концертом і пройшло дуже добре.

Сподіваємося, що нове засноване ним підприємство матиме успіх в кожному разі побажасмо йому повного успіху. Давно вже пора й нам од концертів та спо-

радичних драматичних вистав перейти до серйозніших театральних підприємств.

— Ліон. 22 листопаду в помешканню клубу б. Вояків Армії УНР відбулася жалібна академія з нагоди десятиліття перерви збройної боротьби та дев'ятиліття події під Базаром. Були присутні на академії всі б. вояки Армії УНР на чолі з Управою, а також і громадяне на чолі з Управою. Відкрив академію полк. Чміль. Після проспівання гімну, промовець нагадає про незабутні хвили нашої нескінченної боротьби і про тих героїв, що в Базарі віддали своє життя. Команда «струнко», і присутні вислуховують список ростріляних 359-ти. Далі бере слово голова Громади п. Лівертовський, який нагадує про обов'язок кожного українця, який полягає в згоді і в єдності. Після того пор. Гуля зачитує реферат що-до цих подій нашої новітньої історії. Далі відбулися декламації: пор. Гуля, пані Чміль, п. Бойко. На цьому офіційну частину було й закінчено. Треба одмітити, що помешкання дуже добре було удекороване: портрети, прапор, національні стьожки то-що.

— 25 листопаду в Ліоні відбулося жалібно свято похорону жертв обвалу кварталу Сен-Жан. В жалібному поході разом з численними делегаціями інших народів взяла участь і делегація українських організацій м. Ліону, що несла великий вінок з квітів з стрічкою на фр. мові — від кого вінок та прапор національний. Своєю вправністю та виглядом звернула делегація загальну увагу. Комісія українська зробила такі видатки на цю ціль: 500 фр. вінок з національною стрічкою і 300 фр. надіслано на ім'я мера м. Ліона Е. Ерію, яко допомога родинам, що потерпіли. Ті емігранти, що не внесли ще своєї обов'язок, суму в 15 фр. вносити по адресі: Grand Rue de la Guillotière, Lyon 10.

Після обіду, що неділі. Mr Czmił

В Польщі.

— Український Науковий Інститут у Варшаві розпочав своє прикладне життя, оголосивши низку викладів, а саме: проф. О. Лотоцький — «Автокефалія» 2. XII, проф. М. Кордуба — «Повстання української національності» 9. XII, проф. К. Мацієвич — «Колективізація селянського господарства на Україні».

— Гурток прихильників аграрної справи в Варшаві. Ідея організації прихильників аграрної справи, яка зародилася в Чехословаччині і в своїй реалізації покликала тут до життя «Українське Товариство Аграрників в Чехословаччині» знайшли багато прихильників і серед українського громадянства у Варшаві. Ще в серпні місяці б. р. відбулися тут перші збори прихильників аграрної справи, на яких інж. Я. Танцюра дав вичерпуючі інформації про історію і розвиток Українського Аграрного Товариства в Чехословаччині. Ці збори обрали тимчасову управу в складі п. п. Танцюри, В. Завадського і С. Кірічка, якій і доручили справу скликання ширших організаційних зборів прихильників аграрної справи у Варшаві та підготовку програму цих зборів. Ці останні відбулися 21 вересня б. р. Після вступного доповіді п. В. Завадського і інформаційного — Я. Танцюри, присутні на зборах ухвалили заснувати гурток аграрників у Польщі, увійшовши в контакт з Українським Аграрним Товариством в Чехословаччині. Ці ж збори, на час перехідний до утворення сталої організації, обрали керівництво з 3-х осіб (п. п. В. Завадський — голова Я. Танцюра і Кірічок — члени) та залагодили низку справ організаційного характеру. Гурток намітив вже низку рефератів, з якими в недалекому часі виступить перед українським громадянством у Варшаві.

В Чехії

— В Українському Університеті в Празі відбулося 28 листопада свято урочистої інавгурації,

на якій новообраний ректор проф. А. Яковлів виголосив промову на тему: «Українське звичаєве процесуальне право».

— Засідання Українського Історично-Філологічного Товариства відбулося у вівторок, дня 2 грудня 1930 з порядком дня: Доклади дійсних членів: І. Феденка, П. В. — «Нові матеріали з історії Мазепинської еміграції». 2. Шелухина, С. П. — «Програм Кирило-Методієвського Братства й сучасне слов'янство».

— Український республікансько-демократичний клуб в Празі улаштував в отелі Граф 21. XI 1930 р. товариські сходи, присвячені десятиліттю української еміграції після відходу українського війська з своєї батьківщини на чужу землю.

З рефератами виступали заступник голови Клубу доц. В. Садовський на тему: підсумки десятиліття укр. еміграції, її боротьба, її досягнення і плани на будуче. Дальший промовець п. інж. Прохода мав темою свого викладу життя еміграції військової. Нарешті д-р І. Бочковський зупинився на значинні політичної еміграції в історії і сучасності як українського, так і інших народів (польського і італійського). Цікаві реферати було вислухано з увагою присутньою публікою; особливо надзвичайно цікавий реферат д-ра Бочковського, який закликав українське еміграційне експозитиву українського народу за кордоном, до праці й завжди праці, хоча б і в найнесприятливіших умовах для того.

Крім доповідей сходили мали у програмі гімни та українські пісні, які майстерно були виконані українським хором під орудою відомої української диригентки п. Росіневич-Щуровської.

В Канаді

— Українська маніфестація в Торонто. 2 листопаду українські організації Торонто урядили величний похід на могилу невідомого жовіра; в цім поході було 6.000 ак-

тивних учасників. Спереду йшли діти, потім несли український прапор з тризубом і канадійський державний прапор. За ними йшли укр. ветерани світової війни і української війни за визволення, що несли великий вінок з живих квітів, далі йшли визначні українські діячі, після оркестра сурмачів в стрілецькій уніформі, чота стрільців в укр. уніформах і чота канадійських салдатів по призначенню міста, гурт сестер-жалібниць, а позад, на сільки очі глянуть, громада, старе й мале, жінки й чоловіки рядами, тримаючи належний порядок і дисципліну.

Коли мійської ради маніфестацію зустрів голова міста, пресові представники, канадійські ветерани і представники різних установ, пройшло не менше години, поки похід перешикувался коло пам'ятника невідомому жовнірові. В той час працювали фотографі та кінофотографі. Коли все впорядкувалося, делегация поклала на могилу вінок. Засурмили сурмачі, залунали схвильовані промови. На закінчення урочистості голова міста подякував учасникам маніфестації за виявлену честь канадійському воюючому, за ідеальний порядок маніфестації і за її урочистість і грандіозність. Похід зробив незабутнє вражіння і на учасників і на тисячі глядачів, що заповнили всі вулиці від початку походу до його кінця, коло могили невідомого воюка.

Того ж дня у Вест Торонто відбувся великий концерт — свято був воюючів українських армій. Це свято склалося з параду воюючів, який приймав ген. Сікевич, з великої патріотичної промови цього останнього, а також з концертової частини.

Бібліографія.

«Le Monde Nouveau» (серпень-вересень) умістив замітку про українське питання, підписану Бен Епштейн, під назвою «L'Ukrainne».

Ця замітка і ряд статей в друтих французьких журналах і та-

зетах свідчать про значне збільшення у Франції інтересу до української справи. Але інтерес це ще не значить розуміння. Таке вражіння робить замітка «Monde Nouveau». Коротко, але досить об'єктивно виклавши історію подій на Україні після великої війни і російської революції, автор в силах лише сконстатувати, що «українське питання є дуже складним і тяжким до вирішення і мусить трактуватися з найбільшою обережністю».

Але сам автор в другій половині замітки цілком забуває обережність і після де-яких плутаних міркувань про те, що українці не дуже й самі хочуть незалежності, приходять до того висновку, що Москва може дуже легко притягти до себе українців, коли буде поміркованою і коли запропонує вільно висловитися українському народові, чи він хоче собі незалежності чи ні. Бен Епштейн певний, що Україна безумовно з радістю впаде в обійми Московщини і що грізний стан українсько-московських стосунків кінчиться повною ідилією:

«таке рішення дасть Україні сталий і мирний розвій і ніяка сила ніколи не зможе розбити цієї живучої форми співжиття, що розвіється відповідно органічним соціальним законам».

Хоч редакція журналу рекомендує Бен Епштейна, як людину з України, але видно, що ця людина думає зовсім не по українському, а по московському, що крім того — чи не знає чи навмисне замовчує про те, що Україна вже не раз і не два ясно і недвозначно показувала, чого вона хоче. Були вже навіть і ті вибори, яких хоче Бен Епштейн, — це вибори до українських установчих зборів, до яких було вибрано 80% завязятих прихильників української незалежності.

Очевидно, московська публіцистика ще довго буде каламутити і замазувати українське питання, але навряд чи від того колесо історії повернеться назад.

I. Заташанський.

«Oui, j'accuse». Г. Беседовський. В-во Алексіс Редіс. Париж 15 фр.

Про драматичну втечу радника совітської амбасаді в Парижі писали газети цілого світу. Тепер Беседовський в книзі, яку назвав «Так, я обвинувачую», розказує про те, що його призвело до втечі, себ-то про всі жахи большевицького безпутства, брехні, звірства, дикости, обману, глупоти, насильства, паталогічності і нікчемності. Факти, які він подає, картини, які малює, примушують дійсно здригатися від огиди. Розуміється, від книжки Г. Беседовського большевизм не зміниться і не завалиться, але чим більше таких розкриттів будеробитися тими, що на власні очі все бачили, тим більшою буде ізоляція Московщини від культурного світу.

Був час, коли з большевиками загравали закордоном; тепер лише терплять; далі будуть виганяти.

Коли большевики опиняться за китайською стіною призрака всього світу, тоді очевидно буде їм моральна смерть.

Книжка Беседовського частинно цікава тим, що подає де-які дані і про українських комуністів, про харківський «уряд», про большевицьку роботу у Відні поміж укр. емігранцією і т. и. Є окремі дуже цікаві факти, що безпосередньо торкаються української історії. У Відні Беседовський в якості посла совітської України переговорює напр. з д-ром Назаруком, що пропонує йому союз проти Польщі.

Книга Беседовського дійсно тяжкий акт обвинувачення. Варто її прочитати і українцям. I. 3.

— «La France et la Pologne». Rene Martel. Paris 1931. Ed. Marcel Riviere. 31 Rue Jacob. Ціна — 30 фр.

Рене Мартель, автор, що зафіксував свою тенденційність в своїх попередніх творах «Справа України», «Польща і ми», «Білоруси», «Східні кордони Німеччини» і т. д. Його погляд на справу Сходу Європи можна зро-

зуміти хоча б з того, що його з присмістю перекладає і видає большевицький «Госиздат». Він репрезентує думку лівих французьких кол, з тою ріжницею, що висловлюючи свої погляди на справу Сходу Європи, властиво, не має ніякої провідної думки що-до рішення тих справ. Нова книжка його носить такий самий характер, як і попередні. Вона уявляє з себе купу безрозбірного, одностороннього накопичення обвинувачень польської політики, мішання з брудом українського національного руху і боротьби УНР за звільнення України і т. д. Автор в своєму захопленню бажанням за всяку ціну очернити все йому нелюбє, накопичує багато документів (часом таємних, що невідомо яким побитом попали до його рук), але виключно лише потрібних для його мети. При тому, хоч автор переріхав силу матеріялу і дякує за поміч відомого редактора укр. больш. газети Ілька Борщака, якого він підвищує на ступінь «історика франко-українських зносин», видно, що він слабенько знає події і історію Сходу Європи. Розповідаючи напр. про відступ українських з'єднань армій, Рене Мартель «нічтже сумняшася» (ст. 119) заявляє, що перед тим, як упасти, Петлюра був вигнаний з Кам'яня-на-Поділлію ні ким іншим, як ген. Деникіним.

Щоб виправити всю тенденційність і помилковість фактів цього нового памфлета п. Мартеля треба було б написати стільки, ж скільки написав автор — 325 сторінок.

Автор виявляє велику прихильність до Галичини, до українського народу. Але не дай нам Боже таких друзів. Вся ця прихильність концентрується на замишуванню харківським «урядом» (очевидно за це «Госиздат» перекладає Рене Мартеля).

Про цілу книжку можна сказати, що в її негативній частині автор справився добре з своїм завданням, себ-то очернив і замазав все, що лише можна було замазати, але за те конструктивна частина книжки, його «висновки»,

показують, що він в найменшій мірі уявляє собі рішення проблеми Сходу Європи.

Почавши з повної негачії Польщі і національної України, з заклику до демократичної Франції цілком відмовитися від практичної політики на Сході Європи, він, в кінці замість накреслення якоїсь другої політики кінчає лише таким закликом до французів:

«повернімося до принципів Конвенту. І коли треба зробити ягесь випростання, зробімо його чесно і хоробро, берімося до справи. Це єдиний засіб дійсно служити і нашому красві і святій справі миру і людськості».

Побажаймо, щоб ця нова книжка проф. Р. Мартеля була видана московським «Госиздатом» і щоб

таким чином вже стало ясно і сліпим, на чий млин л'є воду з енергією достойного більш шляхетної мети дипломованій автор.

І. Заташанський.

Лист до Редакції.

Шановний Пане Редакторе,

Прошу ласково не відмовити умістити моє сповіщення про те, що я склав з себе обов'язки секретаря Управи Громади Українців м. Ліона і виступив з складу її членів.

З пошаною

інж. Дмитро Савкевич (—)

Зміст.

— Париж, неділя, 7 грудня 1930 року — ст. 1. — О. Ш. Перездзони — ст. 2. — Д а в н і й . Літературні спостереження. XX — ст. 5. — Лист із Болгарії — ст. 9. — Лист з України — ст. 10. — O b s e r v a t o r . З міжнародного життя — ст. 11 — З преси — ст. 14. — З широкого світу — ст. 15. — Х р о н і к а . З життя укр. еміграції: У Франції — ст. 17. — В Польщі — ст. 19. — В Чехії — ст. 19. — В Канаді — ст. 19. — Бібліографія — ст. 20.

Від Генеральної Ради Союзу Українських Емігрантських Організацій у Франції.

Останній з'їзд Союзу Українських Емігрантських Організацій Франції, піклуючись справами культурного розвитку еміграції, підотуванням культурних робітників, здатних продовжувати працю покоління, що збройно і духово боролосся за незалежність України, вирішив заснувати для своїх членів-студентів дві стипендії: одну пам'яті Пилипа Орлика, другу пам'яті Симона Петлюри.

Генеральна Рада Союзу, бажаючи в свою чергу достойно виконати довшу прекрасну ідею 6-го З'їзду Союзу і забезпечити в сталій спосіб фонд цих стипендій, звертається з закликом до усього українського Громадянства у Франції—виявити посильну допомогу, взяти участь в збірці на фонд стипендій, які вже почато уділювати і які безпостійного поновлення не зможуть функціонувати.

Кожна Громада мусить перевести у себе «тиждень українського студента». Кожен українець у Франції мусить дати свою датку у фонд студентських стипендій Союзу.

Генеральна Рада Союзу Українських Емігрантських Організацій у Франції вважає своїм обов'язком довести до загального відома українців, які мають на меті переїзжати з иншої країни до Франції з метою улаштуватися на працю, що при вступленню на працю до французьких підприємств вимагається відповідний дозвіл на працю від французького Міністерства Праці. Особи, що переїзджат до Франції, не будучи забезпечені контрактом на працю, візованим французьким Міністерством Праці, себто приїзджат до Франції по візам туристів, студентів і т. и. — з поміткою «non travaer», наражаються на небезпеку не одержати дозволу на працю від Міністерства Праці, а тим самим не знайти собі праці.

Одночасно Генеральна Рада повідомляє членів Союзу, які мають на меті улаштуватися на працю в Парижському районі, що в цьому районі фабрики і ріжні підприємства майже припинили прийом робітників. Оскільки робітник задалегідь не забезпечений прийомом на працю, Генеральна Рада не рекомендує переїздити в Парижський район.

Українська Бібліотека ім. С. Петлюри в Парижі

відкрита в середу: 6-9 г., в суботу: 4-9 і в неділю: 1-5 г.

В Бібліотеці можна набувати:

1. Збірник пам'яті Симона Петлюри. Видання Міжорганізаційного Комітету в Празі. Ціна 25 фр. з пересилкою у Франції.
2. Відзнаки — тризуби по ціні 4 і 6 фр.
3. Портрети С. Петлюри та Т. Шевченка по 1.50 фр.
4. Календар «Дніпро» на рік 1931. Ц. 15 фр.
5. Смаль-Стоцький: Шевченко — співець самостійної України. Ц. 2 фр.
6. Омелянович-Павленко: Україно-польська війна 1918-19. Ц. 15 фр.

Звертатись до бібліотекаря: Mr. I. Rudicev. 11, Square de Port-Royal. Paris XIII.

Нові книги.

Українське Т-во прихильників Ліги Націй випустило 1) французькою і англійською мовою брошуру «Прохання про вступ до Ліги Націй Української Народньої Республіки». Ціна у Франції 5 франків.

2) Українською мовою — Лорд Дікінсон. «Меншости» переклад Г. Чикаленкової з предмовою О. Шульгина. Ціна у Франції 1 fr.

Набувати книжки можна на складі Т-ва, 42, rue Denfert Rochereau, Paris V, а також у всіх центрах скупчення укр. еміграції у членів Товариства.

Чистий збір від продажу піде на посилення діяльності Т-ва.

Українська Громада в Парижі.

В п'ятницю 26 грудня с. р. на Різдвяні Свята в салі Angelo (8 bis Avenue de Montespan. Paris 16-e — metro: Pompe).

влаштовує святочну сімейну вечірку.

Буфет, жаз, танці до ранку, розваги. Початок о 9 год. вечера.

Вступ — 7 фр.

Одповідальний розпорядчик — Рада Громади

Українське Артистичне Товариство

в Pont de Cherny (Isere).

13 грудня 1930 року в суботу — Т-во дає другу виставу

«Циганка Груня» п'єса на 1 дію

«Бувальщина» водевіль Велісовського.

Дивертисмент. Після спектаклю баль. 20% чистого прибутку піде на допомогу потерпівшим від Ліонської Катастрофи.

Режисер З. Різників.

Редакція і адміністрація: 42, rue Denfert-Rochereau, Paris (V)

Tél. Danton 80-83.

Для переказів у Франції: «Le Trident», chèque postal 898.50, Paris.

Redagus — Комітет.

Адміністратор : Іл. Коєнко.

Le Gérant : M-me Perdrizet.



ТРИЗЕННИК - REVUE NEVOZHADAKE - TRIDENT
UKRAINIENNE

Число 47 (255) рік вид. VI. 14 грудня 1930 р. Ціна 2 фр. (Prix 2 fr.)

Париж, неділя, 14 грудня 1930 року.

В Москві закінчився процес «промислової партії». Власне там поставлено було нову драматичну п'єсу, що її авторами і режисерами були політбюро ВКП та ГПУ, а артистами й статистами з примусу нещасні жертви новітньої інквізиції. В усій трагикомедії, як то звичайно в неохайній роботі чекистів, повно вигадок, байок, дурниць, недоладностей та несінітниць. Головна тема — інтервенція. Цього разу з благословення Франції, при прихильній участі Польщі та Румунії і... російського білого війська. Рекompенсація: Польщі — частина Правобережжя, Румунії — Одеса з її районом, а росіянам, очевидно, решта України.

На що треба було витратити час і гроші на цю коштовну інсценізацію, які причини внутрішні призвели до того, — про це знають самі лише її ініціатори. Може це виявиться згодом. Але що-до зовнішнього ефекту, то він завів їхні розрахунки: навіть навпаки вийшов ефект цілком протилежний.

Громадська opinія Західної Європи впрост обурена нахабними спробами московських самодержців вплутати в свою гру закордонні чинники та використовувати в своїх інтересах певні імена. Голос поважної європейської преси в оцінці московського процесу однодушний: трагичний фарс. З презирством спростували наклепи на них Пуанкаре з Бріаном. Навіть довготерпеливому Гендерсонові нарешті терпець увірвався, і він доручив англійському представникові в Москві протестувати. Дуже дотепно зауважив Пуанкаре, що в одповідь на совітські інсинуації, власне, можна тільки знизнути плечима.

І справді, таке воно все неймовірно і дурне, що й купи не держиться. Трактувати Україну по десяти літах визвольних змагань, по тому, як вона виразно виявила свою волю бути самостійною і ні від кого незалежною державою і ту волю свою окропила кров'ю кращих синів, героїчними зусиллями козаків славної армії і постанців, тоді, коли боротьба і досі не припинилася, коли легальний уряд України — уряд УНР — і українська еміграція продовжують свою працю для визволення рідного краю, — трактувати Україну тепер, як *res nullius* запізно. Народ її знає, чого хоче, і розпоряджатися своєю територією не дозволить.

Так само абсурдом і анахронізмом в 1930 році являється припущення можливості операцій російського війська білого на Україні чи його десант на її побережжі. Адже спроба вже була і досить повчаюча. Денікіна, в момент найбільшого його успіху, добила не стільки червона армія, яка тоді ще на це нездатна була, як діяльний спротив українського населення, прав якого не визнавав новітній об'єдинитель Росії. Українські повстанці, зруйнувавши запілля Добармії, прискорили її кінець. Після досвіду і розчарування Денікіна та Врангеля не може бути на заході поважного політичного діяча, який би зважився допомагати новій російській авантюрі на Україні.

Ці всі «плани» такі недотепні, недоладні і нереальні, що на них можна й не спинятися. Та раз в тих совітських вигадках згадано ім'я України, хоч і всує, то видається нам не зайвим ще раз поставити деякі крапки над «і».

Перше. Ми рахуємося з реальним станом річей в Європі, як він уклався по великій війні, ми приймаємо трактати, що ними великі держави встановили новий порядок. Але нема і не може бути такого українського правительства, яке б прийняло новий розділ України. Ні уряд, ні народ український з тим ніколи не погодяться.

Друге. Операції російського білого війська на території України не можливі. Так само, як не можливий ніякий російський десант в чорноморських портах України, ні, — ми в тому певні, — в портах Кавказу.

* * *

В неділю 7 грудня трагічно загинув од злочиної кулі Ной Рамішвілі, міністр внутрішніх справ Грузинської Республіки. Ми глибоко обурені тяжким злочином. Злочин тим тяжчий, що його dokonано рукою земляка покійного. Та рукою тою водили инці. І не можна

не погодитися з заявою Грузинської леґації в Парижі, що убийник — «сліпе, темне знаряддя. Руку, що ним керувала, треба шукати в Москві». Її, звісно, направляли сили, ворожі визвольному змаганням грузинського народу.

Складаємо дружній Грузії, її правительству, її народові — наші щирі співчуття з приводу наглої втрати одного з найвидатніших і найдіяльніших державних мужів її.

Та ми певні, що визвольні змагання поневолених Москвою народів, їх непримиренна боротьба за свободу і власну державність досягли вже такого розвитку, що ніякі втрати, хоч і які болючі та дошкульні, не в стані загальмувати їх та віддалити сподіваний час визволення.

Ілля Золотницький

«Гвардія вмірає, але не здається»...

Відходять од нас один по одному старі випробовані на полі бою бойці, старі ветерани наших визвольних змагань, нашої не на життя, а на смерть запеклої кривавої боротьби за волю, за кращу долю, за щастя країни, за народ.

Саліковський, генерали Коваль-Медзведзький, Никонів і Гудима, Чикаленко, Холодний, Лукасевич, Лотоцька, граф Тишкевич...

І ось знову свіжа могила, знову втрата в наших бойових рядах...

5 листопада помер од тяжкої хвороби рака член Головної Управи Українського Центрального Комітету в Польщі Ілля Золотницький.

* * *

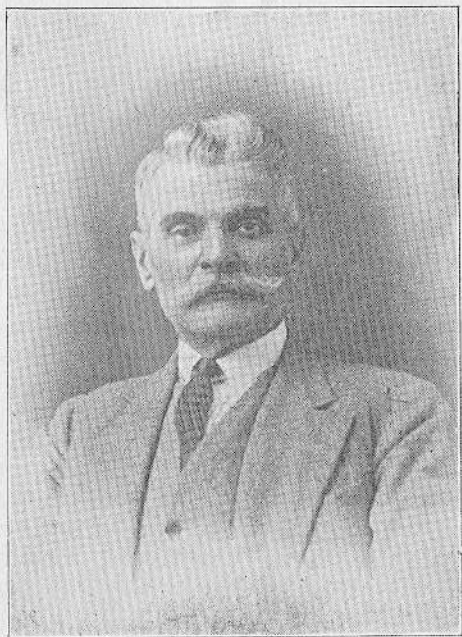
Покійний народився 22 липня 1870 року на Полтавщині. Вищу освіту здобув у Київському Університеті св. Володимира, на правничому відділі.

Службу розпочав 1 серпня 1896 року по відомству Міністерства Юстиції Російської держави, де й пробував, займаючи різні відповідальні становища як, наприклад, посади товариша прокурора, судового слідчого по особливо важливих справах і нарешті товариша голови Винницького Окружного Суду аж до 3 квітня 1918 року, коли перейшов на службу Українській Державі.

За свою 22-річну видатну службу дістав рангу «статського советника» й орденські нагородження до св. Володимира включно.

* * *

На службі в Українській Державі Ілля Михайлович займає спочатку становище у відомствах Військового Міністерства, по судовій часті, в кінці посаду Голови Вищого Військового Суду, прибравши рангу полковника. Пізніше переходить до Міністерства Юстиції,



Ілля Золотницький
(22. VII. 1870 — 5. XI. 1930)

де по черзі займає відвічальні становища: Керуючого Головним Управлінням Місць Замкнення й Товариша Міністра Юстиції (з 16 червня 1920 року).

На цьому становищі покійний переходить кордон.

* * *

В році 1923 Ілля Михайлович стає до громадської праці. Спочатку приймає, разом з покійним Саліковським, жваву участь у скликанню 1-го З'їзду Української Еміграції в Польщі, при чому зістає обраним тим з'їздом до складу членів Українського Центрального Комітету. Крім того, працює в ряді інших українських емігрантських організацій м. Варшави, як от у Правничному Товаристві, Українському Клубі й Товаристві ім. Симона Петлюри.

В кінці грудня 1928 року відбувається 2-й З'їзд Української Еміграції в Польщі, який обирає покійного поновно до свого керуючого і репрезентативного органу — Головної Управи Українського Центрального Комітету, з якого становища він відійшов у вічність.

* * *

Відійшла від нас ще не струджена (не дивлячись на свої повних 60 літ) кремезна, повна тілесних і духових сил людина, яка не знала

втоми й не зупинялася ні перед якою, самою найважчою роботою.

Відійшов великий патріот і невтомний активний борець, що не схилив своєї сивої голови перед недолею, перед злиднями, перед поневірянням з родиною на чужині, й твердо та непорушно стояв на визначеному йому національному посту.

Мир і вічна пам'ять хай буде Тобі, товаришу по праці й боротьбі.

* * *

Відходять борці, відходять у вічність старі леви наші, наша старша генерація, що підірвала сили й здоров'я у боротьбі й пізніше в злиднях і нужді на чужій землі.

Відходять від нас один за одним, залишаючи бойові лави, більші наші стовпи національні; за ними йдуть і менш відомі борці-патріоти, як рівно сотні й тисячі рядових патріотів-лицарів, зовсім еженавідомих...

Перенесши на собі торттури й часто нелюдські пекельні муки, вірають вони все більш і більш, але не хилять голови перед чужинцем-наїздником, не йдуть шукати ласки в нього чи помилування, не зневіряються в святій ідеї й завітах, твердо стоячи на варті аж до гробової дошки.

«Гвардія вірає, але не здається».

Мих. Садовський.

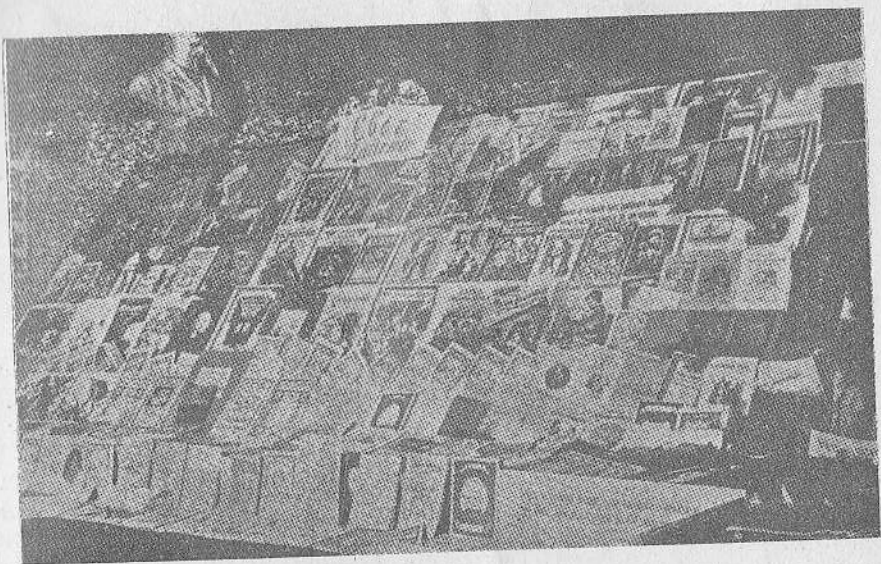
Перед Різдвом.

Незабаром Різдво. Той день, коли хрещений світ згадує народження в яслах вертепу Божественного Немовляти, стався перш за все святом родинним, святом дітей.

Діти нетерпляче чекають того дня, що принісши через дитину людям радість велику, приносить і їм, малим, їх малу, дрібну радість. Готуються до нього заздалегідь і батьки.

І повсюди, і в нас роблять малечі на свято це дарунки. Чи то французький різдвяний дід (Père Noël), чи то німецька ялинка, що стала своєю у всіх країнах, чи то наш Святий Вечір — однаково зв'язані вони з тим звичаєм — обдаровувати дівчурку. Чи в черевичку, поставленому з вечора коло каміна, чи під темно-зеленою, пахучою ялинкою, чи за притрушеною запашним сіном чистою скатертиною святої вечері — Жан, Ганс і Івась однаково знають, що вони своє знайдуть. Хто не пам'ятає, як малими бралися ми на всі способи, аби тільки неодмінно чихнути на Свят-вечір за столом, бо давня наша традиція одповідала на це подарунком.

Скільки з тим вечером зв'язано надій, сподіванок, переживань, споминів, що залишають слід на все життя. Скільки втіхи заховано було в маленькому дерев'яному пуделечку, звідки рівними рядами



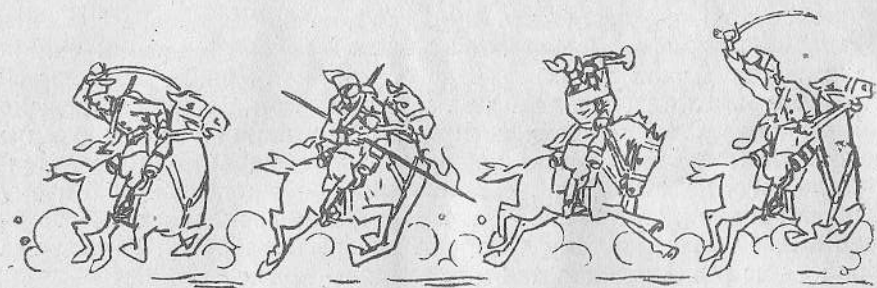
Виставка видаць «Світа Дитини».

вишиковувалися на полі бою, чи то пак на столі, стрункі лави маленьких олив'яних нюрембергських салдатиків. А скільки радості чистої приносила добре видана, гарно ілюстрована дитяча книжка. Фенімор Купер, Жюль Верн... Читаєш було і перечитуєш без кінця; дивишся на малюнки і не надивишися.

Дітям радість, а батькам — клопіт, хоч клопіт прийнятний: що подарувати? Встає те питання, що року перед Різдом в кожній родині. Встає воно і перед батьками українськими. Встає на рідній землі, й на чужині. І в українській сім'ї це питання — про дитячі іграшки, про дитячу книжку встає може гострішим, ніж в якій іншій. Природне бажання — дати своїй дитині щось своє рідне, а тим часом ми такі на те бідні.

Та чи ж такі вже й бідні? Тим часом, коли роздивитися добре, та пошукати, то де-що таки своє можна й знайти.

Але, на жаль, не дбаємо ми про своє, нехтуємо і тим, що маємо. Ось тому приклади. Кільки год тому редакція «Тризуба» видала малюнки до витинання — «Рідне військо» — повні життя, експресії та руху постаті козаків армії УНР, роботи нашого молодого і талановитого баталіста Л. Перфецького. Редакція хотіла дітям, що для них завжди і повсюди було улюбленою розвагою — військом, дати рідне в історичній, а тим самим виховати з малих літ, зберегти і підтримати традицію збройної боротьби за власну державність. То була перша спроба. В думках видавців і автора було дати далі цілу низку подібних малюнків, що оживили б перед очима дітей славне минуле україн-



Ескіз до малюнків Л. Перфецького

ського війська, що привчили б їх з малих літ знати, любити і шанувати борців за рідний край. Гадалося дати мальовану історію нашого війська, почавши в чубатих воїнів Святослава, з отих, що від них дійшов до нас з берегів Дунаю великий заповіт: «Поляжемо кістями: мертві бо сорому не мають», ол прославлених поетом дружинників «Слова о полку Ігоревім», які «шоломом зачерпнули синього Дону», з їх червленими щитами, через красу і гордість нашого війська низових лицарів — запорожців, через козацтво городове, через гвардію гетьманську — сердюків та блискучу кавалерію охочекомонних полків, через нащадків січовиків — чорноморців з їх славними пластунами, аж до наших часів, коли у визвольній війні знову оновилася наша військова традиція, нав'язуючи порвану було нитку з давнім і недавнім минулим: червоних і чорних гайдамаків, чорних запорожців, січових стрільців, синезупанників, сіру дивізію і далі, і далі. Гадалося далі... Та годі... Нічого з того не вийшло. Не змінилася психика дитяча, яка завжди цікавилася і цікавиться військом, але ту приурочену потребу батьки задовольняють певне з чужого джерела, нехтуючи своїм. Перший наклад не розійшовся і досі.

А візьмемо книжку... Серед різдвяних дарунків їй належить перше місце. Нема чого тут говорити багато про значіння дитячої літератури для всього майбутнього нації. Двадцять год тому привертав увагу до цього гострого у нас питання автор цих рядків у «Світлі»; писав про нього гаряче свого часу покійний О. Саліковський вже по революції в «Книгарі»; недавно вже оце нагадував про це на сторінках нашого журналу професор Ст. Сірополько. І питання те не тільки не розрішено, а навпаки ще загострилося. Про Велику Україну тут не говоритимемо. Але на інших українських землях, які ввійшли в склад західних держав, всюду наш народ опинився без рідної школи, в чужих порядках. І це ще гострішим робить для справи національного виховання брак своєї, рідної книжки для дітей: вона повинна дати дитині те, чого та не знайде в чужій школі.

Далі маємо малечу, що народилася і зростає на чужині: це діти вельмичисленої еміграції з Великої України, діти, розсіяні по всіх світах. Вони живуть і вчаться в чужому оточенню, серед чужих дітей,

в чужій школі, чужою мовою. Іноді родина не спроможна боротися з денационалізацією. Доволі послухати, як говорять наші хлопці й дівчата, учні французьких, чеських чи яких там шкіл. З'являється загроза втратити їх для рідної справи. А тим часом, коли ми збережемо для рідного краю і спроможемося виховати у національному дусі цю молодь, то матимемо чималый контингент нової української інтелігенції і до того, це найголовніше, інтелігенції — європейської. В цьому завданні родини, стоїть воно і перед усім нашим громадянством на еміграції. Але треба їм в тому допомогти, добре їх озброїти. І найкраща зброя — це рідна книжка для дітей рідною мовою.

А де ж її взяти? — питають батьки і, не дожидаючи відповіді, не хочучи навіть пошукати як слід, дають до рук дитини книжку чужу — російську, польську, французьку, чеську...

Перш за все нагадаємо про наших класиків. В них багато підходячого матеріялу до читання дітям; особливо цінний він тут на чужині — де дитвора росте одірваною від родного краю, не знаючи його. Знаймо з класиками обов'язкове для молоді. А тим часом переведіть — по анкету, що з нашої класичної літератури, знає молоде покоління яке виростає на чужині, і вас кине просто в жах. Котляревський, Гребінка, Гулак-Артемівський, Шевченко, Квітка, Марко Вовчок, Куліш, Стороженко, Іван Нечуй-Левицький, Мирний, Руданський, Глібів, Самійленко, Кропивницький, Карпенко-Карий, Леся Українка, Коцюбинський і інші. А ну, нехай кожна родина в першу чергу подбає, щоб її сини та доньки знали і цих письменників, і авторів молодших та сучасних, що являються їх достойними спадкоємцями. Твори їх здебільшого можна дістати по книгарнях. І це найліпший, найдоцільніший, найкорисніший різдвяний дарунок.

А далі література спеціально дитяча. Хоч і які ми бідні, а де-що проте ми маємо. І про те де-що годиться нагадати нашим батькам саме перед Різдом.

Нагадаємо тут про наші чудові народні казки, от хоч би талановито ілюстровані Кариком, про прекрасні книжки для дітей О. Лотоцького (О. Білоусенка,) на чолі з «Вінком», про «Чмелика» В. Королева-Старого, про «Сина України», про «Козу-Дерезу», про «Війну грибів з жуками», про художні видання «Часу» та Катеринославського видавництва.

Недавно в «Тризубі», ми згадували якось про видавничу діяльність М. Таранька, видавця і редактора «Світа Дитини».

Минулого року сповнилося десять літ його праці видавничої, присвяченої нашим дітям. Десять літ труду, мозольного, тяжкого у надзвичайно несприятливих умовах, десять літ видавництва.

І ось наслідки тієї праці у нас перед очима. Дитячий журнал, що здобув собі сталого читача і популярність — «Світ Дитини». Журнал для молоді, що на жаль через байдужість українського громадянства та нерозуміння ваги його й значіння не втримався — «Молода Україна».

Далі окремі серії видань. Перша — «Дитяча бібліотека»,

що її вийшло біля ста книжечек. По-між ними маємо і Робінзона Крузо і «Тисяча і одну ніч» і казки Гримвів.

Друга серія — це більші книжки з світової дитячої літератури. Їх вийшло більше десятка. Одмітимо таку заслужено популярно і добру книжку, як «Малый Лорд» Ф. Бернета. В цій серії вийшла і прекрасна книжка казок ілюстрованих покойного великого приятеля дітей Івана Липи — «Тихе слово».

Третя серія — це «Пластова бібліотека» і, нарешті, четверта — книжки з малюнками для дітей, що їх мистецьки видано великим коштом у Німеччині.

До цього треба додати нову серію, що почала виходити з січня цього року — «Популярна бібліотека», що її першою книжечкою були цікаві нариси подорожні «По рідному краю» проф. Д. Дорошенка.

Вже цей побіжний реєстр дає уявлення про той дорібок, що його має за собою видавництво «Світ Дитини».

Подивіться на світліну з виставки видань «Світа Дитини», що її містимо в цьому числі: вона говорить сама за себе. Ще краще, — перегляньте пильно каталог видавництва і, ми певні, ви знайдете чимало такого, що саме надається на різдвяний дарунок дітям.

Отже і справді виходить, що ми не такі вже й бідні. Тільки... тільки нехтуємо тим, що маємо, не шануємо тих, хто робить, не дбаємо про те, щоб допомогти їм.

Взагалі наше громадянство малогажить цю справу — справу дитячої літератури. Колись в листі до Бібліотеки імені С. Петлюри в Парижі редакція «Світа Дитини» писала: «наше громадянство не розуміє та не дооцінює ваги й потреби цього роду видавництва». І на жаль, це прагда. А тим часом саме праця в цьому напрямку має велике значіння для справи національного виховання — нашої дитвори, нашої молоді, а значить — і для всього майбутнього нашої нації.

Глибоку рацію мала редакція «Світа Дитини», коли писала:

«В пропам'ятну річницю будови великої Української Хати від вершка, ми розпочинаємо нову будову від підвалів, і нині бачимо потішаючі симптоми, що на обраний нами шлях стають поволі виходити нові каменярі, кофалі, і будівничі, які бажають промостити нові шляхи та викувати нову долю і щастя українському народові, що задумують збудувати величавий храм свободи і рівності... Ми даємо українській суспільності «Світ Дитини», як свідочтво нашої праці для будучности з тим заперенням, що Україна живе й житиме вічно в серцях українських дітей і молоді»...

Це повинні не тільки зрозуміти, але й близько до серця прийняти наші батьки, на яких лежить обов'язок дбати, щоб з їхніх дітей вийшли вірні сини рідного народу.

Про найкращий дарунок — рідну книжку нашим дітям, здається, саме на часі нагадати перед Різдом.

С. Черешин.

Доповідь про сучасний стан на Великій Україні.

(Лист з Подєбрад)

У неділю 30-го листопаду б. р., по ініціативі Громади Студентів та Академічної Громади при Укр. Господарській Академії, одбувся в Подєбрадах доклад п. Котовича про сучасний стан на Великій Україні. Докладчик, втікач з України, чотири місяці тому перейшов румунський кордон і після багатьох злигод добився до Чехословаччини.

Свій доклад почав п. Котович, так би мовити, «сповіддю». Сам він брав участь у боротьбі Директорії проти большевиків, але як каже, не був дуже свідомим українцем, ішов за Петлюрою, у якого вірив і якому преклонявся. У Калішському таборі, а пізніше в Чехії у Юзефові, де був у 1923 році на матуральних курсах, почав «освідомлюватись» Листами до братів-хліборобів, а поруч Шаповалівською та іншою соціалістичною літературою. Стратив віру в УНР і прийшов до переконання, що на Україні соціалістичного уряду не було. Особливим авторитетом у нього по-чав користуватися Микита Шаповал, що в той час закликав повертатися на Україну.

П. Котович перебуваючи в м. Брні, у високій школі, записується до «Комсомолу», бере пас громадянина ССРСР и через півтора роки від'їздить через Москву на Україну. Вже у Москві, по його словах, починають у нього закрдатися сумніви щодо самостійності совітської України. Так, в тамошньому комсомолі йому заявили, що вони лише через незручний поділ України на округи змушені зноситися з «периферіями» через Харків, що раніше легко було обминути.

По приїзді у своє село на Анашівщині, робить доповідь про працю «комсомолу» на Заході. Ця доповідь, яку його примусили робити російською мовою, справила погане вражіння на «верхівку» і через три місяці його виключили з комсомолу.

В літі їде лікуватися на лиман, а по повероті додому його арештовує ППУ, де його тримають кілька місяців. Через який час знаходить собі роботу на Донбасі у школі, але в недовзі ППУ пропонує йому стати агентом його, взявши наперед підписку про мовчанку. Одмовляється, та переїздить на Херсонщину, де учителює з профшколі. Допиє до наддніпрянської «Правди» та «Вістей» і провадить де-яку громадську роботу.

У березні 1929 р. йому знову пропонує стати агентом ППУ, і на сей раз він змушений підписати згоду. Вирішує тікати, тим більше, що за якийсь час йому присилають повідомлення про позбавлення виборчих прав, очевидно в наслідок бездіяльності в ролі агента ППУ.

Нав'язує зносини з прикордонними знайомими і після багатьох невдач, перебувши де-який час на Поділлі, де переховується по селах, у літі 1930 року переходить кордон і попадає в Румунію, а згодом в Чехословаччину.

Ось у коротких словах сповідь докладчика.

Очевидно, це шлях більшості, як що не всіх, «сменовеховців», що попадають на Україну.

Закінчує цю свою «сповідь» п. Котович засуджуючи «сменовеховство» такими словами: «сменовеховщина є шляхом і національної зради, і зради працюючим масам, і взагалі шляхом морального занепаду».

П. Котович робить вражіння людини енергійної, дуже добре освіченої, спостережливої, звичної до з'ясування того, що його оточує, та вмiлої у робленню висновків. Українній соціаліст. Дуже добрий промовець: протягом трьох годин без перерви зумів підтримувати цікавість і увагу дуже численної аудиторії логічністю та зв'язністю свого оповідання. А протягом других трьох годин з перервою в 10 хвилин, та перервою на вечерю, давав досить вичерпуючі відповіді на запитання присутніх, — що не все було добре сформулованим.

Доповідь про сучасний стан на Україні докладчик почав зі з'ясування становища народного господарства. Тут кількома яскравішими фактами підтвердив п. Котович те, що більш менш можна скласти собі уяву і з інших, доступних емігрантам, джерел.

Становище селянина з заведенням колективізації — жахливе. Селяне перед колективізацією спродували та вирізували всю худобу, до дійних коров включно. Свині на Україні не знайдеш, як висловився докладчик, «і на ліки». Ціна за коняку доходила на торзі до трьох карбованців, тоді як за шкуру можна було дістати п'ятнадцять карбованців. Тільки любов селянина до своєї худоби, з якою він живе, урятувала від цілковитого винищення її.

До колективів з однаковою нехиттю ідуть і бідні і багаті селяне. Траплялося не раз, що бідняки допомагали «куркулям» переховувати майно і за це не раз попадали у заслання.

Минули зиму селянство пережило на кукурузі, не раз вже й цвілій та гнилій, решта була відібрана, такаж доля була і сколективізованих. «Розкуркулювання» переводили головним чином комсомольці, найбільш здеморалізована верства совітського суспільства. На ґрунті тероризування агентів ППУ трапляються часто серед населення психічні захворювання.

Взагаліж на селі надзвичайно зросла національна свідомість. До большевиків село настроєне дуже вороже. Село зтероризоване комсомолом та «сексотами», — агентами ППУ із своїх же селян, що мають у кожному селі у значній кількості.

Село цілковито обезбросне, включно до мислівської зброї. Страх «влади» перед селянським терором такий, що навіть на побачення з секретарем «Райвику» треба брати посвідку від «Сільради», тай то з початку вартові оглядають, чи не має зброї той, що їде на побачення.

Селяне в протилежність інтелігенції, чекають інтервенції. Вони проти повороту поміщиків на землю. Серед селян популярна «Селоспілка» і і цілком не популярні с. р. Дуже популярна і м'я Петлюри, у смерть якого не вірять і непохитно сподіваються його повороту.

Процес СВУ викликав у селян протилежне тому вражіння, якого хотіли досягти большевики. Підсудні користалися великими симпатіями і до їх каяття ставились байдуже, заявляючи, що: «Ленін теж був багато раз арештований, але не був розстріляний, отже очевидно і він був змушений каятися». Свідомі того, що це була провокація з боку большевиків. Певні, що під час процесу у одній з церков у Києві було знайдено 40 вагонів зброї, привезеної з Чехословаччини (!?!).

Село читає газети.

Про уряд УНР знають. З невідомих причин самі большевики багато пишуть про УНР, часом перебільшуючи відомості про нього до того, що УНР признана всіма державами, має велику добре зорганізовану і озброєну армію, то-що...

Родина на селі не знищена. Після запису у «Сельраді», береться звичайно шлюб у церкві. Церква по селах скрізь існують. Докладчик знає лише два села, де закрито церкви. Не знято і дзвонів. До церкви ходять і старі і молоді — молодь в знак протесту проти «комсомолу». Большевики бояться закривати церкви по селах, ведуть лише балачки про це та здійсмають галас у пресі. По містах церкви закриті, дзвони зняті і вивезені здебільшого за кордон. Докладчик свідчить, що у Херсоні грузили разом дзерно і дзвони на грецький пароплав. У місті шлюб беруть лише у ЗГС. Родини інтелігентів не знищені. Страшна распуста панує тільки серед комуністів, особливо серед «комсомольців».

Не існує колишньої гострої ворожнечі між селянством і робітництвом. Селянство бачить, що робітництво зовсім не є пануючою класою і що стан його дуже скрутний.

Становище робітників, особливо в Донбасі, просто жахливе. Для того, щоб робітник не кидав праці, його прикріплюють пайком та стримують партійні білети, як колись паспорти робітників по економіях. В Донбасі

скупчений здекасований, по большевицькій термінології, елемент: «бунші» повстанці, непмани, білогвардійці то що.

Свідомість серед робітництва значна. Маса свідомі ріжниць між соціалізмом і авантурним комунізмом. Зростають симпатії до укр. партії с. д., як партії що теж стоїть на марксівським ґрунті. Дуже багато серед робітників «троцькістів». Робітники не мають нічого проти повороту власників фабрик та капіталістів-промисловців і навіть бажають того повороту.

Серед робітництва поширений значно антисемітизм, як і взагалі на Україні. Докладчик свідчить, що в складі ППУ більшість жидів. Сам п. Котович не антисеміт і не спочуває таким настроєм. Розповідає, що «сіоністи» очевидно добре зорганізовані, большевики їх переслідують і, коли йому довелося сидіти в ППУ, разом з ним сиділо і багато «сіоністів». Цікаво, що вони всі акуратно одержували передачі, і хоч їх і принесли родичі арештованих, але видно було, що походять вони з одного джерела, приготовані одною рукою і за одні гроші, бо всі передачі були однакові-сінькі для всіх арештованих.

Інтелігенція на Україні зтероризована. Національна свідомість її одначе дуже велика. Настрій самостійницький, і коли серед російської інтелігенції популярна російсько-українська унія на зразок колишньої Австро-Угорщини, то серед українців ця унія симпатіями не користується. Інтелігенція проти якої б то не було окупації, проти диктатури, за демократичну республіку. Колишній ґеьман Скоропадський популярності не має, як єдино-неділимець, а село щей досі згадає карні відділи.

Кадри української інтелігенції досить широкі і докладчик вважає, що як би довелося, то інтелігентних сил вистарчилоб цілком, щоб обсадити весь державний апарат.

Дуже велику ролу в справі українізації відіграла школа. За часів Шумського та ще й зараз комісаріят освіти весь, крім мистецького відділу, в українських руках. Відділ мистецький в жидівських руках. Молодше покоління російської мови вже майже не знає. В багатьох профшколах російська мова навіть не викладається. Вже й самі учителі не всі знають московську мову. Так у тій школі, де учительовав докладчик, лише четверо з учительського складу говорило по російському. Цікаво, що в І. Н. О. панує українська мова і свідомість, а в ВУЗ-ах та інших технічних школах панує мова російська, навіть між студентами.

Взагалі за чотири роки перебування пана Котовича на Україні національна свідомість зросла. І коли на початку його приїзду його примусили робити доповідь у комсомолі по московськи, то таке явище було б не можливим тепер.

Молодь у масі своїй, крім комсомольців, настроєна антибольшевицьки, включаючи до безпризорних дітей, для яких большевики мало що роблять.

Головна опора большевиків: Комсомол, Компартія та ППУ. Про червону армію докладчик мало що знає, одначе розповідає, що один з червоних полків, який був висланий після убиства Войкова на польський кордон, на зміну іншим частинам — розбігся. Серед червоноармійців росповсюдилась чутка, що їх ведуть на війну з поляками і вони повтікали. Пізніше було їх майже всіх вилучено, 23 душі розстріляно, а решту вислано на Сибір у дисциплінарні частини. Одного з тих, що повернув із заслання, бачив докладчик і од нього чув про цю подію.

Знає п. Котович про повстання проти большевиків у Нахичевані, в Ростові на Дону та частково на Кубані. Взагалі повстання підняти можна досить легко, але успіху часткове повстання не може мати.

Ось приблизна та основа, на якій докладчик виткав свою трьох-годинну промову, та відповіді його на окремі запитання. Все це було звичайно більш деталізованим та підтверджене окремими випадками.

Звичайно, що лише час підтвердить правдивість цієї ймовірної доповіді п. Котовича, а щирість і чесність його повороту в ряди еміграції зможе,

як він то й сам каже, доказати лише своїми майбутніми ділами, бо у самі слова мало хто тепер повірить.

Тим часом доповідь його була цікава і цінна для нашої молоді, а може декого й перестереже від шляху, яким ішов досі п. Котович.

К. Х.

3 життя й політики.

— Сучасне становище в совітах. — Його катастрофічність. — На передоні рішачих подій — Можливості совітської воєнної авантюри.

Друга половина листопаду була періодом, коли події і становище в СССР, викликали на Заході такий інтерес, як давно перед тим. Всі європейські газети містили звістки і інформації, одна сенсаційніша од другої. Звістки про повстання в Москві, про оголошення диктатури Ворошилова, про вбивство Сталіна, про заворушення в совітській провінції переповнювали всі органи європейської преси — вони подавалися не тільки газетами, які в погоні за сенсаціями мало звертають увагу на достовірність тих фактів, які вони подають.

Тепер закордон починає надходити совітська преса з тих, по даним закордонних газет, тривожних днів. В ній всі ці тривожні звістки не знайшли жадного відзеркалення. Коли пишемо ці рядки, маємо в своїх руках совітські газети з 22 листопаду — вони захоплюють лише частину того тривожного періоду, про який подавала закордонна преса. Але мабуть ми не помилимося, коли припустимо, що і пізніші числа совітських газет дадуть лише мінімальні дані для освітлення того, що сталося на совітських верхах за останні дні.

Перед кожним, хто слідкує за совітським життям при цих умовах, стає гостро і недвозначно запитання про те, що ж справді сталося і що відбувається під теперішню хвилю в Москві. Чи являється ціла низка звісток, яка переповнювала закордонні газети, позбавленою всяких підстав; чи є вона лише порожньою погонею за сенсацією, шпугною переведеною кампанією ворожих для СССР чинників, чи навпаки криється за цим щось більш значне і поважне. Кому вірити: чи даним совітської преси чи відомостям закордонних газет.

Відповідь на всі подібні запитання не може бути простою і нескладною. Бо того фактичного перевіреного матеріалу про те, що діється в Москві у всій його повноті ми не маємо і очевидно не будемо мати. Треба йти шляхом загальних міркувань по тим безсумнівним даним, які дає нам матеріал, що характеризує сучасну ситуацію в СССР, і на підставі цього матеріалу робити висновки відносно можливості чи неможливості тих ускладнень, які подавала закордонна преса.

В дану хвилю є ясним, що всякі катастрофічні звістки з СССР були передчасними. Але чи це разом з тим означає, що в совітських верхах не відбулося жадних поважних ускладнень, які були приставили під небезпеку сучасний сталінський режим. Чи означає воно, що СССР йде те «благоденственное і мирное життя» та праця над здійсненням п'ятилітки, про яку нам подає совітська преса? На це питання можна з повною категоричністю дати негативну відповідь.

Все, що ми знаємо про сучасне становище в СССР свідчить, що воно має яскраво висловлений кризисний характер. Кризисне напруження досягло тої степені, коли сучасному керівництву совітського державного апарату вдається задержати існуючий status quo лише за допомогою виключно різких заходів, дуже часто цілком протилежного характеру, які проте не приносять ослаблення загальної кризи. При такій ситуації об'єктивні можливості тих подій, про які говорить закордонна преса,

існують цілком виразно. З другого боку є цілком правдоподібним, що сучасне напруження знаходить свій вияв в певних подіях і рухах, що виникають в лоні комуністичної партії і червоної армії. Сталінський режим ліквідував всі зародки організаційних зв'язків в країні і тим знищив можливість організованого виявлення незадоволення і протесту з боку яких би то не було громадських сил та соціальних груп. Там можливі при існуючій ситуації або виступи індивідуальні або розпорошені виступи стихійного порядку. І одні і другі, як ми знаємо, мають місце на теренах СРСР. Але реакція на існуюче кризисне напруження, яка мала б організований характер, найбільш правдоподібною є серед тих об'єднань, серед яких заховалося хоч до певної міри організаційне життя і організаційні зв'язки. Такими об'єднаннями й являються комуністична партія і червона армія. З цього боку звістки закордонної преси так само мають характер правдоподібності.

Що в лоні комуністичної партії в ці дні відбулися якісь події, сумніву не підлягає. Це видно з опублікованої в совітській пресі постанови про виключення з партії Сирцова, Ломінадзе і Щадіна за утворення ними фракції, яка мала боротися з ЦК партії, конкретно з Сталіним. Коли зваяжати на роллю в партії і уряді Сирцова, цього недавнього ставлення Сталіна, події, що відбувалися коло виключення його, очевидно, не могли перейти цілком гладко. Але тим часом Сталін на цей раз вийшов переможцем і опанував ситуацію. Розміри і результати подій, подані в закордонній пресі, можливо, саме тоді, коли ще ситуація не була цілком в'ясненою, є очевидно перебільшеними.

Є ясным, що, не зважаючи на перемогу Сталіна, кризисне напруження не є усунуто і не буде усунуто. Отже можливість подій катастрофічного характеру в СРСР лишається і стоїть на порядку денному.

* * *

Прогнози і гороскопи про можливість в СРСР подій катастрофічного характеру, про неминучість упадку совітського режиму в близькому майбутньому серед певних груп емігрантських читачів тепер зустрічаються з досить ясно висловленим скепсисом. Є такі, які колись занадто гаряче вірили в близькість упадку совітської влади, а тепер стомилися чекати і вірити. На це зневір'я впливає з другого боку й те, що пророкування про близькість упадку совітського режиму в свій час емігрантська преса ширила аж надто щедро і їм в значній мірі перестали надавати значіння. Припускаємо отже, що й теперішні наші висновки про зростаючу катастрофічність внутрішньої ситуації в СРСР будуть де-яким зустрінуті лише з скептичною усмішкою. А проте все таки, ми на підставі аналізу сучасної ситуації в СРСР уважаємо можливим з повною переконаністю твердити, що н і к о л и катастрофічність положення в СРСР не набірала таких форм і розмірів, які вона має тепер, що н і к о л и ми не стояли так близько до рішачих подій, як стоїмо в теперішній хвилі. Теперішнє становище в СРСР має хіба аналогію в тій ситуації, яка мала місце на початковій 1921 року перед кронштадтськими повстаннями. Тоді совітська влада врятувалася, ставши на позиції неп'у. Тепер цей вихід являється виключеним.

Є всі дані твердити, що СРСР стоїть на передодні рішачих подій. Час нашого емігрантського чекання є близький до свого закінчення. Більш, ніж коли небудь, тепер треба думати і дбати про те, щоби хвиля подій не застала нас не підготовленими.

* * *

В якій формі розгорнуться майбутні події на теренах СРСР? В попередньому своєму огляді ми зазначили, що на підставі того фактичного матеріалу про становище в СРСР, яким ми розпоряджаємо, найбільше ймовірний перебіг тих подій, що будуть мати місце після упад-

ку сталінського режиму, намічається в формі панування затяжної анархії, лише під час цього періоду скрісталізуються ті сили, які зможуть опанувати становище. Але на перебіг майбутніх подій будуть мати вплив також і ті заходи, на які підуть Сталін і Ко в останні дні свого панування.

З цього погляду у високій мірі є характеристичною та атмосфера військової гарячки, яку старанно сотворюють в СРСР його сьогоднішні керівники. Ціла тактика їх тепер є скерована на те, щоб переконати і людність і червону армію, що проти СРСР готується напад, що військова інтервенція проти СРСР з боку західно-європейських держав є вирішеною справою. Шириться версія, що заходи, які окремі західно-європейські держави взяли проти совітського демпінгу, є переведенням економічної блокади, що має попереджати інтервенцію. Спеціально інсценізовано в Москві процес «торговельно-промислової партії», який має довести, що Англія і Франція зорганізували свою агентуру в СРСР в цілях підготовки інтервенції. Відповідальними совітськими чинниками виголошуються перед червоною армією войовничі промови, в яких підкреслюється та військова небезпека, перед якою стоїть СРСР. Організуються спеціальні декади оборони, які мають мобілізувати увагу всіх совітських громадян на підготовці майбутньої неминучої війни. Про те, що ціла совітська преса, виконуючи очевидно наперед дані директиви, б'є на сполох з приводу майбутньої війни — говорити не приходиться; при тому становищі, яке займає совітська преса, це ясно само собою. Наведемо дві цитати для того, щоб показати, як тепер пишуть про майбутню війну в совітській пресі. «Комуніст» (ч. 318 з 19. XI 30), говорячи про результати виборів до польського сейму, зазначає: «Цей сейм полегшить фашистській диктатурі ще більш, ніж до тепер, енергійне проведення підготовки інтервенції проти радянського союзу та УССР. Це — є сейм інтервенції та імперіялістичної війни. Він є і буде складовою частиною того імперіялістичного інтервенційного апарату, що під проводом Франції твориться на радянському кордоні. Про це мусять знати широчезні маси робітників і селян радянського союзу. Цей сейм мусять бути для них ще одним сигналом, що сповіщає про зростання загрози імперіялістичної інтервенції». Той же «Комуніст» (ч. 321 з 21. XI) у вступній статті за кілька днів заявляє: «Готування інтервенції та війни проти СРСР на повному ході. Фашизація сумейних з СРСР держав (Польща, Румунія, Фінляндія), невпинне зростання їхніх військових бюджетів та озброєнь, непослабна увага і постійний контроль французького генерального штабу над військовими силами своїх васалів на Сході Європи, де-далі більше оснащення їх військовою технікою і т. п. усе це переконливо доводить, звідки готують перший удар проти нас». До так спрепарованої характеристики сучасного міжнародного становища газета додає такі коментарі: «Робітничі маси, радянська технічна інтелігенція, мільйони колгоспників, бідняків і середняків знову і знову демонструють свою непохитну волю до мирної праці, до дальшого розгортання соціалістичного будівництва, але водночас і свою мобілізаційну готовість збройно стати на оборону жовтневих здобутків, на оборону революції».

Оскільки всі ці істеричні вигукі про неминучість і підготовку інтервенції відповідають дійсності, говорити, розуміється, не приходиться. Може ніколи можливість втручання західно-європейських держав в східно-європейські справи не була так мало реальною, як саме при сучасному міжнародному становищі. Не можуть, очевидно, цього не знати і совітські чинники. І коли вони проте уважають необхідним ширити чутки про військову небезпеку і, інсценізуючи її, збільшувати свої озброєння і поліщувати військову підготовку, то відносно цієї тактики можливі два припущення. Є можливим, що, ширячи військові настрої, вони хотять одвернути увагу населення від внутрішніх справ і внутрішніх труднощів. Але можливе і друге. Може сталінська група рішила для того, щоб знайти вихід з свого безнадійного становища справді розпочати ризикову газардову гру. Може вона справді рішила стати на ґрунт викликання зовнішньої війни, віруючи в те, що військова перемога совітів відкриє перед совітсь-

юю владою нові перспективи і можливості. Коли б теперішня криза в СРСР привела до війни, очевидно прийшлося б рахуватися з цілком іншими можливостями ліквідації сталінського режиму, ніж ті, про які була мова вище.

Що справді криється за розпочатим військовим галасом, в совітах сказати на разі трудно. Але теперішня напруженість становища примушує і за цією частиною діяльності совітської влади слідкувати з найбільшою увагою.

В. С.

З міжнародного життя.

На початках поточного року, коли відома Лондонська конференція, що на неї покладали так багато надій, скінчилася безуспішно, дякуючи не замиреній до Франції позиції, яку зайняла італійська делегація, — фашистський міністр закордонних справ Гранді мав сказати такі слова одному з близьких до нього людей:

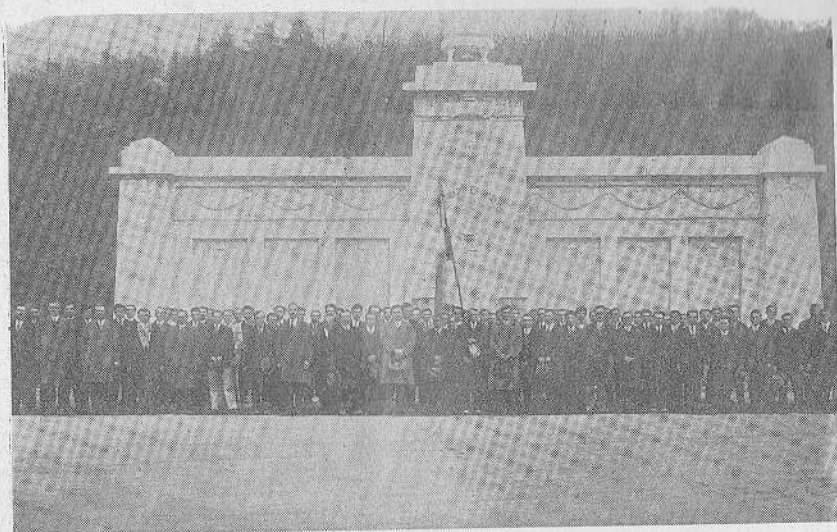
Після конференції, на протязі щоти місяців, ми зостанемося у становищі вичікування. Потім доведеться стати на якомусь певному рішенню, — мабуть таки то буде — згода з Берліном та з Москвою.

У той час на ці слова не звернули більшої уваги, зважаючи, що це всього тільки дипломатична погроза, — одна з тих, які стали такими властивими для Мусоліні та підлеглих йому політиків. Тепер їх згадано англійською та французькою пресою, бо вони виправдані фактами — і навіть у більшій мірі, ніж того можна було сподіватися.

Почалося це ще літом совітсько-італійським торговельним договором, що про нього говорилося на цьому місці. Складено його було в час, коли більшовики зачали розвивати свій кидальний торг, і в Європі ставили собі запитання: чи платитимуть совіти і що може виграти від того Італія. Тепер справа стала яснішою, хоч самий договір не опублікований і досі. Італія погодилася одчинити совітам п'ятилітній кредит на 200 мільйонів лір за умовою, що три чверті цілої суми буде гарантовано італійським урядом. З свого боку Москва зобов'язується замовити в Італії на всю суму річкотоманітний крам з галузі металургічної індустрії. Заінтересована англійська преса довідалася також, що то за крам мусить бути, і чому про нього так уперто мовчать договірні сторони. Будуть то легкі військово-повітряні крейсери новітнього типу, підводні човни, аероплани, автомобілі, танки, паровози, вагони і т. и. Платити більшовики збираються хлібом, а власне українською пшеницею, яка потрібна італійцям на виробку ліпших сортів макарон, бо їхня до того не надається.

З італійського боку наявно припускалося, що совіти свою сировину даватимуть їм по найдешевшій ціні згідно з системою кидального торгу, а італійці з них братимуть за свій крам ціни нормальні, а може й вищі. Що з того вийде, чим платитимуть більшовики за своє озброєння, не знати. Принаймні, румунські газети повідомляють, що всі пароплави, вислані за хлібом до совітських портів на Чорному морі, простоявши там довгий час, повернулися звідти порожніми і завітали до портів румунських, сподіваючися у них знайти збіжжя, аби одправити його куди слід. Не знати так само, звідки знайде Італія спосіб дати більш кредити більшовикам. Країна це бідна, а її уряд як раз зараз по цілому світі шукає, чи не позичить хтось йому грошей, аби справитися з тою економічною кризою, яка захопила зараз цілу Європу, за винятком хіба-що почасті Франції.

Але такого роду факти, — а їх можна було б навести більше, — не поспували совітсько-італійських взаємовідносин. Навпаки — римсько-московське приятельство за останній час значно окріпло і наочно перехо-



Члени філії Т-ва б. Вояків Армії УНР та громадяне в Кресо перед пам'ятником полеглим у велику війну покладали вінок у день святкування пам'яті 359 героїв, полеглих в Базарі в 1921 році.

дить од економічного договору до дипломатичної згоди, а може й впрост до політичного союзу. Доказів тому можна вказати багато і всі вони наче б то коментарів не потребують. По-перше, одночасно з підписанням торговельного договору сталася зміна італійського посла в Москві, — як кажуть тому, що він був противником загравання й згоди з совітами, вважаючи, що жити їм зосталося недовго. Нового посла вітав сам тов. Калінін промовою, основою якої була думка про «необхідність для обох країн розвитку приятельського співробітництва в площині міжнародних взаємовідносин». Такі слова раніше говорилися більшовиками на адресу Кемалі-паші, афганістанського Аманулі, китайського Чен-Кай-Шека, а в Європі — ними похвалитися досі могли лише німці, давні й щирі союзники СРСР. По-друге, за промовою сталося й діло: до Італії з Москви вислано було почесну морську делегацію, яка приятельськи обдивилася усі італійські порти, де їм було демонстровано усю морську силу італійської держави. Ще далі — в Женеві, на конференції що-до розброєння, італійська і совітська делегація працювали, як брати, спільним фронтом, — до того, що італійці, аби їм можна було підтримувати тов. Літвінова, зрікалися усіх своїх недавніх пропозицій, коли вони протирічили з совітськими.

Але найбільшим фактом був візит тов. Літвінова до Мілану, де його зустрінув італійський міністр закордонних справ Гранді з спеціальними почестями. До Мілану Літвінов несподівано поїхав з Женеви, залишивши там своїм заступником тов. Луначарського, що надається на дипломата, як голка до шлеї. За кілька день перед Літвіновим так само несподівано покинув Женеву Гранді. Італійський та совітський міністри мали в Мілані два побачення, одно з тих тяглося більше трьох годин, друге — півтори години. А потім — роз'їхалися: Гранді, звичайно — до Риму, а Літвінов — так само звичайно — до Берліну. Гранді, як то й подобає справжньому дипломатові, не дуже то розговорився про свою бесіду з совітським міністром. Тов. Літвінов не був би більшовиком, коли б так таки і промовчав. Він висловився перед берлінськими журналістами, що в Мілані обмірковувалися, так мовити, справи європейського замирення,

бо, мовляв, ССРСР — сама пацифічна держава в цілому світі; додав, однак, також і про те, що Москва однині змінить свою політику на ближчому азійському Сході і на Балканах, а в Європі — разом з Італією та Німеччиною — буде змагатися до ревізії мирних договорів.

Європейську політичну опінію сильно вразило побачення в Мілані. Може б воно і не вважалось такою видатною подією, коли б справа йшла тільки про наближення самої Москви та самого Риму. Мало чого не бувало в міжнародних взаємовідносинах. До ССРСР союзно ставиться Німеччина, дбає про добрі з ним стосунки сучасний уряд Англії, клопоталася один час біля того навіть — Франція. Але міланське побачення перейшло в супротиві інших, дуже показних подій, — таких, як остаточне замирення Туреччини й Греції під безпосереднім патронажем Мусоліні, як шлюб болгарського царя з італійською принцесою, як демонстраційна поїздка венгерського міністра Бетлена до Берліну і т. и. Тому-то враження од вказаного побачення в міжнародних колах політичної Європи було велике і тривожне. Найкраще може, — звичайно, маючи на оці свою фашистську публіку, — висловив його женецький кореспондент римської газети «Polo d'Italia» написавши:

«Привиддя італо-німецько-совітського блоку з'явилося несподівано в Женеві, як імпазантна реальність. Вказані три великі держави знаходяться в приятельських відносинах до турецько-грецько-болгарсько-угорської групи, і цей факт зробив у женецьких колах сенсаційну думку, що справді щось нового сталося в Європі. Група в 300 мільйонів людей, з'єднаних у згаданих семи державах — цей факт викликав поважну розвагу у багатьох.

Фашистський кореспондент сформулював правильно. Повстала європейська коаліція із семи держав, навіть із восьми, бо на випадок якоїсь акції до неї автоматично пристає й Австрія, для якої немає іншої політичної дороги, ніж йти в сліди Німеччини. Ця коаліція у французькій пресі вже дістала й назву — східного блоку. Підготовувався і передчувався він давно, але лише тепер вийшов на світ із туману потайних пересправ, що їх клубок звивався найбільше в Берліні та в Римі. Дипломатична акція останніх місяців, особливо перебіг розправ в женецький комісії що-до розбросення, виявили і те, проти кого спрямоване вістря того блоку. Прямоване воно є проти другого блоку, що існує вже з давніх часів, а саме — проти Франції та її союзників — Югославії, Чехословаччини, Румунії і Польщі; можливо, що до цього списку треба ще додати й пасмо балтійських лімітрофів, за винятком хіба-що Литви.

Континентальна Європа таким чином розподілилася на два ворожих і незамирених табори. Поки-що боротьбу розпочато в площині чисто дипломатичній. Гаслом східного блоку являється — ревізія мирних договорів, чого не може й не хоче допустити блок французький. Перша сутичка, що відбулася з цього приводу в Женеві на ґрунті питання про розбросення, скінчилася поразкою східного блоку, бо проти нього, крім їх континентальних противників, встали ще Англія й Сполучені Штати, що не мають до східного блоку великих симпатій. Другою поразкою став той факт, що, як здається, у зв'язку з останніми подіями Америка рішуче ухилилася від дальших пересправ про організацію для Італії позички в сумі біля семи мільярдів лір, які могли дозволити італійцям зреалізувати їх мрії про досягнення морського паритету з Францією.

Єсть однак і вигри у східного блоку. Це — підвищений настрій та надії в переможених народів, тривога і неспокій — в шерегах переможців. Як буде використаний цей психологічний ґрунт, чи не перейдуть події з академічної площини дипломатії до реального конфлікту в тій чи іншій формі, — на те вкажуть факти, що їх можна чекати уже в ближчі місяці.

Observer.

В журналі «Slovansky Prehled» (ч. 2) надруковано було цікаву статтю В. Харвата «Масарик і українці», що докладно спиняється на поглядах проводиря чеського народу на українську справу та на відношення його до неї. У відносинах Т. Масарика до наших визвольних змагань після 4-го Універсалу, що проголосив самостійність Української Республіки, відбувся перелом. Він визнавав Україну

«з погляду чеського і слов'янського... але в рямцях федеративної Росії».

Цілковитої незалежності України Т. Масарик не годен признати. Такими словами виразно окреслює він свою позицію:

«Я сам особисто, поки буду мати право про те говорити, не можу визнати самостійну Україну поза рямцями Росії за правний політичний утвір. То мені впрот перечить». («Projevu», II ст. 201-202).

Що ж, може бути і така позиція, хоч і обґрунтовати її не вдасться. Дивною трохи видається вона у видатного вченого і політика, що не тільки теоретично виступював визвольний рух, але й на практиці в життю своєму борювався за ідею незалежності власного народу і у великій мірі прислужився одновленню його державности Мара великої Росії, що має, як виявляється, ще силу над де-якими гострими і критичними розумами, страх перед німецькими впливами на Україні збили Т. Масарика з принципіальної позиції, примусили за бути про послідовність.. Позиція, яку займає він що-до справи самостійності України, знаходиться в неприкромному протиріччі з тими ідеями, які сам він поклав в основу своєї діяльності.

В іншому творі його читаємо:

«Чоловік і народ з святим переконанням, народ з твердою волею здійснити свої ідеали, свого досягне завжди. То єсть мій життєвий досвід, ту науку я витяг з історії народа нашого і народів всіх». («Svetova revoluce», с. 602).

Свята правда. І ми глибоко певні, що той історичний процес, який привів до визволення інших народів і до відбудування їхньої державности, ті самі наслідки матиме і для народа українського. Український народ має те «святе переконання», має ту «тверду волю» збудувати власну державність. А народ, який знає, чого він хоче, свого досягне. Так говорить і Масарик — учений. І ми знаємо, що незабаром прийде той час, коли життя саме, сама дійсність примусить і Масарика-політика, що його слова нагодили вище, виправити свою помилку. Коли незалежна Україна стане фактом, доведеться з ним рахуватися і ученим, і політикам, які б не були їх симпатії.

Нам здавалося до речі навести ці дві цитати, такі протилежні, з творів Т. Масарика саме в цьому числі, бо в ньому вміщена рецензія на книжку О. Бочковського про Масарика і українське питання. Цікава книжка і повчająca. Треба нам справді вчитися у чужих людей, надто у тих, що спромоглися свої ідеали перевести в життя. Та вихід цієї книжки будить і певні рефлексії. Коли ж нарешті такої книжки діждеться той, хто все життя своє присвятив справі незалежності України і за неї його віддав — С. Петлюра?

* * *

Літвінов у Женеві аж розсипається, побиваючи милітаризм капіталістичних держав та вихвалюючи на всі боки миролюбність совітів. А ось малюнок з життя, що показує, як та миролюбність в дійсності виглядає. В кореспонденції з Києва до «Прагди» (ч. 323 з 24, XI) пишеться таке про один з місцевих заводів:

«Воснні дні» зробили Овіяхім вельми почесною організацією і викликали бурхливий зріст уваги до «воєнного штабу». Чи треба рахувати скільки за ці дні пристало до організації? Дуже багато-...

«Електрозаводці пішли в похід не тільки за воєнною теорією, але і за воєнною практикою. На заводі встановлено воєнно-шкільний пункт. Допризовники проходять науку тут таки, на заводі. 650 добровольців-стрільців поклали початок стрілецькому полку ім. заводу. Утворено хемичну команду і санітарний загін. Комсомол виправив щось 80 чоловік до воєнних шпіт. Зібрання командирів заводу вирішило почати заняття з комполітскладом. Влаштовано змагання фізкультурників. Готується пробна воєнна тривога.

«Електрозаводці ще більше зміцнили зв'язок з підшефною частиною, з воєнізованою сторожевою охороною і пожежною командою»...

Можете собі уявити щось подібне у Рено чи Сітроена? А в Києві милітаризація робітництва, як бачимо, йде повним ходом. Коли хто готується до війни, то це совіти. Але вони добре знають, що як почнеться війна, вони ніяким способом не можуть покласти на частини червоної армії. Вони знають, який протимосковський настрої панує серед селянства на Україні. І готуючись до війни, самі бояться її. Вони бояться її. Вони бояться дати в руки мобілізованому населенню окупованої країни зброю.

От звідки оці заходи поруч з преторіянськими полками ГПУ підготувати до бою і захисту, давши їм задалегідь знання, техніку, вправи та зброю, по змозі більші контингенти робітників. Адже вони на Україні здебільшого складаються з елементів, чужих по національності тубільній людині, зайдів, та з певної частини геть помосковлених місцевих робітників, що зв'язали свою долю з долею окупантів. Вони вже раз прислужилися Москві під час завойовання України. На них покладає свої надії вона і тепер.

Заговорили про Галичину і Волинь і росіяне. «Возрожденіе» в ч. 2011 з 4. XII с. р. надрукувало велику статтю Вепета під заголовком «Робота большевиків в Галичині та Буковині». Автор довго розписує про підготовчу роботу та про впливи большевиків в Галичині і Буковині, де вони захопили до своїх рук українські організації, що працюють там

«на ґрунті потворної української національної ідеї».

Автор цієї статті твердить, що головну увагу большевики звернули на УВО, на чолі якої стоїть Коновалець, та на УНДО. Так само доповідає п. Вепет, що велику акцію розвинув совітський консул Кулик у Львові. Однослово, як на автора, вся акція українських елементів, як не цілком, то у переважній мірі, знаходиться під впливом совітів.

Але найоригінальніші висновки автора, які подає він, як пораду польському та румунському урядам разом. Він каже:

«Треба дивуватися, як польський та румунський уряд не знайдуть радикального засоба для боротьби з большевицькою пошестю, адже ж цей засіб у них під боком — треба тільки дати ширшу підтримку значному російському елементові населення, що безперечно вороже настроєне і відносно української ідеї, і до большевицької пропаганди».

Такий висновок останнім часом все хотять накинути росіяне. Але звідки автор взяв, що в Польщі та в Румунії існує «значний російський елемент». Це вже секрет п. Вепета.

*

У Пряшеві видається карпато-руським волапюком газетка «Русской Народной Партии на Словакии» — «Народная Газета». Читати її можна лише за кару. А проте в ній иноді трапляються і веселі абзаци. Так в ч. 36 з 1 грудня с. р. знаходимо ми такі міркування про високу політику:

«Коли б доля «руссава народа» була припоручена докторові Крамаржеві та докторові Гайнові, то у нас давно була б вже автономія».

Можна собі уявити, що б то було за автономія по Крамаржу!

— В районі Л'сжу в Бельгії під час великих туманів з'явилася нова пошесть, від якої вмерло в одній комуні Анжис 62 душі; крім людської смертності спостерігалася і велика смертність худоби. Для дослідження пошести бельгійський уряд вислав спеціальну санітарну комісію.

— Китайський уряд вислав спеціальну армію для усмирення комуністів-бандитів в Ху-пе, Хунан і Кіянні-Сі. На чолі цієї карної експедиції став сам Чан-Кай-Шек.

— Федерація американських робітників определяє кількість безробітних в Америці в 5 міл. душ.

— Польський сейм і сенат зібралися 9 грудня.

— Сформувався новий австрійський кабінет міністрів на чолі з Ендером.

— Підсудні на московському процесі «промислової партії» призначені до смертної кари, але ВЦК їх помилював, замінивши смертну кару десятилітнім ув'язненням.

— По даних статистики большевики випустили такі кількості паперових грошей — в 1924-25 р. — 515,7 мільйонів руб., в 1925-26 — 200,2 в 1926-27 — 285,2, в 1927-28 — 342,5, в 1928-29 — 671,4, а в 1929-30 р. ця цифра виросла до 2.648 мільйонів руб. За 1929-30 рік випущено в 6 разів більше ніж передбачалося по плану «п'ятилітня».

Хроніка.

З життя укр. еміграції У Франції.

— Дар Бібліотеці ім. С. Петлюри. Цими днями Бібліотека дістала від французького видавця Aristide Quillet цінний дарунок: Універсальний Атлас Географічний в 2-х томах, видання 1925 року, ціна — 500 фр. В листі, адресованому п. бібліотекареві, п. Quillet пише: «знаючи, в яких трудних умовах перебувають зараз українці, нам дуже приємно зробити Вам дарунок Атласу, який, сподіваємось, буде в пригоді для ваших компатріотів».

Рада Бібліотеки цим висловлює публічну свою подяку п. А. Quillet та пані Л. Я. Ілляшенко, яка власне й спричинилася до одержання Бібліотекою так цінного Атласу.

Це вже не перший такий відгук з боку чужинців. Мусимо констатувати, що далеко не всі українські видавництва та установи йдуть на поміч Бібліотеці.

До багатьох укр. видавництв, установ та редакцій зверталась Рада Бібліотеки. Більшість, правду сказати, обізвався, але, на жаль, найшлися і такі, що навіть не спромоглися на відповідь, бодай негативну.

— З життя Військового Товариства. День Базару, в листопаді місяці, день героїчної смерті 359 вояків під Базаром на Волині, стає сьогодні днем національної гордості і слави української армії. Смерть повна краси, відваги, величі духа: цих 359 скромних вояків не можна забути, бо на цьому прикладі, як на рідкому в історії народа, буде виховатися наше молоде по-

коління, для героїчних чинів, до остаточного здійснення нашої національної ідеї. Довга траншея під Базаром, що стала могилою наших героїв, буде найсвятішим і найдорожчим пам'ятником визвольної боротьби нашої, як рівно ж буде завжди свідком жорстокої розправи наших варварських сусідів-москалів.

Отож цей трагічний день вояки української армії скрізь урочиство відзначили.

— В Шалеті Громада і вояки разом улаштували академію. Голова Громади п. Левицький, уповноважений Т-ва полк. Татаруля, п. п. Захвалінський, Бацуца та Мар, в своїх промовах схарактеризували героїчний чин під Базаром. Перед портретом Головного Отамана С. Петлюри, всі схилили свої голови та проспівали «Вічну пам'ять» і «Журавлі».

— В Оден-ле-Тіші 23 листопаду філія Т-ва влаштувала академію також. Зібралися українці без різниці партій і переконань. Уповноважений Т-ва сотник Балабан в своїй промові висвітлив цінність і значіння жертв незабутніх героїв. Член Т-ва п. Загній відчитав реєстр ростріляних. Не одна сльоза покатилася навіть і у старих козаків. Проспівали «Вічну пам'ять». Далі хор під керуванням поручи. Сидоренка відспівав низку відповідних пісень. Член Т-ва п. Лук'яненко та пані Косцюшко продекларували «Доля українського вояка-інваліда» — Авраменка та «Так мусить бути» — Костя Костенка.

— В Ліоні відбулася так само академія. З промовами виступали полк. Чміль, пор. Гуля та інші.

— В Кресо. Дуже урочиство відзначила день 359 філія Т-ва

в Крезо. В неділю 30 листопада о 9 год. ранку члени Т-ва та громадяне вишикувалися в колону та під проводом уповноваженого сотн. Романюка, разом з українськими прапорами, рушили через нове місто Крезо до площі мерії, де приєдналася духова оркестра та президія французьких комбатантів на чолі з п. Перюшо та представники муніципальної ради. Далі колона під марш оркестри вирушила до монументу полеглих у великій війні. Сотник Романюк та представники від Громади покляли вінок з написом: «Від б. Вояків Армії УНР відданим борцям за свою націю». Від монументу колона під звуки оркестри пішла назад до старого міста, де в залі ресторачії члена Т-ва п. Заболотного відбулися збори. Зачитано було реферата та протест проти насильств в Галичині. Останнє слово взяв уповноважений Т-ва сотн. Романюк, після чого відспівано було «Заповіт».

Дирекція заводу Шнейдера передала уповноваженому Т-ва сотн. Романюкові 500 фр., як пожертву на фонд українського інваліда.

Місцева преса з приємністю і повно відмітила це українське свято. «Le Progres» з 4. XII, що виходить в Ліоні, подавши докладну замітку про перебіг свята, зауважує: «з приємністю констатуємо зв'язки і співпрацю бувших комбатантів українських з французькими, які ще більше поглиблюють братні стосунки, що вже існують між двома країнами». Так само «Le Journal de Creusot» з тої ж дати присвятив велику замітку святові, влаштованому «в пам'ять українських воїнів, що впали на полі бою в боротьбі за незалежність і волю України», як пише газета.

— По Союзові Укр. Емігр. Організацій у Франції. У неділю 7 грудня відбулися загальні збори Т-ва «Просвіти» в Дамарі-ле-Ліс; обрано заступника Голови «Просвіти», секретаря і одного члена ревізійної комісії, обмірковано справи поліпшення бібліотеки Т-ва. Крім згаданого заслухано доклад заступника Голови Генер. Ради

Союзу І. Косенка, що був присутній на цих зборах і ними керував.

— Того ж самого дня секретарь Генер. Ради п. Никитюк відвідав Громаду в Гаврі, а п. Журавель по дорученню Ген. Ради — гурток українців в Шуазі ле Руа.

— 3 студентського життя. 7 грудня склалася ініціативна група українських студентів в Парижі, що має на меті закласти в найближчому часі Студентську Громаду. В склад ініціативної групи входять п. п. Морей де Моран, Каленичук, Йосипишин, Андрусишин, Сікевичева, Татаруля, Журавель, Нестеренко та Мельників.

— По іменний список осіб, що зложили датки на Бібліотеку ім. С. Пеглюри на підписних листах (Продовження).

По листу ч. 363 від Українського Культурно-Просвітнього Товариства ім. Т. Шевченка у Дижоні. Датки зложили: п. п. Германевич — 5 фр., Яртіга — 2 фр., Красицька — 2 фр., Кузнечак — 2 фр., Кепа — 1 фр., Завада — 1 фр., Розбут — 2 фр., Бурачинський — 2 фр., Андрійчук — 2 фр., А. Гурський — 1 фр.,

По листу ч. 108 виданому пан-отцеві И. Білоному у Форт Вільям (Канада). Датки зложили: п. п. Иван Нагуляк — 1 дол., М. Манзик — 1, І. М. Ковгалюк — 1, Василь Скоренький — 50 цент.

По листу ч. 299 зібрано п. О. Колтуновським у Новому-Саді (Югославія). Датки зложили: п. п. Жаботинський 30 дин., Мартос — 10 д., Венгрженівський — 10., Костанський — 20, М. Ревич — 30, Вудзинський — 20, Даденко — 10, Николин — 50, Ник. Гава — 10, Арсеній Шапкин — 10, Олеска Чміль — 10, Дирюгин Иван — 10, Бондаренко Петро — 8 дин.

По листу ч. 278, збірку провадив серед персоналу та студентів Подебрадської Академії п. С. Гловінський. Датки зложили: п. п. В. Іваницький — 20 кр. чеськ., Бич — 20 кор., В. Прохода — 8, В. Кучеренко — 10, Козловський — 5, Гурін — 5, Литвицький — 5, Усенко — 5,

Ір. Шереметинський — 10, Громада студентів — 30, Гайдівський-Потапович — 20, Косюра — 20, Шиянів — 10, М. Добриловський — 15, М. Левитський — 20, підпис нечиткий — 10, підпис нечиткий — 10, Л. Грабина — 5, Сочинський — 5, Гловінський — 5, Петрів — 5, підпис нечиткий — 10, Мартос — 5, Мартосова — 5, Квятковський — 5, Косюра — 20, Питель — 5, Івасюк — 5.

По листу ч. 253 від «Товариства Прихильників Книги» зібрано п. Кучеренком. Датки зложили: п. п. Марків — 5, Верба — 10 кор. чеських.

По листу ч. 252 виданому представникові Бібліотеки в Римі панові Онацькому. Датки зложили: п. п. Онацький Євг. — 20, Бані — 50, Гриненко — 10. Онацька Ніна — 20 лір італійських.

По листу ч. 254 С. С-о — 20 кор. чеськ.

По листу ч. 255 від Укр. Реф. Реальної Гімназії в Ржевнихах. Датки зложили: п. Рвндик — 10 кч., підпис нечиткий — 0. 10 кч., А. Б. — 1.10 кор., А. Я. — 1 к., Трутенко — 1. Ю. Кобилянський 0.50. Приходько — 2, Сеня Сподарик — 1.30, Марія Пірмалівська — 0.50 з. Кравчунівна — 0.50, П. Онишуківна — 3 М. Ішук — 1, А. Карженівська — 1.50, Хоменко — 0.10, підпис нечиткий — 1, Шлендик — 15.40.

По листу ч. 294 від Української громади в Журжі. Збірку провадив п. поручник О. Коряко. Датки зложили: п. п. пор. Коряко — 100 лей, Я. Тимошук — 50 лей, Дітковський — 21, Дерманец — 20, Герасименко — 30, Рагушненко — 30, Мельник Василь — 30, від п. NN, 6 осіб разом — 60, адм. хорунжий Корчинський — 10, Бівчар Марко — 50, Дроздовський — 20, Гордига Поррфрій — 10, Коваль Иван — 20, Краковецький Лука — 10, підпис нечиткий — 20, підпис нечиткий — 40, Міхальченко Андрій — 50, Берзер Борис — 20, Лаврік Мітрофан — 20, Лідія Коряко — 30, Нескоромний — 40, Крижановський — 50, Таназій Семен — 20, Є. Бійський — 20, Мотря Тимофій-

ва — 10, Бринський Яків — 20 лей
По листу ч. 260, виданому п. Цибульському, збірку провадив пан Крупицький. Датки зложили: п. п. Гр. Крупицький — 100 болгар. левів, А. Куліш — 100 б. лев.

По листу ч. 280. Збірка серед робітників фабрики Балабанова в Болгарії. Датки зложили: п. п.

І. Гайдим — 50 болгар. левів, Ю. Парфеня — 50, М. Колесник — 20, С. Пегур — 20, Г. Огієнко — 100, М. Сидоренко — 20, М. Аполонин — 10, Д. Чичибаба — 50, С. Патока — 20, Ю. Феденко — 20, А. Никольський — 20, А. Рудик — 20, Г. Сасно — 10.

По листу ч. 279, збірку провадив п. Цибульський. Датки зложили: п. п. В. Дементок — 50 болгар. левів, Цибульський — 30, И. Романюк — 30, І. Мищенко — 10.

По листу ч. 324 збірку перевела пані Л. Д. Крижанівська в Берестю. Датки зложили: п. п. Т. Мусянко — 15 зл., Пашицький — 5 зл., Абрамович — 3, І. Гнойовий — 5, Павенський — 5, Островський — 2, — 5, Островський — 2, Блудимко — 10, підпис нечиткий — 5, Чопівська — 2, Криницька — 10, Ворончук — 3, Д. Дмитріюк — 5, Левіцька — 2, О. Лешкуевич — 5, В. Соловій — 15, М. Макарук — 3, підпис нечиткий — 5, Цівчинський — 20 зл.

По листу ч. 323. Збірка проваджена директором кооперативи «Село» п. Силенком. Датки зложили: п. п. Малюта Федір — 2 зл. п., Малюта Олександр — 2, Бабарицький Вікентій — 1, Шепченко Михайло — 1, Яковенко Микола — 1, Артемик Павло — 1, Павло Германович — 1, підпис нечиткий — 2, підпис нечиткий — 1, Гн. Олесюк — 3, Платон Король — 2, Кічигіна Марія — 1, Дембівська — 1, Савченко — 1, Рембішевський — 1, М. Горенко — 1, П. Іленко — 1, Ковальський — 1, І. Рудик — 1, підпис нечиткий — 1, Г. Яровенко — 1, Бондаренко — 1, Ш. Малій — 1, Силенко Порфир — 5 зл.

По листу ч. 322. Збір-

ку провадив директор Укр. Кооперативи в Берестю пан О. Базилевич. Датки зложили: п. п. Базилевич — 25 зл., В. Криницький — 20, підпис нечиткий — 2, NN — 10, підпис нечиткий — 3, О. Богданкович — 5, NN — 2, С. Рабчевський — 1, NN — 1, підпис нечиткий — 1,50, Смигленко — 2,50, Ілляшенко — 10, Валентина Соловій — 5, Іван Кобилко — 2, підпис нечиткий — 5 зл. польських.

В Чехії

— Свято Українського Університету в Празі. 28 листопада с. р. відбулося в Празі академічне свято Інавгурації. Інавгураційна Академія була влаштована в салі Геологічного Інституту при численій участі громадянства. Інавгурація розпочалася співом «Славного Збору» Сметани, який виконав хор українських студентів під керуванням доцента Українського Високого Педагогічного Інституту ім. М. Драгоманова в Празі, пані П. Россіневич-Щуровської. Уступаючий ректор, професор Д. Антонович привітав присутніх гостей і зачитав звіт з діяльності Університету за 1928-29 і 1929-30 роки. Потім зачитав біографію нового ректора, професора Андрія Яковлева, привітав його і урочисто передав йому ректорську владу. Після цього хор заспівав старовинний університетський хорал: «Віват Академія».

Далі, ректор, проф. А. Яковлів оголосив свій інавгураційний виклад на тему: «Українське звичаєве процесуальне право». Після викладу ректор подякував уступаючого ректора, проф. Д. Антоновича, а також присутніх членів Університетського Сенату за переведення акту інсталяції, привітав і подякував за участь у святі представників чеських державних, наукових і культурних установ, п. п. ректорів Української Господарської Академії в Подєбрадах і Українського Педагогічного Інституту ім.

М. Драгоманова в Празі, представників українських наукових культурних та громадських установ і організацій, п. п. професорів, студентів і всіх громадян, що своєю присутністю вшанували університетське свято.

На прикінці, ректор висловив іменем Університету глибоку подяку чехословацькому народу та його владі на чолі з паном президентом, Т. Г. Масариком, за матеріальну і моральну допомогу Українському Університетові і українській еміграції в Ч. С. Р. та проголосив пану президенту тричі «Слава». Присутні прислали і своє «Слава» та стоячи вислухали чехословацький і український національні гімни.

З нагоди свята ректор Університету одержав велику кількість листовних і телеграфних привітань, серед яких зазначимо такі: від Пана Канцлера і Високої Канцелярії Пана Президента, Від Президії Сенату, від Пана Президента Парламенту, від пана Міністра Шкільництва і Народньої Освіти, від Пана Міністра Народньої оборони, від Президії Міністерства Справедливости, від Пана Земського Президента Чехії, від Пана Земського Президента Підкарпатської Русі, від І. М. Ректорів — Карлового Університету в Празі, Масарикового Університету в Брні, Університету Коменського в Братиславі, Німецького Університету в Празі, Чеської Високої Техніки в Празі, такої ж школи в Брні, Німецької Високої Техніки в Празі, від п. п. Деканів — правничого, медичного, богословського факультетів Карлового Університету, правничого факультету Масарикового Університету в Брні, Хемічно-технологічного Інституту в Празі, Сільсько-Господарського і Лісного Інституту в Празі, Гусового Чехословацького Євангеліцького факультету в Празі, від Президії Головного міста Праги, від Президії Ради і Магістрату Праги, від Бібліотеки Парламенту, від представників Міністерства Шкільництва, від окремих професорів, від Українського Наукового Ін-

ституту в Берліні, від Деканату Агрономічно-Лісового факультету Української Господарської Академії в ЧСР в Подєбрадах, від Українського Товариства для Літи Націй, Головної Еміграційної Ради, Генеральної Ради в Парижі, від Української Бібліотеки ім. С. Пеллурі в Парижі, від редакції «Тризуба», від «Української Школи» в Чернівцях і багатьох інших.

Із зачитаного звіту видно, що в минулому академічному році професорська колегія Університету складалася з 22 звичайних і 2 надзвичайних професорів, 2 доцентів-суплентів, 5 приват-доцентів і 4 лекторів, разом з 35 осіб. Крім того було: 4 асистенти і 5 професорських стипендістів, що готуються до габілітації на приват-доцентів.

Студентів було: в зимовому семестрі 1929-30 — 189, в літньому семестрі 1930 року — 253.

— В Українським Історично-Філологічним Товаристві дня 9 грудня 1930 о 16 г. в помешканні на Бржеговій вул., 5. відбулися доклади дійсних членів: 1. Слюсаренка, Ф. П. — «Новий фрагмент Гречньої федеральної конституції кінця IV ст.». 2. Шербаківського, В. М. — «Малама».

В Польщі.

— В Головній Управі Українського Центрального Комітету в Польщі. Вислови співчуття. Головна Управа УЦК з приводу смерті члена-скарбника П. Іллі Золотницького, одержала цілий ряд співчуваючих листів і телеграм, як від українських організацій і осіб, так і від польських урядових і громадських чинників, а саме: прем'єр-міністра Вячеслава Прокоповича, Ректора Українського Високого Педагогічного Інституту в Празі Д-ра Гармашова, Ректора Української Господарської Академії в Подєбрадах проф. Іваницького, Генерального Штабу Генерал-полковника М. Юнакова, бувшого Товариша Міністра Юстиції п. Цівчинського, Правління

Української Станиці в Каліші, Редакції «Тризуба», Української Спільни воясних Інвалідів, Українського Т-ва Допомоги Емігрантам в Каліші, Полковника Сомовського, Сотника Калюжного Олександра, Відділів УПК в Бронній Гурі, Ченстохові, Іновроцлаві, Тарнові, Тернополі, Львові, Петракові, Рейовцю, Скальмержицях, Білостоці, Біловіязькі, Гродні, Цумані й Озерах, від Міністра Рільництва Польщі п. Станєвича, генерала Стахевича, п. начальника Сухенєка-Сухєцького, п. радника Соханського, Графа З. Грохольського і інших.

— З нагоди 10-тих роковин. Головна Управа УЦК з нагоди десятих роковин перебування на чужині одержала, для прикладнення Панові Головному Отаманові, чимало листів від української еміграції з ріжних закутків Польщі, які пересіянені твердістю духа й незломною вірою в, може вже недалеко, нашу перемогу, на приклад, від української колонії в Ковлю.

«Управа Ковельського Відділу УЦК в імені старшини й козацтва, що перебуває на Ковельщині, згадуючи день 21-го листопада 1920 року — десяту річницю нашого перебування на чужині, складає Панові Головному Отаманові, Урядові, Військовому Командуванню і Головній Управі УЦК в Польщі сердечне воляєке запевнення відданости нашим святим національним ідеалам, хоронимим під стягом Української Народньої Республіки, залишаючись їм вірними й готовими до поновного закликку під рідні прапори, коли до того покличе їх Уряд і Український Нарід. Хочай ми й розкидані по всіх усюдах, але згуки сурми, в хвили щастливій, зберуть нас до гурту й під їхнім проводом підемо звільнити Український Нарід з чужої неволі. В це свято віримо, надією в нашу перемогу живемо».

Бібліографія.

— О. І. Бочковський, доцент Укр. Госп. Академії в ЧСР. «Т. Г. Масарик. Національ-

на проблема та українське питання» (спроба характеристики та інтерпретації). Подєбради 1930 р.

Українська Господарська Академія видала книжку О. І. Бочковського, яка присвячена вивченню й критичній оцінці поглядів президента ЧСР проф. Т. Масарика на національне питання і українську справу.

Не можна не поставитися з повним признанням до тої у високій мірі корисної і потрібної справи, яку здійснили Подєбрадська Академія і автор, давши українському громадянству цю книжку. Одним із завдань, яке лежить на наукових силах і наукових організаціях української еміграції є об'єктивне і докладне вивчення тих позицій, того відношення, яке існує і існувало до української проблеми у окремих народів і держав західно-європейського світу. Це вивчення є необхідною передумовою доцільності і успішності тої культурної і політичної пропаганди нашої справи, яку переводить українська еміграція. З цього погляду видання книжки, яке освітлює відношення до української справи президента Т. Масарика, який користується в ЧСР винятковим авторитетом і впливом, є виконанням завдання, яке стоїть на черзі. Слід лише побажати, щоб ця книжка була добрим початком, за яким би слідувала низка книжок тотального змісту, що вивняли б відношення до української справи інших діячів і груп як серед чехословацького громадянства, так і серед інших народів.

Звертаючися до самої книжки, треба одмітити, що вона захоплює дуже широко і ґрунтовно. Автор послідовно розглядає відношення Т. Масарика до проблеми слов'янства, до Росії, до польської справи, вивчає його погляди на націю і національну справу;

розглянувши основні моменти світогляду Масарика в справах, що є суміжні з українською проблемою, автор в другій частині докладно аналізує весь той матеріал, який міститься в окремих писаннях і заявах Т. Масарика, що-до української проблеми.

Автор, який є одним із учнів Масарика і який ствиться до свого учителя з величезним пієтетом і пошаною, проте не приймає поглядів свого учителя на українську проблему безкритично. Останній розділ книжки містить критичну оцінку поглядів Т. Масарика на українську справу. Ті висновки, до яких автор приходить і якими закінчує свою книжку, звучать так:

«Навіть відкидаючи українське самостійництво, Масарик все лишився в ролі справедливого «altera pars» що-до України. Ми бачили, що впали підстави, якими Масарик заперечував самостійність України. Не підлягає сумніву, що визволена і самостійна Україна матиме в ньому широкого і доброго приятеля».

Книжка О. Бочковського написана дуже легко і жваво. Автор вповні володіє тою прикметою, яка так поширена серед французів, говорити просто і популярно про самі навіть складні проблеми. Використано для книжки величезну кількість матеріалів, причому деякі з них уявляють тепер бібліографічну рідкість.

Гаряче рекомендуючи цю книжку увазі українського громадянства, висловимо побажання, щоб вона з'явилася в чеському перекладі і стала б приступною широким колам чехословацького громадянства. Думаємо, що вона могла б відограти корисну роль для переборення того поверхового і неглибокого русофільства, яке ще й досі поширене серед певних чехословацьких кол.

В. Садовський

Зміст.

— Париж, неділя, 14 грудня 1930 року — ст. 1. — * * * — ст. 2. — Ілля Золотницький (некролог) — с. 3. — С. Черепин. Перед Різдом — ст. 5 — Лист із Подєбрад — ст. 10. — В. С. З життя й політики — ст. 13. — Observator. З міжнародного життя — ст. 16. — З преси — ст. 19. — З широкого світу — ст. 22. — Хроніка: З життя укр. еміграції: У Франції — ст. 23. — В Чехії — ст. 26 — В Польщі — ст. 27. — Бібліографія — ст. 27.

Повідомлення

Пожертви на Українську Бібліотеку ім. С. Петлюри в Парижі цілком заміняють для В. Прокоповича різдвяні й новорічні листівні привітання та особисті візити.

Українська Бібліотека ім. С. Петлюри в Парижі

відкрита в середу: 6-9 г., в суботу: 4-9 і в неділю: 1-5 г.

В Бібліотеці можна набувати:

1. Збірник пам'яті Симона Петлюри. Видання Міжорганізаційного Комітету в Празі. Ціна 25 фр. з пересилкою у Франції.
2. Відзнаки — тризуби по ціні 4 і 6 фр.
3. Портрети С. Петлюри та Т. Шевченка по 1.50 фр.
4. Календар «Дніпро» на рік 1931. Ц. 15 фр.
5. Смаль-Стоцький: Шевченко — співець самостійної України. Ц. 2 фр.
6. Омелянович-Павленко: Україно-польська війна 1918-19. Ц. 15 фр.

Звертатись до бібліотекаря: Mr. I. Rudicev. 11, Square de Por-Royal. Paris XIII.

Українська Громада в Парижі.

В п'ятницю 26 грудня с. р. на Різдва Свята в салі Angelo (8 bis Avenue de Montesperan. Paris 16-e — metro: Pompe).

влаштує святочну сімейну вечірку.

Буфет, жаз, танці до ранку, розваги. Початок о 9 год. вечера.

Вступ — 7 фр.

Голова Громади — М. Ковальський.

Секретарь — І. Каленичук.

Українським дітям - Рідне Військо

Великий аркуш брестольського картону в фарбах що представляє піхоту, кінноту, гармати то-що — армії УНР з 1920 р.

Постатті козаків до витинання робота маляра-баталіста Л. Перфецького

Видання — «Тризуба». Найкращий подарунок нашим дітям.
Добра розвага — малим, дорослим — гарна оздоба до хати.
Ціна аркушу — 2 фр. (пересилка у Франції — 15 с. за кордон — 30 с.).
При гуртовім замовленню значна книжка. Замовляти в адміністрації
«Тризуба» 42, rue Denfert-Rochereau, Paris 5-e.

70-ті роковини смерти Тараса Шевченка.

Нова книжка

СТЕПАН СМАЛЬ СТОЦЬКИЙ.

Т. ШЕВЧЕНКО. — Співець Самостійної України.

...«злука з Московщиною мусить розвалитися, щоб Україна дісталася на волю. У Шевченка ніхто ніде не знайде ні одного слова яких-небудь федеративних чи союзних міркувань. Навпаки, він усяку злуку України з Московщиною уважав найбільшою недугою, найбільшим нещастям України, джерелом її фізичного, духового, матеріального, культурного і морального занепаду... Він відкидає всяке спільне «отечество», знає тільки неньку Україну, яку так щиро любить, що за неї готов і душу свою віддати. Він визнає тільки повну самостійність України».

Так пише проф. Степан Смаль Стоцький в цій книжечці.

Розповсюджуйте цю книжку під час Шевченківських свят і при кожній нагоді як айширше.

Ціна за один примірник на крейдяному папері, в гарній окладинці 1. 50 фр. франц., з пересилкою 2. фр., 7 пр. — 10 фр., 20 пр. — 25 фр., 50 пр. — 60 фр., 100 пр. — 100 фр. з пересилкою. Продаж по всіх українських книгарнях, де нема, звертатися на адресу:

M-elle N. Kuceriawenko, Praha-Brevnov, Liborova 470
Tchecoslovaquie.

Збірник пам'яті Симона Петлюри

виданий Міжорганізаційним Комітетом вшанування пам'яті С. Петлюри в Празі можна набувати в Бібліотеці ім. С. Петлюри в Парижі.

Ціна 1 долар — 25 фр. з пересилкою.

Гроші слати на ім'я бібліотекаря:

M^r Rudicev. 11, Square de Port Royal Paris XIII. France.

Незабаром вийде книжка поезій

Є. МАЛАНЮКА

„Земля й Залізо“

Ціна 10 фр.

Замовляти в книгарні «Тризуб», 42, rue Denfert-Rochereau, Paris (V

Єдина адреса Редакції й Адміністрації

«ТРИЗУБА»

42, Rue Denfert-Rochereau, Paris 5-e.

Для поштових переказів у Франції зостається по старому: «Le Triden to
Chèque postal 898. 50. Paris

„ШЛЯХОМ НЕЗАЛЕЖНОСТІ“

Орган Головної Управи Українського Центрального Комітету в Польщі, що з року 1929 виходить замість «Вістей УЦК»,

Основним завданням ставить освітлення з погляду ідеологічного та популяризацію нашої державної традиції, до створена була на батьківщині українським народом в боротьбі за державну незалежність, а також розгляд важливіших питань державного будівництва на Україні.

Містить в собі статті політичного, економічного й культурно-освітнього змісту та відомості з емігрантського життя.

Ціна ч. 1-го — 1 зл., а ч. 2-го — 3 зл.

Адреса редакції: Warszawa. Podwale 16, m. 16, m. 15.

ТРИЗУБ

тижневик політики, культури, громадського життя та мистецтва, заснований, Вяч. Прокоповичем, буде виходити в 1931 році по старому що-неділі в Парижі при участі тих самих співробітників.

Умови передплати на 1931 рік.

У Франції на рік — 80 фр., на півроку — 40 фр., на три місяці — 20 фр.
на один місяць — 8 фр., окреме число — 2 фр.

	1 рік.	1-2 року	3 місяці	1 місяць	окр. чис.
ЧЕХІЯ	80 к. ч.	40 к. ч.	20 к. ч.	10 к. ч.	3 к. ч.
ПОЛЬЩА	25 зл.	15 зл.	8 зл.	3 зл.	1 зл.
РУМУНІЯ	500 леїв	300 л.	150 л.	50 л.	20 л.
НІМЕЧЧИНА	12 мар.	6 м.	3 м.	2 м.	0,50 м.
СПОЛ. ШТАТИ П.А.	3 дол.	1,5 д.	1 д.	0,40 д.	0,10 д.
КАНАДА	3 дол.	1,5 д.	1 д.	0,40 д.	0,10 д.

У Парижі набувати в книгарні В. Поволоцького, 13 rue Bonaparte, Paris VI.

За кордоном журнал передплачувати й набувати можна у представників Тризуба: 1) В Канаді — W. Sikewich, P. O. Box 333 Toronto, Ontario Canada 2) В Румунії — Dm. Herodot, Strada Delea Veche, 45. Bucarest. 3) В Чехословаччині — Прага: Pl. Filonovic, Horni Cernosice u Prahy, c. 107; П о д б р а д и — у п. inz. Prokorovica, Ukr. Hosp. Akademie Podebrady. 4) В Польщі — J. Lipowski, Podwale 16, m. 15. W a r s z a w a для грошових переказів — пошт. рахунок 13.435 Warszawa, Jan Lipowski. 5) В Спол. Штатах «Surma Book», 103-Av. A. New York, N. I., U. S. A. 6. В Царьгороді: M. Zabello. Posta kuturu № 224. Beyoglu. Istamboul. Turquie

Редакція і адміністрація: 42, rue Denfert-Rochereau, Paris(V)

Tél. Danton 80-03.

Для переказів у Франції: «Le Trident», chèque postal 898.50, Paris.

Редагус — Комітет.

Адміністратор : Іл. Коєнко.

Le Gérant : M-me Perdrizet.



ТИЖНЕВИК - REVUE HEBDOMADAIRE - UKRAÏNIENNE - TRIDENT

Число 48 (256) рік вид. VI. 21 грудня 1930 р. Ціна 2 фр. (Prix 2 fr)

Париж, неділя, 21 грудня 1930 року

В газетах промайнула коротенька звістка, подана большевицьким телеграфним агенством (ТАСС'ом), про те, що ВЦИК та СНК ССРСР постановили скасувати комісаріати внутрішніх справ як т. зв. «самостійних» соєітських республік, так і республік автономних.

Звістка коротка, але змістом дуже багата. Скасування комісаріатів внутрішніх справ окремих, на папері «незалежних», соєітських республік, позначає на шляху централізаційної політики Москви ще одне придбання для останньої, і ще одну втрату, чи не останню, для тої легендарної «самостійної» соєітської України.

Для чого цю реформу переведено — не трудно вгадати. Це ясно без особливих доказів. Після останніх реформ централізаційного характеру (скасування кількох комісаріатів, скасування представництва сов. України при уряді ССРСР, заведення суворої підлеглости Москві української промисловости та торгу і т. и.), — ця реформа, зовсім свіжа, є тільки логичним продовженням попередніх реформ подібного роду.

Але в цій останній реформі все ж є своєрідний нюанс. А власне те — чому тільки тепер скасовано комісаріат внутрішніх справ на Україні? На це одповісти не тяжко. Ті відпоручники Москви, що сиділи у Харькові і звали себе «самостійним» соєітським українським урядом, творючи волю «пославших їх», боролися і продовжують боротися увесь час проти грізного наростаючого українського руху, що головним своїм завданням в першу чергу має скинути московське ярмо та визволитися навіки з хижачьких пазурів північного сусіди. Але, не дивлячися на всю допомогу Москви — червону армію, що густо посіла українську

територію, широко поставлену і розвинену працю ГПУ, насланих тисячами урядовців та кадрів російського пролетаріату, — харківський «уряд» не в стані був подолати прояви самостійницького духу української нації. Нам усім пам'ятні всі ті течії, як «хвильовізм», «шум-скізм», «волобуєщина», «яворщина», — що пролазили навіть в тогочасну комуністичну українську ідеологію, хоч як старанно контрольованої такими «українізаторами», як Каганович, Косіор та інші, і які мали все ж ясну тенденцію до одділення совітської України від Москви, які доводили яскраво колоніальну залежність України від Москви і т. д. І це серед самих комуністів. А прояви серед української інтелігенції, серед самого населення — досить згадати процес СВУ, досить вказати на селянський терор, на повстанчий рух, що не стухає, навіть, серед зими, — щоб виявити цілковиту неміч харківських сатрапів приборкати розхвильовану Україну та примусити її схилити чоло перед «всемогутньою» для них Москвою.

Ця остання реформа, можна сказати, навіть була потрібна Москві, хоч би з цих міркувань, що за останні часи особливо гостро і активно почала виявляти себе ідея незалежності України серед поневоленого населення. І справді, збанкрутували більшовицькі заходи ідеологічного характеру, що мали метою виставити ідею української незалежності, як намір «продажу» України «закордонному капіталові», вистігати борців за цю ідею, як «контр-революціонерів» та «зрадників», і взагалі саму ідею незалежності України представити, як ідею «контр-революційну», «буржуазну», то-що. Як ще за царських часів, майже в всякий прояв українського творчого духу, чи то в літературі, чи в мистецтві, а не дай Боже в політиці, — таврувався російською владою, як «революційний», — так тепер кожна думка про самостійну Україну таврується «контр-революційною». Але однак, як тоді назва «революції» надана українському рухові не перешкодила здійсненню державних змагань нашої нації, так і тепер трактування його, як «контр-революцію», не перешкодить здобути те, чого хоче українське населення. А зараз наявно видно, що аргументи більшовицькі про «контр-революційність» українського руху не змогли привести до викорінення самостійницької ідеології на самій Україні.

Так само не дали і не дають бажаних наслідків і більш складні та рішучі заходи Москви, що їх переводив харківський «уряд» у вигляді інсценізацій судових процесів, постійних переслідувань, погромів наукових інституцій, врешті фізичного знищення: арештів, розстрілів без суду, заслать...

Тому Москва просто рішила сама навести порядок на україн-

ській території, безпосереднє керуючи внутрішніми справами, бо, очевидно, передаточна інстанція — харківський совітський «уряд» — не в силах виконати свого завдання. Це — ясно.

Але ясно так само і інше. Чи Москва тримала Україну в своїх пазурах за посередництвом харківського «уряду», що сьогодні втратив всяке значіння, чи вона хоче безпосереднє приборкати її, то результат од цієї перетасовки не зміниться. Як не міг справитися колоніальний московський апарат у Харкові з національною стихією, так само не справиться з нею і сама Москва. Од переміни назви чи осіб, які визискують Україну — хід подій в напрямі визволення України не зійде з свого правдивого і праведного шляху.

Додати можна лише одно. Коли більшовики взялися вже до таких радикальних засобів, як скасування комісаріату внутрішніх справ на Україні та перебрання функцій цього комісаріату у свої руки, — то це означає тільки те, що стан на Україні справді загрозливий і що справа повстання української незалежної держави — є справою цілком реальною і близькою. Дії ворога — це доводять.

А нам — єдине: бути готовими.

Ювілейна згадка.

Саме цього числа і саме в цій годині вечора, що пишу оці слова, 25 літ перед цим — з хвилюванням аж надто довго довелося б його малювати словами, взяв я в руки перше число української газети на Великій Україні. Був це невеликий листочок з чітко видрукованим наголовком — «Хлібороб», що вийшов за якийсь час перед цими днями в Лубнях на Полтавщині, коштом і зусиллями лубенського дідича Шемета.

Привіз газетку з Полтави до Малої Перещепини Григорій Филипович Шерстюк, керуючий вчитель тамошньої школи. Завіз просто до мене також Мало-Перещепинця, — земського ветеринара, бо моє помешкання було по дорозі від двірця до школи. Але не тільки через це: на тодішню Малу-Перещепину було тільки дві родини — моя та Шерстюкова — свідомі українські. А понеже всіх нас четверо були молоді, завзяті й беручкі, то події, що сталися 17 жовтня 1905 року давали не тільки добрий ґрунт для нашої революційно-громадської чинности, але ж утворювали й можливість скерувати нашими зусиллями революційний запал місцевої людности на український національний шлях.

От же, не важко уявити, з яким побожним почуттям схилилися три наших голови над першою українською газетою, освітленою гасовою сільською лампкою!..

— Ні, панове — аж тремтючим голосом промовив Грицько. — Як собі хочете, а це неприпустимо: ми троє читаємо, а моя дружина сидить десь вдома й нічого про таке свято не відає. Або ж ходімо всі разом до нас, або ж я відніму у вас «Хлібороба», а дам вам його аж завтра.

За хвилину в нашій хаті була повна п'ятьма, а три пари ніг швидко рипіли по затужавілому снігу, що искрився під місяцем. Шерстюк хвилюючись, розповідав новини, про які довідався в Полтаві...

Так це було рівно чверть століття перед сьогодняшнім вечором. І, хоча потім «політика», поділивши людей, порізнила й мене з видавцем «Хлібороба», а прецінь не можу націм місці не зложити високоповажному Володимирові Шеметові подяки за той момент високої радості та моральної підтримки, яку мали десь у Перещепині чотирі молодих серця...

Поява «Хлібороба» принесла нам не лише персональну радість. Вона дала в руки дуже сильний аргумент для національної пропаганди. Тепер ми вже не говорили по московському, вилазючи на вимощеного соломою воза, що не — знать звідки — викочувався на майдан щок кожного базарного дня та що-неділі й свята. Маючи в руках газету, ми були вже не диваки-самодини, що носилися з фантастичними мріями, — ні, кожному було ясно, що ми — лише часточка того великого загалу однодумців, котрі об'єднуються своїм власним друкованим органом!

І від тоді наша чинність пішла збільшеним темпом та з далеко більшими позитивними наслідками...

Минуло кілька тижнів. Безмежні обрії визволення дуже затьмарились. Ошарашений напочатку царат потроху вже приходив до тями. Вже по де-яких маєтках з'явилися «чеченці» та «донці», атмосфера наповнювалася смородом провокації — з-за спин революціонерів вилазило хуліганя, котилися чутки про погроми жидів, підносили гоголи чорні сотні й де-не-де самочинно квітувалися з інтелігентами. Нарешті почали кружляти чутки про карні експедиції, розправи над селянами, яких ми кликали до «крест'янського союзу», та про арешти «зачінщиків». Зрештою, провід, що на хвилю випустила була з своїх рук царська жандармерія, і якого ніхто не зумів підхопити, помалу знову вертався до свого перводжерела...

Пізно увечері ми сиділи з дружиною над купами газет.

— Ну, і треба ж от такого! — сказала вона, перериваючи читання. Подивись, — і бліда — подала мені якусь московську газету. Де вона тримала пальцем, було надруковано:

«Там - то, десь в Тамбовщині чи Вятщині... арештовано доктора Королева. Там — заарештовано...» — йшов далі синодик.

Стало якось сухо в роті, й трівожно на серці, немов на стрісі зареготав пугач... Та не можна було підлягати передчуванням і я тільки що зробив веселу міну, щоб повернути оракула в жарт, — як у шибу з двору вчувся легенький стук. Жінка прикіпила на місці, мій жарт «прильпе к гортані». Але ж клепання було умовне: ще стукав Шерстюк.

В прихожу вступив вищесереднього зросту стрункий чоловік у гнідо-вишневому «бобриковому понжаку», як за тих часів ходили при-

городні парубки. Шию мав зав'язану перегорненим башликом так, що видко було лише вузький, рожевий з холоду, пружок обличчя з ясно-блакитними, мов у відомого Врубелєвського «Пана» — очима. Шерстюк обтупав сніг з високих чобіт й розв'язав башлика. Молоде, гарне обличчя з маленькою русявою борідкою на два боки було стурбоване. Явно, що Грицько приносив невеселі вісті.

— Сіє? — спитав я, показуючи на запорошений «бобрик», щоб якось почати розмову й направити її на нейтральний ґрунт.

— Еге, сіє. Нам доріжку висипає! — не потрапив у тон Шерстюк.

— Та ми... оце... вже й в газетах... надибали, — на пророцтво, — почала дружина.

— А що?

— Пусте. Розповідайте ліпше ви. Певне маєте новини? — перепинив я.

— Маю. Кепські. Сьогодні приїздили шпиги з Полтави, здіймали допроси й довідувались, чи буде нас боронити народ, як прийдуть по нас.

— Ну?

— Та з'ясувалось, ніби з голими руками ліпше нас не чіпати: наша Республіка хотіла було враз починати мобілізацію: коси, ціпи і т. д. Всилу мені повелось заспокоїти. А, як поїхали, то я оце й прийшов: порадьмося, що маємо робити?

Видима річ, було важко до чогось дорадитись. Були ми сталими абorigенами. Переципини й тікати нам не годилося. Рішучо не було можна «змалодушествовати» й показати себе боягузами перед людьми, котрих ми закликали йти «вперед, вперед», очевидно, вкупі з нами. Зрештою, навряд чи й загороджувало нам щось надто прикре, бо ж поїдемо ми до в'язниці чималим гуртом! Кінець — кінцем арештовують стільки люду, що вже й місця швидко не стане по в'язницях. От же, довго не триматимуть, а вже напевне випустять перед «Учредительним зібранням», до якого й Шерстюка, й мене вже обрано в нашому повіті...

Хто був автором такої композиції, — не відомо, але ж вона була дуже популярна, й у неї вірилось так само певне, як, в те «Учредительне»...

— А в суботу приїде якийсь знаменитий промовець, «товариш Жорж», большевик, — закінчував Шерстюк свої інформації. — Говоритиме виключно для інтелігентів. Чи не зібралися б ми у вас! Буде чоловіка з 40.

— А чому й ні?! — бадьорились ми з жінкою. — Хай збираються у нас.

Химерна доля людська!.. Колись до своєї хати добровільно пускалося большевиків, а тепер доводиться вітати ювілянта-гетьманця!.. Та в дійсності воно не так, бо трішній видавець «Хлібороба» й уві сні не бачив гетьманату, а «товаришові Жоржові» таки не довелося промовляти в моїй хаті, бо саме перед умовленою суботою дівчина - наймичка нанесла повну хату соломи, запалила в грубі, а сама вискочила на

вулицю. То ж в «суботу» можна було в нашому зпаленому помешканні тільки вудити шинку...

Але реферат «товариша» відбувся. «Жорж» говорив про «тактику» й способи ратування досягнень революції. По тім рефераті у всім нашій районі почалися що-ночі «ілюмінації» та в Перещипині дуже енергійно заговорили про погром. До мене, Шерстюка та доктора-медика Лебединського приходила сивоборода, жидівська депутація й жадала оборони. Видима річ, що ми знову й знову вилазили на вимощені соломою вози, й оборонили. А за те вони нам тепер у дякують — і в дома, і за кордоном!..

Тим часом грудневе повстання в Москві було збито. Царат вже цілком підносив голову — і по всій території «єдиної і неділимої» вночі й у-день літали поліцаї та жандарі. Виявилось, що поємність «Романових дач» незрівняно більша, як ми раніш гадали: дарма, ніби в'язниці вже було давно набито, як коробки сардинами, — в дійсності вони були, мов гумові, — розтягувались все далі, і вже не було сумніву, що в них знайдеться місце й для перещипинців...

Одного імлистого вечора до містечка приїхав чималий загон поліцаїв. Та враз на церковній дзвіниці загули дзвони, а Перещипинська Республіка виступила проти наїздників з своїми косами та вилами. Був і один-другий постріл. Та ворог «ворогів унутрішніх» не витримав і втік.

На якийсь час наступила тривожна тиша. Наш велелюдний революційний комітет дуже порідчав. Збори відбувались нерегулярно і без натхнення. Більш було мови про те, як певніше зробити схованку на браунінга та «літературу».

В тривозі та цих приправах минуло Різдво. На майдані, де так красно лунало — «Ви жертвою палі», — хоч і не дуже людяно, а все ж таки прозвучало — вже «Боже царя» і «Спаси Господі». Паном ситуації ставала чорна сотня, а в її рядах, по-за спинами прозідників, часом витикались і знайомі нам по «революційному комітету» обличча: переважно були це ті, що найліпше знали, як видовбувати в колодах криївки на браунінги...

На Новий Рік, ледве стемніло, хтось енергійно поклепав у вікно з вулиці. Я обережно відхилив запону: під вікном стояло дво цівільних, на вигляд — робітники. Відчинив. Привітались.

— Ви?...

— Я.

— Нас послано з Полтави попередити вас, що сеї ночі має бути в Перещипині загальний трус. Приправтесь добре, бо шукають докладно.

— Спасибі. Приправимось.

— Скажіть, будь ласка, — витяг один з них папірець, — хто з цих, — він показав повний список членів нашого комітету, — буде найближче? Мусимо зайти до кожного. А в першу чергу — до Шерстюка, Лебединського...

Прощаючись:

— Не варто заводитись при трусі: часто дуже б'ють...

Коло одинадцятої вночі з-за хмар вплив повний місяць. Ми згасили світло, але не лягали. Все же було «почищено» й «приправлено». Перед півниччу мав прийти фатальний потяг з Полтави. Однак помітно раніш зачувся гучний топіт. Ми припали до шиб. Від двірця повз нас швидким клусом летіло сита, — здалося — «безліч!» — козаків. Чорні тіні велитенських папах та коротких нагаїв, приправлених на удар, химерно стрибали на срібному, мов полірованому, шляху.

Покрик, — і група верхівців ухилилась до нашої хати. В кожному нашому вікні, при самій шибі, ворухився силует кострубатої наморженої кінської морди. Підїхали великі земські сани, повні постатей в уніформах. І за мить голосно затарохкотило в двері.

Жінка тремтячими руками розсвічувала світло, а я пішов відчиняти «гостям» «Аби ж не били!» — була остання думка.

— Хто там?

— Іменем закону...

У відчинені двері впали, мов з продраного лантуха висипались: справник, жандарі, місцевий «коколочний» кілька козаків. Я не встиг відступитися й на крок, як вже хтось, мов старий друзяка, міцно обнімав мене, швидко обмацуючи всі контури мого торсу. З вусатої пащі смерділо тютюном і горілчанним перегаром...

В хаті я мовчки подав ключі від всього, що замикалось, взяв два стільці, поставив серед покою, й ми з дружиною посідали. Я закурих і запросив:

— Прошу, панове!

Справник усміхнувся, був, каналія, знайомий: не раз зустрічались в комісіях:

— Очень приятно відеть, что ви, господін доктор, так стоїческі атносітєсь к етому небольшому безпокойству!

— Мені — бачите — це поперше трапляється, то ж не знаю, що мушу вам відповісти, певне — «Рад стараться»?!

«Поблагословивши», справник подавсь до інших. Тільки, коли вже світало, повернув знову до нас:

— Так підпишіть «протоколець» і поїдемо з нами... А по знайомости вам пораду «адевайтєсь потеплее»...

Того дня я поперше обїдав на державний кошт у Полтавських «Арештанських ротах». По обїді з сусідньої «одиначки» до мене гукав знайомий різкий голос «товариша Жоржа»:

— Ваших з Перещипини привезлі сьогодні аж підїсат душ. Что значіт?

А з одиначки по другому боці вже гукав високий голос Петра Оправхати:

— Зїбрали до купочки харцизяки усю Перещипинську республіку!..

— Гаспада!.. Нельзя же так кричать! Не полагаїця! Ето ж вам не

дома! — озвався «на коридорі» дуже добродушний доглядач, котрий не знав, як має поводитись з такими «хорошими господами», котрі до тепер були невиданими гістьми в цих стінах...

* * *

З другого дня в мою сепаратку що-день почав заходити в'язничний лікарь.

— На что жалуетесь? (Тоб то: що вам болить?) — було стереотипне питання.

— Ні на що! — наївно відповідав я.

Аж на 16-й день лікарів помішник непомітно всунув мені в руку маленький папірчик. На ньому стояло:

— «Та скажіть же, нарешті, що вам болить серце. Ми ж бо на вас вже два тижні чекаємо! Ваш Грицько».

Другого дня з тяжкою сердечною хворобою я вже сидів у великій палаті в'язничної лікарні, де була вся президія Перещепинської республіки.

Жилося нам в тій Республіці, коли рівняти навіть з емігрантськими умовами, не кажу вже про умовини вільного життя в самостійній УСС Республіці, досить незле. Годували нас виключно курятиною, а для апетиту давали «Сан-Рафаель», чи Херес. Топили цілий день і ніч, щоб було чисте повітря. Підлогу мили двічі на день, а білизну на ліжках міняли що-тижня. В камері було у нас повно живих квіток. Двічі денно невидима рука просовувала під двері свіжі газети. Що-вечора ще добріша рука приносила пошту «з волі» й забірала «на волю» нашу. *) У кожного пацієнта на столику лежала купа книжок і свіжих журналів. Поводження адміністрації було, як... з лордами...

Чому, коли ж ми були «врагі атечества»?.. А тому, що тюремна адміністрація, котра звикла мати справи лише з правдивими злочинцями — розбішаками, злодіями та шахраями, — добре знала, що ми — політичні — були люде як раз иншого гатунку. Подруге, й сама адміністрація тюрем, принаймні Полтавських «Арештантських Рот» негативно ставилася до «существующаго режіма», — валити який було нашою метою. Доказом сказаному було не тільки отже поводження з нами, про яке я говорив вище, не тільки те, що один з «начальників» від мого імени користав з казенного телефона, щоб переказати мой дружині те а те аж у Диканьку, але ж і факт, що, будши ще полтавським семинаристом, я та мой товариші сходилися на нелегальні збори у одного з «Потифарів» саме тих «Арештантських Рот», в яких потім сиділи й ми з Шерстюком приблизно по 100 днів.

От же, не було дива, що ми з Шерстюком гладшали, немов поставлені «на нагул». Пригадую за себе, що я поважчав за ті три місяці на 10 ½ кіло!.. Та ж сказати, щоб за той час ми нічого не робили, не можна. Мимо читання та практики в мовах (вчитися в хурдизі чужих мов

*) З тієї пошти дізналися ми і що в нашій Перещепині заморозили брата Симона Петлюри. В. К. С.

було бон-тоном для всіх інтелігентів-в'язнів), підговляли ми й певну акцію українську. Я розпочав одну з своїх більших науково-популярних праць. Шерстюк укладав свою «граматику української мови», що відограла чималу історичну ролю в нашій культурній відродженні. Там же розробляли ми вкупі план майбутнього дитячого часопису. Що-прагда, часопис наш не вийшов, бо Олена Пчілка почала видавати додатком до свого «Рідного Краю» — «Молоду Україну», але ж принаймні Шерстюк потім у тій «Молодій Україні» зреалізував не одну з своїх думок, що їх ми обміркували в полтавській в'язниці...

Увільнившись (були до суду випущені під заставу), ми обидва опинилися в Києві, а через якийсь час зустрінулися в «Ред»...

В. Королів-Старий.

Українська армія у війні 1920 року.

За останніх кільки років, польська воєнна література збогатіла на чималу кількість спогадів з часів війни 20 року. Ці спогади мають характер історичних документів, що освітлюють, ніби короткий, період боротьби польського народу за свою свободу, а еж разом з тим надзвичайно важний, бо у війні 20 року рішалась доля Польщі — її державної незалежності.

Нема чого доводити, що чекало Польщу в випадку перемоги совітської армії, як ріг ножі те, що пересунення кордонів СССР на кільки сот кіл ометрів на захід, було б постійною загрозою мирному і культурному життю європейських народів.

В році 20, польська армія дійсна була бар'єром, через який не могла перескочити червона армія, тому цілком нормальню, що в 10 річницю війни 20 року, яку не так давно святкували в Польщі, перемога польської армії знайшла належну прихильну оцінку європейської політичної опінії.

Українська армія, що приймала участь у війні 1920 року, безперечно також має свої заслуги в цій перемозі, бо вона втратила не одну тисячу воєнків, бліскуче виконала своє бойове задання, але не змогла здійснити національних мрій.

Наколи роля і значіння української армії у війні 20 року не освітлено в належний спосіб європейськими та військовими колами, з тих чи инших причин, то ми могли б сподіватись, що польські воєні історики, що описують цю війну, принаймні в правдивий спосіб освітлювали б чини української армії.

Крім військової етики, що існує поміж військовими та яка називається лицарством, воєнний історик мусить прагнути, безсторонне та справедливо підходити до оцінки не тільки союзної армії, але і ворожої. На жаль в польській літературі мемуарного характеру, ми рідко

знаходимо коротенькі замітки про українську армію безстороннього характеру, але є автори, які в своїх трудах легкогажно критикують бойову вартість її, принижуючи її гідність. Таким автором є польський генерал Сікорський, що видав книгу «Над Вислою і Вкша». Ця книга видана на мові польській і французькій, та таким чином тісісеніт-ниці про укр. армію, які зазначає в своїй книзі ген. Сікорський, спре-парогано і французам.

Ген. Сікорський є одним з видатних старшин польської армії. В 20 році він командував 5 армією, пізніш був Військовим Міністром. В 26 році, після відомих подій, вийшов з війська. Книга «Над Вислою і Вкша», чималий труд (271 стор.), зі схемами, освітлює уперту боротьбу польської армії проти червоних москалів, зокрема автор докладно зупиняється над бойовими чинами 5 армії, яка була в особливо тяжких умовах в серпні місяці 20 року, не передодню розбиття московської армії, що в польській літературі зветься «Чудо над Вислою».

Ситуація для польської армії складалась надзвичайно важка, лише героїчні чини армії, спокій вищого командного складу спричинили до перемоги.

Автор правдиво освітлює хибі молодшої польської армії: недостача зброї, слабкість організації, брак досвідченого командного складу, слабкість підготовки жовнірів, заздяки чому пол. армія часами не виявляла потрбної гпертости та витривалости.

Не один раз ген. Сікорський підкреслює велику ролю французьких старшин, що на чолі з відомим фр. генералом Вейганом були три польські армії. Кидається у вічі, як ген. Сікорський старанно уникає означити роботу та ролю маршала Пилсудського, що був «душею» армії.

На жаль, ген. Сікорський тільки в загальних рисах освітлює боротьбу на фронтах інших армій та зокрема південного фронту, в складі якого перебувала українська армія. Бойових чинів української армії автор не освітлює, але ж подає загальну її характеристику.

Так на стор. 48 (видання на польській мові) ген. Сікорський, характеризуючи склад та задання 3-ої армії, що забезпечувала праве крило цілого фронту каже: крім 7-ої пішої дивізії, решта частин були «фікцією», фікцією була, входяча в склад її «Армія Українська», що лічила непомітно 1000 люду, фікція «Білоруська Армія Народня», що доходила до 1600 люду та инш... що не уявляли необхідної вартости і сили регулярного війська».

На сторінці 235, торкаючись характеристики центрального і південного фронту в серпні місяці 20 року, автор пише: «оборона центрального і південного фронту, яким загрожував 12 совітських дивізій, довірено 5 дивізіям піхоти, 4 бригадам кавалерії та також формаціям українським, що не уявляли поважної вартости».

На тій же сторінці автор, підраховуючи сили південно-східного фронту, зазначає, що на цьому фронті з боку польської армії билосся 11 дивізій, та з боку москалів 13 дивізій. Але ж в примітці (1), перелічуючи частини, що входили в склад південно-західного фронту, ген. Сікорський каже: «1, 3, 6, 7, 12, 13, 18 дивізії піхоти, 1 кав. дивізія та так звана армія українська, що уявляла з себе силу в 1 дивізію піхоти».

Ось характеристика бойової здібности та сили української армії, яку подає ген. Сікорський.

На таку характеристику ми мусимо відповісти автору книги, одначе наша оцінка бойових якостей укр. армії буде цілковито відрізнятися від оцінки ген. Сікорського. Постараємося довести це фактами.

Ми не знаємо, з яких причин та на якій підставі він так легкогажить бойову вартість української армії, може він не любить українців, може він зовсім не-знайомий з чинами її, але коли він відгажився написати тільки негативне, то ми беремо на себе сміливість відповісти йому, та в цей спосіб захистити гідність української армії, яка на наш погляд уявляла з себе силу зовсім иншу, ніж думає ген. Сікорський.

Нам здається, що ген. Сікорський, був просто непоінформований про укр. армію, та в такий спосіб в оцінці її зробив багато помилок, бо як далі видно буде, в своїй книзі він виявив поєне незнання ні з історією української армії, ні з її бойовими якостями, з її кількістю, навіть переплутав, де була тільки одна українська дивізія, та де була ціла українська армія.

Відкидаючи на бік різні спостереження, які виникли у нас після прочитання книги ген. Сікорського, ми будемо відповідати йому тільки по суті справи. Наша відповідь буде поділятися на дві частини, а саме: 1) Кількість та склад української армії, 2) Бойова вартість її.

Спочатку ми мусимо з'ясувати путанину, яку вносить ген. Сікорський в обрахунок кількості української армії. Як ми зазначили вище, ген. Сікорський на ст. 48 каже про 1000 люду, з якого складається наша армія, з другого боку, в додатку 15, він зазначає, що українська армія складалась з 11.500 багнетів (2 бригади), невідомої кількості кавалерії, 29 кулеметів та 2 легких гармат. Таким чином, автор сам собі суперечить; кажучи про українську армію в 1000 люду, що входила в склад 3 польської армії ген. Зелінського, він певно розумів під цим нашу 6-ту Січову стр. дивізію, бо спраді не могло бути двох укр. армій, одної під командуванням ген. Омеляновича-Павленка, та другої невідомо чиєї. Отже ця плутанина свідчить про те, оскільки ген. Сікорський був ознайомлений з українською армією.

Подаючи відомості про склад укр. армії під командуванням ген. Омеляновича Павленка, автор знов допустився в своєму залучнику великих помилок у визначенні кількості її.

Кількість української армії була різна в залежности від терену, де відбувалися її бойові чини, але ж пересічно склад її був від 12.000 до 45.000 багнетів. У всякому разі в найбільш тяжких обставинах, а саме після відступу аж за Дністро в Галичині, вона мала в своїй складі не-менш 12.000 багнетів. Коли ген. Сікорський допустився невеликої помилки в обрахунку нашої піхоти, то в кількості кавалерії та артилерії, він цілковито помилився. Кавалерії, рахуючи і дивізійну, у нас було до 2000 шабель. Що-до кулеметів, то їх було не 29, а кільки сот, бо на них була збудована наша бойова тактика. Що-до гармат, то їх було не дві, як зазначає ген. Сікорський, а від 60 до 70 бо одна з дивізія мала 22 гармати. Ось правдивий склад української армії.

Довжина фронту, який займала українська армія, яскраво свідчить про правдивість наведених цифр. Так, перед першим проривом Буденного, укр. армія займала фронт до 30 кілометрів, від Ямполь до м. М'ясківка. Під час відступу за р. Збруч на лінії Могилів-Ялтушків — 70 кіл., на річці Збруч — 60 кіл.; на лінії р. Дністра в час найбільшої небезпеки польської армії — 90 кіл.; перед замиренням на лінії Могилів-Летичів до 100 кіл. В той час як вся 3 польська армія, в склад якої входила і 6 укр. дивізія (13.8.20) займала 120 кіл. фронту, перехрещеного річками і болотами.

Нам відомо, що командування польської армії намагалося продовжити наш фронт ще на кілька десятків кілометрів, але ж завдяки браку амуніції, штаб армії не в стані був виконати цього наміру.

Тепер, що до регулярності і вартості української армії. Ген. Сікорський, характеризуючи укр. армію каже, що вона була «фікцією, маловарта, нерегулярна». Чому ж так? Які дані для таких висновків. Така характеристика укр. армії, що гідно виконала свої союзні зобов'язання є і несправедливою, і необоснованою та і несерьозною.

Перед тим як українська армія розпочала свою бойову роботу в 20 році, вона складалася з вояків, які не тільки пройшли школу великої війни, але ж які з 17 року без перерви провадили боротьбу за незалежність України. Таким чином, укр. армія мала обстріляний, загартований в боях, як командний склад, так і козаків. Що до вищого командного складу, який керував операціями армії, то сміємо запевнити ген. Сікорського, що він складався з старих бойових старшин, які пройшли школу великої війни, які командували й великими одиницями, починаючи від дивізії і кінчаючи армією, та їх досвід безперечно більш од досвіду автора книжки. Звичайно, тицый командний склад не міг допустити, щоб українська армія на 4 році свого існування не мала підстав регулярного війська. За час свого існування укр. армія пережила кілька організаційних періодів, які являлися наслідками досвіду нашої боротьби. Вже в 19 році укр. армія прийняла організаційні форми, які відповідали тактичним методам головних наших ворогів — червоної московської армії, а вже в 20 році організація укр. армія була майже точною копією польської армії. В такому стані укр. армії вступила в бойову співпрацю з молодістю польської армією.

Ми стояли плече в плече з рідними частинами польськими, та бачили цих патріотично настроєних, а єж необстріляних юнаків в бою, та не раз своїми власними трупамі рятували їх від повної загибелі.

Чому автор не вважає нам хоч би один випадок, коли укр. армія без наказу відступила або здала свої позиції. Ми знаємо інші випадки, коли укр. армія захищалася майже на 70 кіл. спереду, і в такому стані перебувала аж два дні в той час, як кавалерія Буденного була аж під Проскуровим, та в запілля рубала наші обози, а укр. армія міцно трималася, чекаючи на наказ про відступ.

Ми також мали честь командувати польськими частинами. «Маловартним» командирам, «маловартної» армії таких заждань не дають. Нарешті, забув автор, що 6 укр. січова дивізія та її командний склад

відіграли головну роль в обороні Замостя. Уявіть собі, щоб Замостя не було утримано, то певно це мало б величезний вплив на хід всієї війни. Коли прийняти на увагу, що українська армія увесь час переживала недостачу амуніції, коли піхоті заборонено було стріляти далі 600 кроків нагіть при кавалерійській атаці, коли на підготовку атаки артилерія українська мала по 5 набсів на гармату. В тих умовах, в яких перебувала укр. армія у війні 20 року, тільки витривалість, загартованість козака, вміння широко маневрувати, керування старшинами, горно національне почуття, ось причини, які дали змогу українській армії виконати так блискуче оперативне завдання, що виходило з загального плану і українського і польського верховного командування.

Тому не зрозуміло, чому ген. Сікорський атестує укр. армію так негативно. Нам здається, що бойової роботи її він ніколи не бачив. Ніхто не може відкидати заслуг молоді польської армії; іже той факт, що вона перемогла, свідчить про її вартість, але ж не можна принижувати гідність і вартість укр. армії. Нам здається, що такі командири, як ген. Янушайтис, ген. Краєський, ген. Ромер та інші, які безпосередньо бачили укр. армію в бою, можуть дати більш позитивну оцінку її.

Щоб закінчити нашу статтю, ми можемо сказати що ген. Сікорський в своєму труді що до укр. армії допустився небажаної, а його характеристику треба вважати легкою і несерьозною.

О. Чернявський.

Похорон Н. В. Рамішвілі.

14 грудня на кладовищу Бабаєв відбувся похорон відомого грузинського патріота і діяча Н. Рамішвілі, що трагічно загинув від руки убивця.

О 14 год. сотні грузин та чолі з президентом Грузії п. Н. Жордіа зустріли тіло нещасливого, біля брами кладовища.

Крім грузин, віддати останню волю у в'їзничку прибули делегації від еміграції: української, азербейджанської, народів північного Кавказу, вірменської та інших. Серед присутніх було кілька офіційних представників Франції, Польщі та Естонії.

Серед присутніх українців треба відмітити проф. О. Шульгина, що поклав гарний вінок ідімелі Уряду УНР, ген. Удовиченко, Шумицького Косево, Ковальського та інших.

На могилі першим промовляв Президент п. Н. Жордіа. Другим — б. французький посол в Грузії п. Абель Шеває. Далі, пр. Шульгин і потім представники інших народів.

Пр. О. Шульгин в своїй промові та фр. мові, коротко, але ж яскраво, зазначив заслуги нещасливого та його ролі в зближенні народів грузинського та українського, що прагнуть до однієї мети — незалежності.

Багато промов було виголошено і іншими представниками, і тільки о 16 год. присутні почали розходитись.

Грузинський народ в особі Н. Рамішвілі втратив широкого патріота, талановитого діяча. Злодійська рука злишила одного з активних політич-

сували за буржуазний законопроект і врятували тим кабінет Брюнінга, давши йому нову передишку.

На цей раз од ак во.и зробили зараз же після виступу, що мав своєю метою підбадьорувати виборців та виявлення перед ними свого справжнього соціалістичного обличчя. В доповіді до урядового законопроекту, німецькі соціал-демократи, разом з комуністами, внесли і порядок денний чисто соціалістичну пропозицію, спрямовану збільшення податкового тягару лише буржуазних верств німецького населення. Пропозиція та дуже подібна до тої, що її в час фінансової кризи у Франції виробили були французькі соціал-демократи; зводилася го а до однієї частини: фіскації п'ятої частини всіх капіталів, що перевищують пів-мільйона марок, та до додаткового оподаткування більших тривати їх прибутків. Пропозицію цю великою більшістю в парламенті було відкинуто. Але автори її як здається, її не сподівалися ні і а що и ше — тривати частини їх — соціал-демократи. Вони досягли ією вказа. ої вище демоі стративі ої мети, а крім того спровокували гітлерівців що скрізь і всюди голоси о звуть, себе соціалістами, а мусіли голосувати проти соціалістичної пропозиції, бо таки справді ж ніякі вони соціалісти.

* * *

Розважаючи про ситуацію в Німеччині, згадалий вище «Le Journal de Genève» зробив цікаве й показне зауваження про те, що майбутнє істоту капіталістичного ладу в цій державі покоїться зараз і а гледах і імських соціал-демократів. Чи твердо — це знати, як і а до го — і євідомо. Економіч о, соціально й політич о Німеччині а зараз з аходиться в ста і і елевної рівноваги, яку може порушити кожна випадкова подія: і адто холода і зіма, якась політична і ерозія і сть і імських лідерів, хі робачи, і е дай Боже, смерть старого 83-го президента. Наслідки в сього того будуть жахливі: хаос, війна чи революція, — і то і е в самій Німеччині, а в цілій, що наймеш середній та в східній Європі. Тому то і еобхд о з цілою уагою і і дкувати за тим, що переходить зараз у цій великій, могутій і едоладній країні.

Observer.

3 преси.

«Большевик України» в ч. 17 в статті «Національне питання в період розгорнутого соціалістичного наступу на всьому фронті» констатує

«збільшення шовінізму так великодержавного, як і місцевого»

Автор статті намагається з різними ухилами в цьому питанню і обороняє справжню ленінську лінію, яка сприяє розвитку національних культур, але з тим, що

«в дальшій перспективі, в перспективі перемоги соціалізму в цілому світі, в перспективі зміцнення соціалізму і ещенлення його в побут — національні мови буде об'єдано в одну»...

«Така діалектика національної проблеми: розквіт і національних культур і мов у період диктатури пролетаріату в одній, щоб підготувати умови для об'єднання їх в одну загальну соціалістичну культуру (й одну загальну мову) в період перемоги соціалізму в цілому світі»...

Дивний шлях до тієї «єдиної соціалістичної культури» — через «розквіт національних культур і мов». Та нічого не зробиш. Така вже

у них плутана «діалектика національної проблеми». Яким побитом окремі культури і мови перетворяться в одну — це вже секрет комуністичних талмудистів. Але ніякого секрету немає в тому, чому московські володарі, маючи ідеал «єдиної культури», мусять рахуватися в культурами національними. Вони мусять рахуватися з ними, бо инакше їм не можна уникнути загрози гострого конфлікту між метрополією і колоніями

«між пролетаріатом колишньої панівної нації та селянством колишньої об'єктивної нації»,

як говорить Сталін. До тої політики національної призводять їх міркування і економічного, і політичного характеру

«іриг об'єктивні колосі і ації і ослідують і айтотрібі іші для господарчого розвитку району та найважливіші, з огляду в сьомій стратегії, пункти».

* * *

Свого часу під час процесу СВУ совітська преса в один голос упевняла, що, мовляв, обгинувачені — це купка «контр-революційної» і «реакційної» інтелігенції, яка не має ніякого впливу, і національнодержавна ідеологія їхня чужа всім на Україні, а тим часом навіть в середині пануючої партії з цього погляду не все гаразд. Автор згаданої вище статті між иншим говорить:

«КПБУ догелос розгорі ути за цей час боротьбу, і асамперед проти пілої серії українських шовіністичних виступів — шумськізму, хвильовізму, голубуїшчини та я орщини».

Під ударами большевицької критики й і егримиренности у загрожде і і іравильної лінії в і ацію аль ому питанні виступили (іиз аши своі помилки) т. т. Хвильовий, Волобуєв і Шумський.

Це догодить величезну перемогу партії. Проте, це не спи яє боротьби проти чужої і ам ідеології, що за її духозбудиків були одні автори. КПБУ і е і рини яє боротьби проти всіляких і роявів українського шовінізму і збоче в до і бого, загострюючи і а да ому етапі потребу боротися проти примиренського ставлення до цих чужих і е і і змові поглядів. Не труд о зрозуміти, що і в шумськізмі, і у хвильовізмі відбилися і езадогелення українських буржуазних класів, які одмірають, з режиму і ролетарської культури, відбилися і амага і а цих класів відокремитися у свою і ацію аль ому державу і вставити там своє класове і а уа і я.

Ще і аоч іше відбилася ця буржуазна ідеологія у виступі Волобуєва, який, висутуючи твердження — і і би Україна є коло і я ССРСР, вимагав переглянути економіку у політику, щоб узяти курс і а економіку відокремлення України».

Ось як характеризує класову і рироду голубуїшчини тов. Косіор: «Партії за цей час догелос стик утиса і з голубуїшчиною. Мусу сказати, що од і ертшого і і аха і ішого переходу і а бік буржуазного і ацію алізму ми і е з аємо».

Волобуєв вису ує таку і рограму (що і града, він потім од і еї відмогився), що і ефрому та всій СВУ абсолютного і ічного до і еї додати, так во а збігається з їхніми і оглядами. Без ереч о, і олобуїшчи а е логичий розвиток шумськізму» (Косіор — Звіт XI з'їздові КПБУ).

Цей приклад яскраво промовляє, що цей ухил «культивус

буржуазний націоналізм, послаблює одність трудящих народів СРСР і грає на руку інтервенції (Сталін). І тому мав цю лживу рацію тов. Косіор, заявивши на ХІ з'їзді: «Я вважаю, що найспадшишій присуд шуму виїзду і взагалі українському шовінізму в ірвині спіра СВУ».

КПБУ довели я розгорути рішучу боротьбу ще проти одного прояву аціо алізму — проти яворщи и.

«Безпереч о, теорія Яворського — а крізь антимакиів-ська. Це є оборо а і аологетика дріб ої буржуазії, дріб о буржуазних партій та загінюва я всіх ос ов марксизму-ле і зму в галузі класової боротьби, в галузі рушій их сил революції» («Косіор — Звіт ХІ з'їзду»).

ХІ з'їзд, підсумувавши цю боротьбу, дав директиву і далі боротися проти збоче ь у бік українського аціо алізму, що активізується, боротися проти примиренського ставлення до нього».

Отже український націоналізм і нині, як признають самі вороги наші, активізується і завдає чимало клопоту окупантам.

* * *

Цього разу п. Керенський задоволений. Він спокійний за долю сучасних володарів єдиної Росії.

«Зараз, це дивлячися на увесь жах терору, правяща Европа зовсім не мріє про закінчення большевицької диктатури з Кремля».

Особливе задоволення дає йому політика польська щодо українського населення, і він покладає на неї свої надії

«По міркуванням чисто місцевим, вузько польським, од а Варшава, порівнюючи, ще еда о готувала якусь і терпеліцію для одірга я руками українців, грузин та азербейджалців від Росії її окраї их об а тей, але повний розрив Пільсудського зо всіма українськими партіями знищив можливість російсько-польської вій и по лочи у із Заходу».

Багато нездорового і ненормального у польсько-українських відносинах, а є ми глибоко певні, що здоровий державний розум і розуміння спільних інтересів допоможе все оте перебороти і об'єднати сили обидвох народів у боротьбі проти спільного ворога, який однаково загрожує і Україні і Польщі.

* * *

«Воскресное Чтеніє» (орган митрополії православної в Польщі, що видається російською могою) в ч. 48 з особливою приємністю наводить з неге ичної брошури, що вийш а в Чехословаччині під заголовком «Українізація», усякі міркування проти української мови в церкві. Ось зразок

На церков о-слов'я ську мову перекладали святі рів о-а постольні Кирило та Методій, а а українську мову дуже часто перекладають люде зовсім е релігій і, мало віруючі і можли о зовсім е православ і. І го и роблять свої переклади е для церков ої користі, а и оді яв о а шкоду Святому Православ'ю із-за політики, із за користі і особистої вигоди».

Як' трудно принципіально обгрунтовати виступи проти вжитку рідної мови в церкві, видно з того ж таки числа «Воскресного Чтенія» де через дві сторінки подається в прихильному тоні написана замітка про першу архиєрейську православну службу Богу німецькою мовою в Берліні. Отже одна мірка для німців, друга — для українців. А Варшавській митрополії не слід би було забувати, що головна маса її вірних — саме українська. Добре зробила б і редакція «Воскресного Чтенія», коли б вона послідовно переводила в життя те правило, яким вона кінчає статтю проти української мови:

«Взагалі ж з ач о краще розділяти моменти гадіо альго-політич і од пита ь релігій их. бо од їх з'єд ані я рідко виграс і аціо аль а сторо а, а а впаки майже завжди страждає сторо а релігій а».

Од того, що це забувають, до того, що князі церкви православної в Польщі прогадять обрусительну лінію в церковних спрагах, перш за все страждає ота «сторона релігійна» — сама православна церква.

* * *

«Новое Время» ч. 43 («независима политическа газета Подкарпатской Руси», що виходить в Ужгороді латинкою) з приємністю зазначає, що її собрат — «Народна Газета» (що друкується в Пряшеві кирилицею) ємстив з приводу бізького перепису народнього відозву до населення латинським шрифтом. Газета радіє з того і робить приємні для себе висновки

«То е єсть ні чехизацією, ані словакізацією, є просто практич істю, бо е тільки решта населенія, але і наш народ, проце тога більшість його, е з ає кирилиці».

Що й казати. В редакції «Нового Времени» сидять видно люде не позбавлені «практичності». Тільки на зага ьно людській мові ця практичність, що руйнує одвічні народні традиції, звичайно зветься зрадою.

* * *

Дуже цікаву деталь з старого українського побуту подає проф. І. Співенко у «Вістнику» (ч. 155-22. Вінніпер). Одмічаючи особливості богослужбні в старій українській церкві, він докладно говорить про порядок, наш стародагній порядок причащення і нагодить виписки з львівського с'ужебника 1646 року. Порядок дуже докладний — не забуто навіть догких українських вусів

«и аше усывеликіє имать, прежде да скрутить я, єже никакоже омочитися имъ въ божестве ой Креси».

Ця дрібниця підкреслює, як в ті давні часи церква близько стояла до життя народнього і як уважно ставилася до побутових навіть особливостей вірних.

* * *

Коли серед української преси шукати ідеальної безпринциповості то рекорд напевно поб'є українська «робітнича газета» «Народня Воля» в Америці. Ще недавно вона виспівувала болюшевицьку українізацію і державність на совітській Україні, ще недавно посилювала своїх редакторів до Харькова шукати натхнення. Тепер це все забуто. Найшляхетніша нова тема: разом з «Розбудогою Нації» лаяти «Тризуб» і українську наддніпрянську еміграцію. «Народня Воля» ч. 129 в претензії, що «Тризуб» не досить пише про галицькі події,

«які це події, хто в них винен, в чому взагалі справа».

Особливо невдоволені редактори «Народньої Волі», що «Тризуб» і проводить наддніпрянської еміграції

«не вважають можливим втручатися в справи сусідніх держав»

В своїй душевній простоті люде з «Народньої Волі» очевидно певні, що треба робити як раз навпаки — втручатися щодня не лише в справи сусідніх держав, але й в справи всіх держав взагалі.

З широкого світу.

— Грецький прем'єр Венізелос має на Різдві зробити візиту до Білгороду.

— В Іспанії на французькій кордоні відбулося повстання військових частин, розташованих в Яка. Після бою з урядовим військом, повстанці розійшлися і ватажків взято в плен. З огляду на збільшення в цілій Іспанії агітації і республіканців, уряд задумує оповістити на цілій території стан облоги.

— Італійський уряд започаткував рейд групи гідропланів до Південної Америки. Це має бути перша спроба масового перелету гідропланів через Атлантику.

— Проект польського бюджету на 1931 р. передбачає 2.872.899.927 зл. видатків і 2.890.516.904 зл. прибутків.

— Одна шведська газета опублікувала сенсаційні дані про світський шпідіаж в Швеції.

— З наказу англійського губернатора Палестини розпочато реставрацію Вифлеємської печери. Францисканський орден, який володіє цією печерою, заявив протест.

— Після закінчення процесу «промислової партії» в Москві н'юйоркські комуністи влаштували демонстрацію протесту проти французького уряду. Розганяти комуністів допомагали поліції громадяне тих кварталів, де проходила демонстрація.

— Бразильський уряд опублікував новий декрет про обмеження імміграції до Бразилії.

— Новий французький кабінет міністрів сформовано на чолі з сен.

Стегом, бувший губернатором Мароко. Кабінет має характер ліво-демократичний.

— В Брюсселю відбулася міжнародня цукрова конференція.

— Німецький уряд заборонив фільм складений по знаменитому роману Ремарка «На Заході нічого нового».

— В Празі розпочалися чесько-угорські переговори в справі складення комерційного договору.

— В Римі відбулося побачення австралійського прем'єра з Муссоліні.

— Підчас візиту в Софії турецького міністра закорд. справ Тевфік-Рухді-бея, останній заявив журналістам, що Туреччина надає великого значіння союзів з Італією та Росією.

— Брат японського мікадо князь Такамарсу зробив урочисту візиту Папі Римському.

— Президентом Гельветської конфедерації обрано Генриха Геберліна.

— До Берліну прибув новий большевицький посол Хинчук.

— Є чутки, ніби ген. Мілер, голова російських військових об'єднань, перебуваючи в Югославії, вів з сербськими колами переговори відносно нагинення на Румунію, щоб остання, на випадок подій в ССРСР дозволила перехід російських формацій з Сербії через Румунію на Україну.

— На 1 грудня в Німеччині нараховувалося 3.762.000 безробітних.

Хроніка.

З Великої України

— Стан шкільництва. На засіданню президії Всеукраїнського Центрального Виконавчого Комітету зробив доповідь про стан шкільництва в Україні член Колегії Наркомосвіти Докладчик зазначив, що в багатьох районах справа загальної освіти перебуває в загрозилому стані. Переростки школою охоплені цілком і задовільно, бо в 400 районах планувалося лише 61, 7 відс. Крім того, діти, охоплені школою, у великій частині до школи не ходять. Число таких дітей, які не ходять до школи, усе збільшується.

Дуже бракує також і педагогічних кадрів. Приміщення шкільних не вистачає і бракує підручників. В районах, які підручниками забезпечено лише на 30 відс.

В дискусіях по цьому докладу було зазначено, що дуже необхідно є охопити совітською школою всіх дітей, бо «агитують загальної освіти, особливо в селі, відбувається класова боротьба».

— Школи фельдшівського району відвідують лише 70-75 відс. дітей. Головна причина — брак вчителів.

— В Ємільчеському районі є до 8 тисяч учнів і на цю кількість їх за весь час відпущено лише 40 пар чобіт та 360 пар черевиків і то лише для дітей 5-6 літ. Школи в цьому районі відвідує лише 60 відс. дітей.

— Медично-санітарний догляд по школах в Україні перебуває в надто незадовільному стані («Ком.» ч. 330 з I. XII).

— З'їзд ОЗЕТ'у. 5 грудня відбувся в Києві з'їзд Всеукраїнського ОЗЕТ'у (жидівського товариства осадженців на землях) (Пр. Пр.» ч. 278 з 4. XII).

— «Пр. Пр.» ч. 277 з 3. XII подає, що ОЗЕТ «є єврейське товариство, а інтересів його організації: з 545 делегатів — 67 відс. на з'їзді були євреї, а 33 відс. — українці, росіяни та інші».

Київська філія ОЗЕТ'у нараховує 17.500 членів, з яких жидів є 56 відс. українців — 30 відс. росіян — 9 відс. Усіх осередків є 203. За 1930 рік ОЗЕТ використав 135 грядів на переселення жидівських родин на землю. Зокрема до 75 грядів до Євпаторії, 28 — до Крижопільщини, 20 — до Мелітополя, 4 — до Херсонщини і 13 — до Біро-Біджау. Разом Київська філія ОЗЕТ'у переселила 1.073 жидівських родин, з яких — 7 до Біро-Біджау.

ОЗЕТ переводячи свою діяльність, популяризував Біро-Біджау, взяв шефство над Калінінським районом, асигнував йому 7.000 карб. і послав бригади з 106 чол. для збирання врожаю.

При обговоренні діяльності ОЗЕТ'у зазначено було, між іншим, що, не дивлячись на те, що в лавах організації є багато українців, жадою роботи організації та українській мові не герегодиться («Пр. Пр.» ч. 277 з 3. XII).

— Вибори в селі. «У Дикавському районі є чимало випадків, коли місцеві організації, замість розгортати роботу, почали адмініструвати, самі призначають склад виборчого комітету і т. ін.».

— В селах Жабичі і Пищага, Таврійського району позбавляється бідняків і середняків виборчих прав за релігійність.

— В селі Набокогому Городищенського району, селяне заявляють, що в їх куркулів немає і тому позбавляти права голося нема кого. («Ком.» ч. 330 з I. XII).

— Зяблеву орачку на Україні не закін-

чено. Зяблеву орачку на Україні, як подає «Кому іст» ч. 317 з 18. XI, є катастрофічною, бо колгоспи не змогли викопати своїх завданих і багато земель залишається незораною.

— Ріжуть худобу, щоб не віддати большевикам. В с. Н.-Петрівці селяне ріжуть худобу, після того, як сов. влада різати худобу заборонила. Селяне говорять, що заборона большевиками різати худобу тому, щоб на весілля їх забрати («Пр. Пр.» ч. 276 з 2. XII).

— Селянський терор в с. Яроші Глобичського району селянин Швидкий стрілив у колгоспника Неблівка («Ком.» ч. 325 з 26. XI).

З життя укр. еміграції в Франції.

— В Президії Головної Еміграційної Ради. 17. XII відбулося чергове засідання Президії Головної Ради, що було присвячено: 1. винайденню способів швидкого скликання конференції Головної Ради, 2. обміркуванню видання нових бюлетнів національного податку на рік 1931 і покращання способів його збирання, 3. обміркуванню техніки вицупнення видань вже виготовлених Президією Головної Ради, як рівнож і збірника «Україна», що має вийти французькою мовою і зараз знаходиться в періоді написання.

Наприкінці обміркувано деякі справи, що торкаються українського представництва в Дорадчій Раді Високого Комісаріату Ліги Націй.

— Ліон. 6 грудня відбулася вистава-балет «Жюатий Мефистофель», що було влаштовано Драмагичним Товариством при Ліонській Громаді. Вистава пройшла надзвичайно добре і мала великий успіх; всі учасники виконали свої ролі бездоганно. Ця п'єса йшла вперше в Ліоні і зробила дуже гарне враження на присутніх громадян, яким вже давно надокучили старі «малоросійські», якими частували їх до цього часу місцеві аматори.

В сучасній мистецтвості групи членів Громади пощастило агитувати і навколо Громади агитували інтелігентні аматори і громадянство і забаром побачити новий український репертуар та переклад і європейські нові п'єси. Слід зауважити, що тих, яким треба було навчитися розуміти укр. новий театр на виставі як раз не було.

— Громада в Гренобллі. 7 грудня с. р. відбулися загальні збори. Управа Громади внесла пропозицію закласти фонд допомоги безробітним членам. Ухвалили закласти позичково-допомоговий фонд, в який кожний член вносить щомісяця 20 фр. На випадок великого безробіття заардувати ферму в заступника Голови, де влаштувати притулок для безробітних, видавати їм по 10-15 фр.; до комісії опікувати безробітними обрампі: С. Рогатюка, І. Воарху, Ф. Вихрива та Л. Токайла, зразу ж і переєдено було збірку грошей. Безробіття поміж членами немає, деякі фабрики скоротили частину працівників, стільки ж і звільнили; проте, якщо є безробітні «агитери», такі, що можуть витримати іспити, то таких можна влаштувати 10-15 чол. на турбіну фабрики; платять їм 4 і 4.15 а год, робота 8 — 10 год. Зацікавлені і мають звертатися до п. Воархи по такій адресі:

Загальну вечерню на свят вечір Громада влаштовує для всіх українців. Для дітей має бути язілка. До Громади вступило на сторіччя Мірошнічів. Помалу, але систематично кроком громада йде вперед; а жаль, бракує доброго режисера, щоб дати вистави.

— Кресо — Моншане. Українська колона в Кресо-Моншане ідує проти подій в Галичі і протест, підписаний 79 громадянами.

— Гавр. Українське Товариство «Просвіта» в Гаврі на своїх загальних зборах висла також протест.

— Шуазі-ле-Руа. Так само Товариство «Просвіта» в Шуазі-ле-Руа, зібравши я, висла протест проти подій в Галичі і

В Польщі.

— З життя українського наукового Інституту в Варшаві. 2 грудня б. р. у виконавчому програмі публічних викладів Український Науковий Інститут розпочав цю галузь своєї діяльності викладом директора Інституту проф. О. Лотоцького на тему «Автокефалія». Виклад відбувся у великій і гарній залі Варшавського Наукового Товариства (польського), де зібралося до 100 людей запрошених поляків і українців.

На початку викладу Директор Інституту зазначив присутніх з завданням цієї новоствореної інституції.

Щодо самого викладу, то головні точки його згодяться до наступного: найперше, промісць виясненн розуміння «автокефалія», як форми устрою православної церкви. Форми устрою християнських церков окремими конфесіями різняться між собою. Церква католицька визнає єдність всесвітньої церкви в формі підпорядкування всіх місцевих церков одній владі римського єпископа, як видимого голови церкви. Церква православна освоює устрою церковного визнає соборність. Задача соборного устрою засною церковного устрою в церкві цілому користуватися церкві з загальними інтересами окремих церков місцевих. Виходячи з задачі соборного устрою, східна церква поділяється на окремі автокефальні церкви, незалежні одна від одної в справах обрання й поставлення ієрархії, в справах церковної адміністрації й суду. В дальшому промісць подав церковно-правні основи автокефалії, починаючи з апостольських правил, обірутував ті основи і правилами соборів, вказав на участь державної влади в справах як уставлення, так і скасування автокефального строю окремих церков і, на закінчення, на історичні приклади автокефальної форми; серед тих останніх прикладів споміняв уставлення автокефалії української церкви.

— Українське Вєсь-

но - Історичне Товариство. Серед завдань, які ставить перед собою це Товариство перший план висовується збірка воєнно-історичних матеріалів, видання збірника Т-ва «За Державність» і охороження та упорядкування стрілецьких могил.

Здалося б, що ці завдання об'єднують і вкрузи Т-ва широкі лами і ашої української суспільності, що величезні зібрання ріжних поглядів і переконань і що скарбниця Т-ва ніколи не відчує тиме браку фінансових засобів для реалізації поставлених перед собою завдань. Однак в своїй мисливши і мусило Т-во пройти не легкий шлях, рясо усіляких ріжних перешкодами, які гальмували його розвиток.

Мишливий період життя Т-ва досить докладно представлено в 1-му збірнику «За Державність» і тому не будемо його тут ближче торкатися. Зазначити належить одначе, що гояцелія цього першого збірника матеріалів до історії війська українського зустріло українське громадянство з іовим задоволенням, в короткий час розкупили уючи весь його величезний наклад (500 примірників), а тим самим збільшуючи видавничий фонд Т-ва і уможливаючи йому дальшу його працю.

На появленню 2-го збірника «За Державність» вже довго чекати не доведеться, бо вийде з під друкарської машини в середині грудня б. р. Редакція збірника всіх вживає заходів до того, щоби його видання поставити на належну висоту. Вже, починаючи від біжучого числа, впроваджено деякі зміни зовнішнього вигляду збірника, змінені і більші артистичні оформлення, схеми, яких біжуче число матиме до 15-ти, друкуються на гарному крейдяному папері. Починаючи від біжучого числа, починає редакція містити в збірнику серію фотографій членів Військового Геральдичного Комітету, а від наступного — серію фотографій вищого командного складу ашої армії.

Належить тут підкреслити також і те, що біжуче число дає наші українській суспільності не

менш багатий і цікавий зміст. Тут з айде читач продовження «Зимового походу» пера ген. М. Омелян'яловича-Павленка, в цьому числі розпочинається друкувати історію праці ген. М. Безручка — «Січові Стрільці в боротьбі за державність». У відділі бібліографічому з айде читач цікаву критику Г. Лазаревського на «Гетьманщину» Д. Дорошенка, цікаву статтю П. Сулятицького, в якій піддає він критиці 2-гу частину Врангелівського «Білого Діла» та ин.

Слід тут зазначити і те, що друкуючи «Зимовий Похід» на сторінках збірника «За Державність», Українське Воєнно-Історичне Товариство має і амір випустити його також і окремою книжкою.

Так поволі реалізує Т-во перше завдання, яке в своїй праці поставило перед собою, — освітлювання однієї за другою сторінкою нашої минулості, в яких просвічує гіркий, сплечений кривавою ціною досвід будівництва власної держави.

Щодо ж другого завдання Т-ва, то і тут існує низка проєктів, реалізацію яких затримує одначе брак фінансових засобів. До цих останніх належить і урядження українського кутна на православному кладовищі у Варшаві, упорядкування стрілецьких могил в Ласкуті, Стршалкові та ин. місцевостях, да перебуває, або перебувала наша еміграція.

Вшановуючи пам'ять Головного Отамана Симона Петлюри, Т-во в п'яту річницю його трагічної смерті, випускає нагрудний значок (ініціатива і проєкт інж. В. Яковського у виконавчому артиста-малювача П. Мегика). Не належить сумніватися в тому, що наше українське громадянство, набуваючи цей значок, фінансово підтримає цю акцію Т-ва і то не лише тому, що прибутки від продажу значка, оскільки вони будуть, підуть в основу тих грошових фондів, якими Т-во має на меті реалізувати вищеподані нами проєкти, а в тому числі і урядження (випуск значку; будова огороди) українського кутна на православному кладовищі у Варшаві, на що вже має фор-

мальну згоду адміністрації кладовища.

Мало було б в цьому закінчити наш короткий допис про життя і працю українського Воєнно-Історичного Т-ва, належало б закликаати всіх до скупчення загальних зусиль, до широкої участі в працях Т-ва та до загальної підтримки всіх його починань. Але вже самі завдання, які Т-во ставить перед собою і велич праці, яку мусить перевести і переводить воно, є запорукою тому, що ні одні його відозвання не залишаться без відповіді, що ні один український патріот не залишиться поза лавами його членів *).

І. Липовецький.

— Мистецький гурток «Спокій» при допомозі Українського клубу у Варшаві організував 30-го листопада б. р. реферат п. Мегика, темою якого була «Ріжниця між українською і російською архітектурою та українське будівництво в Галиччї». Цей, багато ілюстрований світлим реферат, був ніби виступом до 4-ої Виставки Гуртка, яка відбулася 7-8 грудня б. р. у Варшаві і була присвячена українському народному мистецтву.

В Чехії

— На Загальних Зборах Українського Академічного Комітету, які відбулися в Празі дня 20 листопада 1930, було обрано нові склади Управи і Ревізійної Комісії. До Управи увійшли: голова — Проф. А. Яковлів, Засупники голови — проф. С. Смаль-

*) Листування до українського Воєнно-Історичного Т-ва і до Редакції збірника «За Державність» належить керувати на адресу: М. Sadovskii, Podwale, 16, m. 15. Varsovie. Pologne.

Ціна 2-го збірника «За Державність» вносить — 6 зл. з перес., в Америці — 1 доллар. Вписове до Т-ва вносить — 5 зл., а членський внесок — 1 зл. місячно

Стоцький і проф. Д. Антонович, Генеральний Секретарь — проф. Б. Магюшенко, члени — професори: І. Горбачевський, В. Гармашів, Б. Іваницький, С. Сірополко і С. Бородавський, До ревізійної Комісії увійшли: проф. М. Славінський, Доц. В. Садовський і Доц. Ф. Слюсаренко

Крім того, на цих же зборах до складу комітету було прийнято двох нових членів: Українське Педагогічне Товариство в Празі і Товариство Українських Економістів в ЧСР, так що тепер в Українському Академічному Комітеті об'єднано разом, крім згаданих організацій, такі установи: Український Університет в Празі, Українська Господарська Академія в ЧСР, Український Високий Педагогічний Інститут ім. М. Драгоманова в Празі, Українська Академія пластичного Мистецтва «Студія» в Празі, Український Науковий Інститут в Берліні, Наукове Товариство ім. Т. Шевченка в Львові, Історично-Філологічне Т-во в Празі, Українське Правничне Т-во в ЧСР, Математично-Природниче Т-во, Спілка українських лікарів в ЧСР, Українське Університетське Т-во для Ліги Націй і Українське Т-во Прихильників книги — «Книголюб».

— Український Республікансько-демократичний Клуб в Празі відбудує 12.XII.1930. в отелі Граф урочисті сходи, присвячені пам'яті Петра Холодного.

В. О. голови Клубу В. Садовський, що відкрив сходи вступним словом, згадав небіжчика, як великого громадянина України, котрого можна цілком справедливо порівняти, як то робить письменник Б. Лепкий, до визначних фігур епохи італійського відродження.

П. проф. Ст. Сірополко в своїому рефераті докладно висвітлив, через що П. Холодний вважається творцем нової єдиної школи на Україні, яка школа являється загальною школою для всіх дітей, дає підготовку для вступу до вищих шкіл всіх типів, школи на-

ціональної, де діти отримують, крім освіти, й виховання. Плян такої нової школи був розроблений детально спеціальною комісією під головуванням Холодного, тому його й можна назвати творцем єдиної школи на Україні.

З приводу морального впливу Хо-ного на своє оточення референт висловився дуже влучно: де був Х-ий, там атмосфера робилася приємнішою, а люде моральнішими. Референт цілком не погоджується з тим українським критиком, що називає Х-ного бідним, що так рано помер з невичерпаними силами для України. Референт навпаки гадає, що Україна щаслига, що мала за свого сина такого великого патріота, таку обдаровану людину.

Спогади п. Мосенза про П. Холодного прочитав інженер П. Савицький. Автор спогадів підкреслює надзвичайний вплив Х-го на тих людей, з якими йому траплялося зустрічатися, як в колах інтелігенції, так і в колах селянських, надзвичайну співчутливість Х-го, його добрість і ласкавість, його вищість над його оточенням.

Маляр - графік Г. Лісовський вважає Х-ного творцем української національної галереї, організатором 4-х виставок у Львові з суто-українським характером. На таланті Х-го не відбилася ніяка школа. Він дійшов високого ступня художності лиш своєю працею, вважаючи, що кожний день без праці — то пропаний день. Х-ий зостався на завжди своєрідним талантом, почасти імпресіоністом, але його імпресіонізм своєрідний, йому тільки властивий. Надзвичайно легко володів барвами, особливо в пейзажі, бо природа була для нього всім, й він безоглядно корився. Часто Х-ий грішив проти академічних приписів, але грішив чарівно. З його малюнків можна відмітити Слово о полку Ігореву, Князь Галич — це історичні картини, в котрих відбилася наша пишна минувшість, на них лежить печать жалю по тій минувщині. Х-ний відзначається також як добрий графік.

В своїому церковному малюнку

Х-ий відновив Візантію, але додав до неї народнього елементу, тому його ікони суто-українські.

— Українське Природничо-Математичне Т-во при Українському Високому Педагогічному Інституті ім. М. Драгома ова в Празі улаштувало з приводу 300-ліття з дня смерті Івана Кеплера урочисте засідання. На порядку денному було: вступає слово проф. д-ра В. Гармашева та реферат «Іван Кеплер — життя й твори», зачитав його доц. д-ром Ф. Гулою. Засідання відбулося в поєднок 1 грудня с. р. в помешканню Інституту.

В Німеччині

— В Українському Науковому Інституті в Берліні 12 грудня с. р. відбувся доклад на німецькій мові проф. Д. Дорошенка на тему «Назви «Русь», «Россия» і «Україна» в їхньому історичному та рівновартному відношенню».

В Болгарії

— Українська Громада в Болгарії. Після довгих зусиль і старань з боку культур о — просвітаючої української організації в Болгарії «Української Громади», остання з задоволенням констатус факт, що її заходи не пішли мар о: наша емігранти, що мешкають в Софії, мають тепер місце, де при бажанню можна у вільний від праці час якусь годину перебути спільно у своєму відному національному оточенню.

Рада Громади доводить до відома всієї української еміграції в Болгарії, що при назва йї організації з 1 листопаду ц. р. відкрито для загального користування всіх українців «Українську Хату» при якій функціонує бібліотека-читальня. Умови користування книжками і часописами згідно виробленому регуляміну.

Рада Української Громади в Болгарії.

— Пишуть з Болгарії. У нас і аціо аліститеж розгеліся, а саме в особі одого п. К., той сам і головує і вся організація — це він, хоч він і крутиться скрізь та каже, що «я кооптую до своєї організації, аціо алістів, але більше солід их людей». Та так і досі сам, певіє солід іше од себе з айти не зможе (перегеліся, з ачить). Одначе це не перешкожає йому писати в «Розбудові Нації» про зацікавленість організації аціо алістів, її зріст то-що. Так само ніщо йому не шгодить бути членом «Об'єднання», котре цілком підпирає «фон гетьма а Острялицю». Повернувся до Софії «міністр» цього «фова» з Фрації, очевидно довелось тяжко йому у Парижі що-до «державних» українських справ. Зараз «міністр» цей займає знач у посаду в «Об'єднанню», що об'єднує і гетьмаців Скоропадського, і націоналістів з «Розбудови». Компанія дуже тепла.

І. Ворскленко.

В Китаю

— З українського життя. Здається між большевицтво - китайськими переговорами у Москві, з одого боку, і українським питанням з другого — як на звичайє око, нема нічого спільного. Справді ж це не так а от як: власне через те, що в Москві відбуваються переговори, большевики заявили вимогу, щоб московські газети в Китаю нічого не друкували про Україну. От через що, наур., припинила газета «Гун-Бао» в Харбїні друкувати українську сторїнку. З цього самого приводу і другі газети боять щось містити про українські справи. Ходять тимчасом лише, як чутики, відомості, що большевики добиваються відкитайців і того, щоб приписано було всякі прояви українського життя, аж до церковного включно.

Цікаво, чи знає про цю дипломатичну роботу московського уряду так зва йї «самостійний» харківський уряд. Оригінали оувсїй цїй історїї те, що в боротьбі українцями з большевиками солі-

даризуються білі росіяне. Ріжниця між ними та, що большевики вимагають дипломатичим шляхом припівнення тих газет, які містять щось про українські справи, а білі загрожують редакціям кулачкою розправою. Ті далекосхідні газети московською мовою, що пробували містити прихильні замітки про Україну, мають нові архиви загрожуючих листів від московських організацій, що звинили собі кубло і далекому Сходу і почувають себе тут, приблизно, як у себе вдома.

Рокується, українці з цього тяжкого стану вихід знайдуть і свого дійдуть, але це все показує, оскільки боротьба чорних і червоних москалів з українцями переходить всякі чувачі і видає межні зоологічності.

Бібліографія

— Степан Смаль-Стоцький. Т. Шевченко — співець самостійної України. Вид-во «Самостійна Україна». 1930. ст. 17.

Прекрасний дарунок усім землякам в розсіянні сущим зробило Видавництво «Самостійна Україна» оголосивши друком «Слово в Шевченкові роковини» року 1930. Ім'я автора академіка професора Степана Смального Стоцького само говорить за себе. Треба його великої ерудиції, його глибокого знання і розуміння Шевченка, щоб в такій стислій формі дати синтез політичного світогляду пророка нашого визволення. Шевченко — співець самостійної України. Така тема слова. «Треба нам знати — говорить шановний академік, — що злука України з Московщиною мусить розвалитися, щоб Україна дісталася на волю. У Шевченка ніхто ніде не знайде ні одного слова яких гребуть федераційних чи союзних міркувань. Навпаки, він всяку злуку України з Московщиною уважав найбільшою не долею, найбільшим нещастям України, джерелом її фізичного, духового матеріального, культурного і морального занепаду, уважав карою Божою...» Слово ака-

демика С. Смального Стоцького — глибоке своїм змістом, прекрасне своєю формою. Це зразок того, як можна сказати non multa, sed multum.

Заслуговує ця невеличка книжечка — 16 сторінок шістьнадцятки — особливою і такою увагою своїм зовнішнім виглядом: прекрасний папір, чіткий гарний шрифт дрібний, а проте надзвичайно виразний, з смаком і абраї заголовки, проста і в своїй простоті бездоганна окладина. Взагалі книжечка творить суцільність. Воно нагадує і самі кращі зразки мільйонних видав українських стародруків, де автор, видавець, друкар, ретовник об'єднували свої зусилля для того, щоб дати життя спільній дитині — книзі.

Можна щиро привітати цю спробу одновлення старої української друкарської традиції, тієї любові до книжки, пошани до неї, ця спроба тим більше заслуговує на наше призначення, що зроблено її в часі тяжкі на еміграції.

С. Ч.

— З'їзд представників організацій інженерів українців на еміграції 15-17 листопада 1930 р. Звіт. Подєбради. 1930. ст. 48.

Свіжо видава книжка згайомить нас з історією організацій з'їзда, розповідає про урочисте відкриття його, наводить деякі привітання, подає зміст доповіді іж. Іваніса «Розвиток хемічної промисловости після світової війни», що ним розпочато з'їзд, далі наводить звіт ділових пленарних засідань і нарешті містить статут «Союзу Організацій Інженерів Українців на еміграції». До книжки додає резюме фразузькою мовою та дві світлиці з засідань з'їзду.

Книжка дає добре уявлення про працю з'їзду та її наслідки. Воно являється добрим початком діяльності молодого союзу. Особливо слід одмітити одну річ: не пройшло місяця од того часу, як одбувся з'їзд і президія Союзу вже встигла випустити цю книжку, яка зафіксувала зроблену працю і вмітила можливості на далі. Можна

Тільки привітати цю активність наших інженерів. Це справді го європейському: од слова до діла.

С. Ч.

— У Празі вийшла нова, дуже інтересна брошура М. Литвицького «Українська Державність і російське Видавництво «Єдинство» в Празі». По своєму змістові брошура значно ширша зат у назву, яку воно носить. В частині ця брошура була видрукувана в кількох числах нашого журналу. Її завданням є критика поглядів московської еміграції на українське національне питання. Гаряче рекомендуємо цю невеличку брошуру, блискуче написану, що з аходить відповідь на всі теорії, що їх відумують московські затемителі українського питання. Брошура надається не лише для розбиття хибних поглядів московських, ворожих Україні, але

серьозністю і науковістю свого змісту і до того, щоб і самим українцям поглибити розуміння української національної проблеми.

Лист до Редакції.

З огляду на те, що деякими особами в Крезі знов розпускаються про мене неправдиві чутки, ніби я свого часу спалив бібліотеку т. зв. «аціо алістів», прохаю і відмовити умістити у Вашому щомісячному часописі мою заяву про те, що вишезгадані чутки являються лише злісною вигадкою осіб, що, за всяку ціну, хотять внести розклад серед української колонії в Крезі.

З правдивою повагою

І. Бондаренко (—)

Член Громади в Крезі
9 грудня 1930 р.

Нові книги

О. І. Бочковський, доцент Української Господарської Академії в ЧСР. «Т. Г. Масарик. Національна проблема та українське питання» (спроба характеристики та інтерпретації). Подєбради. 1930. ст.

Степан-Смаль-Стоцький, «Т. Шевченко — співець самостійної України» Вид-во «Самостійна Україна». 1930. ст. 16

З'їзд представників організацій інженерів українців на еміграції 15-17 листопада 1930. Звіт. Подєбради 1930. ст. 48.

Т. Г. Масарик. Як працювати. Виклади з року 1898. Переклад Г. В. Омельченка. Вид-во «Чесько-Українська Книга». Випуск 5. Прага 1930. ст. 120.

— Das Geistige Leben der Ukraine in Vergangenheit und Gegenwart. Herausgegeben von Universitätsdozent Dr. V. Zolozieckij. 1930. Munster in Westfalen. Aschendorffsche Verlagsbuchhandlung.

Більшовик України. ч. ч. 18 і 19.

Розбудова Нації ч. 9-10

Від Гетманської Управи Об'єднання Хліборобських та інших класових організацій (на правах рукопису) ст. 13.

«Slovenski Prehled» ч. 9.

Вільне Козацтво — Вольное Козачество ч. 69. Місіонар ч. 12

«Воскресное Чтение» ч. 48.

«Крестьянская Россия» ч. 5-6 і 7.

«Вѣстник Крестьянской России» ч. 6

Зміст.

— Париж, неділя, 21 грудня 1930 року — ст. 1. — В. Королів — старий. Ювілейна згадка — ст. 3. — Червнявський. Українська Армія у війні 1920 року — ст. 9. — Похорон Н. Рамішвілі — с. 13. — Observator. З міжнародного життя — ст. 14. — З преси — ст. 16. З широкого світу — ст. 20. — Хроніка: В Великій Україні — ст. 22. — З життя укр. еміграції: У Франції — ст. 23. — В Польщі — ст. 24. — В Чехії — ст. 25. — В Німеччині — ст. 27. — В Болгарії — ст. 27. — В Китаю — ст. 27. — Бібліографія — стр. 28. — Лист до редакції — ст. 29.

70-ті роковини смерти Тараса Шевченка.

Нова книжка

СТЕПАН СМАЛЬ СТОЦЬКИЙ.

Т. ШЕВЧЕНКО. — Співець Самостійної України.

...«злука з Московщиною мусить розвалитися, щоб Україна дісталася на волю. У Шевченка ніхто ніде не знайде ні одного слова яких-небудь федеративних чи союзних міркувань. Навпаки, він усяку злуку України з Московщиною уважав найбільшою недолею, найбільшим нещастям України, джерелом її фізичного, духового, матеріального, культурного і морального занепаду... Він відкидає всяке спільне «отечество», знає тільки неньку Україну, яку так широко любить, що за неї готов і душу свою віддати. Він визнає тільки повну самостійність України».

Так пише проф. Степан Смаль Стоцький в цій книжечці.

Розповсюджуйте цю книжку під час Шевченківських свят і при кожній нагоді як айширше.

Ціна за один примірник на крейдяному папері, в гарній окладинці 1. 50 фр. франц., з пересилкою 2. фр., 7 пр. — 10 фр., 20 пр. — 25 фр., 50 пр. — 60 фр., 100 пр — 100 фр. з пересилкою. Продаж по всіх українських книгарнях, де нема, звертатися на адресу:

M-elle N. Kucerjawnko, Praha-Brevnov, Liborova 470
Tchecoslovaquie.

Комітет по влаштуванню ялинки в Парижі сповіщає, що в неділю 28 грудня о 4 год. по обіді відбудеться в салоні 14, Rue de Trevisse. Paris 9. metro Cadet.

Ялинка для українських дітей

Запис дітей, які ще ніколи не були на ялинці, приймається до 25 грудня включно в редакції «Тризуба».

Комітет.

Українська опера в Парижі

Дирекція Ю. Пономаренка.

Salle des Fêtes du «Petit Journal», 21, rue Cadet

в суботу 3 січня 1931 року виставлено буде перший раз в Парижі в костюмах і декораціях

Запорожець за Дунаєм

опера на три дії, муз. С. Гулак-Артемовського.

Виконавці: пані — О. Барвінок, Н. Жилло та панове — А. Горобець, А. Дракулі.

Постановка В. Зеліцького. Хормейстер А. Чехівський Оркестром диригує Ю. Пономаренко.

Початок точно о 9 годині.

Білету набувати в Бібліотеці ім. С. Петлюри: 11, Square de Port-Royal, Paris 13.

Українська Бібліотека ім. С. Петлюри в Парижі

відкрита в середу: 6-9 г., в суботу: 4-9 і в неділю: 1-5 г.

В Бібліотеці можна набувати:

1. Збірник пам'яті Симона Петлюри. Видання Міжорганізаційного Комітету в Празі. Ціна 25 фр. з пересилкою у Франції.
2. Відзнаки — тризуби по ціні 4 і 6 фр.
3. Портрети С. Петлюри та Т. Шевченка по 1.50 фр.
4. Календар «Дніпро» на рік 1931. Ц. 15 фр.
5. Смаль-Стоцький: Шевченко — співець самостійної України. Ц. 2 фр.
6. Омелянович-Павленко: Україно-польська війна 1918-19. Ц. 15 фр.

Звертатись до бібліотекаря: Mr. I. Rudicev. 11, Square de Port-Royal. Paris XIII.

Єдина адреса Редакції й Адміністрації

«ТРИЗУБА»

42, Rue Denfert-Rochereau, Paris 5-e.

Для поштових переказів у Франції застається по старому: «Le Trident»
Chèque postal 898. 50. Paris

ТРИЗУБ

тижневик політики, культури, громадського життя та мистецтва, заснований, Вяч. Прокоповичем, буде виходити в 1931 році по старому що-неділі в Парижі при участі тих самих співробітників.

Умови передплати на 1931 рік.

У Франції на рік — 80 фр., на півроку — 40 фр., на три місяці — 20 фр.
на один місяць — 8 фр., окреме число — 2 фр.

	1 рік.	1-2 року	3 місяці	1 місяць	окр. числ.
ЧЕХІЯ	80 к. ч.	40 к. ч.	20 к. ч.	10 к. ч.	3 к. ч.
ПОЛЬЩА	25 зл.	15 зл.	8 зл.	3 зл.	1 зл.
РУМУНІЯ	500 леїв	300 л.	150 л.	50 л.	20 л.
НІМЕЧЧИНА	12 мар.	6 м.	3 м.	2 м.	0,50 м.
СПОЛ. ШТАТИ П.А.	3 дол.	1,5 д.	1 д.	0,40 д.	0,10 д.
КАНАДА	3 дол.	1,5 д.	1 д.	0,40 д.	0,10 д.

У Парижі набувати в книгарні В. Поволоцького, 13 rue Bonaparte, Paris VI

За кордоном журнал передплачувати й набувати можна у представників Тризуба: 1) В Канаді — W. Sikewich, P. O. Box 333 Toronto, Ontario Canada 2) В Румунії — Dm. Herodot, Strada Delea Veche, 45. Bucarest. 3) В Чехословаччині — П р а г а : Pl. Filonovic. Horni Cernosice u Prahy, c. 107; П о д е б р а д и — у п. inz. Prokopovica. Ukr. Hosp. Akademie Podebrady. 4) В Польщі — J. Lipowski, Podwale 16, m. 15. W a r s z a w a для грошових переказів — пошт. рахунок 13.435 Warszawa, Jan Lipowski. 5) В Спол. Штатах «Surma Book», 103-Av. A. New York, N. I., U. S. A. 6. В Царьгороді : M. Zabello. Posta kuturu № 224. Beyoglu. Istantboul. Turquie

Редакція і адміністрація: 42, rue Denfert-Rochereau, Paris(V)

Tél. Danton 80-03.

Для переказів у Франції: «Le Trident», chèque postal 898.50, Paris.

Redagus — Komitet.

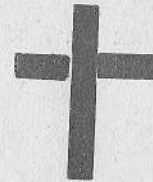
Адміністратор : Іл. Носенко.

Le Gérant : M-me Perdrizet.



ТИЖНЕВИК - REVUE HEBDOMADAIRE
UKRAINIENNE - TRIDENT

Число 49-50(257-8) рік вид. VI. 28 грудня 1930 р. Ціна 2 фр. (Prix 2 fr.)



Редакція «Тризуба» з гирким жалем повідомляє земляків про смерть видатної громадянки, письменниці, своєї співробітниці

**ВАЛЕРІ ОЛЕКСАНДРОВНИ
О' Коннор-Вілінської**

що сталася в п'ятницю 19-го грудня с. р. в Подєбрадах в Чехії.
Похорон одбувся 22 грудня.

Париж, неділя, 28 грудня 1930 року.

Оборона українських інтересів на міжнародньому полі, ознайомлення культурного світу з нашою справою, нашими визвольними змаганнями, привернення симпатій до них, підготовка сприятливого для нас ґрунту в провідних колах і в громадській opinіi Європи та Америки — безперечно являється одним з найголовніших завдань еміґрації. Не розв'язує вона того завдання в повній мірі, не віддає йому стільки сили й уваги, скільки то потрібно було б, не дороблює в цьому напрямку, але все ж де-що робить і де-чого досягає. В різних царинах іде та робота.

З того, що робиться на цьому полі, без сумніву діяльна участь наша в праці Унії товариств прихильників Ліги Націй заслуговує на як найбільшу увагу і відкриває перед нами перспективи, що їх досі лише частково використано. На наших сторінках не раз вияснялася роля цієї організації в сучасному житті і те, що вона може дати власне нам. Тому свого часу з таким задоволенням вітали ми оживлення діяльності Українського Товариства Прихильників Ліги Націй, що завмерло було й відновилося. Останнім часом це товариство, яке тепер не тільки бере активну участь в працях Унії, але й виявляє свою власну ініціативу, зробило почин ще в одному напрямку — видавничому. І треба сказати, почин вдатний.

Ті книжечки, які досі вийшли, порушують вельми поважні теми, що стоять на порядку політичного дня, а передмови до них вивіщують наше до них відношення, зазначають наші позиції, позиції громадян УНР, що й на чужині об'єдналися навколо свого національного уряду, позиції цього уряду.

Перше видання товариства дало документований матеріал, який торкався прохання України про допущення до Ліги Націй. Почато з питання: Україна і Ліга Націй. І з цього саме погляду особливої ваги набуває одне з останніх видань товариства: «Договір Ліги Націй» — з передмовою Андрія Лівичького.

З огляду на принципіальну важність порушеного питання — Україна і Ліга Націй, проблема війни і миру на Сході Європи, а тим самим — і в усій Європі, загальний паціфізм і наша войовничість, і з огляду на те, що передмова та вийшла з-під пера чоловіка, який стоїть на чолі наших визвольних змагань, — а це надає їй надзвичайну авторитетність, — наводимо її нижче цілком.

Україна і Ліга Націй

Десять років минуло з того часу, як з почину великого американця, хоч і без участі американської нації, повсталася найшляхетніша інституція світу — Ліга Націй. Найдрібніші народи, що віками перебували в чужоземному ярмі, повстали після світової війни до незалежного державного життя, вільними вступили до всесвітнього союзу і розпочали творчу працю над організацією нормального співжиття народів світу.

Нема тільки в складі цієї світової установи нещасливих народів Сходу Європи, що стогнуть під деспотичним режимом московським, нема Української Народньої Республіки, що негайно після визволення з-під ярма московського домагалася правно ввійти до великої родини вільних народів світу.

Тяжко було нашим дипломатам на мировій конференції, що не могла нам «вибачити» Берестейського трактату, тяжко було й потім нашим патріотам довбати твердий мир всесвітнього нерозуміння української проблеми...

Немало зробила наша невпинна пропаганда за довгі роки еміґрації. Але ще й тепер нелегко примирити нашу визвольну акцію з «паціфістичними» настроями Ліги Народів. Мріють «міродайнні чинники» про замирення Європи і жахаються на думку, що визволення України, Кавказу та інших народів Сходу Європи викличе нові, може й всесвітні конфлікти. Забули сучасні володарі світу, що для свідомої нації мир бажаний і можливий лише після повного визволення з-під чужоземного ярма. Забули, як стара Росія не мріяла про мир, а боролася до перемоги проти французької окупації часів Наполеона. Забули, що далеко не «паціфістичні» настрої мала Франція під час навали англійської віку 15-го та після страшного року 1870-го. Забули, як віку минулого героїчно боролись за своє визволення Польща, Греція, Італія, Румунія, Сербія, Болгарія, Угорщина, Чехословаччина. Всі ці нації і тоді були пройняті великими ідеями загального братерства, але ті ідеї були до здійснення лише після осягнення елементарної справедливості: визволення з-під бруталного чужоземного ярма...

Нема й досі у «міродайних чинників» належного зрозуміння тієї очевидної правди, що не може бути миру

та спокою в Європі доти, доки в тяжкій неволі перебувають народи з віковою культурою, з стародавніми історичними традиціями, народи, свідомі своєї ганебної кривди і свого святого права на державну незалежність. Не може бути миру доти, доки в ярмі московському залишається Україна, що популяційно та територіально дорівнюється великим державам Європи.

Знаємо, на гіркому досвіді, що ніхто нам не допоможе. Не домагаємось «інтервенцій», жахаємось навіть привида «всесвітнього конфлікту», бо тереном останнього була би знову наша Україна, що незломно стоїть «при битій дорозі». Маємо певність, що наближається час визволення, що владі московська деспотія так само «несподівано», яку пала деспотія петербурзька, що розправить свої могутні руки змучена нація українська і пригадає собі, хто в найтяжчі часи неволі був з нами і хто був проти нас. Орієнтуємося лише на власні сили народу українського і на революційну співпрацю тих народів, що ділять з нами і радість і горе боротьби за визволення.

Від вільних та міродайних жадаємо тільки зрозуміння, тільки співчуття та моральної підтримки. Жадаємо, щоби спала полуда з очей тих, хто так легко зрозумів необхідність розподілу старої Австро-Угорщини і хто й досі схиляє часом голову перед ідеєю «єдиної неділимої Росії». Правда, Австро-Угорщина була ініціаторкою світової війни, була ворогом Антанти та самовизначення народів. — А стара Росія, що вічно перла на Балкани, Дарданели та до відкритого моря, — чи не була вона співвинною в тій світовій пожежі, чи, гноблячи десятки свідомих народів, не була постійним джерелом грізних катаклізмів? А Росія сучасна (С. С. С. Р.), що в роках 1920-21-му підбила під свою владу незалежні держави — Україну, Грузію, та інші державні новотвори, — чи не є вона ініціаторкою ще нескінченної світової війни, інспіраторкою вічного непокою, чи не є винною мільйонів смертей, нелюдських катувань, страждань і голоду на Сході та небувалого безробіття і нечуваних злиднів на всьому світі? Чи той модерний деспот московський не є ворогом не лише Антанти, а всього культурного світу, ворогом права, правди, науки, моралі, лютим ворогом найсвятіших досягнень людини — вольностей громадянських?.

Коли поділ Австро-Угорщини був актом справедливості і політичної мудрості — то: *ceterum censeo Russiam esse delendam*, а коли той поділ був ще й актом кари, то тим більше: *Russia delenda est*...

З далекого Нового Світу летять до замучених народів Сходу Європи перші ластівки зрозуміння. Як після світової війни перший шляхетний голос в оборону покривджених націй пролунав з далекої Америки, так і тепер, напередодні нашого визволення, напередодні дійсного замирення Європи, почули ми шляхетну ініціативу представника американської демократії — сенатора Копелланда. Віримо, що цей мудрий почин американського політика, в справі визнання України та республік Кавказу, не буде самотнім; віримо, що за ним піде американська суспільність, піде нарешті стара Європа.

Коли зусиллям поневолених народів колишньої Росії, за моральною підтримкою всього світу, повстануть на Сході Європи незалежні держави, тільки тоді Ліга Народів зможе виконати свої великі завдання. Тільки тоді ця всесвітня установа переведе в життя світлі гасла Великої Французької революції не лише для окремих громадян, а й для всіх народів світу, для всього людства.

Париж, 26.XI.30.

Андрій Лівницький.

«Відкупна система» в поширенню російських видань на сов. Україні.

Видавниче-книгарська справа на сов. Україні переживає черговий експеримент.

21 серпня с. р. постановою сов. влади переведено об'єднання десяти найважливіших видавництв на сов. Україні — Державного Видавництва України, «Книгоспілки», «Радянського Селянина», «Пролетарія», «Українського Робітника» та ін. — в синдикат під назвою «Державне видавниче об'єднання України» (ДВОУ).

Переведення цієї реформи мотивується необхідністю з максимальною швидкістю і успішністю, а в одночас з більшою економією сил і

матеріальних засобів задовольнити потреби культурно-політичного й господарського життя сов. України.

Не можна заперечувати того, що дотеперішня система видавничої справи, яка базувалася на виробничих планах поодиноких державних, професійних, кооперативних і приватних видавництв, визначалася безсистемністю та паралелізмом що-до вибору самих книжок для видання, а також постійним запізненням що-до випуску в світ літератури, потрібної для шкільного вжитку.

Досить вказати, що Державне Видавництво України (ДВУ), яке монополізувало видання підручників для шкіл усіх типів, в біжучому академічному році спромоглося до середини серпня видати лише 33 назви з числа 75 назв, намічених НКО. Правда, ДВУ в «Комуністі» від 17 серпня с. р. вмістило лист, де дає пояснення, чому саме сталася затримка з виданням підручників «соцвиху».

З цих пояснень видно, що ДВУ, по-перше, несвоєчасно одержувало від авторів рукописи, по-друге, постійно переживало недостачу паперу.

Як би там не було, сов. влада вирішила урегулювати видавничу справу шляхом концентрації видавництв та децентралізації функцій по-між тими видавництвами, які входять тепер до складу ДВОУ, себ-то, кожне видавництво об'єднання провадитиме всю редакційно-видавничу роботу з певної галузі літературної творчості на основі плану, який має затверджувати правління об'єднання.

Сов. влада гадає, що заєдики новій системі видавничої справи вдасться, по-перше, досягнути економічного ефекту, — зниження вартості друкуваного аркушу, по-друге, підвищити книжкову продукцію. Згідно з планом ДВОУ, в 1931 р. намічується випустити 31.000 аркушів набору.

Збут книжкової продукції ДВОУ покладається також на централізоване підприємство — Книгоцентр, який провадитиме свою торговельну діяльність через власну мережу книгарень, а також через кооперацію.

На той же шлях концентрації збуту на сов. Україні продукції російських видань стає ГИЗ (себ-то «Государственное Издательство») РСФСР, яке вже дотепер має на сов. Україні силу кіосків, що розповсюджують масову літературу по заводах та підприємствах, та багато кіосків по ВУЗ'ах для продажу підручників.

ГИЗ в свою чергу виробив на наступний рік промислово-фінансовий план, згідно з яким намічає в 1931 р. реалізувати на сов. Україні книжок на 15-18 мільйонів карб. замість 4-5 мільйонів за біжучий рік.

І треба сказати, що цей план ГИЗ'у має більше підстав для здійснення його в житті, ніж план ДВОУ, бо в поширенню російських книжок бере активну участь не тільки ГИЗ, але «сумлінно» працюють і українські книгарні, як про це красномовно говорить стаття Керносенка «Не видно роботи «Книгоспілки» («Рад. Книгарь» ч. 19. 1930 р.): «В м. Черкасах є де-кілька книгарень, мені довелось бути лише в головній книгарні, де, мабуть, більше години настирливо вимагав що-небудь з української нової, або хоч старої художньої літератури, але весь час



Члени Ради Української Громади в Болгарії. З правого боку до лівого: П. Романюк-голова, Г. Бацман-радник, Ів. Мищенко-заст. голови, В. Демитюк-скарбник, Б. Цибульський-писар

книгар намагався дати мені що-небудь російське, особливо «Зіфовські Альманахи», з такими авторитетними рекомендаціями, що мимоволі руки простягалися взяти. Місячник укр. культури нічим не відмічено, ні відповідної виставки, жадного плакату».

На план ГИЗ'у — затопити сов. Україну російськими виданнями, — відгукнулася редакція часопису «Радянський Книгарь» статтею «Впорядкувати поширення російської книжки на Україні» (ч. 19. 1930 р.), в якій редакція насамперед робить глибокий поклін перед російською книжкою: «поставити українську книгу на чільне місце, піднести її на рівень культурно-політичних потреб є безперечно перший прямий обов'язок книготоргівлі на Україні. Цілком очевидно, що це зовсім, жадною мірою не визначає, що російську книжку на Україні поширювати не слід. Коли б хто так думав, так це було б проявом найнеприпустимішого українського шовінізму і правоопортуністичного ухилу в національному питанню. Радянська Україна завше буде споживати російську книжку, друковану мовою Леніна, мовою большевизму, і розмір споживання російської книжки буде весь час, з року на рік, невпинно зростати в абсолютних кількостях, хоч питома вага російської книжки в міру поглиблення процесу українізації буде певною мірою зменшуватися». Далі редакція «Рад. Кн.» ставить запитання, якими саме шляхами має йти російська книжка на Україні, — і тут

вона подає свій проєкт що-до поширення російської книжки на сов. Україні. А саме, редакція пропонує ГИЗ'ові передати справу поширення російської книжки на сов. Україні українській книгарській сітці, що так розгалужена по всій Україні, з повним забезпеченням інтересів поширення російської книжки на Україні хоча б тим, що Книгоцентр гарантує певну суму забору продукції ГИЗ'у.

Отже, як бачимо, редакція «Рад. Книгаря» відновлює «відкупну систему», що в давнину мала місце в горілчаній справі та переносить її на іншу отруйну річ — виріб большевицького ГИЗ'у — на всю ту макулатуру, яка не знаходить збуту в сов. Росії.

Чи прийме ГИЗ пропозицію редакції «Рад. Книгаря», органу Всеукраїнської Ради з'їздів видавництва та книготорговельних організацій, чи не прийме, — все одно перемога в цьому своєрідному «соц-змаганню» між ДВОУ і ГИЗ'ом буде на боці останнього, як що взяти на увагу, що книжкова продукція сов. України знаходиться в цілковитій залежності від Москви, яка переводить розподіл паперу по-між республіками Союзу.

В кожному разі проєкт редакції «Рад. Книгаря» не двозначно свідчить про те, що сов. Україна є звичайнісінька колонія Москви, яка господарює на Україні, як в своїй хаті.

Ст. Сірополько

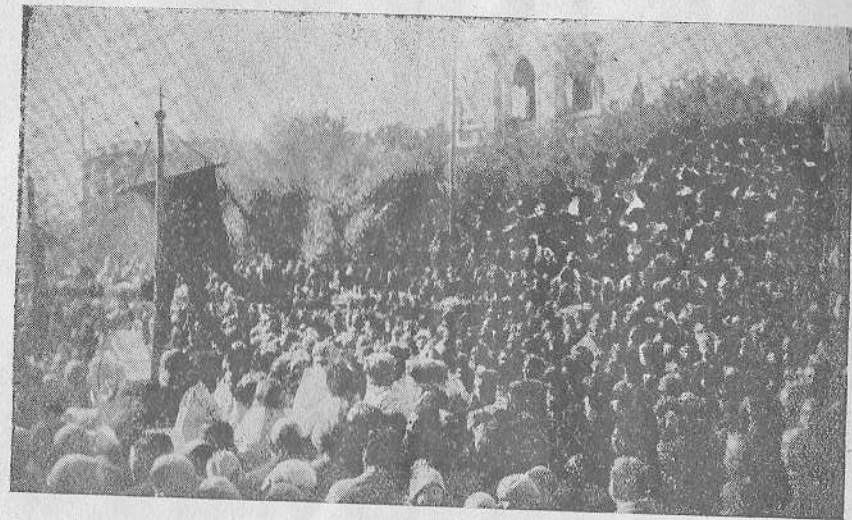
Літературні спостереження

XXI

Ол. Копиленко. «Твердий матеріал».

Збірник оповідань Ол. Копиленка «Твердий матеріал» видано Книгоспілкою у Харькові 1928 року. Власне, «Твердий матеріал» є заголовком тільки одного оповідання в збірнику, але його автор переніс і на увесь збірник. Таке засвоєння назви одного оповідання усій книжці в цьому випадку є штучним. В оповіданні — «Твердий матеріал» розповідається, як скульптор Мрава невідмінно потребував кусень мармуру (твердого матеріалу), щоб виконати надуману ним скульптуру, бо йому здавалося, що в глині не зможе втілити своєї ідеї. Отже в цьому оповіданні твердий матеріал є чимсь пожаданим для досягнення певної мети. В усіх інших оповіданнях збірника назву «Твердий матеріал» можна прикласти тільки до людности совітської України і то як раз у протилежному значінню, як до людського матеріалу, що не дається обробленню большевиками, заважає їм впорядити життя краю по їхньому плану, отже на їхній погляд та і на погляд самого Копиленка матеріалу небажаного і лихого.

Таким небажаним на їхній погляд матеріалом є в оповіданні



Молебень перед підняттям хреста на дзвіницю української церкви в Харбині.

«На землю» цигане, яких совітська влада хоче раптом по наказу поробити хліборобами, а вони звикли з давніх віків жити номадами, не кояться, а тікають з наділеної їм землі. В оповіданнях «Мати» та «Під тягарем» це різні злочинці, з яких де-хто з початку і підтримували большевиків, але побачивши, що большевики тільки поманили їх, дозволивши на початку свавольничати, але згодом накладають на їх ще тяжчу та ще меншу зрозумілу для них дисципліну, ніж старий лад, одкинулися від урядового большевизму та свавольничать далі вже без урядового благословення по своїй уподобі. В оповіданні «Весела історія» це забобонне селянство, в «Зустрічі» — прихильні до старого ладу, сповнені старих навичок спеці, в «Надзвичайній помсті» хуліганська селянська молодь, в «Індустрії» — це нагіть частини партійних робітників, такі, що зневірилися вже у комунізмі та нудяться партійною роботою.

Скрізь в тих оповіданнях за малим не усі дієві люде є тим «твердим матеріалом», що не дається большевицькому обробленню та заважає большевикам впорядити спланований ними рай. Тільки в одному випадку в оповіданні «Надзвичайна помста» повелось героїні большевичці скорити «твердий матеріал» в особі парубка Хвизьки тай то такими виключно сильними засобами, як бокс та костур з додачою кохання.

Ідею про винність самої людности у зруйнуванні, заподіяному

ністичні урядовці не визнають можливим угоду з приватним капіталом. Начміліції доводить, що краще пограбувати в Євзерова його гроші, щоб добудувати млина і збирається зробити експропріацію. «Так, це злочин», — каже він, — а де більший злочин, чи здати приватньому кровопиєць таке підприємство, чи забрати в нього гроші і пустити їх на це підприємство? Я говорю, що зроблю експропріацію з легкою душею». Начрайону точ трохи і вагається, але власне погоджується з тим планом. Автор теж, знати, приймає його «з легкою душею». Воно і не диво для правдивого та ще й наївного комуніста. Поглядяди, які нахляють Болотянського начміліції до його рішення, є в основі ті самі, що і принципи, якими керується совітський уряд в переведенню п'ятилітки та індустріалізації, тільки начміліції хоче перевести свій план на малім терені одного району і в мініятурі, а совітська влада має змогу прикладати його до всього СССР та в великому масштабі. А ще поширення таких думок в громадянстві є для совітської влади необхідно потрібним, бо тільки доти вона і зможе робити свої експерименти, доки в головах ріжних міських та селянських невігласів ще плутаються думки про небажаність приватніх підприємств, про можливість соціалістичних форм господарства, про дозволеність насильств та злочинств проти приватніх власників і т. д.

В тім таки оповіданню Мотря Терпугога і жіноча інструкторка Галька Ключкога балакають про жіноче питання. З розмови їхньої видно, що обиді вони розуміють жіночу емансипацію передогсім як праго жінок на статтеву розпусту. Але не годяться в одному: Мотря каже, що хоч і дуже любить муштин, та не може віддатися не партійному, а Ключкога «обзигає це дематогією, комчанством», і Мотря випрагдується: «Не можу... Ну я невинна. Розумію, що не прага, що не повинна так робити», так ніби віддаватися кожному є обов'язком жінки. Не без гріхів було в цього обсягу і зазжди. Зазжди були легші і суворіші поглядяди на ці відносини, але ставити питання в таку площину ще ніхто до комуністів не згажував як Галька, наставлена ними за жіночу інструкторку.

Само собою, наївність не є взагалі корисною рисою для художньої творчости. Вона аджеж позбавляє письменника тонкого та всебічного аналізу, особливо в складних психологічних з'явищах, але в умовах, утворених для письменства совітським ладом, наївність Копиленка має на його творчість до певної міри корисний вплив. Дякуючи їй його нариси правдивіші віднарисів більшости совітських письменників. Він в такий мірі захоплений комуністичними поглядами, що часто не бачить, навіть бо мав замазувати, приховувати та закрашувати такі факти, з якими так роблять інші совітські письменники, і просто ляпає те, що бачить, як гоноє, оскільки принаймні сам несвідомо не помігається, чогось не добачивши, чи не розглянувши.

Само собою, ця правдивість Копиленка все ж таки тільки відносною є, бо в совітськім життю не маює і такого, про що і камні криком кричать. Таких фактів не може не помічати і Копиленко і за них, як і усі, могчить.

Проте у Копиленка є і де-які інші письменницькі здібности. Мова

та конструкція його оповідань яскраві та влучні. Не має в його зайвої балаканини, ні нудних непотрібних розтягнень. Він уміє вибирати характерні та цікаві факти і не накопичує у своїх оповіданнях непотрібних подій. В його оповіданнях багато руху, багато розмов, трапляються і цікаві психологічні спостереження, але, поки він не позбавиться своєї наївности, він не придбає єдатности до глибокого психологічного аналізу. Пріч того йому треба уважніше ставитися до своєї роботи. Він часом буває остільки недбалий до неї, що, напр., в оповіданню «Індустрія» начміліції Шило тієї самої хвилини є присутній в двох місцях: верхи — на пожежі у дворіщу Євзерова і іде разом з Терпугом по дорозі до млина.

Давній.

Лист з Китаю

З ініціативи т-ва «Просвіта» в Харбині було відслужено па ахиду в Українській св.-Покровській церкві по всім убитим і замученим за українську державність.

На вулиці вже холодоє, сніг покриває білим рядвом землю. Україці спішають до церкви і па ахиду, щоб віддати шану тим, які віддали своє життя за нас, за ашу віру, за ашу Україну. В церкві, яка міститья в підвалі, зовсім темло. На дорі іде сніг. З усього Харбину, а мож а казати з усіх земель України зійшлися люде. Тут бачили з Київщини, з Полтавщини, з Волині, з Галичини і з Зеленого Клуя.

Іде служба Божя. Сивий і арох з душею править. Хор тихо співає. Все це в рідкій мові викликає в душі молитовний і атрій. Накі ці служби в церкві вже повно люде. Тут всі члени т-ва «Просвіти», гуртка молоді і др.

— Отче наш, співає соло бас — як на небі, так на землі, йому повторює тихо хор. Блищать свічки. Так гарно.

По кі ці служби о. Микола гогорить слово па тему — «ємає більшою уподоби до Господа, як положити душу своєю за друзі свої». Говорить про те горе, яке поціло ашу Україну, що її роздерто а шмаття й ворог з ушається ад ашою вірою і людьми. Про те, як з одого боку большевики, з другого ляхи з ушаються, арештовують священиків, зачинають школи, просвіти, кооперативи, з ушаються ад агаєлем і ям, сажають го тюрмам, рострілюють. Краці си и ашої багківщини віддають своє життя за а, за своєю отчизну. Чим же ми їм можемо доомогти. Ми від і їх далєно, зброї є масмо, так помолитимся Милосердому, щоб дооміг ашій мого страдалій батьківщині і визолитися з відярма, а за замучених, щоб Господь їх душі уююїв там, де ємає і х ороба, і печалі. Починає па ахидя. Ві і стають а коліа, горять свічки і печалі. На обличчях вид о великий смуток. Старше громадяство багато пережило, а молодші чули й читали про всі зущалія ад ашим ародом. «Віч ая і ам'ять...» Віч ая і ам'ять, але в душі ця «віч ая і ам'ять» викликає і оуття гом ти, бажання боротьби проти а ильства й зущалія. Молитва за Україну, всі стоять а коліах. О. Микола з оуттям і великим, з сльозами а очах читає. По обличчю гидоє, що ві і є читає, а що він дійсно молитья Господу Богу, щоб згля увся і а нашу Магір Україну, щоб захистити її од всяких бід.

Скінчилась панахида, скінчилась молитва за Україну, але настріж панув в душі той же. Люде з церкви виходять сумні, балачки не ввяжуться. Куди йти? Ходім до нової церкви, хтось крикнув. Пішли.

Так ми зараз протестуєм проти насильства над нами. Збираймо-ж сили, щоб инакше запротестувати.

* * *

Кожного року на Покрову, храмове свято української парафії, парафіяне стараються відсвяткувати торжественно. В цьому 1930-му році це свято було надзвичайне тому, що в цей день було підняття хрестів на нову церкву української парафії, що її будують. В ч. 35 «Тризуба» про це було сказано подробише.

Вся місцева преса про свято й підняття хрестів відмітила в тоні лагіднім, уникаючи слова Україна, український, але все ж таки мусить писати.

Церква української парафії, яка міститься в підвалі не вміщує в цей день людей. Більша частина на вулиці. На двинтарі нової церкви також багато людей. Позолочені хрести стоять. Д-ка Кушаренко прибрала їх квітами живими й перев'язала національним жовто-блакитним прапором. Не обійшлося й тут без казуса. Одна з жінок запитала д-ку Кушаренку чи не помішає цей прапор хрестам. Але Кушаренко в гострій формі відповіла, що на піднятті хрестів у інших церквах вона бачила трьох-кольоровий і він не мішає, на цьому справа й скінчилась. Хрести, прибрані національними прапорами і живими квітами, роблять величаве враження на глядачів. І якось здається чудно, що там, де наша маса живе, на своїй батьківщині і зараз не можна і мріяти про будову своєї церкви та ще й прибрати хрести своїм прапором, а тут, в Китаю, це є сьогодні дійсність.

Кінчається служба в церкві. Всі йдуть до нової хресним ходом. В цей час прибуває митрополит Мефодій, багато духовенства, людей ще більше. Кільки-тисячна товпа запружує всю огорожу й вулицю. Кінчається молебня, після якого один з україножерів прот. Рождественський говорить слово. Вказує на історичні факти, що в Києві зародилося дзерко християнської віри, звідти поширилась по всій Русі і т. д. Але потім переходить на чисто політичну тему й старається доказати, — «що ми все рускіє люди, ніякого дала дія между нами не должо обить» і т. п., — взагалі скористував момент і з чисто кацапською нахабністю кричав про «єдиную ієдліную» стару пісеньку. В атовпі я чув вирази — не даром їх б'ють большевики, — другий говорив — це кацапи тільки можуть, прийшов до нас у гості, а почував себе, як дома». П. О. Рождественського мабуть драгував прапор український, який овивав хрест, тому він і старався доказувати єдність, але це зайва річ, лепет старої бабусі перед смертю; до душі молодой української нації це не пристає.

Почалося підняття хрестів. Великий хрест на головну баню на блоках пливе величаво, вітер розвіває прапор, кілька тисяч громада проважає його на те місце, відкіль він буде говорити про працю української парафії, що в такий тяжкий час, в момент руїни батьківщини християнської віри тут, в Китаю, в чужій стороні збудували храм, буде свідчить, що віра христова не вмирує в серцях людей, ще буде свідчить про те, що ніяка московська брехня не підіб'є наш народ, що ми влює їх панство.

Після підняття хрестів всіх парафіян, а також і присутніх було запрошено на обід. Бажаючих було багато так, що в один присіст не хватило місця, не дивлючись на велику залю. Жіночому гуртку української парафії прийшлося багато попрацювати.

Коли трохи під'їли, почалися промови. Москалі, як по вказочці під'їмалися, вітали таке діло, а потім старалися підчеркувати єдність народів, інтересів і т. д. Говорили про руську церкву, її роботу, говорили все не прості люди, а видатні опці, пастирі, професори, відомі своїми трудами, як проф. Шішін, наш землячок ренеґат Мусій Мусієнко. Українська сторона мов-

чала, або говорила на релігійні теми, але вкінці не витримала, треба було на нахабство москалів відповісти. Бере слово голова ревізійної комісії української парафії д. Світ; говорить звичайно по українськи.

— Ми, українці, коли творили український приход, ми не мали на меті політичної праці, а тільки молитися Богу на своїй рідній мові, чого ми досягли, як бачите, а зараз кінчасмо будувати і храм для того, щоб не тинятися по чужих мешканнях. Мене тільки дивує одо, чому всі, і священники, і прості християни з москалів і заважають себе руськими, говорять і кричать про якусь єдність народів, про магушку Росію, про спільність інтересів і т. п., але про релігійні потреби, про християнство чого мовчать? Я, як голова ревізійної комісії, прохав би на політичні теми припинити балачки.

Але національні страсті розгорілися, за столами піднявся галас. Отець Микола, парох українського православного приходу, втихомирює, бере слово й говорить:

Дорогі брати і сестри по Христу, я, як настоятель українського храму й голова будівничного комітету, заявляю слідує, що ніякої руської церкви ми не будемо, як також і української, будемо ми церкву православну: руської церкви такої немає. Юридичим лицем храму, що будується, є український приход. Служба Божя провадиться на українській мові. Коли перейдем в нову церкву, то два рази на місяць буде й по слов'янськи, бо ще є багато прихильників слов'янської служби. На той рік будемо будувати біля церкви школу й наші дітки будуть вчитися на рідній мові.

Після заяви о. Миколи, як будто встав час заспокою, з ову промови, вітали й дякували одо, одого, співали мого літа і т. и.. Проспівали також многоя літа т-ву «Просвіта». Голова Просвіти Ів. Паславський вітав від імені т-ва парафіян, побажав їм повного успіху, підкреслюючи спільність інтересів просвітян і парафіян. Під кінець обіду з ову розгорілися національні страсті, тут же й жінки втерпіли, почали лаятися з москалями; не відомо, до чого могло дійти, але о. Микола почав співати: «Достойно єсть» і таким чином молитвою закінчилося обід, по хорошему, як то кажуть.

Треба зауважити одо, що, до якого нахабства доходить люде, як от москалі; в тебе в хагі, в тебе в гостях, а повадиться, як з рабом. Не з аю, як зараз на Великій Україні, але в Харбі і це дуже помітно, бо тут в більшості це «бавіше люди» і психологія, світогляд у них старий, горбатого могла виправить, такі їх ліщо не лавчило. Українство в масі представляє о переселенцями з України, в більшості з селян. Але ми знаємо, що молодого паротка не задушить старе засихаюче бадилля, так і наша ідея ім старими брехнями не затігати. Якби там не було, а українська коло ія в м. Харбі і росте й крише. Кінчається будова церкви українського приходу. По своїй красоті це буде перший храм. Всі церкви в стилі московському, з «луковницями». Храм українського приходу стоїть на гар ому місці, майже в це трі, проти польський костел, через дорогу німецька кірка. В цьому райо і живе в більшості чужозем а коло ія — а іліці, італійці, іміці і др. З другого боку, праця т-ва «Просвіти», яке веде чисто культурно-агіо аль у роботу вже кілька років, не пропадає дарма, а поглиблює своє корін'я. Майже кожого тижня реферати на різні ородні теми, свята і т. и., відіти ет а бібліотеки, але про це скаже звіт про діяльність «Просвіти» за 4 роки, який вийде друком в цьому місяці; він буде розісланий по редакціях.

Праця агітич огу гуртка, який ставить вистави в різних театрах Організований хор добр. Лобай, який юсить назву «Перший український Далекосхідний хор». По де-кількох вистах в Харбі і хор виїхав в Мунде і, столицю північного Китаю, а звідти іде до Ялоуїї. Всі ці факти говорять за те, що українство в спить і треба тільки дивуватися, що а чужі і в скрутних матеріальних умовах, в пресії твориться наша агіо альна армія і не за горами той час, коли ворожа сила буде роздавлена нашою армією.

Зелений.

З життя й політики

— Необхідність підготовки до рішучих подій на совітській Україні. — Шляхом демократії. — Абстрактні принципи демократії і конкретна дійсність українська. — Еміграція і Україна.

Після відбутого монстр-процесу в Москві, після переведення чергової ліквідації чергової опозиційної групи Сирцова-Ломнадзе в комуністичній партії в ССРСР і на совітській Україні зачував, коли судити по даним совітської преси, повний спокій і тиша. Газети заповнені відомостями про ентузіазм робітничих мас, який вони виявляють в виконанні п'ятилітки, і закликами до піднесення цього ентузіазму на ще вищий щабель. Проте нікому не вільно приймати те криве дзеркало, через яке відбиває совітське життя совітська преса, за справжнє виявлення фактичного становища в совітських державах. Напруженість і катастрофічність становища має під собою остільки глибокі і органічні причини, що годі думати про те, що вихід з ситуації може бути знайдений шляхом улаштування таких трюків, як московський процес. Криза в совітській державі продовжується, поглиблюючися все далі, все більше. Не зменшується і не може зменшитися загальне напруження.

Через те в теперішній момент більш, ніж коли небудь, є доцільним для еміграції спинити свою увагу на комплексі питань, зв'язаних з проблемою про ті завдання, які стануть перед нею в зв'язку з рішучими подіями в ССРСР і на совітській Україні, про те становище, яке вона має зайняти тоді, про ті шляхи, що ними вона мусить іти. Саме в останній час пильну увагу на проблеми цього порядку звертає російська еміграція. В низці статтів на сторінках еміграційної преси, на зібраннях партійних і міжпартійних точиться жвава дискусія на теми, зв'язані з тим, що і як треба робити в зв'язку з наближенням рішучих подій в ССРСР. Час і пора, щоб на ці проблеми звернула належну увагу також і українська еміграція. Бо треба признати, що те, що у нас зроблено в розумінню вивчення цих проблем до цього часу, є невиспичаючим і незадовольняючим.

* * *

Ті уваги, які хочемо ми нижче зробити в зв'язку з питаннями, що стають на порядок денний при наближенню рішучих подій в совітській державі, само собою, в жадний спосіб не претендують на вичерпання справи. Ми хочемо лише подати матеріал для обговорення і дискусії, виділивши з усієї низки проблем ті основні, які вимагають в першу чергу докладного розгляду. Бо занадто складні всі ці справи, занадто скомплікована ситуація, щоб можна було сподіватися вичерпати все відразу й дати ту конкретну відповідь, якої вимагає вся серйозність теперішнього моменту.

Перше і основне, що треба усвідомити в зв'язку з подіями, що наближаються, це те, що єдиний реальний шлях відбудови нашої державности, — це шлях демократії, шлях народоправства. Здавалося б, що це твердження є остільки елементарним, що про нього не треба було б й згадувати, що над ним не треба було й спинятися. Та на великий жаль, справа зовсім не стоїть так. Ті умови, в яких перебуває українська людність на совітській Україні, являються дуже кепською школою для виховання демократії. Совітський режим цілою своєю практикою робить все, щоб дискредитувати ідею демократичної державности; він ширить серед людности звички і успособлення, які мало будуть сприяти реалізації демо-

кратичних принципів в майбутньому. Це з одного боку. А з другого боку, коли взяти на увагу, що в майбутній відбудові української державности свою роль відіграє також і українська еміграція, то треба констатувати, що в розумінню ясности і виразности демократичних позицій тут так само не все гаразд. Принципи демократії під теперішню хвилю не є модними в Європі. Є багато людей, які, побачивши, що демократія не є панадессю, що вона не дає моментального і негайного полагодження всіх тих труднощів, які знає по-воєнна Європа, стали шукати інших, на їх думку, радикальніших і доцільніших засобів порятунку, пішли за блудними вогниками фашизму, «твердої влади», диктатури і т. д. Ці настрої загальноєвропейського порядку знаходять свій відголос й серед української еміграції. При цих обставинах тепер, в момент наближення рішучих подій в ССРСР обов'язком всіх тих, що здають собі справу з тих реальних шляхів, які всією сумою сучасних умов передукані для відбудови нашої державности, є підкреслити і виразно зазначити, що по-за шляхом демократії жнішого шляху для нас нема. Бо тільки ті активні політичні чинники можуть рахувати на досягнення в своїй праці, які усвідомляють, собі загальний напрям громадського і національного розвитку, які йдуть за ним, а не проти нього. А для кожного вдумливого дослідника сучасних політичних відносин в Європі є ясным, що, не зважаючи на всю теперішню «немодність» в результаті по-воєнних труднощів, все таки переможе і вже перемагає ідея демократії. Бо для кожного такого вдумливого дослідника є зрозумілим, що при всіх хобах демократії, при всій її недосконалості ліпшого методу державного будівництва людським часом не має, що всі так розрекламовані по-воєнні одкриття в цій області є тільки порожнім фантомом, який при переведенню його на практику дуже скоро виявляє всю свою непридатність. Тим паче є не придатними всі ці по-воєнні вироби для справи відбудови української державности. Бо тільки демократія може з української нації, *par ex ellense* демократичної по своєму складу, викревати вогонь активності серед селянських і робітничих мас, який потрібний для відбудови і закріплення української державности. При крайній слабості, коли не повній відсутності серед нас командуючих соціальних груп, всяка спроба державного будівництва по-за шляхами демократії неминуче мусить опинитися на манієжах, неминуче повинна вортися в авантюру. Не є великою шкодою, коли такі антидемократичні спроби підходу до відбудови української державности перетворюються в авантюру тепер серед нашої еміграції. Але великою шкодою, яка поведе до зайвої рострати сил, яка може призвести до важких ускладнень і навіть до повної катастрофи, буде, як що подібні авантюри матимуть місце на Україні в момент рішучих подій. Тому-то є важливим тепер, на передодні, підкреслити і виразно зазначити, що інший шлях для відбудови української державности опріч шляху демократії не дається і не існує.

* * *

Постановка, якою основи для будівництва української держави, принципу демократії ще проте зорсім не означає розв'язання проблеми. Є не лише підхід до неї. Не вільно забувати, що правильне розуміння принципу демократії полягає зовсім не в механічному перенесенню певних чужих демократичних установ в наші умови, а в конкретному пристосуванні їх до наших українських обставин, до нашого українського становища. Практика демократії дає цілу низку прикладів різної комбінації різних норм в залежності від місцевих обставин, віднайдення нових форм і нових установ, які б відповідали особливостям становища даної нації. Демократія є лише метод державного будівництва. І в залежності від того, чи будуть зусиллями всіх державно-господарських сил української нації віднайдені в рішучий момент ті конкретні форми демократичного будівництва української держави, які будуть відповідати вимогам моменту і потребам нації, визначиться майбутня доля державности.

Російські революційні кола в спробах своїх знайти ті конкретні форми демократії, в яких мало б розвиватися далі життя старої імперії царів після березневої революції, здобулися в своїй державній творчості лише на «керенщину». Хай цей приклад у нас завжди буде перед очима. Треба пам'ятати, що завдання творення демократичної державности полягає в віднайденні тих демократичних норм, які будуть відповідати нашам національним обставинам, нашій конкретній ситуації в момент відбудови української держави.

Само собою, цей процес не може не бути і довгим, і складним. Лише в результаті колективної творчості всіх сил української нації — скажемо більше, в результаті творчості всього населення України — буде знайдено задовольняюче розв'язання цього завдання. Але для того, щоб знайти можливість цього задовольняючого розв'язання в майбутньому — треба мати заздалегідь підготовлений відповідний матеріал. В підготовці цього матеріалу значну роль могла б відіграти робота еміграції. При всіх негативних прикметах, які органічно властиві емігрантській творчості, при одірваності еміграції від конкретного реального життя, робота в цьому напрямі все-ж врятує чи не єдиний спосіб мати в слушний час відповідний матеріал. Є сумнівним, що при тих умовах, які панують на совітській Україні, ця нагальна і потрібна робота могла б бути переведена там. На жаль, не можемо сказати, щоб та підготовча робота, яка переводиться в цьому відношенні еміграцією, могла б бути визнана задовольняючою. Дуже часто являємося ми свідками того, як і для окремих людей, так і для цілих політичних груп на еміграції в центрі уваги і інтересів стоять питання не з обсягу майбутнього, а з часів *plus-quamperfectum*'а, як змагаються вони вкласти розв'язання проблем майбутнього в категорії 1917-1920 років, ігноруючи весь досвід реального життя на совітській Україні за десять років совітської влади...

* * *

Ми не маємо наміру недооцінювати ролі і значіння еміграції в майбутній відбудові української державности, — думаємо, що своє місце вона знайде і свою роль відіграє. Але ця її роль не буде результатом поширення серед неї мезіянських настроїв, але лише виключно результатом тої праці, яку вона переведе до рішучих подій, і тої активності, яку вона виявить під час кризи совітської влади. Тут, як і скрізь і завжди, справа буде розв'язана на користь того, хто виявить енергію і чинність, організованість і свідомість цілі, до якої треба йти.

* * *

На цьому на разі ми й обмежимося, маючи надію вернутися до цієї низки проблем в майбутньому. На закінчення ще раз підкреслимо, що нам у першу чергу ходило про саму постановку питання. Тим-то в багатьох пунктах ми лишали наші позиції без належного обґрунтування. Думаємо, що це мусить бути зроблено не в цих наших оглядах.

В. С.

3 преси.

В «Жіночій Долі» знаходимо цікаві дописи пані Олени Райтер, яка розповідає про життя наших земляків, українських колоністів на Зеленому Клині. Закінчуючи свою статтю (ч. 50), вона пише:

«Коли остаточно запанували на Зеленому Клині більшовики, то місцеве населення не дістало і тих певних прав, якими користується населення сучасної Української Соціалістичної Республіки, тоб-то не має ні українських шкіл, ні видавництва, ні установ.

«Уряд РСФСР (Російська совітська федеративна республіка), в склад якої увійшов і Зелений Клин, цілком ігнорує існування 80 відс. українців. Не зважаючи на всі, дуже скромні, заходи харківського уряду, українська справа на Зеленому Клині нині перебуває навіть в гіршому стані, ніж за царських часів. Це надзвичайно характеристично для московської політики відносно українців, бо та-ж РСФСР визнає існування і творить автономні республіки для невеличких сибірських племен, як буряти, гіляки та інші, цілком оминаючи українців на Далекому Сході».

Одне з найскладніших питань, що стоять перед оновленою Українською Державою, — це питання про наші колонії. Тільки самостійна й потужна Україна над Дніпром може поліпшити долю наших земляків на Далекому Сході, де українські колонії, створені силою українського народу, повинні належати до своєї метрополії — України.

Галицькі події крім інших наслідків дали нагоду виявити, оскільки в сліпо ворожою частина української преси до уряду УНР і тої дійсної загально-української політики, яку він репрезентує. Прикладом може служити хоча б «Канадійський Фармер». В ч. з 3 грудня цей останній на сторінці 4 в статті, направленій проти польського консула у Вінніпезі, дає укр. уряд за те, що польський консул у Мексико

«при своїх спростованнях покликався на авторитет славетного наслідника Петлюри й президента паперової УНР».

Але відступивши 8 сторінок в тому ж числі таки редакція газети містить цілком інше, а саме звіт про конгрес Міжнародної Асоціації Прихильників Ліги Націй в Данцігу. Про цю подію газета вже пише трохи инакше:

«Забрав голос український член комісії Олександр Шульгин, заявляючи, що вістки про ці репресії його дуже схвилювали і він бажав би, щоб ця справа була основно прослідувана».

На одній сторінці. — «паперова УНР», а на другій — живі люди з неї-ж. Отак «Канадійський Фармер», а за ним і багато інших, розминаються з правдою і з самими собою. Через що? Через те, що певний ча-

стині українського громадянства, що не напиши, то повірять. Коли б «Канадський Фармер» написав, що проф. О. Шульгин був на конгресі в Данцігу від редакції «Канадського Фармеру», — то теж повірили б. В основі всього: дух повітового патріотизму, темрява, а часом і зла воля людей, що судять про все, не знаючи нічого.

З широкого світу.

— Робітничий англійський уряд вніс проєкт закону про відміну проведеного попереднім консервативним урядом закону про обмеження тред-юніонів.

— В центрі острова Яви прокинувся вулкан Мерапі. Знищена ціла околиця. Налічують до 700 жертв.

— Большевицька агенція ТАСС офіційно повідомила про позбавлення Рязоза посади голови ради комісарів ССРСР.

— Єгипетський король Фуад вкупі з цілим урядом відбув подорож до Верхнього Єгипту, де намічається переизбрание значних технічних економічних і культурних реформ.

— Віце-королем Індії замість лорда Ірвіна призначено генер. губернатора Канади — лорда Вільсона.

— Генеральний секретарь Ліги Націй сер Ерік Дрюмонд має виїхати до Південної Америки для ознайомлення з політичним положенням цієї частини американського континенту.

— Середземним морем пройшла велика буря. В Алжирі і інших портах африканського побережжя сталося багато випадків матеріальної шкоди.

— В Трієсті закінчено будову совітського паротпаза «Владивосток».

— Японський уряд заявив проєкт боїшевизма з приводу закриття останніми філії одного японського банку в Владивостоці. Це єдиний приватний банк, який існує на території ССРСР.

— Після позстання в Яса (Іспанія) міхоги і гарматчиків, в Мадриді збунгувався військовий азіяція, але не підтримана другими частинами і народом, почати на підголювала, почати втікла до Португалії. В числі втікачів генерал де Лано і комендант Франко.

— Перервано євко-угорські переговори в справі складення торговельного договору.

— З огляду на нові хвилювання курдів турецький уряд готує на них нову карну експедицію.

— Перервано майже євко-большевицькі переговори в Москві.

— Драги, що чистили Пірейський порт витягли чималу кількість статуй і барельєфів англійської грецької культури.

— До Варшави прибув делегат царьгородського патріярха митрополит Герман.

— Комісія французького парламенту в справі банку Устріка допитала б. міністра Рауля Пере, директора державного банку Море, б. посла в Римі Бенара і ин.

— Новий французький кабінет Стега одержав в парламенті більшість 8 голосів.

— Французький генерал Жанен отримав книжку спогадів з перебування в Сибіру під час Колчака, в якій заявляє, що він вивіз останки царської родини після її спалення до Франції.

Хроніка.

З Великої України

— Увічнення пам'яті президента ВУАН Д. К. Заболотного. Президія ВУЦВК і Совнарком України ухвалили перейменувати село Чоботарку Тульчинського району, де народився Заболотний та де його поховано, на «Заболотне». Садибу сім'ї Заболотного оголошено за державний заповідник («Пр. Пр.» ч. 286 з 13. XII).

— Ліквідація неписьменности на Київщині перебуває в незадовільному стані. Відвідування пунктів ліквідації неписьменности не перевищує загальною 40-45 відс. У Синельниківському районі підлітків охоплено навчанням лише на 35 відс. В Оринівському районі по більшості сел пункти ліквідації не працюють. Бракує також шкільних приміщень і підручників.

Стан ліквідації неписьменности взагалі є «під загрозою зриву», бо є навіть і такі райони, як Борзнянський, де на 4.245 неписьменних школу відвідують лише 20-25 відс. і підручників замість 1400 вислано лише 315 («Ком.» ч. 332 з 4. XII).

— Київський архів стародавніх актів між иншими документами переховує також автографи всіх кошевих отаманів Запорізької Січі та автографи гетьманів від Богдана Хмельницького до Розумовського («Пр. Пр.» ч. 287 з 14. XII).

— Історичні матеріали про Кармелюка. Знайдено справу Петербурзького Сенату за 1837-1845 роки про Устима Кармелюка. Є в цій справі також відомості за смертю Кармелюка від руки шляхтича

Федора Рутківського («Пр. Пр.» ч. 287 з 14. XII).

— Доклад О. Дорошкевича. В Домі Вчених в Києві проф. О. Дорошкевич прочитав доповідь на тему «Єфремівська концепція в українському літературознавстві» («Пр. Пр.» ч. 287 з 14. XII).

— Колективізація на Україні продовжується. В Старо-Константинівському районі було 75 колгоспів на 10 листопада, в яких було об'єднано 3.619 господарств. Останнім часом в районі організовано 15 нових колгоспів.

У Виницькому районі було 50 колгоспів, які об'єднували на 1 листопада 4.529 господарств. Тепер це число господарств збільшилося на 600 («Пр. Пр.» ч. 286 з 13. XII).

— Хід хлібозаготівлі. На 1 грудня 48 районів виконали своє річне завдання менше ніж на 70 відс., причому є між цими районами й такі, що виконали лише 43 відс. плану («Ком.» ч. 332 з 4. XII).

— На 6 грудня загальний річний план хлібозаготівлі на Україні виконано на 88,8 відс. Що далі темп заготівель значно зменшується («Ком.» ч. 339 з 10. XII).

— Спеціальні робітничі бригади для видирання хліба. Не маючи змоги видирати хліба у селян навіть тими способами, що примінялися до цього часу, большевики надсилають останніми часами на села спеціальні «бригади», які вишукують у селян схований хліб. Так до Рубжанського району вислано таку бригаду, яка складається з 10 шахтирів і 5 колгоспників.

Подібна бригада в с. Михайлівці, того ж району, викрила у селянина Ситенького 30 пудів хліба, а у селянина Мандича — 110 пудів («Ком.» ч. 331 з 3. XII).

— Дніпровський промисловий комбінат. Коло Дніпрельстану уже розгортається будова промислового комбінату, який має зуживати майбутню енергію Дніпрельстану. Будівництво цього промислового комбінату має продовжуватися два роки. Першого року має бути витрачено 190 мільйонів карб. Увесь промисловий комбінат буде знаходитися на лівому березі Дніпра на прибережній смузі в 12 кілометрах. («Ком.» ч. 332 з 4. XII).

— Дніпрельстан. Програма бетонування на Дніпрельстані на 1930 рік закінчено. Укладено всього 500.000 куб. метрів бетону («Ком.» ч. 332 з 4. XII).

— Донецький басейн і далі не виконує планових завдань. Наслідком затримки в механізації добування вугілля кварталний план добування за останніх 2 місяці виконано лише на 44 відс. («Ком.» ч. 339 з 10. XII).

— 13.000 тракторів чекають на ремонт. Спрацьованість тракторів є така велика, що в СРСР є 13.000 тракторів, які треба ремонтувати, а з них 70 відс. вимагають капітального ремонту. Тому що такого числа тракторів відремонтувати більшівки не зможуть — плани весняної сівби виконано не буде («Ком.» ч. 343 з 14. XII).

— Що є з совітськими планами. — Було запроєктовано збудувати цього року на Україні 15 машиново-тракторних станцій, а в дійсності збудовано лише одну невеличку Пологівську станцію на Запоріжжі. З 15 запроєктованих тракторних депо збудовано три.

Збудована машиново-тракторна станція буде обслуговувати 5 сільрад Павлоградського району. Має бути ніби на цій станції 50 тракторів, для обслуговування яких треба 200 чол. персоналу, в тому числі і трактористів, яких

ще й досі немає («Ком.» ч. 332 з 4. XII).

— Будівання нового мартенівського цеху в Макіївці зрівано. Протягом 2-х місяців план роботи виконано лише на 3,5 відс. Досі немає навіть рисунків для першочергових робіт («Ком.» ч. 343 з 14. XII).

— Українізація. Ще в жовтні місяці було ухвалено Колегією Наркомосу України мобілізувати для Північного Кавказу 100 учителів для шкіл 1 та 2 ступня та 1 професора й 2 наукових співробітників для Кубанського Педагогічного Інституту. Ухвали цієї в життя досі не переведено («Ком.» ч. 343 з 14. XII).

— Совітське свинарство. Свині в свинарнику лежать на вогкій підлозі, бо протікає дах; вода капає на свиней, а підстилки мало.

Догляду за свиньми немає ніякого, через що гине багато поросят. Були випадки, коли з 9 поросят залишалося живе одно. У свинарнику на 200 маток лише 126 поросят, тоді як кожна мала їх — 8-9 («Ком.» ч. 330 з 2. XII).

У Франції.

— В Генеральній Раді. 19. XII відбулося чергове засідання Ген. Ради Союзу, на якому заслухано і обговорено такі справи: 1. видання газети Союзу; 2. доклади про перебування членів Ген. Ради І. Косенка і п. Никитюка в Дамарі і Гаврі та члена Паризької Громади п. Журавля в Шуазі-ле-Руа; 3. звіти Громад у Вілярі, Ліоні, Крезі, Тамарі, Діжоні, Греноблі та Парижі. Крім того винесено постанову про купівлю брошури п. М. Литвицького «Українська державність», що надається для пропаганди між «малоросами».

— Шалет. 6 грудня Мистецьким Товариством при Шалетській Громаді поставлено було драму В. Винниченка «Брехня». Завдяки колосальній праці, яку понесли учасники, і розумінню свого діла режисером п. Маслоком, п'єса була зіграна бездоганно. Грим, декорації, костюми,

світові ефекти — все це було продумано і мистецьки дотримано.

Пані Карнаухова в ролі Наталії Павловни дала тип справжньої інтелігентки, здібною на безкрайно самопожертву, щоби дати людськості «нові цінності». Як до сонця тягнеться всяка рослина, так і до неї тягнулося все її оточення, щоб дістати крихту щастя і покою. Свідомий цього Наталії Павловні байдуже, якою ціною це досягається — брехнею чи правдою. «Коли брехня може це дати — слава брехні». Пані Свеніцька в ролі Досі — покірливої, безвольної, забитої життям, зів'ялої дівчини, яка від життя нічого лишнього собі не бажає. Пані Чистосердова в ролі Сані — молоденької дівчини, але злої і з ненавистю до людей. Під впливом Наталії Павловни, її ласки і тепла, на очах вона перероджується, стає ласковою, ніжною. Пані Горяча в ролі Пульхери — старої відданної своїм панам прислуги.

Пан Негреба в ролі Андрія Карповича — невростеник, що без тямки кохав свою дружину Наталію Павловну і безмежно любить свою родину. Пан Іщук в ролі Карпа Федоровича — бідного дядька з села, який цілий вік свій ходив за плугом, у свята їв булку з хлібом і перед кожним піджаком скидав свою подрану шапчину. Пан Шульга в ролі Івана Стратонтовича — похмура людина, що поставила собі метою добитися кохання Наталії Павловни, або загубити її, себе і все її оточення. Пан Маслоук в ролі Тося — молодий студент, поет; гаряча нестримана людина, що закоханий хворобливо у Наталію Павловну бачить в ній музу своїх творів. Разом з тим він є і тим джерелом тепла, яке бере Наталія Павловна для свого оточення.

Це перший крок, який зробило Мистецьке Т-во, перейшовши від репертуару побутово-романтичного до сучасного - реального. В час добрий.

В Польщі.

— З життя Українського Наукового Ін-

ституту в Варшаві. 9 грудня б. р. відбувся другий з черги публічний виклад — професора Варшавського Університету Д-ра Мирона Кордуби на тему: «Вплив України Наддніпрянської на українське суспільство в Галичці в третій чверті XIX в.» Прелегент ствердив, що ролю українського Пьемонта Галичці почала відігравати лише під кінець минулого століття; — перед тим головні імпульси національного і політичного життя виходили з України Наддніпрянської. Т. зв. національне відродження українське у Галичці відбулося головним чином під впливом «Пісень українського народу», що видав проф. М. Максимович р. 1827. В 1860-х і 1870-х роках українське суспільство в Галичці усвідомлялося і розвивалося головне під впливом Панта. Куліша, домінуючу ролю відіграють Вол. Антонович і Мих. Драгоманів. І головну частину своєї доповіді прелегент присвятив характеристиці впливів Антоновича і Драгоманова, при чому підкреслив основну різницю між ними: перший головну увагу звертав на зміцнення і поглиблення національного почуття, другий же — на розвиток політичного світогляду в напрямку поступового демократизму.

В Чехії

— Академія пам. проф. О. Вілінського. 14 грудня б. р. сенатом Укр. Господ. Академії в пам'ять другої річниці смерті бувшого проrektора Академії проф. О. Вілінського було уряджено урочисте зібрання. У гарно декорованій салі над столом президії на чорному тлі висів портрет небіжчика у зеленому вінку, оточений живими квітами. Завжди лагідне обличчя покійного з ласковим усміхом дивилося на присутніх його колишніх товаришів професорів, друзів та улюблених учнів.

Відкрив збори ректор УГА проф. В. Іваницький, згадавши кількома теплими словами про широкую діяльність небіжчика в Академії. Дальший промовець доц. Б.

Лисянський подав біографію та наукову і педагогічну діяльність проф. інж. О. Вілінського.

Проф. Д. Антонович поділився своїми спогадами про небіжчика, якого знав протягом кількох десятиліть років, зустрічаючи його скрізь у громадській роботі. Був то тихий, непомітний громадський робітник, що робив великої користі справу без голосних слів і не виступаючи ніколи наперед.

Студент С. Черняхівський надзвичайно гарно, з великим почуттям, згадав професора, якого так любили його учні, професора, що ставився до них чисто по батьківськи, уділяючи крім науки багато уваги життю своїх студентів, особливо їх матеріальному добробуту. Ідучи до Подєбрад, більшість студентів знала, що там є проф. Вілінський, який і порадить, і допоможе кожному.

На жалібну академію Укр. Університету і Педагогічний Інститут ім. М. Драгоманова у Празі вислали своїх представників.

— Доклад доц. Бочковського. Подєбрадського філією Українського Об'єднання 5 грудня було улаштовано доклад доц. Бочковського на тему «Нації і еміграція». Як звичайно, доц. Бочковський і на цей раз мав велику кількість слухачів, що переповнили найбільшу залу, якою тепер розпоряджає укр. колонія у Подєбрадах. Доклад про значіння еміграції для нації взагалі, ілюстрований прикладами еміграцій різних націй (польської, італійської то-що), та про значіння і діяльність сучасної української еміграції викликав велике зацікавлення, хоч і не всі присутні поділяли погляд докладчика. Думка Укр. Об'єднання улаштовувати подібні доклади дуже щаслива.

В Югославії

— З укр. життя. З цілого ряду літературних вечорів, які улаштувала до сього часу Українська Громада у Білгороді, а про котрі у свій час повідомлялося в «Тризубі», вечір 6-го грудня, який був присвячений І. Франкові, був безперечно най-

більше успішний в усіх відношеннях. Нова Управа Громади пристосувала до цієї нагоди і свою заяву, яку від імени Управи прочитав Голова п. О. Зіверт. У цій заяві Управа ознайомила як своїх членів, так і гостей з своїми намірами що-до дальшої праці та закликала всіх українців гуртуватися для спільної праці на користь української справи. Стверджує і підкреслює заява, що Громада є організацією аполітичною, але національною і що вона з свого національного шляху ніколи не згине, в який би то не було бік. Після прочитання заяви виступив почесний член Громади полк. К. Цвітанович, закликаючи в палкій промові присутніх до праці і єдності, та скінчив свою промову голосним «Слава Україні». На що присутні, всі стоячи, скільки разів гукнули голосне «Слава».

На жаль місцеві обставини не завжди дозволяють робити програм вечорниць таким, як би це хотілося і потрібно б було. Так на цей раз, наприклад, замість гімну «Не пора, не пора», як це раніше малося на увазі, була виконана хором «Молитовна пісня» з «Невольника», після якої п. О. Зіверт прочитав змістовний реферат про І. Франка. В ньому референт дав не тільки всесторонню характеристику цього нашого велетня духа, але і з'ясував умови життя нашого народу в Галичині за часів Франка, як і руїну, котру вчинила там за часів війни російська армія.

Друга частина складалася з декламацій як віршів І. Франка, так і інших поетів, співу та гри на бандурі. У виконанні цієї частини програму взяли участь пані І. Бабушкіна, В. Зівертова, М. Шляхова, пані: В. Андрівський, А. Чорний, К. Цвітанович та хор Громади. Взагалі цілий вечір відбувся в дуже бадьорому настрою і слухачі кожну точку програму наділяли рясними оплесками.

Треба зазначити також, що на цей вечір приїхав спеціально з Великого Бечкереку голова таємної Громади п. М. Мельничук з метою ознайомитися тут з організаційним боком упорядкуван-

ня літературних вечорниць та по прикладу Громади у Білгороді розпочати цю справу і у себе у В. Бечкереку.

В. А.

Бібліографія

«О пантуризме в связи с кавказской проблемой». М. Е. Расуль-Заде. Передмова Н. Жорданія. Видання «Комітету Незалежності Кавказу». Париж 1930.

На жаль, ширші кола нашого громадянства дуже мало що знають про кавказькі народи та їх сучасні змагання, а тому, коли попадеться до рук книжка, з якої щось можна довідатися про наших східних сусідів, то читаєш її з великою цікавістю.

Саме ім'я автора, відомого діяча Азербейджану, та передмова відомого грузинського діяча надають авторитетності змістові, а тим і довір'я до поданого матеріалу.

Книжечка містить в собі 2 статті, що були друковані в азербейджанському журналі «Одлу-Юрт», який видається в Стамбулі під редактуванням М. Е. Расуль-Заде, та докладу, що його прочитав автор у Парижі в березні 1930 року перед аудиторією, яка складалася з представників кавказької, української та туркестанської еміграції.

Перша стаття «В поневоленню у Росії» є відповіддю на статтю вірменина Хонджаряна «На службі у Туреччині», що була вміщена в органі Керенського «Дні» ч. 59.

Друга стаття «Ні навоз, ні матерія» є відповіддю самому Керенському на його статтю «Диктатура над русским народом», що була в «Днях» ч. 60.

Ці обидві статті разом з докладом «Пантуризм і проблема Кавказу» дають читачеві уяву про сучасні змагання та ідеї кавказьких народів — в першу чергу Азербейджану та про ті зазіхання

і тривоги російських коз, що як каже автор: «Не тільки не хочуть відмовитися від насильно загарбаних їхніми предками чужих земель, але, навпаки, думають під тим чи иным претекстом набути ще й нові». Ясною стає і історія розвитку ідеї пантуризму та та ролі, яку ця ідея відіграла і відіграє. В минулому, еволюціонуючи від расових теорій до національної, служила вона засобом пропаганди і пробудження тюркських народів — в сучасному — як свідчить автор: «Пантуризм, як ідеологія, що революціонізує народні маси тюркських племен і що викликає їх на арену активної боротьби за національне самоопреділення і утвердження своєї незалежності, об'єктивно, являється ідеєю прогресивною, в свою чергу своїм вістрям направленою проти російського імперіалізму і проти ідеї відомої «єдиної й неділимої Росії».

Свій доклад «Пантуризм та проблема Кавказу» закінчує автор такими словами: «Нехай, безпідставні «попередження» паних противників коаліції народів Кавказу, України, Туркестану і інших поневолених націй, що боряться проти російського імперіалізму, не злякають нас, і не звертаючи уваги на злостиву демагогію ворогів, що хочуть внести в наші шерехи елементи сумніву та незгоди, дружніми та стрункими радами йдімо до раз наміченої високої мети — визволення наших народів».

«Навколо загального прапору боротьби проти загального ворога — цієї реальної небезпеки, — повинні ми всі об'єднатися, ми поневолені Росією нації, особливо ми, народи Кавказу...»

Для українського читача найважливіша ця висловлена мета недалекого політичного майбутнього — коаліція Кавказу з Україною та Туркестаном.

К. Х

Зміст.

Париж, неділя, 28 грудня 1930 року. — ст. 2. Україна і Ліга Націй — ст. 3. Ст. Сірополко. «Віддушна система» в поширенні російських видань на сов. Україні — ст. 5. Давній. Літературні спостереження, XXI — ст. 8. Лист з Китаю — ст. 13. В. С. З життя й політики — ст. 16. З преси — ст. 19. З широкого світу. — ст. 20. Хроніка: З Великої України — ст. 21. У Франції — ст. 22. У Польщі — ст. 23. В Чехії — ст. 23. В Югославії — ст. 24. Бібліографія — ст. 25.

Нові книги

— Записки Наукового Товариства імени Шевченка. Том. ХСІХ. Ювілейний збірник на пошану акад. Кирила Студинського. Ч. I — праці філологічні. Львів, 1930 (кожна стаття має свою пагінацію).

— Записки Наукового Товариства імени Шевченка. Том. С. Ювілейний збірник на пошану акад. Кирила Студинського. Ч. II — праці історичні (кожна стаття має свою пагінацію). Львів, 1930 р.

— Договір Ліги Націй. З передмовою Андрія Лівинського. Українське Товариство Прихильників Ліги Націй. Париж, 1930 р., ст. 26.

— Міжнародна організація праці. Українське Товариство Прихильників Ліги Націй. Париж, 1930, ст. 10.

— Noé Ramichwili. Париж, 1930, ст. 16.

— Jan Slavik. Ruska vlada a Ukrajinske 'hnuti pred svetovou valkou. Otisk ze slovanskeho prehledu. Praha 1930. ст. 48.

— Le pogrom des ukrainiens en Pologne. Publié par le Comité Exécutif des organisations d'émigrés ukrainiennes en Tchécoslovaquie. Prague, 1930, ст. 24, 2 таблиці фотографій.

— V. Murskiy. Ukraina ve istiklal musahederi. Istanbul 1930. Gumhuriyet matbaasi. Ст. 226 з 2 портретами і мапою.

— Більшовик України 19-20, Харків, 1930.

— Вісти з Лугу, ч. 11, листопад 1930, Львів.

— Bulletin Officiel du Comité France-Orient, Novembre-Décembre, 1930.

— Жіноча доля, ч. 49, Коломия.

— Літопис Червоної Калини, XI, Львів

— Книголюб, річник IV, книжка III, Прага.

— Кіно. Ч. 4., Львів, 1930.

Генеральна Рада Союзу Українських Емігрантських Організацій у Франції оцим засилає всім членам Союзу, а також цілому укр. громадянству сердечне поздоровлення з приводу Різдвяних Свят і найліпші побажання на наступний Новий Рік.

Замість Різдвяних та Новорічних поздоровлень та візитів вношу 20 фр. на Бібліотеку ім. С. Петлюри в Парижі, висловлюючи надію і побажання, що б і всі інші українці зробили те саме

Г. Довженко (-)

20. XII. 30

12 Бульвар Вальмі, Коломб (Сен)

ДРАМАТИЧНЕ ТОВАРИСТВО ПРИ ЛІОНСЬКІЙ ГРОМАДІ

на бажання публіки вдруге виставляє

Жонатий Мефістофель

Фарс на 3 дії Мировича.

Театр Cité Decines. Tram. No 16. Halte de Vaux.

Початок о год. 20 По виставі баль.

Режисер — В. ГРИГОРАШ

Українським дітям - Рідне Військо

Великий аркуш брестольського картону в фарбах що представл піхоту, кінноту, гармати то-що — армії УНР з 1920 р.

Постатті козаків до витинання
робота маляра-баталіста Л. Перфецького

Видання — «Тризуба». Найкращий подарунок нашим дітям.

Добра розвага — малим, дорослим — гарна оздоба до хати.

Ціна аркушу — 2 фр. (пересилка у Франції — 15 с. за кордон — 30 с.).
При гуртовім замовленню значна книжка. Замовляти в адміністрації

«Тризуба» 42, rue Denfert-Rochereau, Paris 5-e.

70-ті роковини смерти Тараса Шевченка.

Нова книжка

СТЕПАН СМАЛЬ СТОЦЬКИЙ.

Т. ШЕВЧЕНКО. — Співець Самостійної України.

...«злука з Московщиною мусить розвалитися, щоб Україна дісталася на волю. У Шевченка ніхто ніде не знайде ні одного слова яких-небудь федеративних чи союзних міркувань. Навпаки, він усяку злуку України з Московщиною уважав найбільшою недолею, найбільшим нещастям України, джерелом її фізичного, духового, матеріального, культурного і морального занепаду... Він відкидає всяке спільне «отечество», знає тільки неньку Україну, яку так щиро любить, що за неї готов і душу свою віддати. Він визнає тільки повну самостійність України».

Так пише проф. Степан Смаль Стоцький в цій книжечці.

Розповсюдуйте цю книжку під час Шевченківських свят і при кожній нагоді, як найширше.

Ціна за один примірник на крейдяному папері, в гарній окладці 1. 50 фр. франц., з пересилкою 2. фр., 7 пр. — 10 фр., 20 пр. — 25 фр., 50 пр. — 60 фр., 100 пр. — 100 фр. з пересилкою. Продаж по всіх українських книгарнях, де нема, звертатися на адресу:

M-elle N. Kucerjawnko, Praha-Brevnov, Liborova 470
Tchecoslovaquie.

Генеральна Рада Союзу Українських Емігрантських Організацій у Франції вважає своїм обов'язком довести до загального відома українців, які мають на меті переїзжати з іншої країни до Франції з метою улаштуватися на працю, що при вступленню на працю до французьких підприємств вимагається відповідний дозвіл на працю від французького Міністерства Праці. Особи, що переїзджатимуть до Франції, не будучи забезпечені контрактами на працю, візованим французьким Міністерством Праці, себ-то приїждять до Франції по візам туристів, студентів і т. и. — з поміткою «non travaer», наражаються на небезпеку не одержати дозволу на працю від Міністерства Праці, а тим самим не знайти собі праці.

Одночасно Генеральна Рада повідомляє членів Союзу, які мають на меті улаштуватися на працю в Парижському районі, що в цьому районі фабрики і різні підприємства майже припинили прийом робітників. Оскільки робітник заздалегідь не забезпечений прийомом на працю, Генеральна Рада не рекомендує переїздити в Парижський район.

Українська опера в Парижі

Дирекція Ю. Пономаренка.

Salle des Fêtes du «Petit Journal», 21, rue Cadet

в суботу 3 січня 1931 року виставлено буде перший раз в Парижі в костюмах і декораціях

Запорожець за Дунаєм

опера на три дії, муз. С. Гулак-Артемівського.

Виконавці: пані — О. Барвінок, Н. Жилло та панове — А. Горобець, А. Дракулі.

Постановка В. Зеліцького. Хормейстер А. Чехівський
Оркестром диригує Ю. Пономаренко.

Початок точно о 9 годині.

Білету набувати в Бібліотеці ім. С. Петлюри: 11, Square de Port-Royal, Paris 13.

Українська Бібліотека ім. С. Петлюри в Парижі

відкрита в середу: 6-9 г., в суботу: 4-9 і в неділю: 1-5 г.

В Бібліотеці можна набувати:

1. Збірник пам'яті Симона Петлюри. Видання Міжорганізаційного Комітету в Празі. Ціна 25 фр. з пересилкою у Франції.
2. Відзнаки — тризуби по ціні 4 і 6 фр.
3. Портрети С. Петлюри та Т. Шевченка по 1.50 фр.
4. Календар «Дніпро» на рік 1931. Ц. 15 фр.
5. Смаль-Стоцький: Шевченко — співець самостійної України. Ц. 2 фр.
6. Омелянович-Павленко: Україно-польська війна 1918-19. Ц. 15 фр.

Звертатись до бібліотекаря: Mr. I. Rudicev. 11, Square de Port-Royal. Paris XIII.

Єдина адреса Редакції й Адміністрації «ТРИЗУБА»

42, Rue Denfert-Rochereau, Paris 5-e.

Для поштових переказів у Франції зостається по старому: «Le Trident»
Chèque postal 898. 50. Paris

ВІД ГЕНЕРАЛЬНОЇ РАДИ СОЮЗУ УКРАЇНСЬКИХ
ЕМІГРАНТСЬКИХ ОРГАНІЗАЦІЙ У ФРАНЦІЇ.

Останній з'їзд Союзу Українських Емігрантських Організацій у Франції, піклуючись справами культурного розвитку еміграції, підготуванням культурних робітників, здатних продовжувати працю покоління, що збройно і духово боролось за незалежність України, вирішив заснувати для своїх членів-студентів дві стипендії: одну пам'яті Пилипа Орлика, другу пам'яті Симона Петлюри.

Генеральна Рада Союзу, бажаючи в свою чергу достойно виконати повищу прекрасну ідею 6-го З'їзду Союзу і забезпечити в сталий спосіб фонд цих стипендій, звертається з закликом до усього українського Громадянства у Франції — виявити посильну допомогу, взяти участь в збірці на фонд стипендій, які вже почато уділювати і які без постійного поповнення не зможуть функціонувати.

Кожна Громада мусить перевести у себе «тиждень українського студента». Кожен українець у Франції мусить дати свою датку у фонд студентських стипендій Союзу.

**Українське Т-во прихильників Ліги Націй випустило
такі брошури:**

1. «Прохання про вступ до Ліги Націй Укр. Нар. Республіки» (Разом франц. і англійською мовами). Передмова проф. Р. Смаль-Стоцького. З додатком всіх документів про визнання України. Ціна у Франції фр. 5. -

2. «Меншості». Лорд Дікінсон. Передмова проф. О. Шульгина. Переклад Г. Чикаленкової. Ціна у Франції фр. 1. -

3. «Міжнародня організація праці», переклад Г. Чикаленкової. Ціна у Франції фр. 1. -

4. «Договор Ліги Націй». Передмова Андрія Лівичького. Переклад Г. Чикаленкової. Ціна у Франції фр. 2.50.

Набувати книжки можна на складі Т-ва. 42, rue Denfert-Rochereau. Paris 5-e, а також у всіх центрах скупчення укр. еміграції у членів Т-ва.

Чистий збір від продажу брошур піде на посилення діяльності Т-ва.